Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

CATECHISMUS
AD
PAROCHOS

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE-FIRENZE ◆ RACCOLTA NENCINI
ALDINI
II
4
7

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

Ald. 2/4.

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE-FIRENZE
ALDINI
II
4
7
RACCOLTA NENCINI

Ex Libris Joannis Nencini
1874

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

Avv.to Pietro Gini

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

CATECHISMVS

EX
DECRETO
CONCILII
TRIDENTINI
AD PAROCHOS
PII V.
PONT. MAX.
IVSSV
EDITVS

VENETIIS, Apud Aldum. 1575.

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE FIRENZE

= Aloysius Valentini =

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

EX. PRIVILEGIO

MAXIMILIANI. II

IMP. CAES. AVG.

Editio Aldi Manutij
Paulli F. Aldi N.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

ALDVS MANVTIVS LECTORI

QVEMADMODVM unus eſt rerum omnium conditor, & creator DEVS, unus noſtrae ſalutis auctor CHRISTVS, cuius praeceptis, inſtitutiſq. noſtra religio nititur: ita in ipſa religione adminiſtranda, & in ipſo diuino cultu, unam, & eandem omnium, qui CHRISTVM magiſtrum ſequimur, ſententiam eſſe oportere, uir bonus, & ſapiens numquam negauerit. id autem non facile contingit, ac ne contingit quidem ullo modo, ſi diuerſa ex ijs libris, quibus ad Chriſtianam uitam inſtruimur, documenta tradantur. Quo malo antea cum laboraremus; recte Tridentina Synodus, & hoc quoque, item ut alia omnia, Sancti Spiritus impulſu, decreuit, ut, unico edito Catechiſmo,

delectorum hominum praestanti doctrina, summa cura confecto, pateret omnibus orthodoxa doctrina, sic, ut eam Parochis uel ignorare, uel secus interpretari, sine graui culpa, non liceret. Hic liber, iussu optimi Pontificis P i i V. qui numquam oculos a communi bono deflexit, olim emissus, nunc a multis erroribus, quibus eum refserserat summa Typographorum incuria, uindicatus, a nobis editur. Fruere lector ea scientia, quam qui assequitur, & exercet, certis itineribus, nullo deceptus errore, ad eam peruenire potest felicitatem, cuius non solum inuentio, sed ipsa etiam quaesitio thesauris omnibus est anteponenda. Vale, & conatus nostros iuua, quantum potes. Venetijs, Kal. Sext. ∞ D LXXV.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

PROOEMIVM.

EA EST *humanæ mentis, & intelligentiæ ratio, ut, cum alia multa, quæ ad diuinarum rerum cognitionem pertinent, ipsa per se, magno adhibito labore, & diligentia, inuestigauerit, ac cognouerit, maximam tamen illorum partem quibus æterna salus comparatur, cuius rei in primis caussa homo conditus, atque ad imaginem & similtudinem Dei creatus est, naturæ lumine illustrata cognoscere, aut cernere numquam potuerit. Inuisibilia quidem Dei, (ut docet Apostolus,) a creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur;* Rom. 1 *sempiterna quoque eius uirtus, & diuinitas: uerũ mysterium illud, quod absconditum est a sæculis, & generationibus, ita humanam intelligentiam superat, ut,* Col. 1 *nisi manifestum fuisset sanctis, quibus uoluit Deus fidei munere notas facere diuitias gloriæ sacramenti huius in gentibus, quod est Christus, nullo studio homini ad eam sapientiam adspirare licuisset. Cum autem fides ex auditu concipiatur, perspicuum est, quam necessaria semper fuerit ad æternam salutem consequendam, doctoris legitimi fidelis opera, ac ministerium:* Rom. 10 *siquidem dictum est; Quo modo audient sine prædicante? quo modo uero prædicabunt, nisi mittantur?* Ibidem

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

& quidem ab ipsius mundi origine, clementissimus ac
Heb. 1 benignissimus Deus suis numquam defuit, sed multifa
rie, multisque modis locutus est Patribus in prophe-
tis, eisque pro temporum condicione ad cælestem beati
tudinem certum, ac directum iter monstrauit. Sed, quo
Psal. 49 niam prædixerat, daturum se doctorem iustitiæ in lu-
Heb 1 cem gentium, ut esset salus eius usque ad extremum
2. Pet. 1 terræ, nouissime locutus est nobis in Filio, quem etiã,
uoce e cælo delapsa a magnifica gloria, iussit, ut omnes
audirent, eiusque præceptis obtemperarent. Dein-
Eph. 4 de uero filius alios dedit apostolos, alios prophetas,
alios Pastores, & doctores, qui uerbum uitæ annun-
ciarent, ne circumferremur tamquam paruuli, fluctuã
tes omni uento doctrinæ, sed, firmo fidei fundamento
adhærentes, coædificaremur in habitaculum Dei, in
spiritu sancto.

Verba pastorum Ecclesiæ tamquam Dei uerba recipienda.

Ac, ne quis uerbum auditus Dei ab Ecclesiæ mini-
stris, tamquam uerbum hominum, sed, sicut uere est,
uerbum Christi acciperet, ille ipse Saluator noster tan
tam auctoritatem eorum magisterio tribuendam
esse statuit, ut diceret: Qui uos audit, me audit; et qui
Luc. 10 uos spernit, me spernit. quod quidem non de ijs tantũ,
quibuscum sermo habebatur, intelligi uoluit, uerum
de omnibus etiam, qui legitima successione docẽdi mu
nus obirent, quibus se omnibus diebus usque ad con-
Matth. 28 summationẽ sæculi affuturũ esse pollicitus est. At ue
ro, cũ hæc diuini uerbi prædicatio numquam intermit
ti in Ecclesia debeat, tũ certe hoc tempore maiori stu-
dio, & pietate elaborandũ est, ut sana, & incorrupta
doctrina, tamquam pabulo uitæ, fideles nutriantur, et

confir-

confirmẽtur. exierunt enim falsi prophetæ in mundũ, de quibus dixit Dominus: Non mittebam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant, ut uarijs doctrinis, & peregrinis, Christianorum animos deprauarent. Qua in re illorum impietas, omnibus Satanæ artibus instructa, tam longe progressa est, ut nullis fere certis finibus contineri posse uideatur. ac, nisi Saluatoris nostri præclara illa promissione niteremur, qui se adeo stabile Ecclesiæ suæ fundamentum posuisse affirmauit, ut portæ Inferi aduersus eam præualere numquam possint: maxime uerẽdum esset, ne hoc tempore, tot undique hostibus obsessa, tot machinis tentata, & oppugnata, concideret.

1. Ioan. 4 · Hier. 23 · Heb. 13 · Matth. 16

Quo astu hæretici sint usi ad impia dogmata infundenda.

Nam, ut omittamus nobilissimas prouincias, quæ olim ueram, & catholicam religionem, quam a maioribus acceperant, pie, & sancte retinebant, nunc autem derelinquentes uiam rectam, erauerunt, atque in eo se maxime pietatem colere palam profitentur, quod a patrũ suorum doctrina quam longissime recesserunt; nulla tam remota regio, aut tam munitus locus, nullus Christianæ reipub. angulus inueniri potest, quo hæc pestis occulte irrepere non tentarit. Qui enim fidelium mentes corrumpere sibi proposuerunt, cum fieri nullo modo posse intelligerent, ut cum omnibus coram colloquerentur, & in eorum aures uenenatas uoces infunderent, idem alia ratione aggressi, multo facilius, ac latius impietatis errores disseminarunt. Nam, præter illa ingentia uolumina, quibus catholicam fidem euertere conati sunt, a quibus tamen cauere, cum apertam hæresim continerent, non magni

fortasse laboris, ac diligentiæ fuit, infinitos etiam libellos cõscripserunt: qui, cum pietatis speciem præsefer rent, incredibile est, quam facile incautos simplicium animos deceperint. Quamobrem Patres œcumenicæ Tridentinæ Synodi, cum tanto, & tam pernicioso huic malo salutarem aliquam medicinam adhibere maxime cuperent, non satis esse putarunt, grauiora catholicæ doctrinæ capita contra nostri temporis hæreses decernere, sed illud præterea sibi faciendum cen suerunt, ut certam aliquam formulam & rationem Christiani populi ab ipsis fidei rudimentis instituendi, traderent, quam in omnibus ecclesiis illi sequerentur, quibus legitimi Pastoris, et doctoris munus obeun dum esset. Multi quidem adhuc in hoc scriptionis genere cum magna pietatis & doctrinæ laude uersati sunt: sed tamen Patribus uisum est maxime referre, si liber sanctæ Synodi auctoritate ederetur, ex quo Parochi, uel omnes alij, quibus docendi munus impositum est, certa præcepta petere, atque depromere ad fidelium ædificationem possint; ut, quemadmodum unus est Dominus, una fides, ita etiam una sit tradendæ fidei, ad omniaque pietatis officia populum Christianum erudiendi, communis regula, atque præscriptio.

Trid. Syn.

Catechismus cur editus.

Ergo, cum multa sint, quæ ad hanc rationem pertinere uideantur, nemo existimet, illud sanctæ Synodo propositum fuisse, ut omnia Christianæ fidei dogmata, uno libro comprehensa, subtiliter explicarentur: quod ab ijs fieri solet, qui se profitentur uniuersæ religionis institutionem, & doctrinam trade-

re:

re: id enim & infiniti pæne operis fuisset, & instituto minus conuenire perspicuum est: sed, quoniam Parochos, sacerdotesque, animarum curatores, earum rerum cognitione instruendos suscepit; quæ pastoralis muneris maxime propriæ sunt, & ad fidelium captum accommodatæ, ea tantum in medium afferri uoluit, quæ hac in re pium Pastorum studium, si in difficilioribus diuinarum rerum disputationibus non ita uersati fuerint, adiuuare possent. Quæ cum ita sint, ante quam ad ea sigillatim tractanda accedamus, quibus huius doctrinæ summa continetur, institutæ rei ordo postulat, ut pauca quædam exponantur, quæ Pastores considerare, sibique ante oculos proponere in primis debent; ut sciant, quoniam, ueluti ad finem, omnia eorum consilia, labores, studia referenda sint; quoue pacto id, quod uolunt, facilius consequi, & efficere possint. Illud igitur primum uidetur esse, ut semper meminerint, omnem Christiani hominis scientiam hoc capite comprehendi, uel potius, quemadmodum Saluator noster ait, Hæc est uita æterna, ut cognoscant te solum uerum Deum, &, quem misisti, Iesum Christum. Quamobrem in eo præcipue ecclesiastici doctoris opera uersabitur, ut fideles scire ex animo cupiant Iesum Christum, & hunc crucifixum; sibiq. certo persuadeant, atque intima cordis pietate & religione credant, aliud nomen non esse datum hominibus sub cælo, in quo oporteat nos saluos fieri: siquidem ipse propitiatio est pro peccatis nostris. At uero quia in hoc scimus quoniã cognouimus eum, si mandata eius obseruemus; proximum est, & cum eo, quod diximus, ma-

Ioan. 17.
1. Cor. 2.
Act. 4.
1. Ioan. 2.

xime coniunctum, ut simul etiam ostendat, uitam a fidelibus non in otio & desidia degendam esse, uerum
1.Ioan.2 *oportere, ut, quemadmodum ipse ambulauit, ita & nos ambulemus, sectemurq. omni studio iustitiam, pietatem, fidem, caritatem, mansuetudinem: dedit enim*
Tit.2 *semet ipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, quæ apostolus Pastoribus*
Matth.22 *præcipit, ut loquantur, & exhortentur. Cum autem Dominus, ac Saluator noster non solum dixerit, sed etiam exemplo suo demonstrarit, legem, & prophetas*
1.Tim.1 *ex dilectione pendere; Apostolus deinde confirmarit,*
Rom.13 *caritatem esse finem præcepti, ac legis plenitudinem; dubitare nemo potest, hoc, tamquam præcipuum munus, omni diligentia curandum esse, ut fidelis populus ad immensam Dei erga nos bonitatem amandam excitetur, ac, diuino quodam ardore incensus, ad summum illud & perfectissimum bonum rapiatur; cui adhærere, solidam, & ueram felicitatem esse is plane sentiet,*
Psal.72 *qui illud prophetæ dicere poterit: Quid enim mihi est*
1.Cor.12 *in cælo, & a te quid uolui super terram? Hæc nimirũ*
1.Cor.13 *est uia illa excellentior, quam idem Apostolus demonstrauit, cum omnem doctrinæ, & institutionis suæ rationem ad caritatem, quæ numquam excidit, dirigeret. Siue enim credendum, siue sperandum, siue agendum aliquid proponatur, ita in eo semper caritas Domini nostri commẽdari debet, ut quiuis perspiciat, omnia perfectæ Christianæ uirtutis opera non aliunde, quam a dilectione, ortum habere, neque ad alium finem, quam ad dilectionem, referenda esse.*

Cum

Cum autem in omni re tradenda plurimum interſit, utrum hoc, an illo modo aliquid doceas; tum uero hoc in Chriſtiani populi inſtitutione maximi momenti exiſtimandum eſt. Obſeruanda eſt enim audientiũ ætas, ingenium, mores, condicio; ut, qui docendi munus exercet, omnia omnibus efficiatur; ut & omnes Chriſto lucrifaciat, & ſe ipſum fidelem miniſtrum, & diſpenſatorem probare poſſit, ac, ueluti ſeruus bonus, & fidelis, dignus ſit, qui ſuper multa conſtituatur a Domino. Neque uero unius tantum generis homines fidei ſuæ commiſſos eſſe arbitretur, ut præſcripta quadam, & certa docendi formula erudire, atque ad ueram pietatẽ inſtituere æque omnes fideles poſſit: ſed, cum alij, ueluti modo geniti, infantes ſint, alij in Chriſto adoleſcere incipiant, nõnulli uero quodam modo confirmata ſint ætate, neceſſe eſt diligenter conſiderare, quibus lacte, quibus ſolidiore cibo opus ſit, ac ſingulis ea doctrinæ alimenta præbere, quæ ſpiritum augeant, donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filij Dei in uirum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Id uero Apoſtolus in ſe ipſo omnibus obſeruandum iudicauit, cum dixit, ſe Græcis, & barbaris, ſapientibus, & inſipientibus debitorem eſſe; ut uidelicet intelligerent, qui ad hoc miniſterium uocati ſunt, ita in tradendis fidei myſterijs, ac uitæ præceptis, doctrinam ad audiẽtium ſenſum, atque intelligentiam accõmodari oportere, ut, cum eorũ animos, qui exercitatos ſenſus habent, ſpirituali cibo expleuerint, ne interim paruulos fame perire patiantur, ut qui panẽ petãt, et nõ ſit qui frangat eis. Neque

[Margin notes: Catechiſmi doctrina ad captum cuiuſque accommodata. — 1.Cor 9 — 1.Cor.4 — Matth.25 — 1.Pet.2 — 1.Cor.3 — Heb.5 — Eph.4 — Rom.1 — Tren.4]

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

uero cuiusquam studium in docendo retardari debet, propterea quod interdum necesse sit auditorem earum rerum præceptis instrui, quæ leuiores, & humiliores uidentur, nec sine molestia ab ijs potissimum tractari solent, quorum animus in sublimium rerum contemplatione uersatur, ac conquiescit. Nam, si ipsa æterni patris sapientia in terras descendit, ut in carnis nostræ humilitate cælestis uitæ præcepta nobis traderet;

1.Thes.2 *quem non compellat caritas Christi, ut paruulus fiat in medio fratrum suorum, & tamquam nutrix fouens filios suos ita cupide proximorum salutem desideret,*

Ibidem *ut, quod de se ipso Apostolus testatur, eis uelit non solum euangelium Dei, sed etiam animam tradere?*

Doctrina fidei catholicæ continetur scriptura, & traditionib. tum de Symbolo, Sacramētis, Decalogo, Oratione Dominica.

1.Tim.4

1.Tim.3

Omnis autem doctrinæ ratio, quæ fidelibus tradēda sit, uerbo Dei continetur, quod in scripturam, traditionesque distributum est. itaque in harum rerum meditatione Pastores dies noctesq. uersabuntur, memores illius D. Paulli admonitionis, quam ad Timotheū scriptam, omnes, quicumque animarum curæ præpositi sunt, ad se pertinere existimabunt. est autem hæc admonitio in hunc modum: Attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ: est enim omnis scriptura diuinitus inspirata utilis ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus. Sed, quoniam, quæ diuinitus tradita fuerunt, multa sunt, & uaria, ut nec ita facile aut animo comprehendi, aut etiam, mente comprehensa, memoria teneri possint, ut, cum se obtulerit docendi occasio, eorum parata sit & prompta explicatio; sapientissime maiores nostri totam

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

tam hanc uim & rationem salutaris doctrinæ, in quattuor hæc capita redactam, distribuerunt, Apostolorum Symbolum, Sacramenta, Decalogum, Dominicam orationem. nam omnia, quæ Christianæ fidei disciplina tenenda sunt, siue ad Dei cognitionem, siue ad mundi creationem & gubernationem, siue ad humani generis redemptionem spectent, siue ad bonorum præmia, & malorum pœnas pertineant, Symboli doctrina continẽtur. Quæ autem signa sunt, & tamquam instrumenta ad diuinam gratiam consequendam, hæc septem Sacramẽtorum doctrina complectitur. Iam uero, quæ ad leges referuntur, quorum finis est caritas, Decalogo descripta sunt. Quidquid denique ab hominibus optari, 1.Tim.1
sperari, ac salutariter peti possit, id Dominica precatione comprehenditur. Quare sequitur, ut, explanatis quattuor his quasi communibus sacræ scripturæ locis, nihil fere ad eorum intelligentiam, quæ Christiano homini discenda sunt, desiderari possit. Itaque uisum est monere Parochos, ut, quoties usu uenerit, ut aliquem interpretentur euangelij, uel quemuis alium diuinæ scripturæ locum, intelligant, eius loci, quicumque is fuerit, sententiam cadere sub unum aliquod quattuor illorum capitum, quæ diximus, quo, tamquam ad eius doctrinæ fontem, quod explicandum sit, confugient. exempli caussa, si explanandum sit illud euangeliũ primæ dominicæ Aduẽtus: Erũt signa Luc.21
in sole & luna &c. quæ ad eã rationem pertinẽt, tradita sunt illo Symboli articulo, Vẽturus est iudicare uiuos, et mortuos. quibus inde assumptis, Pastor una eademq. opera fidelẽ populũ & Symbolum, & Euãgeliũ docebit.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

docebit. Quare in omni docendi, & interpretandi munere, hanc consuetudinem tenebit dirigendi omnia ad prima illa quattuor genera, ad quæ referri uniuersam diuinæ scripturæ uim, atque doctrinam diximus.

Docendi autem ordinem eum adhibebit, qui & personis, & tempori accommodatus uidebitur: nos Patrũ auctoritatem secuti, qui initiandis Christo domino, et in eius disciplina instituendis hominibus a fidei doctrina initium fecerunt, operæpretium duximus, quæ ad fidem pertinent, prius explicare. Sed, quoniam in diuinis litteris multiplex est fidei significatio, hic de ea loquimur, cuius ui omnino assentimur ijs, quæ tradita sunt diuinitus. Hanc autem ad salutem consequendam esse necessariam, nemo iure dubitabit, præsertim cum
Heb. 1 *scriptum sit; Sine fide impossibile est placere Deo. Cũ enim finis, qui ad beatitudinem homini propositus est, altior sit, quam ut humanæ mentis acie perspici possit, necesse ei erat, ipsius a Deo cognitionem accipere. Hæc uero cognitio nihil aliud est, nisi fides: cuius uirtus efficit, ut id ratum habeamus, quod a Deo traditum esse sanctissimæ matris Ecclesiæ auctoritas comprobarit. nulla enim fidelibus potest accidere dubitatio in ijs, quorum Deus auctor est, qui est ipsa ueritas. ex quo intelligimus, quantum inter hanc fidem, quam Deo habemus, intersit, & illam, quam humanæ historiæ scriptoribus adhibemus. Fides autem, quamquam late pateat, & magnitudine, ac dignitate differat, (est*
Matth. 14 *enim sic in sacris litteris, Modicæ fidei, quare dubitasti? et, Magna est fides tua: &, Adauge nobis fidẽ: itẽ,*
Luc. 17
Matth. 15 *Fides sine operibus mortua: &, Fides, quæ per carita*

tem

*tem operatur) tamen est idem genere, & diuersis fi- Gal. 5
dei gradibus eadẽ definitionis uis, & ratio conuenit. Iac. 2
Quam uero fructuosa sit, & quantam ex ea utilitatem capiamus, in Articulorum explicatione dicetur. Quæ igitur primum Christiani homines tenere debent, illa sunt, quæ fidei duces doctoresq. sancti apostoli, diuino spiritu afflati, duodecim Symboli Articulis distinxerũt. nam, cũm mãdatum a Domino accepissent, ut, pro
ipso legatione fungentes, in uniuersum mundum profi- Mar. 16
ciscerentur, atque omni creaturæ euangelium prædicarent, Christianæ fidei formulam componendam censue-
runt, ut scilicet id ipsum omnes sentirent, ac dicerẽt, 1. Cor. 1
neque ulla essent inter eos schismata, quos ad fidei unitatem uocassent, sed essent perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia. Hanc autem Christianæ fidei, & spei professionem, a se compositam, apostoli Symbolum appellarunt; siue quia ex uarijs sententijs, quas singuli in commune contulerunt, conflata est; siue quia ea ueluti nota, et tessera quadam uterentur, qua desertores, & subintroductos falsos fratres, qui euangelium adulterabant, ab ijs, qui uere Christi militiæ sacramento se obligarent, facile possent internoscere.*

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

Credidi, propter quod locutus ſum. Pſal. 115.

Credimus, propter quod & loquimur. 2. Cor. 4.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

DE SYMBOLO.

Cum multa in Christiana religione fidelibus proponantur, quorum sigillatim, uel uniuerse certam, & firmam fidem habere oportet, tum uero illud primo, ac necessario omnibus credendum est, quod ueluti ueritatis fundamentum ac summa de diuinæ essentiæ unitate, & trium personarum distinctione, earumq. actionibus, quæ præcipua quadam ratione illis attribuuntur, Deus ipse nos docuit. Huius mysterij doctrinam breuiter in Symbolo Apostolorum comprehensam esse, Parochus docebit. Nam, ut maiores nostri, qui in hoc argumento pie, & accurate uersati sunt, obseruauerunt, in tres potissimum partes ita distributum uidetur, ut in una diuinæ naturæ prima persona, & mirum creationis opus describatur; in altera, secunda persona, & humanæ redemptionis mysterium; in tertia, tertia item persona, caput, & fons sanctitatis nostrae, uarijs, & aptissimis sententijs concludatur. Eas autem sententias, similitudine quadam a Patribus nostris frequenter usurpata, Articulos appellamus. Vt enim corporis membra articulis distinguuntur: ita etiam in hac fidei confessione, quidquid distincte, & separatim ab alio nobis credendum est, recte, & apposite Articulum dicimus.

PETRVS.

Credo in Deum patrem omnipotentem, creatorem cæli, & terræ.

HIs *uerbis ea ſententia ſubiecta eſt: Certo credo, ac ſine ulla dubitatione profiteor Deum patrem, primam ſcilicet Trinitatis perſonam, qui ſua omnipotenti uirtute cælum ipſum, & terram, & omnia, quæ cæli, & terræ ambitu continentur, ex nihilo condidit, & condita tuetur, ac regit; neque ſolum eum corde credo, & ore confiteor, uerum ſummo ſtudio, ac pietate ad illum, ueluti ſum-*

mum

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

mum, & perfectissimum bonum, contendo. Hæc igitur sit breuis quædam primi huius articuli comprehensio. Sed, quoniam magna mysteria in singulis fere uerbis latent, ea nunc diligentius Parocho perpendenda sunt: ut, quantum Dominus permiserit, ad eius maiestatis gloriam contemplandam cum timore, & tremore fidelis populus accedat.

Igitur Credendi uox hoc loco putare, existimare, opinari, non significat, sed, ut docent sacræ litteræ, certissimæ assensionis uim habet, qua mens Deo, sua mysteria aperienti, firme, constanterque assentitur. Quamobrem is credit, (quod ad huius loci explicationem attinet) cui aliquid sine ulla hæsitatione certum, & persuasum est. Neque uero existimare quisquam debet, fidei notitiam minus certam esse, quod ea non cernantur, quæ nobis credenda fides proponit. etenim diuinum lumen, quo ea percipimus, tametsi rebus perspicuitatem non afferat, nos tamen de his dubitare non sinit. Deus enim, qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris, ut non sit nobis opertum euangelium, sicut ijs, qui pereunt. Iam uero, ex ijs, quæ dicta sunt, consequitur, eum, qui cæle sti hac fidei cognitione præditus est, inquirendi curiosi tate liberum esse. Deus enim cum iussit nos credere, non diuina iudicia scrutanda, eorumque rationem, & caussam perquirendam, nobis proposuit, sed immutabilem fidem præcepit, quæ efficit, ut animus in æternæ ueritatis notitia conquiescat. Ac profecto cum Apostolus testetur; Deus uerax est, omnis autem homo mendax; si arrogantis, & impudentis hominis est, graui, ac sa-

Verbi huius, Credo, in materia fidei euangelicæ acceptio, & professio.

1. Cor. 4

Rom. 3

pienti uiro aliquid affirmanti fidem non habere, sed præterea urgere, ut, quod dixerit, rationibus, aut testibus probetur: cuius temeritatis, atque adeo stultitiæ fuerit, Dei uoces audientem, cælestis, ac salutaris doctrinæ rationes requirere? fides itaque, seclusa omni non solum ambiguitate, sed etiam demonstrandi studio, tenenda est. Verum illud præterea doceat Parochus, eum, qui dicit Credo, præterquam quod intimum mentis suæ assensum declarat, qui interior fidei actus est, debere id, quod animo inclusum habet, aperta fidei professione præseferre, summaque alacritate palam fateri, ac prædicare. Oportet enim fideles eum spiritum

Psal. 115 habere, quo fretus Propheta dixit: Credidi propter quod locutus sum: imitari apostolos, qui ad principes

Act. 4 populi responderunt; Non possumus, quæ uidimus, & audiuimus, non loqui: diui Pauli præclara illa uoce

Rom. 1 excitari; Non erubesco euangelium: Virtus enim Dei est in salutem omni credenti. Item quo maxime huius

Rom. 10 sententiæ ueritas confirmatur: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.

In Deum. Hinc iam Christianæ sapientiæ dignitatem, & præstantiam, ex eaque, quantum diuinæ bonitati debeamus, cognoscere licet, quibus datum est, statim ad rei præstantissimæ, maximeq. expetendæ cognitionem quasi fidei gradibus adscendere. In hoc enim multum inter se differunt Christiana philosophia, & huius sæculi sapientia, quod hæc quidem naturalis tantum luminis ductu ab effectibus, & ab ijs, quæ sensibus percipiuntur, paullatim progressa, non nisi post longos labores uix tandem inuisibilia Dei contempla-

tur,

tur, primamq. omnium rerum caussam & auctorem agnoscit, atque intelligit: contra uero illa humanæ mentis aciem ita exacuit, ut in cælum nullo labore penetrare possit, atque diuino splendore collustrata primum quidem æternum ipsum luminis fontem, deinde quæ infra ipsum posita sunt, intueri; ut nos uocatos esse de tenebris in admirabile lumen, quod est apud apo- 1.Pet.2
stolorum Principem, cum summa animi iucunditate experiamur, & credentes exsultemus lætitia inenarrabili. Recte igitur fideles primo se in Deum credere profitentur, cuius maiestatem ex Hieremiæ sententia incomprehensibilem esse dicimus: Lucem enim, ut ait A- Hier. 32
postolus, inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominũ 1.Tim.6
uidit, sed nec uidere potest. cum enim ad Moysem loqueretur, Non uidebit me, inquit, homo, & uiuet. Exod.33
Nam, ut mens nostra ad Deum, quo nihil est sublimius, perueniat, necesse est eam omnino a sensibus abstractam esse: cuius rei facultatem in hac uita naturaliter non habemus. Sed quamuis hæc ita sint, non reliquit ta- Act.14
men Deus, ut inquit Apostolus, semet ipsum sine testimonio bene faciens, de cælo dans pluuias, & tempora fructifera, implens cibo, & lætitia corda hominum. Quæ caussa fuit philosophis nihil abiectum de Deo sentiendi, &, quidquid corporeum, quidquid concretum, & admistum est, ab eo longissime remouendi; cui etiam bonorum omnium perfectam uim, & copiam tribuerunt, ut ab eo, tamquam a perpetuo quodam, & inexhausto fonte bonitatis, ac benignitatis, omnia ad omnes creatas res, atque naturas perfecta bona dimanent; quem sapientem, ueritatis auctorem, & aman-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

*tem, iustum, beneficentissimum, & alijs nominibus ap
pellauerunt, quibus summa, & absoluta perfectio con
tinetur; cuius immensam, & infinitam uirtutem, o-
mnem complentem locum, & per omnia pertinentem,
esse dixerunt. Hoc ex diuinis litteris longe melius con*
Ioan. 4 *stat, & illustrius, ut illo loco, Spiritus est Deus: item,*
Matth. 5 *Estote uos perfecti, sicut & Pater uester cælestis perfe-*
Heb. 4 *ctus est: tum, Omnia nuda, & aperta sunt oculis eius:*
Rom. 11 *& illud, O altitudo diuitiarum sapientiæ, & scien-*
Rom. 3 *tiæ Dei: deinde, Deus uerax est: &, Ego sum uia, &*
Ioan. 14 *ueritas, & uita: præterea, Iustitia plena est dextera*
Psal. 47 Psal. 144 Psal. 138 *tua: denique, Aperis tu manum tuam, & imples o-
mne animal benedictione: postremo, Quo ibo a spiritu
tuo, & quo a facie tua fugiam? &, Si adscendero in cæ
lum, tu illic es; si descendero in infernum, ades: si sum-
psero pennas meas diluculo, & habitauero in extre-*
Hiere. 23 *mis maris &c. &, Numquid non cælum, & terram
ego impleo, dicit Dominus? Magna, & præclara hæc
sunt, quæ de Dei natura sacrorum librorum auctori-
tate consentanea, & consequentia ex rerum effectarum
inuestigatione philosophi cognouerunt. quam in eo et-
iam cælestis doctrinæ necessitatem cognoscimus, si ani-
maduertamus, fidem non solum hoc præstare, quemad-
modum supra dictum est; ut, quæ uiri tantum sapien-
tes longo studio consecuti sunt, ea rudibus quoque, &
imperitis hominibus statim pateant, atque in prom-
ptu sint, uerum ut rerum notitia, quæ fidei discipli-
na comparatur, multo certior, atque ab omni errore
purior in mentibus nostris insideat, quam si eas ipsas
res, humanæ scientiæ rationibus comprehensas, ani-*

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.2.4.7

mus intelligeret. Sed, quanto præstantior diuini numinis cognitio censenda est, ad quam non communiter omnibus naturæ contemplatio, sed proprie credentibus fidei lumẽ aditum patefecit? hæc autem Symboli articulis continetur, qui nobis diuinæ essentiæ unitatem, & trium personarum distinctionem, tum uero ipsum Deum esse ultimum hominis finem aperiunt, a quo cælestis, æternæque beatitudinis possessio exspectanda sit: si quidem a diuo Paulo didicimus, Deum inquirentibus se remuneratorem esse. Hæc quanta sit, & an eius generis sint bona, ad quæ humana cognitio adspirare potuerit, multo ante eundem Apostolum Isaias propheta his uerbis ostendit: A sæculo non audierunt, neque auribus perceperunt: oculus non uidit, Deus, absque te, quæ præparasti exspectantibus te. Heb. 11 1. Cor. 2 Isa. 64

Vnum solum Deum esse, non plures.

Sed ex ijs, quæ diximus, unum etiam Deum esse, non plures Deos, confitendum est. nam, cum Deo summam bonitatem, & perfectionem tribuamus; fieri non potest, ut id, quod summum, atque absolutissimum est, inueniatur in pluribus. Quod si cui aliquid ad summum deest, eo ipso imperfectus est: quare nec Dei natura illi conuenit. hoc autem multis sacrarum litterarum locis comprobatur. scriptum est enim: Audi Israel: Dominus Deus noster, Deus unus est. Præterea est Domini iussum: Non habebis Deos alienos coram me. deinde per Prophetam sæpe admonet: Ego primus, & ego nouissimus, & absque me non est Deus. Apostolus etiam palam testatur: Vnus Dominus, una fides, unum baptisma. Neque uero nos moueat, quod interdum sacræ litteræ Dei nomen crea- Deut. 6 Exod. 20 Esd. 41. 48 Eph. 4

tis etiam naturis imponunt. Nam quod prophetas,
Psalm.81 & iudices deos appellarunt, non gentium more fa-
Ioan.10 ctum est, quæ sibi plures deos stulte, & impie finxe-
Exo.21.22 runt, sed quadam loquendi consuetudine significare uo
1.Cor.8 luerunt excellentem aliquam uirtutem, uel functionem, quæ Dei munere illis concessa sit. Deum igitur natura, substantia, essentia unum, quemadmodum ad confirmandam ueritatem in Symbolo Niceni Concilij dictum est, Christiana fides credit, & profitetur, sed altius etiam adscendens ita unum intelligit, ut unitatem in trinitate, & trinitatem in unitate ueneretur: de quo nobis mysterio nunc dicere incipiendum est. sequitur enim in Symbolo,

Patrem. sed quoniam Patris uox non una ratione Deo tribuitur, illud prius declarandum erit, quæ sit magis propria huius loci significatio. Deum nonnulli etiam, quorum tenebris fides lucem non attulit, æternam substantiam esse intellexerunt, a qua res ortæ essent, & cuius prouidentia omnia gubernarentur, suumque ordinem, & statum conseruarent. Ex humanis igitur rebus ducta similitudine, quemadmodum eum, a quo familia propagata est, cuiusq. consilio, & imperio regitur, Patrem uocabant: ita hac ratione factum est, ut Deum, quem omnium rerum opificem, & rectorem agnoscebant, Patrem appellari uoluerint. eodem nomine sacræ etiam litteræ usæ sunt, cum de Deo loquentes uniuersorum creationem, potestatem, admirabilemq. prouidentiam ei tribuendam
Deut.32 indicarent. legimus enim: Numquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creauit te? &

alibi:

alibi: Numquid non pater unus omnium nostrum? Numquid non Deus unus creauit nos? At uero multo frequentius, & peculiari quodam nomine, præsertim in noui testamenti libris, Deus pater Christianorum dicitur, qui non acceperunt spiritum seruitutis in timore, sed acceperunt spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamant, Abba pater: eam enim caritatem dedit nobis pater, ut filij Dei nominemur, & simus: quod si filij, & heredes, heredes quidem Dei, coheredes autem Christi, qui est primogenitus in multis fratribus, nec confunditur uocare nos fratres. Siue igitur communem creationis, & prouidentiæ, siue præcipuam spiritualis adoptionis caussam spectes, merito fideles Deum patrem se credere profitentur.

Malach. 2 — Rom. 8 — 1. Ioan. 3 — Rom. 8 — Heb. 2

Verum præter eas notiones, quas explicauimus, Patris nomine audito, ad altiora mysteria mentem erigendam esse Parochus docebit. Quod enim in luce illa inaccessibili, quam inhabitat Deus, magis reconditum, & abstrusum est, quodq. humana ratio, & intelligentia non consequi, aut ne suspicari quidem poterat, id Patris uocabulo diuina oracula nobis aperire incipiunt. Indicat autem hoc nomen, in una diuinitatis essentia non unam tantum personam, sed personarum distinctionem credendam esse. Tres enim sunt in una diuinitate personæ, Patris, qui a nullo genitus est; Filij, qui ante omnia sæcula a patre genitus est; Spiritus sancti, qui itidem ab æterno ex patre, & filio procedit. Atqui pater est in una diuinitatis substantia, prima persona, qui cum unigenito filio suo, & spiritu sancto unus est Deus, unus est Dominus,

Pia meditatio circa nomen pater in diuinis: & de personarum proprietatibus.

Athan. in Symb.

nus, non in unius singularitate personæ, sed in unius Trinitate substantiæ. Iam uero hæ tres personæ, cum in ijs quidquam dissimile, aut dispar cogitare nefas sit, suis tantummodo proprietatibus distinctæ intelliguntur. Pater siquidem ingenitus est; Filius a patre genitus; Spiritus sanctus ab utroque procedit. Atque ita trium personarum eandem essentiam, eandem substantiam confitemur; ut in confessione ueræ, sempiternæq. deitatis, & in personis proprietatem, & in essentia unitatem, & in Trinitate æqualitatem pie, & sancte colendam credamus. Nam, quod patris primam esse personam dicimus, hoc non ita accipiendum est, perinde ac si aliquid in Trinitate prius aut posterius, maius, aut minus cogitemus. absit enim hæc a fidelium mentibus impietas, cum eandem æternitatem, eandem gloriæ maiestatem in tribus personis Christiana religio prædicet. Sed patrem, propterea quod ipse sit principium sine principio, primam esse personam, uere, & sine ulla dubitatione affirmamus; quæ quidem uti patris proprietate distincta est, ita in unam illam præcipue hoc conuenit, quod filium ab æterno genuerit: semper enim Deum simul & patrem fuisse, nobis significatur, cum Dei, & Patris nomina coniuncta in hac confessione pronunciamus. Verum quoniam in nullius rei, quam huius omnium altissimæ, ac difficillimæ notitia, atque explicatione, aut periculosius uersari, aut grauius errare possumus; doceat Parochus, religiose retinenda essentiæ, & personæ propria uocabula, quibus hoc mysterium significatur, & sciant fideles unitatem esse in essentia, distinctio-

Athan. in Symb.

nem

nem autem in personis. Sed haec subtilius exquirere Prou.25
nihil oportet, cum meminerimus illius uocis: Qui scrutator est maiestatis, opprimetur a gloria: satis enim uideri debet, quod fide certum, & exploratum habeamus, nos a Deo *(cuius oraculis non assentiri, extremæ stultitiæ, atque miseriæ est) ita edoctos esse. Docete, inquit, omnes gentes, baptizantes eos in* Matth.28
nomine patris, & filij, & spiritus sancti. rursus, Tres sunt, qui testimonium dant in cælo, pater, uerbum, 1.Ioan.5
& spiritus sanctus, & hi tres unum sunt. Oret tamen assidue, ac precetur Deum, *& patrem, qui uniuersa ex nihilo condidit, disponitq. omnia suauiter, qui dedit nobis potestatem filios* Dei *fieri, qui Trinitatis mysterium humanæ menti patefecit: oret, inquam, sine intermissione, qui diuino beneficio hæc credit, ut aliquando in æterna tabernacula receptus, dignus sit, qui uideat, quæ tanta sit* Dei *patris fecunditas, ut se ipsum intuens, atque intelligens, parem & æqualem sibi filium gignat; quoue modo duorum idem plane & par caritatis amor, qui spiritus sanctus est, a patre & filio procedens, genitorem, & genitum æterno, atque indissolubili uinculo inter se connectat; atque ita diuinæ trinitatis una sit essentia, & trium personarum perfecta distinctio.*

Omnipotentem. *Solent sacræ litteræ multis nominibus* Dei *summam uim, & immensam maiestatem explicare, ut ostendant quanta religione & pietate illius sanctissimum numen colendum sit: sed in primis doceat Parochus, illi omnipotentem uim frequentissime tribui; Ipse enim de se dicit, Ego Domi-* Gen.17

nus

nus omnipotens. & rursus Iacob, cum filios ad Io-
Gen. 43 seph mitteret, ita illis precatus est: Deus autem meus
omnipotens faciat uobis eum placabilem. deinde ue-
Apoc. 1 ro in Apocalypsi scriptum est, Dominus Deus qui
est, & qui erat, & qui uenturus est omnipotens.
Luc. 1 & alibi, Dies magnus Dei omnipotentis appellatur.
Nonnumquam etiam pluribus uerbis illud idem si-
Num. 11 gnificari solet. Atque huc pertinet, quod dicitur;
Non erit impossibile apud Deum omne uerbum. Num
Sap. 12 quid manus Domini inualida est? item, Subest tibi,
cum uolueris, posse. & alia generis eiusdem. ex quibus uarijs dicendi formis id percipitur, quod uno Omnipotentis uerbo comprehendi perspicuum est. Intelligimus autem hoc nomine, nihil esse, nihil animo, & cogitatione fingi posse, quod Deus efficere nequeat. etenim non solum hæc, quæ, tametsi maxima sunt, aliquo tamen modo in cogitationem nostram cadunt, efficiendi potestatem habet, nimirum, ut omnia ad nihilum recidant, atque ut plures mundi ex nihilo repente exsistant, uerum etiam multa maiora in illius potestate sita sunt, quæ humanæ menti, & intelligentiæ suspicari non licet. Neque uero, cum omnia Deus possit, mentiri tamen, aut fallere, aut falli, aut peccare, aut interire, aut ignorare aliquid potest. hæc enim in eam naturam cadunt, cuius imperfecta actio est: Deus uero, cuius perfectissima semper est actio, ideo hæc non posse dicitur, quia, posse ea, infirmitatis est, non summæ, & infinitæ omnium rerum potestatis, quam ille habet. Ita igitur Deum omnipotentem esse credimus, ut ab eo tamen longe omnia abesse

cogi-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

cogitemus, quæ perfectæ eius essentiæ maxime coniun-cta, & conuenientia non sunt.

Recte autem, sapienterque factum Parochus osten-dat, ut, prætermissis alijs nominibus, quæ de Deo dicun-tur, hoc unum nobis credendum in Symbolo proponere-tur. Nam, cum Deum omnipotētem agnoscimus, simul etiam fateamur necesse est, eum omnium rerum scien-tiam habere, omnia item eius ditioni, & imperio sub-iecta esse. Cum uero, omnia ab eo fieri posse, non du-bitemus; consequens omnino est, ut cetera etiam explo-rata de illo habeamus; quæ si desint, quo modo omnipo-tens sit, prorsus intelligere non possumus. Præterea nulla res tam ad fidem, et spem nostram confirmandam ualet, quam si fixum in animis nostris teneamus, nihil non fieri a Deo posse. quidquid enim deinceps credere oporteat, quamuis magnum, & admirabile sit, re-rumq. ordinem, ac modum superet, illi tamen facile hu-mana ratio, postquam Dei omnipotentis notitiam per-ceperit, sine ulla hæsitatione assentitur: quin potius, quo maiora sint, quæ diuina oracula doceant, eo liben-tius fidem eis habendam esse existimat. Quod si boni etiam aliquid exspectandum sit, numquam animus rei magnitudine, quam exoptat, frangitur, sed erigit sese, atque confirmat, sæpe illud cogitans, nihil esse, quod ab omnipotenti Deo effici non possit. Quare hac fide præci-pue munitos nos esse oportet, uel cum admiranda ali-qua opera ad proximorum usum, & utilitatem edere cogimur, uel cum a Deo precibus impetrare aliquid uo-lumus. Alterum enim ipse Dominus docuit, cum apo-stolis incredulitatem obijciens diceret: Si habueritis

Fides de omnipotētia Dei quam necessaria, & utilis.

Matth. 17

fidem

fidem ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic, tranſi hinc illuc, & tranſibit, & nihil impoſſibile erit uobis. De altero autem ſanctus Iacobus ita teſtatus eſt: Po-
Iacob. 1 *ſtulet in fide nihil hæſitans. qui enim hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris, qui a uento mouetur, & circumfertur. non ergo æſtimet homo ille, quod accipiat aliquid a Domino. Multa præterea hæc fides commoda, atque utilitates nobis præbet, in primis uero ad omnem animi modeſtiam, & humilitatem nos inſtituit: ſic enim*
1. Pet. 5 *inquit Princeps apoſtolorum: Humiliamini ſub potenti manu Dei. monet etiam non eſſe trepidandum, ubi non ſit timor, ſed unum Deum timendum eſſe, in cuius poteſtate nos ipſi, noſtraq. omnia poſita ſint. ait e-*
Luc. 12 *nim Saluator noſter: Oſtendam uobis, quem timeatis. Timete eum, qui poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittere in gehennam.*

Vtimur deinde hac fide ad immenſa erga nos Dei beneficia cognoſcenda, & celebranda. Nam, qui Deum omnipotentem cogitat, tam ingrato animo eſſe non po-
Luc. 1 *teſt, quin ſæpius exclamet: Fecit mihi magna, qui potens eſt. Sed quod patrem omnipotentem in hoc articulo uocamus, neminẽ eo errore duci oportet, ut arbitretur ita illi hoc nomen tributum eſſe, ut filio etiam, & ſpiritui ſancto commune non ſit. Nam, quemadmodum Deum patrem, Deum filium, Deum ſpiritum ſanctum, neque tamen tres Deos, ſed unum Deum eſſe dicimus: ita æque patrem, ac filium, & ſpiritum ſanctum omnipotentem, neque tamen tres omnipotentes, ſed unum omnipotentem eſſe confitemur. At uero, præcipua quadam ratione, patrem, quia omnis originis fons eſt, hoc*

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

nomine uocamus, uti etiam filio, qui æternum patris uerbum eſt, ſapientiam, & ſpiritui ſancto, quia utriuſque amor eſt, bonitatem tribuimus; quamuis hæc, & alia huiuſmodi nomina communiter in tribus perſonis, ex catholicæ fidei regula, dicantur.

Creatorem cæli, & terræ. *Quam neceſſarium fuerit, omnipotẽtis Dei cognitionem paulo ante fidelibus tradi, ex ijs, quæ nunc de uniuerſorum creatione explicanda erunt, perſpici poteſt. Tanti enim operis miraculum facilius creditur, quod nullus de immenſa creatoris poteſtate dubitandi locus relinquitur. Deus enim non ex materia aliqua mundum fabricatus eſt, ſed ex nihilo creauit, idque nulla ui, aut neceſſitate coactus, ſed ſua ſponte, & uoluntate inſtituit. Neque uero ulla alia fuit cauſſa, quæ illum ad opus creationis impelleret, niſi ut rebus, quæ ab ipſo effectæ eſſent, bonitatem ſuam impertiretur. nam Dei natura, ipſa per ſe beatiſſima, nullius rei indigens eſt, ut inquit Dauid: Dixi domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Pſal.15 *Quemadmodum autem ſua bonitate adductus, quæcumque uoluit, fecit: ita non exemplum aliquod, aut formam, quæ extra ſe poſita eſſet, cum uniuerſa conderet, ſecutus eſt; uerum, quia rerum omnium exemplar diuina intelligentia continetur, id ſummus artifex in ſe ipſo intuens, ac ueluti imitatus, ſumma ſapientia, & infinita uirtute, quæ ipſius propria eſt, rerum uniuerſitatem initio procreauit: Ipſe enim dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt.* Pſal.148 *Verum, cæli, & terræ nomine, quidquid cælum, & terra complectitur, intel-*

ligendum

Psal. 8 *ligendum est. Nam præter cælos, quos opera digitorum eius Propheta appellauit, solis etiam splendorem, lunæque & ceterorum siderum ornatum addidit, atque, ut essent in signa, & tempora, & dies, & annos, ita cælorum orbes certo, & constanti cursu temperauit, ut nihil perpetua eorum conuersione mobilius, nihil mobilitate illa certius uideri possit.*

De creatione angelorum, mundi uisibilis, & ipsius hominis.

Præterea spiritualem naturam, innumerabilesque angelos, qui Deo ministrarent, atque adsisterent, ipse ex nihilo creauit, quos deinde admirabili gratiæ suæ, & potestatis munere auxit, atque ornauit. Nam, cum illud sit in diuinis litteris, Diabolum in ueritate non stetisse: (Ioan. 8) *perspicuum est, eum, reliquosque desertores angelos ab ortus sui initio gratia præditos fuisse. de quo ita est apud sanctum Augustinum:* (Lib. 12. de Ciui. Dei cap. 9) *Cum bona uoluntate, idest, cum amore casto, quo illi adhærent, angelos creauit, simul in eis & condens naturam, & largiens gratiam. Vnde sine bona uoluntate, hoc est Dei amore, numquam sanctos angelos fuisse credendum est. Quod autem ad scientiam attinet, exstat illud sacrarum litterarum testimonium:* (2. Reg. 14) *Tu domine mi rex sapiens es, sicut habet sapientiam angelus Dei, ut intelligas omnia super terram. Potestatem denique eis tribuit diuinus Dauid illis uerbis:* (Psal. 102) *Potentes uirtute, facientes uerbum illius. atque ob eam rem sæpe in sacris litteris uirtutes & exercitus Domini appellantur. Sed, quamuis omnes ij cælestibus donis ornati fuerint, plurimi tamen, qui a Deo parente, & creatore suo defecerunt, ex altissimis illis sedibus deturbati, atque in obscurissimum terræ carcerem*

inclusi, æternas superbiæ suæ pœnas luunt: de quibus Princeps apostolorum scribit in hunc modum: Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus Inferni detractos in Tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reseruari. 2. Pet. 2

At uero terram etiam super stabilitatem suam fundatam Deus uerbo suo iussit in media mundi parte consistere, effecitque, ut adscenderent montes, & descenderent campi in locum, quem fundauit eis: ac, ne aquarum uis illam inundaret, terminum posuit, quem non transgredientur, neque conuertentur operire terram. Deinde non solum arboribus, omnique herbarum, & florum uarietate conuestiuit, atque ornauit, sed innumerabilibus etiam animantium generibus, quemadmodum antea aquas, & aera, ita etiam terras compleuit. Postremo, ex limo terræ hominem sic corpore affectum, & constitutum effinxit, ut non quidem naturæ ipsius ui, sed diuino beneficio immortalis esset, & impassibilis. Quod autem ad animam pertinet, eum ad imaginem, & similitudinem suam formauit, liberumq. ei arbitrium tribuit: omnes præterea motus animi atque appetitiones ita in eo temperauit, ut rationis imperio numquam non parerent. Tum originalis iustitiæ admirabile donum addidit, ac deinde ceteris animantibus præesse uoluit: quæ quidem facile erit Parochis ad fidelium institutionem ex sacra Genesis historia cognoscere. Hæc igitur de uniuersorum creatione, Cæli, & terræ, uerbis intelligenda sunt: quæ omnia breuiter quidem Prophe- Psal. 103 Psal. 88

ta complexus est illis uerbis: Tui sunt cæli, & tua est terra: orbem terræ, & plenitudinem eius tu fundasti: sed multo etiam breuius Patres Niceni Concilij, additis in Symbolo duobus illis uerbis, Visibilium, & inuisibilium, significauerunt. Quæcumque enim rerum uniuersitate comprehenduntur, atque a Deo creata esse confitemur, ea uel sub sensum cadunt, & Visibilia dicuntur, uel mente, & intelligentia percipi a nobis possunt, quæ Inuisibilium nomine significantur. Nec uero ita Deum creatorem, atque effectorem omnium credere oportet, ut existimemus, perfecto, absolutoque opere, ea, quae ab ipso effecta sunt, deinceps sine infinita eius uirtute constare potuisse. Nam, quemadmodum, omnia ut essent, creatoris summa potestate, sapientia, & bonitate effectum est; ita etiam, nisi conditis rebus perpetua eius prouidentia adesset, atque eadem ui, qua ab initio constitutæ sunt, illas conseruaret, statim ad nihilum reciderent. atque id scriptura declarat, cum inquit: Quo modo posset aliquid permanere, nisi tu uoluisses; aut, quod a te uocatum non esset, conseruaretur? Non solum autem Deus uniuersa, quæ sunt, prouidentia sua tuetur, atque administrat, uerum etiam, quæ mouentur, & agunt aliquid, intima uirtute ad motum, atque actionem ita impellit, ut, quamuis secundarum caussarum efficientiam non impediat, praeueniat tamen, cum eius occultissima uis ad singula pertineat, &, quemadmodum sapiens testatur, Attingat a fine usque ad finem fortiter, & disponat omnia suauiter. Quare ab Apostolo

Cōc.Nic. — Sap.11 — Sap.8

ſtolo dictum eſt, cum apud Athenienſes enunciaret Deum, quem ignorantes colebant: Non longe eſt ab unoquoque noſtrum. in ipſo enim uiuimus, & mouemur, & ſumus. Atque hæc de primi Articuli explicatione ſatis fuerint; ſi tamẽ illud etiam admonueri mus, creationis opus omnibus ſanctæ & indiuiduæ Tri nitatis perſonis commune eſſe. Nam hoc loco, ex Apoſtolorum doctrina, patrem creatorem cæli, & terræ confitemur: in ſcripturis ſacris legimus de filio, Omnia per ipſum facta ſunt: & de Spiritu ſancto, Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas: & alibi, Verbo Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum.

Act.17 Ioan.1 Gen.1 Pſal.32

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

ANDREAS.

Et in Iesum Christum, filium eius unicum, dominum nostrum.

MIRIFICAM, *& uberrimam esse utilitatem,*
quae ex huius Articuli fide, & confessione
confluxit ad humanum genus, & illud san-
1.Ioan.4 *cti Ioannis testimonium ostendit: Quisquis confessus*
fuerit, quoniam Iesus est filius Dei, Deus in eo manet,
& ipse in Deo: & beatitudinis praeconium declarat,
quod a Christo domino tributum est Principi apostolo-
Matth.16 *rum: Beatus es Simon Bariona, quia caro, & san-*

guis

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

guis non reuelauit tibi, ſed pater meus, qui in cælis eſt. Hoc enim fundamentum firmiſſimum eſt noſtræ ſalutis, ac redemptionis. Sed, quoniam admirabilis huius utilitatis fructus maxime ex feliciſſimi illius ſtatus ruina intelligitur, in quo Deus primos homines collocarat; incumbat in hanc curam Parochus, ut fideles communium miſeriarum, & ærumnarum cauſſam cognoſcant. Cum enim a Dei obedientia deſciuiſſet Adam, interdictumque uiolaſſet illud, Ex omni ligno paradiſi comede, de ligno autem ſcientiæ boni, & mali ne comedas: in quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris: in ſummam illam incidit calamitatem, ut ſanctitatem, & iuſtitiam, in qua conſtitutus fuerat, amitteret, & reliqua ſubiret mala, quae ſancta Tridentina Synodus uberius explicauit. Propterea uero peccatum, & peccati pœnam in uno Adam non conſtitiſſe commemorabunt, ſed ex eo, tamquam ex ſemine, & cauſſa, ad omnem poſteritatem iure permanaſſe. Cum igitur ex altiſſimo dignitatis gradu concidiſſet noſtrum genus, ſubleuari inde, & in priſtinum locum reſtitui nullo modo poterat hominum aut angelorum uiribus: quare reliquum erat illud ruinæ, & malorum ſubſidium, ut Dei filij infinita uirtus, aſſumpta carnis noſtrae imbecillitate, infinitam tolleret peccati uim, & nos reconciliaret Deo in ſanguine ſuo. Huius autem redemptionis fides, & confeſſio hominibus ad ſalutem conſequendam neceſſaria eſt, ſemperq. fuit, quam Deus initio præmonſtrauit. nam in illa damnatione humani generis, quæ ſtatim peccatum conſecuta eſt, oſtenſa etiam ſpes redemptionis eſt illis uerbis, qui-

Gen. 2

Seſſ. 5. c. 1. 2 Et Seſſ. 6. c. 1.

bus proprium Diabolo damnum, quod ex liberatione
Gen. 3 *hominum facturus erat, denunciauit: Inimicitias ponam inter te, & mulierem, ſemen tuum, & ſemen illius: ipſa conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo eius. Et deinceps eandem promiſſionem ſæpe confirmauit, maioremque ſui conſilij ſignificationem ijs praeſertim hominibus dedit, quibus uoluit ſingularem beneuolentiam præſtare. inter ceteros uero, cum patriarchæ Abrahæ ſæpenumero hoc myſterium ſignificaſſet, tum eo tempore apertius declarauit, cum ille, Dei iuſſis obediens, filium ſuum unicum Iſaac immola*
Gen. 22 *re uoluit: inquit enim: Quia feciſti hanc rem, & nõ pepercisti filio tuo unigenito, benedicam tibi, et multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cæli, & uelut arenam, quæ eſt in litore maris. poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum tuorum, & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, quia obediſti uoci meæ. Ex quibus uerbis facile colligi poterat, ex progenie Abrahæ futurum, qui omnibus ab immaniſſima Satanæ tyrannide libertatis ſalutem afferret. illum autem Dei filium natum ex ſemine Abrahæ, ſecundum carnem fore neceſſe erat. Non ita multo poſt Dominus, ut eiuſdem promiſſionis memoria conſeruaretur, idem fœdus cum Ia*
Gen. 28 *cob Abrahæ nepote ſanciuit. nam cum ille in ſomnis uidit ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cælos, angelos quoque Dei adſcendentes & deſcendentes per eam, ut teſtatur ſcriptura; audiuit etiam Do*
Gen. 28 *minum innixum ſcalæ, dicentem ſibi: Ego ſum dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Iſaac. terram, in qua dormis, tibi dabo, & ſemini tuo, eritq.*

ſemen

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

semen tuum quasi puluis terræ. Dilataberis ad orientem, & occidentem, & septemtrionem, & meridiem, & benedicentur in te, & in semine tuo cunctæ tribus terræ. Neque postea destitit Deus, eadem sui promissi memoria renouanda, & generi Abraham, & multis præterea hominibus Saluatoris exspectationem cõmouere: siquidem, Iudæorum republica, & religione constituta, notior populo suo fieri cœpit. nam & mutæ res significarunt, & homines prædixerunt, quæ, & quanta nobis bona saluator ille, & redemptor noster Christus Iesus allaturus esset. Ac prophetæ quidem, quorum mens cælesti lumine illustrata fuit, filij Dei ortum, admirabilia opera, quæ homo natus effecit, doctrinam, mores, consuetudinem, mortem, resurrectionem, ceteraq. eius mysteria, hæc omnia, quasi tum adessent, palam docentes, populo prænunciarunt; ita ut, si futuri, & præteriti temporis tollatur diuersitas, nihil iam inter prophetarum prædicta, & apostolorum prædicationem; nihil inter ueterum patriarcharum fidem, & nostram interesse uideamus. Sed iam de singulis Articuli partibus dicendum uidetur.

Iesus, proprium est nomen eius, qui Deus, & homo est, quod saluatorem significat, non quidem fortuito, aut hominum iudicio, & uoluntate, sed Dei consilio, & præcepto illi impositum. Angelus enim Mariæ matri ita annunciauit: Ecce concipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen eius Iesum. Luc. 1
Ac deinde Ioseph uirginis sponso non solum, ut eo nomine puerum appellaret, præcepit, sed etiam, cur ita nominandus esset, declarauit: inquit enim: Ioseph, fili

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

Matth. 1 *Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natũ eſt, de ſpiritu ſancto eſt: pariet autem filiũ, & uocabis nomen eius Ieſum: ipſe enim ſaluum faciet populũ ſuum a peccatis eorũ. Ac multi quidem hoc nomine fuerũt in diuinis litteris. nã idem nomen Naue filio fuit, qui Moyſi ſucceſſit, & populum a Moyſe ex Aegypto liberatum, in terrã promiſſionis, quod illi negatũ fuerat, deduxit. Eodem etiam nomine Ioſedech, ſacerdotis filius appellatus eſt. Sed quãto uerius ſaluatorẽ noſtrũ hoc nomine appellandũ exiſtimabimus; qui non uni alicui populo, ſed uniuerſis omnium ætatũ hominibus, non quidem fame, aut Aegyptiaco, uel Babylonico dominatu oppreſſis, ſed in umbra mortis ſedentibus, & duriſſimis peccati, & Diaboli uinculis obſtrictis, lucẽ, libertatẽ, & ſalutẽ dederit; qui eis cæleſtis regni ius, & hereditatẽ acquiſiuerit; qui eos Deo patri reconciliauerit. in illis Chriſtũ dominũ adumbratũ uidemus, a quo ijs beneficijs, quæ diximus, cumulatũ eſt genus humanũ. Quæ præterea nomina prædicta ſunt Dei filio diuinitus imponenda, ad unũ hoc Ieſus nomẽ referuntur. cũ enim cetera ſalutẽ, quã nobis daturus eras, aliqua ex parte attingerẽt, hoc ipſum uniuerſæ ſalutis humanæ uim, rationemq. cõplexũ eſt.*

Ieſus Chriſtus rex, ſacerdos, & propheta ſupremus.

Ieſus nomini Chriſti etiã nomen additũ eſt, quod unctũ ſignificat, & honoris, & officij nomẽ eſt, nec unius rei propriũ, ſed cõmune multorũ. nã ueteres illi Patres noſtri Chriſtos appellabant ſacerdotes, & reges, quos Deus propter muneris dignitatẽ ungi præceperat. Sacerdotes enim ij ſunt, qui populũ aſſiduis precibus Deo cõmendant, qui ſacrificia Deo faciunt, qui pro populo

depre-

deprecantur. Regibus autē populorum gubernatio commissa est; ad eosq. pertinet maxime, legum auctoritatē, innocentium uitam tueri, & nocentium audaciā ulcisci. Quoniā igitur utraque harum functionū Dei maiestatem referre in terris uidetur, ideo qui uel ad regiū, uel ad sacerdotale munus obeundū delecti erant, unguēto ungebantur. Prophetas etiā ungendi mos fuit, qui Dei immortalis interpretes, & internūcij cælestia arcana nobis aperuerunt, atque ad emendādos mores salutaribus præceptis, & futurorū prædictione hortati sunt. At uero, cum Iesus Christus, Saluator noster, in mundū uenit, trium personarū partes, & officia suscepit, prophetæ, sacerdotis, ac regis, atque ob eas caussas Christus dictus est, & unctus ad illorum munerum functionē, nō quidem alicuius mortalis opera, sed cælestis patris uirtute, non terreno unguento, sed spirituali oleo, quippe cum in sanctissimam eius animā spiritus sancti plenitudo, gratiaque, & omnium donorū uberior copia effusa sit, quā ulla alia creata natura capere potuerit. atque id praeclare Propheta ostendit, cum redemptorē ipsum affatus diceret: Dilexisti iustitiam, et odisti iniquitatē: propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Idē etiā, ac multo apertius Isaias ijs uerbis demōstrauit: Spiritus Domini super me, eo quod unxerit Dominus me, ad annunciandū māsuetis misit me. Itaque Iesus Christus summus propheta, & magister fuit, qui nos Dei uoluntatē docuit, & a cuius doctrina orbis terrarum patris cælestis cognitionē accepit: quod ei nomen præclarius, ac præstantius conuenit, quod omnes quicūque prophetæ nomine dignati sunt, eius di-

Psal. 44.

Isa. 61

scipuli

ſcipuli fuerunt, atque ob illã præcipue cauſſam miſſi, ut prophetã hunc, qui ad ſaluandos omnes uenturus erat, prænunciarent. Chriſtus itẽ ſacerdos fuit, non quidẽ ex ordine, ex quo in ueteri lege leuiticæ tribus ſacerdotes exſtiterunt, uerum ex illo, de quo Dauid propheta ceci
Pſal. 109 *nit: Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Mel chiſedec. Cuius rei argumentũ Apoſtolus ad Hebræos*
Heb. 5. 7 *ſcribens, accurate proſecutus eſt. ſed Chriſtum, non ſolũ ut Deus, uerũ ut homo, ac noſtræ naturæ particeps eſt,*
Luc. 1 *regẽ etiã agnoſcimus: de quo angelus teſtatus eſt: Regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius nõ erit finis. Quod quidẽ Chriſti regnũ ſpirituale eſt, atque æternũ, in terriſque inchoatur, in cælo perficitur. Ac regis quidem officia admirabili prouidentia ſuæ præſtat Eccleſiæ: ipſe eam regit, ipſe ab hoſtium impetu, atque inſidijs tuetur: ipſe ei leges præſcribit: ipſe non ſolum ſanctitatem, iuſtitiam largitur, uerum etiam ad perſeuerandum facultatem, & uires præbet. quamquam autẽ huius regni finibus tam boni, quã mali cõtineantur, atque adeo omnes homines iure ad illud pertineãt: ij tamẽ præ ceteris ſummã regis noſtri bonitatẽ, & beneficẽtiã experiuntur, qui ex eius præceptis integram, atque*
Matth. 1 *innocentẽ uitã degunt. neque uero hoc illi regnum here ditario aut humano iure obtigit, tametſi genus a clariſ*
Matth. 28 *ſimis regibus duceret, ſed rex fuit, propterea quod Deus*
Ioan. 7 *in illum hominẽ contulit quidquid poteſtatis, amplitu*
Apoc. 19 *dinis, dignitatis hominis natura capere poſſet. Illi igitur totius mũdi regnũ tradidit, eiq. omnia, quod iã fieri cœptũ eſt, plene, perfecteq. in die iudicij ſubijciẽtur.*

Filium eius unicum. *His uerbis altiora myſte-*

ria

ria de Iesu credenda, & contemplanda, fidelibus proponuntur, nimirum filium Dei esse, & uerum Deum, sicut pater est, qui eum ab æterno genuit. præterea illum diuinæ Trinitatis secundam personam alijs duabus omnino æqualem confitemur. nihil enim impar, & dissimile in diuinis personis aut esse, aut fingi animo debet, cum unam omnium essentiam, uoluntatem, potestatem agnoscamus. quod cum multis pateat diuinæ scripturæ oraculis, tum præclarissime illud ostendit sancti Ioannis testimonium: In principio erat uer Ioan. 1
bum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum. Sed, cum Iesum filium Dei esse audimus, nihil terrenum, aut mortale de eius ortu cogitandum est; uerum ortum illum, quo ab omni æternitate pater filium genuit, quem ratione percipere, atque perfecte intelligere nullo modo possumus, constanter credere, & summa animi pietate colere debemus, ac ueluti mysterij admiratione obstupefacti, illud cum Propheta dicere, Generationem eius quis enarrabit? Hoc igi- Isa. 53
tur credendum est, filium eiusdem esse naturæ, eiusdem potestatis, & sapientiæ cum patre, ut in Symbolo Niceno explicatius cōfitemur: inquit enim: Et in Iesum Christum, filium eius unigenitum, & ex patre tum ante omnia sæcula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum uerum de Deo uero, genitum non factum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt. Ex omnibus autem, quæ ad indicandum modum, rationemque æternæ generationis similitudines afferuntur, illa propius ad rem uidetur accedere, quæ ab animi nostri cogitatione sumitur. quamobrem sanctus 1. Ioan. 1
Ioannes

Ioannes filium eius Verbum appellat. Vt enim mens nostra, se ipsam quodam modo intelligens, sui effingit imaginem, quam Verbum theologi dixerunt: ita Deus, quantum tamen diuinis humana conferri possunt, se ipsum intelligens, Verbum æternum generat. etsi præstat contemplari, quod fides proponit, & sincera mente Iesum Christum uerum Deum, & uerum hominem credere, & confiteri, genitum quidem, ut Deum, ante omnium sæculorum ætates, ex patre; ut hominem uero, natum in tempore, ex matre Maria uirgine. & quamquam duplicem eius natiuitatem agnoscamus, unum tamen filium esse credimus. Vna enim persona est, in quam diuina, & humana natura conuenit. Et quod ad diuinam generationem attinet, nullos aut fratres, aut coheredes habet, cum ipse patris unicus filius, nos uero homines figmentum, & opus manuum eius simus. At, si humanum ortum consideremus, multos ille non solum fratrum nomine appellat, sed fratrum etiam loco habet, ut una cum eo paternæ hereditatis gloriam adipiscantur. ij sunt, qui fide Christum dominum receperunt, & fidem, quam nomine profitentur, re ipsa, & caritatis officijs præstant. quare primogenitus in multis fratribus ab Apostolo uocatur.

Athan. in Symb.

Rom. 8

Dominum nostrum. *Multa sunt, quæ de Saluatore nostro in sacris litteris dicuntur: quorum alia, ut Deus est, alia, ut homo, ipsi conuenire perspicuum est, quoniam a diuersis naturis diuersas earum proprietates accepit. Igitur uere dicimus Christum esse omnipotentem, æternum, immensum: quod a diuina*

natura

natura habet. rursus de illo dicimus, passum, mortuum esse, resurrexisse: quæ naturæ hominum conuenire nemo dubitat. Verum, præter hæc, quædam alia utrique naturæ congruunt, ut hoc loco, cum Dominum nostrum dicimus. Igitur, si ad utramque naturam hoc nomen referatur, merito Dominus noster prædicandus est. Nam, quemadmodum ipse æternus Deus est, uti pater; ita omnium rerum æque dominus est, ac pater. & quemadmodum ipse & pater non est alius, atque alius Deus, sed idem plane Deus; ita ipse, & pater non est alius, atque alius dominus. Sed recte etiam multis rationibus, ut homo est, Dominus noster appellatur. Ac primum quidem, quoniam ipse redemptor noster fuit, atque a peccatis nos liberauit, iure hanc potestatem accepit, ut uere Dominus noster esset, ac diceretur. ita enim Apostolus docet: Philip.2
Humiliauit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine IESV omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. Atque ipse de se post resurrectionem, Data est, inquit, mihi omnis potestas in cælo, & in terra. Matth.28
ob eam quoque rem Dominus dicitur, quod in una persona duæ naturæ, diuina, & humana, coniunctæ sint. hac enim admirabili coniunctione meruit, ut, quamuis pro nobis mortuus non esset, tamen Dominus constitueretur communiter quidem omnium rerum, quæ conditæ sunt, præcipue autem fidelium, qui

qui illi parent, atque summo animi studio inseruiunt.

Quantum homo Christianus Christo debeat.

Quod igitur reliquum est, Parochus fidelem populum ad eam rationem cohortabitur, ut sciat, æquissimum esse, præ ceteris hominibus nos, qui ab eo nomen inuenimus, Christianique uocamur, &, quanta ille in nos beneficia contulerit, ignorare non possimus, ob id maxime, quod eius munere hæc omnia fide intelligimus; æquum esse, inquam, nos ipsos, non secus ac mancipia, redemptori nostro, & domino in perpetuum addicere, & consecrare. Et quidem, cum baptismo initiaremur, ante ecclesiæ fores id professi sumus. declarauimus enim, nos Satanæ, & mundo renunciare, & Iesu Christo totos nos tradere. Quod si, ut Christianæ militiæ adscriberemur, tum sancta, & sollemni professione nos ipsos Domino nostro deuouimus: quo supplicio digni erimus, si, postquam ecclesiam ingressi sumus, Dei uoluntatem, & leges cognouimus; postquam sacramentorum gratiam percepimus; ex mundi, & diaboli præceptis, ac legibus uixerimus; perinde ac si, cum baptismo abluti sumus, mundo, & Diabolo, non Christo domino, ac redemptori, nomen dedissemus? sed, cuius animum amoris facibus non incendat tanti domini tam benigna, & propensa in nos uoluntas, qui, tametsi nos in potestate sua, & dominatu ueluti seruos sanguine suo redemptos habeat, ea tamen caritate complectitur, ut non seruos uocet, sed amicos, sed fratres? Hæc profecto iustissima caussa est, atque haud scio an omnium sit maxima, cur eum perpetuo debeamus dominum nostrum agnoscere, uenerari, & colere.

IOANNES.

Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria uirgine.

MAXIMO *quidem & singulari beneficio humanum genus a Deo affectum esse, qui nos e durissimi tyranni seruitute in libertatem uindicarit, ex ijs, quæ superiori Articulo declarata sunt, intelligere fideles possunt. At uero, si consilium etiam, & rationem, qua potissimum id efficere uoluit, nobis ante oculos ponamus, profecto nihil diuina in nos benificentia, ac bonitate illustrius, nihil magni-*

magnificentius esse uidebitur. Eius igitur mysterij magnitudinem, quod nobis tamquam salutis nostræ præcipuum caput sacræ litteræ considerandum sæpissime proponunt, Parochus a tertij Articuli explicatione ostendere incipiet: cuius hanc esse sententiam docebit, nos credere, & confiteri, eum ipsum Iesum Christum, unicum dominum nostrum, Dei filium, cum pro nobis humanam carnem suscepit in utero uirginis, non ex uirili semine, ut alij homines, sed supra omnem naturæ ordinem spiritus sancti uirtute conceptum esse, ita ut eadem persona Deus permanens, quod ex æternitate erat, homo fieret, quod ante non erat. Ea autem uerba ita accipienda esse, ex sacri Concilij Constantinopolitani confessione plane perspicitur: ait enim: Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cælis: & incarnatus est de spiritu sancto ex Maria uirgine, & homo factus est. Atque id etiam sanctus Ioannes Euangelista explicauit, ut qui ex ipsius Domini Saluatoris pectore altissimi huius mysterij cognitionem hausisset. nã, cum diuini uerbi naturam declarasset illis uerbis: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum: ad extremum conclusit: Et uerbum caro factum est, & habitauit in nobis. Verbum enim, quod diuinæ naturæ hypostasis est, ita humanam naturam assumpsit, ut una, & eadem esset diuinæ, & humanæ naturæ hypostasis, ac persona: quo factum est, ut tam admirabilis coniunctio utriusque naturæ actiones, & proprietates conseruaret, atque, ut est apud sanctum Leonem magnum illum Pontificem, Nec inferiorem

Ioan. 1

Serm. de natiu. domini.

feriorem consumeret glorificatio, nec superiorem minueret assumptio.

Sed, quoniam prætermittenda nõ est uerborum explanatio, doceat Parochus, cum dicimus, Dei filium spiritus sancti uirtute conceptum esse, unam hanc diuinæ Trinitatis personam incarnationis mysterium non confecisse. Quamuis enim unus filius humanam naturam assumpserit, tamen omnes diuinæ Trinitatis personæ, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, huius mysterij auctores fuerunt. siquidem illa Christianæ fidei regula tenenda est: Omnia, quæ Deus extra se in rebus creatis agit, tribus personis communia esse, neque unam magis, quam aliam, aut unam sine alia agere. Quod autem una persona ab alia procedat, hoc unum omnibus commune esse non potest. nam filius a patre tantum generatur, spiritus sanctus a patre, & filio procedit. quidquid uero extra illas ab ipsis proficiscitur, tres personæ sine ullo discrimine agunt. atque ex hoc genere filij Dei incarnatio censenda est. Quamquam uero hæc ita se habeant, solent tamen sacræ litteræ earum rerum, quæ omnibus personis communes sunt, aliam alijs tribuere; quemadmodum summam omnium rerum potestatem patri, sapientiam filio, spiritui sancto amorem adscribunt. Et, quoniam diuinæ incarnationis mysterium singularem, atque immensam Dei erga nos benignitatem declarat, ob eam rem peculiari quadam ratione hoc opus spiritui sancto tribuitur. In hoc mysterio quædam supra naturæ ordinem, quædam naturæ ui effecta esse animaduertimus. Nam, quod ex purissimo uirginis matris sanguine Chri

sti corpus formatum credimus, in eo naturam humanam agnoscimus: cum illud omnium hominum corporibus commune sit, ut ex matris sanguine formentur. Quod uero & naturæ ordinem, & humanam intelligentiam superat, illud est, simul atque beata uirgo angeli uerbis assentiens dixit: Luc. 1 *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum uerbum tuum: statim sanctissimum Christi corpus formatum, eique anima rationis compos coniuncta est, atque ita in ipso temporis articulo perfectus Deus, & perfectus homo fuit. Hoc autem nouum fuisse, atque admirabile spiritus sancti opus, nemo dubitare potest, cum, seruato naturæ ordine, nullum corpus, nisi intra præscriptum temporis spatium, hominis anima informari queat. Deinde uero illud accedit, maxima admiratione dignum, quod, ut primum cum corpore anima coniuncta fuit, ipsa etiam diuinitas cum corpore, & anima copulata est. quare simul corpus formatum, atque animatum est, corpori, & animæ diuinitas coniuncta. ex quo fit, ut eodem temporis puncto perfectus Deus, & perfectus homo esset, & uirgo sanctissima uere, & proprie mater Dei, & hominis diceretur, quod eodem momento Deum, & hominem concepisset. Hoc autem ab angelo ei significatum est, cum ait:* Luc. 1 *Ecce concipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen eius* IESVM: *hic erit magnus, & filius altissimi uocabitur. Et euentu comprobatum est, quod Isaias prædixit:* Isa. 7 *Ecce uirgo concipiet, & pariet filium. Idem quoque Elisabeth, cum spiritu sancto repleta filij Dei conceptionem intellexisset, his uerbis declarauit:* Luc. 1 *Vnde hoc mihi,*

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

ut ueniat mater Domini mei ad me? Sed, quemadmodum Chriſti corpus ex puriſſimis integerrimæ uirginis ſanguinibus ſine ulla uiri opera, ut antea diximus, uerum ſola ſpiritus ſancti uirtute formatum eſt: ita etiã, ut primum conceptus eſt, illius anima uberrimam ſpiritus Dei copiam, atque omnem chariſmatum abundantiam accepit. neque enim, ut alijs hominibus, qui ſanctitate, & gratia ornantur, ipſi ad menſuram, ut teſtatur ſanctus Ioannes, dat Deus ſpiritum, ſed omnem gratiam tam affluenter in eius animam infundit, ut de plenitudine eius nos omnes acceperimus. Neque tamen filium Dei adoptiuum appellare licet, quãuis ſpiritum illum habuerit, quo ſancti homines filiorum Dei adoptionem conſequuntur. nam, cum natura filius Dei ſit, adoptionis gratiam, aut nomen in eum conuenire nullo modo exiſtimandum eſt. Hæc ſunt, quæ de admirabili conceptionis myſterio explicanda uiſa ſunt. ex quibus ut ſalutaris fructus ad nos redundare poſſit, illa in primis fideles memoria repetere, ac ſæpius cogitare cum animis ſuis debent, Deum eſſe, qui humanam carnem aſſumpſit; ea uero ratione hominem factum, quam mente nobis aſſequi non licet, nedum uerbis explicare; ob eum denique finem hominem fieri uoluiſſe, ut nos homines filij Dei renaſceremur. Hæc cum attente conſiderauerint, tum uero omnia myſteria, quæ hoc articulo continentur, humili, ac fideli animo credant, & adorent, nec curioſe, quod ſine periculo uix umquam fieri poteſt, illa inueſtigari, ac perſcrutari uelint.

Ioan. 3
Ioan. 1

Natus ex Maria uirgine. *Hæc altera eſt huius Articuli*

ticuli pars, in qua explicanda Parochus diligenter uersabitur, cum fidelibus credendum sit, Iesum domi num non solum conceptum spiritus sancti uirtute, sed etiam ex Maria uirgine natum, & in lucem editum esse. cuius mysterij fides quanta cum lætitia, & iucunditate animi meditanda sit, angeli uox, qui primus felicissimum nuncium mundo attulit, declarat:
Luc.2 *inquit enim: Ecce euangelizo uobis gaudium magnũ, quod erit omni populo. Tum ex illius cælestis militiæ*
Luc.2 *cantico; Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis; quod angeli cecinerunt, facile est intelligere. Hinc etiam amplissimum illud Dei promissum ad Abrabam impleri cœptum est, cui di-*
Gen.22 *ctum est, fore aliquando, ut in eius semine omnes gentes benedicerentur. Maria enim, quam uere matrem Dei prædicamus, & colimus, quod eam personam, quæ simul Deus, & homo erat, peperit, a Dauide rege originem duxit. Sed, quemadmodum conceptio ipsa naturæ ordinem prorsus uincit: ita in ortu nihil non diuinum licet contemplari. Præterea, quo nihil admirabilius dici omnino, aut cogitari potest, nascitur ex matre sine ulla maternæ uirginitatis deminutione. & quo modo postea ex sepulcro clauso, & obsignato egressus est, atque ad discipulos clausis ianuis in-*
Ioan.20 *troiuit: uel, ne a rebus etiam, quas natura quotidie fieri uidemus, discedatur, quo modo solis radij concretam uitri substantiam penetrant, neque frangunt tamen, aut aliqua ex parte lædunt: simili, inquam, & infinitis partibus altiori modo Iesus Christus ex materno aluo, sine ullo maternæ uirginitatis detrimento,*

editus

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

editus eſt. ipſius enim incorruptam, et perpetuam uirginitatem uerißimis laudibus celebramus. Quod quidem ſpiritus ſancti uirtute effectum eſt, qui in filij conceptione, & partu, matri ita affuit, ut ei & fecunditatem dederit, & perpetuam uirginitatem conſeruarit. Solet interdum Apoſtolus Chriſtum Ieſum 1. Cor. 15 *nouißimum Adam appellare, eumque primo Adam conferre. nam, ut in primo omnes homines moriuntur, ita in ſecundo omnes ad uitam reuocantur: atque, ut Adam, quod ad naturalem condicionem pertinet, humani generis parens fuit, ita Chriſtus gratiæ, & gloriæ auctor eſt. Ad eum modum nobis etiam licet uirginem matrem cum Eua ita conferre, ut priori Euæ ſecunda Eua, quæ eſt Maria, reſpondeat, quemadmodum ſecundum Adam, hoc eſt Chriſtum, primo Adam reſpondere oſtendimus. Eua enim, quia ſerpenti fidem habuit, maledictum, & mortem in humanum genus inuexit. & Maria poſtquam angelo credidit, Dei bonitate effectum eſt, ut benedictio, & uita ad homines perueniret. propter Euam naſcimur filij iræ: a Maria Ieſum Chriſtum accepimus, per quem filij gratiæ regeneramur. Euæ dictum eſt: In dolore paries filios.* Gen. 3 *Maria hac lege ſoluta eſt, ut quæ, ſalua uirginalis pudicitiæ integritate, ſine ullo doloris ſenſu, ut antea dictũ eſt, Ieſum filium Dei peperit.*

Prophetiæ et figuræ cõceptionis & natiuitatis Ieſu Chriſti.

Cum igitur tanta, & tam multa ſint admirandæ huius conceptionis, & natiuitatis ſacramenta, diuinæ prouidentiæ conſentaneum fuit, ut ea multis figuris, & oraculis ſignificarentur. Quare huc pertinere ſancti doctores intellexerunt multa, quæ in ua Ezech. 44

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

rÿs sacræ scripturæ locis legimus, præcipue uero Portam illam sanctuarÿ, quam Ezechiel clausam uidit: Dan.2
item lapidem de monte sine manibus abscissum, ut est apud Danielem, qui factus est magnus mons, & Num:17 impleuit uniuersam terram: deinde Aaron uirgam, quæ una inter uirgas principum Israelis germinauit: & rubum, quem Moyses uidit ardere, & non com- Exod.3 Luc.2 buri. Multis uerbis sanctus Euangelista Christi natiuitatis historiam descripsit. qua de re nihil est, quod plura a nobis dicantur, cum ea lectio Parocho in promptu sit. Danda autem illi est opera, ut hæc mysteria, Rom.15 quæ ad doctrinam nostram scripta sunt, infixa animo, & mentibus fidelium hæreant; primum quidem, ut tanti beneficÿ commemoratione aliquam gratiam eius auctori Deo referant; deinde, ut eximium hoc, & singulare humilitatis exemplum eis ante oculos ad imitandum proponat. Quid enim nobis utilius, atque ad animorum nostrorum superbiam, & elationem comprimendam accommodatius esse potest, quam sæpius cogitare, Deum ita sese humiliare, ut cum hominibus gloriam suam communicet, & hominum infirmitatem, fragilitatemq. assumat; Deum hominem fieri, summamq. illam, & infinitam maiestatem homini ministrare, ad cuius nutum columnæ cæli, ut inquit scriptura, contremiscunt, & pauent, eumq. in terra nasci, quem in cælis angeli adorant? Quid igitur, cum hæc Deus nostra caussa faciat, quid, inquam, nos, ut illi obsequamur, facere oportet? quam libenti, atque alacri animo debemus omnia humilitatis officia amare, amplecti, præstare? Videant fideles,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

les, quam ſalutari doctrina Chriſtus naſcens nos inſtituat, antequam uocem aliquam emittere incipiat. Naſcitur egenus: naſcitur ut peregrinus in diuerſorio: naſcitur in uili præſepio: naſcitur media hieme. ita enim ſcribit ſanctus Lucas: Factum eſt, cum eſſent ibi, impleti ſunt dies, ut pareret, & peperit filium ſuum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præſepio, quia non erat ei locus in diuerſorio. Potuit ne Euangeliſta humilioribus uerbis omnem cæli, & terræ maieſtatem, & gloriam includere? Neque uero ſcribit, non fuiſſe locum in diuerſorio, ſed ei non fuiſſe, qui dicit: Meus eſt orbis terræ, & plenitudo eius. Quod etiam alius euangeliſta teſtatus eſt: In propria uenit, & ſui eum non receperunt.

Luc. 2
Pſal. 49
Ioan. 1

Incarnationis filij Dei myſterium quanto pietatis ſtudio recolendũ.

Hæc cum fideles ſibi ante oculos propoſuerint, tum uero cogitent, Deum carnis noſtræ humilitatem, & fragilitatem ſubire uoluiſſe, ut humanum genus in altiſſimo dignitatis gradu collocaretur. Nam illud unum ſatis declarat excellentem hominis dignitatem, & præſtantiam, quæ illi diuino beneficio tributa eſt, quod homo fuerit, qui idem uerus, & perfectus Deus ſit: ut iam gloriari nobis liceat, filium Dei os noſtrum, & carnem noſtram eſſe: quod beatiſſimis illis ſpiritibus non licet: nuſquam enim, ut eſt apud Apoſtolum, angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit. Præterea cauendum eſt, ne maximo noſtro malo eueniat, ut, quemadmodum illi in diuerſorio Bethleem locus, ubi naſceretur, defuit, ita etiã, quando iam in carne non naſcitur, locum in cordibus

Heb. 2

nostris inuenire non possit, ubi in spiritu nascatur. hoc enim, cum salutis nostræ cupidissimus sit, uehementer optat. nam, ut ille spiritus sancti uirtute supra naturæ ordinem homo factus, & natus est, sanctusque, atque adeo sanctitas ipsa fuit: ita nos oportet,
Ioan. 1 *non ex sanguinibus, neque ex uoluntate carnis, sed ex*
Rom. 6. 7 *Deo nasci, ac deinde ueluti nouam creaturam in nouitate spiritus ambulare, sanctitatem illam, ac mentis integritatem custodire, quæ homines spiritu Dei regeneratos maxime decet. hac enim ratione sanctæ huius filij Dei conceptionis, & natiuitatis imaginem aliquam in nobis ipsis exprimemus, quam fideli animo*
1. Cor. 2 *credimus, & credentes Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, suspicimus, & adoramus.*

IACOBVS MAIOR.

Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.

QVANTAM *habeat necessitatē huius Articuli cognitio, & quā diligenter Parochus curare debeat, ut fideles dominicæ passionis memoria sæpissime animo repetāt, docet Apostolus, qui nihil aliud se scire testatus est, nisi Iesum Christū, & hunc crucifixum.* 1. Cor. 2 *Quare in hoc argumēto omne studiū, & opera adhibēda est, ut quāmaxime illustretur, fidelesq. tanti beneficij cōmemoratione excitati totos se ad Dei er-*

ga nos

ga nos amorẽ, & bonitatẽ suspiciendã cõuertant. Fides itaque priore Articuli parte (nã altera postea dicetur) illud nobis credendũ proponit, Christũ dominũ, cũ Pontius Pilatus Tiberij Cæsaris iussu Iudæã prouinciã administraret, cruci affixũ esse. nã captus, irrisus, uarijs iniuriarũ, & cruciatuũ generibus affectus, demum in crucẽ sublatus est. Nec uero cuiquã dubitandũ est, eius animã, quod ad inferiorẽ partẽ attinet, ab ijs cruciatibus liberã non fuisse. nam, quod humanã naturã uere assumpsit, necesse est fateri, animo etiã grauissimũ do-
Matth. 26 lorem sensisse. quare inquit: Tristis est anima mea us-
Mar. 14 que ad mortem. Nã etsi personæ diuinæ humana natura coniuncta fuit, tamen propter eã coniunctionem nihilo minus passionis acerbitatem sensit, quam si ea coniunctio facta non fuisset, cum in una Iesu Christi persona, utriusque naturæ, diuinæ, & humanæ, proprietates seruatæ sint: atque iccirco, quod erat passibile, & mortale, passibile & mortale permansit; rursus uero, quod impassibile, & immortale erat, qualem esse diuinam naturam intelligimus, suam proprietatem retinuit. Quod autem hoc loco tam diligenter obseruari uidemus, Iesum Christũ eo tempore passum esse, quo Pontius Pilatus Iudæam prouinciã procuraret, id ea re factum esse docebit Parochus, quia tantæ rei, & tã necessariæ cognitio exploratior omnibus esse poterat, si rei
1. Tim. 6 gestæ certum, quod & ab Apostolo Paulo factum legimus, tempus describeretur: tum etiam, quia ijs uerbis declaratur, illam Saluatoris prædictionem exitu com-
Matth. 20 probatam esse: Tradent, inquit, eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum.

Sed,

Sed, quod potissimum in ligno crucis mortem pertulit, hoc etiam diuino consilio tribuendum est, ut scilicet, unde mors oriebatur, inde uita resurgeret. serpens enim, qui in ligno primos parentes uicerat, uictus est a Christo in ligno crucis. Plures eius rei afferri rationes possunt, quas sancti Patres latius persecuti sunt, ut ostendamus consentaneum fuisse, redemptorem nostrum mortem crucis potissimum subire. Verum satis esse Parochus admoneat, si fideles credant, illud genus mortis a Saluatore delectum esse, quod quidem ad humani generis redemptionem aptius, atque accommodatius uideretur, quemadmodum certe nullum turpius, atque indignius esse potuit. Non solum enim apud Gentiles crucis supplicium exsecrandum, & dedecoris, ignominiæq. plenissimum semper existimatum est, uerum etiam in lege Moysis maledictus homo appellatur, qui pendet in ligno. Neque uero Parochus huius Articuli historiam prætermittet, quæ diligentissime a sanctis euangelistis exposita est, ut saltem summa eius mysterij capita, quæ ad confirmandam fidei nostræ ueritatem magis necessaria uidentur, fideles cognita habeant. Hoc enim Articulo, ueluti fundamento quodam, Christiana religio, & fides nititur; eoque posito, reliqua omnia recte constituta sunt. Nam, si quid aliud humanæ menti, & intelligentiæ difficultatem affert: certe Crucis mysterium omnium difficillimum existimandum est, uixque percipi a nobis potest, salutem nostram ex Cruce ipsa, & ex eo, qui pro nobis ligno illi affixus est, pendere. Sed in hoc, ut docet Apostolus, summam Dei prouidentiam licet admirari.

Cur Christus in ligno mortem perpessus.

Deut. 21
Gal. 3

Nam

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

Nam, quia in Dei sapientia non cognouit mundus per
1. Cor. 5 sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædica
tionis saluos facere credentes. Quare mirandum non
est, si prophetæ ante Christi aduentum, apostoli post e-
ius mortem, & resurrectionem tantopere laborarunt,
ut hominibus persuaderent, hunc esse mundi redem-
ptorem, eosque in crucifixi potestatem, atque obedien
tiam redigerent. Quare Dominus, cum nihil tam ab
humana ratione remotum esset, quam Crucis mysteriũ,
statim post peccatum numquam destitit tum figuris,
tum prophetarum oraculis filij sui mortem significare.
Gen. 4 Atque ut de figuris pauca quædam attingamus, Abel
Gen. 22 primum, qui fratris inuidia occisus est, deinde Isaac sa
crificium, præterea Agnus, quem Iudæi, cum e terra
Exo. 12 Aegypti egrederentur, immolarunt, tum serpens æ-
Num. 21 neus, quem Moyses in deserto exaltauit, Christi do-
Ioan. 3 mini passionis, ac mortis figuram præmonstrabant.
Quod autem ad prophetas pertinet, quam multi exti-
terint, qui de ea uaticinati sunt, id uero multo notius
est, quam ut explicari hoc loco oporteat. Sed præ cete
ris, ut Dauidem omittamus, qui omnia præcipua redẽ-
ptionis nostræ mysteria in psalmis complexus est, Isaiæ
oracula tam aperta, & clara sunt, ut recte dici queat,
eum potius rem gestam exposuisse, quam futuram
prædixisse.

Mortuus & sepultus. His uerbis Parochus cre-
dendum explicabit, Iesum Christum, postquam cruci-
fixus est, uere mortuum, ac sepultum esse. Neque ue-
ro sine caussa hoc separatim fidelibus credendum propo
nitur, cum non defuerint, qui eum in cruce mortuum

nega-

negarent. illi igitur errori hanc fidei doctrinam sancti apostoli merito opponendam censuerunt: de cuius Articuli ueritate dubitandi nullus nobis locus relinquitur. nam omnes euangelistæ consentiunt, Iesum spiritum emisisse. Præterea, cum Christus uerus, & perfectus homo fuerit, uere etiam mori potuit: moritur autem homo, cum anima separatur a corpore. Quare, cum Iesum mortuum esse dicimus, id significamus, eius animam a corpore diuisam esse: neque tamen concedimus diuinitatem seiunctam a corpore: quin potius constanter credimus, & confitemur, anima eius a corpore diuisa, diuinitatem tum corpori in sepulcro, tum animæ apud inferos coniunctam semper fuisse. Decebat autem filium Dei mori, ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, idest Diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis per totam uitam obnoxij erant seruituti. Sed illud in Christo domino singulare fuit, quod tunc mortuus est, cum ipse mori decreuit, & mortem non tam aliena ui illatam, quam uoluntariam obijt. Nec uero mortem solum, sed locum etiam, & tēpus, in quo moreretur, ipse sibi constituit. ita enim Isaias scripsit: Oblatus est, quia ipse uoluit. Atque idem Dominus de se ante passionem dixit: Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam: nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a me ipso: potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Quod autem ad tempus, & locum attinet, cum Herodes eius uitæ insidiaretur, ipse inquit: Dicite uulpi illi, ecce eijcio dæmonia, & sanitates perficio hodie, & cras, & tertia die consumor: uerumtamen oportet me

Matth. 27 Mar. 15 Luc. 23 Ioan. 19

Heb. 2

Isa. 53

Ioan. 10

Luc. 13

me hodie, & cras, & sequenti die ambulare: quia non capit prophetam perire extra Hierusalem. Ille igitur nihil inuitus, aut coactus fecit, sed ipse sese uolens obtulit, atque inimicis suis obuiam procedens dixit: Ego sum: & sponte sua ea omnia supplicia pertulit, quibus illum iniuste, & crudeliter affecerunt: quo quidem nihil ad commouendos animi nostri sensus maiorem uim habere potest, cum pœnas, tormentaque eius omnia cogitatione perpendimus. Nam, si quispiam nostra caussa omnes dolores patiatur, non quos ipse sua uoluntate suscipiat, sed quos uitare nequeat, hoc uero haud magni beneficij loco a nobis ponetur: uerum, si nostro tantum nomine mortem, quam defugere poterat, libenter occumbat, profecto hoc beneficij genus tantum est, ut omnem non solum referendæ, sed etiam habendæ gratiæ facultatem uel gratissimo cuique eripiat. ex quo Iesu Christi summa, & eximia caritas, eiusque diuinum, & immensum in nos meritum perspici potest.

Ioan. 18

Sepulturæ Christi cur expressa mẽtio, & quid de illius passione meditandum.

Iam uero, quod sepultum fuisse confitemur, hoc quidem ueluti Articuli pars nõ constituitur, quod nouam aliquam difficultatem habeat, præter ea, quæ iam de morte dicta sunt. Nam, si Christum mortuum credimus, facile etiam nobis persuaderi potest, eum sepultum esse. Verum hoc additum est, primum, ut minus dubitare de morte liceat; cum maximo argumento sit, aliquem mortuum esse, si eius corpus sepultum probemus: deinde, ut resurrectionis miraculum magis declaretur, atque eluceat. neque uero hoc solum credimus, Christi corpus sepultum esse, sed illud præcipue

his

bis uerbis credendum proponitur, Deum sepultum esse: quemadmodum ex fidei Catholicæ regula uerissime etiam dicimus, Deum mortuum, & ex uirgine natum esse. nam, cum diuinitas numquam diuisa fuerit a corpore, quod in sepulcro conditum est; recte confitemur Deũ sepultum esse. Ac de genere quidem, & loco sepulturæ illa Parocho satis erunt, quæ a sanctis euangelistis dicta sunt. Matth. 27 Mar. 15 Luc. 23 *Duo uere in primis obseruanda sunt, alterum, Christi corpus in sepulcro nulla ex parte corruptũ esse; de quo Propheta ita uaticinatus erat: Non dabis sanctum tuum uidere corruptionem.* Ioan. 19 *Alterum est, quod ad omnes huius Articuli partes attinet, sepulturam scilicet, passionem etiam, & mortem Christo Iesu ut homini, non ut Deo conuenire.* Act. 2 *nam pati, & mori, in humanam tãtum naturam cadunt; quamuis Deo etiam hæc omnia tribuantur; quoniam de illa persona, quæ simul perfectus Deus, perfectus homo fuit, recte dici perspicuum est. His cognitis, ea de Christi passione, & morte Parochus explicabit, ex quibus tanti mysterij immensitatem si non comprehendere, contemplari saltem fideles possint. Ac primum quidem considerandum est, quis ille sit, qui hæc omnia patitur. Et quidem nullis uerbis eius dignitatem explicare, aut mente comprehendere possumus. Sanctus Ioannes uerbum esse dicit, quod erat apud Deum.* Ioan. 1 *Apostolus magnificis uerbis describit in hunc modum: Esse eum, quẽ Deus constituit heredem uniuersorum, per quem fecit & sæcula: qui est splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, qui portat omnia uerbo uirtutis suæ. Hic igitur, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram ma-* Heb. 1

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

iestatis in excelsis. Atque, ut uno uerbo complectamur, patitur Iesus Christus Deus & homo: patitur creator pro ijs, quos ipse condidit: patitur dominus pro seruis: patitur is, per quem angeli, homines, cæli, elementa facta sunt, ille, inquam, in quo, per quem, & ex quo sunt omnia. Quare mirandum non est, si, eo tot passionum tormentis commoto, totum etiam ædificium concussum est. nam, ut inquit scriptura, Terra mota est, & petræ scissæ sunt: tenebræ etiam factæ per uniuersam terram, & sol obscuratus est. Quod si mutæ etiam res, & sensu carentes creatoris sui passionem luxerunt: cogitent fideles, quibus lacrymis ipsi, tamquam uiui lapides huius ædificij, dolorem suum declarare debeant.

Matth. 27
Luc. 23

Passionis Christi caussa, et de grauitate relabentium.

Iam uero caussæ etiam passionis exponendæ sunt, ut eo magis diuinæ erga nos caritatis magnitudo, & uis appareat. Si quis igitur quærat, quæ caussa fuerit, cur filius Dei acerbissimam passionem subierit, hanc potissimum fuisse inueniet, præter hereditariam labem primorum parentum, uitia, & peccata, quæ homines a mundi origine usque ad hanc diem admiserunt, ac deinceps usque ad consummationem sæculi admissuri sunt. hoc enim in passione, & morte filius Dei, saluator noster, spectauit, ut omnium ætatum peccata redimeret, ac deleret, & pro eis patri abunde, cumulateq. satisfaceret. Illud etiam accedit ad augendam rei dignitatem, quod non solum Christus pro peccatoribus passus est, sed etiam pœnarum omnium, quas pertulit, peccatores, & auctores, & ministri fuerunt: de quo Apostolus nos admonet, ita ad Hebræos scribens: Recogitate

Heb. 12

eum,

eum, qui talem sustinuit a peccatoribus aduersus semet ipsum contradictionẽ, ut ne fatigemini animis uestris deficientes. Atque hac culpa omnes teneri iudicandum est, qui in peccata sæpius prolabuntur. nam cum peccata nostra Christum dominum impulerint, ut crucis Heb.6 *supplicium subiret; profecto, qui flagitijs, & sceleribus uolutantur, rursus, quod in ipsis est, crucifigunt in semetipsis filium Dei, & ostentui habent. Quod quidem scelus eo grauius in nobis uideri potest, quam fuerit in Iudæis, quod illi, eodem Apostolo teste, Si* 1.Cor.2 *cognouissent, numquam dominum gloriæ crucifixissent: nos autem & nosse eum profitemur; & tamen, factis negantes, quodam modo uiolentas ei manus uidemur inferre. Sed a patre etiam, & a semetipso Christum dominum traditum esse, sacræ litteræ testantur: ait enim apud Isaiam: Propter scelus populi per* Isa.53 *cussi eum. Et paulo ante idem propheta, cum Dominum plagis, & uulneribus affectum, spiritu Dei plenus uideret, dixit: Omnes nos quasi oues errauimus: unusquisque in uiam suam declinauit, & posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum. De filio autem scriptum est: Si posuerit pro peccato animam suã,* Isa.53 *uidebit semen longæuum. Sed eandem rem Apostolus grauioribus etiam uerbis expressit, cum tamen ex altera parte uellet ostendere, quantum nobis de immensa Dei misericordia & bonitate sperare liceat: inquit enim: Qui etiam proprio filio suo non pepercit, sed* Rom.8 *pro nobis omnibus tradidit illum, quo modo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Sequitur nunc, ut, quanta fuerit passionis acerbitas, Parochus doceat.*

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

Luc.22 *quamquam, si memoria teneamus, sudorem Domini fa-*
ctum ut guttas sanguinis decurrentis in terram, cum
ille tormenta, & cruciatus animo præciperet, quibus
paulo post afficiendus erat; facile ex eo unusquisque in-
telliget, nihil ad illum dolorem addi potuisse. nam, si
malorum imminentium cogitatio tam acerba fuit, id
quod sanguinis sudor declarauit; quid ipsam perpessio-
nem fuisse existimandum est? Sed tamen Christum do-
minum summis tum animi, tum corporis doloribus af-
fectum esse constat. Ac primum quidem nulla fuit
eius corporis pars, quæ grauissimas pœnas non sense-
rit. nam & pedes, & manus clauis cruci affixæ, ca-
put spinis compunctum, & arundine percussum, fa-
cies sputis fœdata, alapis cæsa, totum corpus flagellis
uerberatum est. Præterea omnium & generum, &
Psal.2 *ordinum homines conuenerunt in unum aduersus Do-*
minum, & aduersus Christum eius. Gentes enim &
Iudæi passionis suasores, auctores, ministri fuerunt:
Matth.26 *Iudas eum prodidit, Petrus negauit, ceteri omnes de-*
Mar.14 *seruerunt. Iam uero in cruce ipsa acerbitatem ne, an*
Luc.22 *ignominiam, an utrumque simul queremur? Ac pro-*
fecto nullum aut turpius genus mortis, aut acerbius
excogitari eo potuit, quo affici non nisi nocentissimi,
& sceleratissimi homines consueuerunt, & in quo sum-
mi doloris, & cruciatus sensum mortis diuturnitas
uehementiorem efficiebat. Augebat autem pœnarum
magnitudinem ipsa Christi Iesu corporis constitutio, et
habitus; quod quidem cum spiritus sancti uirtute for-
matum esset, multo perfectius, & temperatius fuit,
quam aliorum hominum corpora esse possunt; atque
ideo

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

ideo acriorem quoque sentiendi uim habuit, & grauius tormenta illa omnia perpessum est. Quod uero ad intimum animi dolorem pertinet, nemo dubitare potest, quin summus in Christo fuerit. sanctis enim hominibus, quicumque supplicia, & cruciatus pertulerunt, non defuit animæ solatium diuinitus datum, quo recreati, tormentorum uim æquo animo ferre possent: immo uero in cruciatibus plerique intima lætitia efferebãtur: inquit enim Apostolus: Gaudeo in passionibus pro uobis: & adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia. & alibi: Repletus sum consolatione: superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. Verum Christus dominus amarissimæ passionis calicem, quem bibit, nulla suauitate permista temperauit. humanæ enim naturæ, quam assumpserat, sentire omnia tormenta permisit, non secus, ac si homo, non etiam Deus, fuisset.

Col. 1

2. Cor. 7

Reliquum modo est, ut commoda etiam, & bona, quæ ex passione Domini percepimus, a Parocho accurate explicentur. Primum igitur Domini passio, peccati liberatio fuit. nam, ut est apud sanctum Ioannem, Dilexit nos, & lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. & Apostolus inquit: Conuiuificauit uos, donans uobis omnia delicta, delens quod aduersum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci. Deinde a dæmonis tyrannide nos eripuit. ipse enim Dominus inquit: Nunc iudicium est mundi: nunc princeps huius mundi eijcietur foras: & ego, si exaltatus

Apoc. 1

Col. 2

Ioan. 12

fuero a terra, omnia traham ad me ipsum. Pœnam præterea peccatis nostris debitam persoluit. Tum uero, quia nullum gratius, & acceptius Deo sacrificium afferri potuit, patri nos reconciliauit, eumque nobis placatum, & propitium reddidit. Postremo, quoniam peccata sustulit, cælorum etiam aditum, communi humani generis peccato interclusum, nobis patefecit.
Heb. 10 *Atque id Apostolus significauit illis uerbis: Habemus fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi. Neque uero in ueteri lege huius mysterij figura, & imago quædam defuit. nam illi, quibus interdictum erat, ne*
Num. 35 *in patriam ante summi sacerdotis mortem reuerterentur, hoc significabant, nemini, quamuis iuste, & pie uixisset, aditum in cælestem patriam patere, antequam summus ille, atque æternus sacerdos Christus Iesus mortem obiret. qua quidem obita, statim cæli fores patuerunt ijs, qui, sacramentis expiati, fideque, spe, & caritate præditi, passionis eius participes fiunt. Hæc autem omnia maxima, & diuina bona Parochus docebit ex Domini passione ad nos peruenisse: primum quidem, quia est integra, atque omnibus numeris perfecta satisfactio, quam admirabili quadam ratione Iesus Christus pro peccatis nostris Deo patri persoluit. Neque uero pretium, quod pro nobis persoluit, debitis nostris par solum, & æquale fuit, uerum ea longe superauit. Deinde sacrificium Deo acceptissimum fuit; quod cum illi filius in arca crucis obtulit, patris iram, atque indignationem prorsus mitigauit. atque hoc nomine Apostolus usus est, cum in-*
Eph. 5 *quit: Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro*

nobis

nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis. Præterea redemptio, de qua est apud apostolorum Principem: Non corruptibilibus auro, uel argento redempti estis de uana uestra conuersatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati. Et Apostolus docet: Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Verum, præter hæc immensa beneficia, illud etiam uel maximum consecuti sumus, ut in hac una passione, omnium uirtutum clarissima exempla habeamus. nam & patientiam, & humilitatem, & eximiam caritatem, & mansuetudinem, & obedientiam, & summam animi constantiam non solum in perferendis propter iustitiam doloribus, sed etiam in morte oppetenda ita ostendit, ut uere dicere possimus, saluatorem nostrum, quæcumque uitæ præcepta toto prædicationis suæ tempore uerbis nos docuit, ea omnia uno passionis die in se ipso expressisse. Atque hæc breuiter de Christi domini saluberrima passione & morte dicta sunt. Vtinam uero hæc mysteria in animis nostris assidue uersentur, & una cum Domino pati, & mori, & sepeliri discamus; ut deinde, abiecta omni sorde peccati, ad nouam uitam cum illo resurgentes, aliquando tandem, ipsius gratia, & misericordia, digni simus, qui cælestis regni, & gloriæ participes efficiamur.

1.Pet.1

Gal.3

THOMAS.

Descendit ad inferos, tertia die resurrexit a mortuis.

MAXIME *quidem refert nosse gloriam sepulturæ domini nostri Iesu Christi, de qua proxime dictum est: sed plus interest fidelis populi, cognoscere illustres triumphos, quos ex deuicto Diabolo, & spoliatis inferorum sedibus deportauit*: de quibus, *simulque de resurrectione dicendum est. qui locus etsi separatim per se recte tractari possit; nos tamen, sanctorum patrum auctoritatem secuti, eum*

ti, eum cum descensu ad inferos coniungendum putauimus. Eius igitur priori parte hoc nobis credendum proponitur: Christo iam mortuo, eius animam ad inferos descendisse, ibique tamdiu mansisse, quamdiu eiusdem corpus in sepulcro fuit. His autem uerbis simul etiam confitemur, eandem Christi personam eo tempore & apud inferos fuisse, & in sepulcro iacuisse. Quod quidem cum dicimus, nemini mirum uideri debet: propterea quod, ut sæpe iam docuimus, quamuis anima a corpore discesserit, numquam tamen diuinitas uel ab anima, uel a corpore separata est.

De multiplici, Inferni, significatione: ubi & de Purgatorio animarum.

Sed, quoniā Articuli explanationi plurimum lucis afferre potest, si Parochus prius doceat, quid hoc loco Inferorum uocabulo intelligendum sit, monere oportet, Inferos hoc loco pro sepulcro non accipi, ut quidam non minus impie, quam imperite putauerunt. superiori enim Articulo, Christum dominum sepultum esse, edocti sumus: nec nulla caussa erat, cur in fide tradenda alio, & quidem obscuriori loquendi genere idē a sanctis apostolis repeteretur: uerum inferiorum nomen abdita illa receptacula significat, in quibus animæ detinentur, quæ cælestem beatitudinem non sunt consecutæ. Ita uero sacræ litteræ hanc uocem multis in locis usurparunt. nam apud Apostolum legimus, In nomine Iesu omne genu flecti cælestium, terrestriū, & infernorum. & in Actis apostolorum diuus Petrus testatur, Christum dominum suscitatum solutis doloribus Inferni. Neque tamen ea receptacula unius, & eiusdem generis sunt omnia. est enim teterrimus, & obscurissimus carcer, ubi perpetuo, & inexstinguibili

Philip. 2

Act. 2

igne damnatorum animæ simul cum immundis spiritibus toquentur, qui etiam Gehenna, Abyssus, & propria significatione Infernus uocatur. Præterea est purgatorius ignis, quo piorum animæ ad definitum tempus cruciatæ expiantur, ut eis in æternam patriã ingressus patere possit, in quam nihil coinquinatum ingreditur. Ac de huius quidem doctrinæ ueritate, quam & scripturarum testimonijs, & apostolica traditione confirmatam esse sancta Concilia declarant, eo diligentius, & sæpius Parocho disserendum erit, quod in ea tempora incidimus, quibus homines sanam doctrinam non sustinent. Tertium postremo receptaculi genus est, in quo animæ sanctorum ante Christi domini aduentum excipiebantur; ibique sine ullo doloris sensu, beata redemptionis spe sustentati, quieta habitatione fruebantur. Horum igitur piorum animas, qui in sinu Abrahæ Saluatorem exspectabant, Christus dominus ad inferos descendens liberauit. Nec uero existimandum est, eum sic ad inferos descendisse, ut eius tantummodo uis ac uirtus, non etiam anima, eo peruenerit: sed omnino credendum est, ipsam animam re, & præsentia ad inferos descendisse: de quo exstat firmissimum illud Dauidis testimonium: Non derelinques animam meam in Inferno. Verum, etsi Christus ad inferos descendit, nihil de eius summa potestate detractum est: neque eius sanctitatis splendor macula aliqua adspersus: cum potius, hoc facto uerissima esse omnia, quæ de illius sanctitate celebrata erant, eumque filium Dei esse, quemadmodum antea tot prodigijs declarauerat, apertissime comprobatum sit. id

quod

Apoc. 9. 20

Cõc. Flo. & Trid. Sess. 25. & 6. can. 30

Luc. 16

Psal. 15

Agust. ep. 99. ad Euod. & 57 ad Dardanum.

quod facile intelligemus, si caussas, cur Christus, & alij homines in ea loca uenerint, inter se conferamus. Ceteri enim omnes captiui descenderant: ipse uero inter mortuos liber, & uictor, ad profligandos dæmones, a quibus illi ob noxam inclusi, & constricti tenebantur, descendit. Præterea alij omnes, qui descenderunt, partim pœnis acerbissimis torquebantur, partim uero, ut alio doloris sensu carerent, tamen Dei adspectu priuati & spe beatæ gloriæ, quam exspectabant, suspensi torquebantur. At Christus dominus descendit, non ut aliquid pateretur, uerum ut sanctos, & iustos homines ex misera illius custodiæ molestia liberaret, eisque passionis suæ fructum impertiret. Quod igitur ad Inferos descendit; nulla prorsus de summa eius dignitate, & potestate deminutio facta est. Psal. 87

His expositis, docendum erit, propterea Christum dominum ad inferos descendisse, ut, ereptis dæmonum spolijs, sanctos illos patres, ceterosque pios e carcere liberatos secum adduceret in cælum. quod ab eo admirabiliter, summaque cum gloria perfectum est. statim enim illius adspectus clarissimam lucem captiuis attulit, eorumq. animas immensa lætitia, gaudioque impleuit; quibus etiam optatissimam beatitudinem, quæ in Dei uisione consistit, impertiuit. quo facto, id comprobatum est, quod latroni promiserat illis uerbis: Hodie mecũ eris in paradiso. Hãc uero piorum liberationem Oseas tanto ante prædixerat in hunc modum: Ero mors tua, o mors: morsus tuus ero, inferne. Hoc etiam significauit Zacharias propheta

Quibus de caussis Christus ad inferos descendit.

Luc. 23

Ose. 13

Zach. 9

pheta, cum ait: Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti uinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua.

Col. 2

Id ipſum denique expreſſit Apoſtolus illis uerbis: Exſpolians principatus, & poteſtates, traduxit confidenter palam triumphans illos in ſemetipſo. Verum, ut huius myſterij uim melius intelligamus, ſæpe illud memoria repetere debemus, pios homines non ſolum, qui poſt aduentum Domini in lucem editi erant, ſed qui illud poſt Adam anteceſſerant, uel qui uſque ad finem ſæculi futuri ſunt, eius paſſionis beneficio ſalutem conſecutos eſſe. Quamobrem, ante quam ille moreretur, ac reſurgeret, cæli portæ nemini umquam patuerunt: ſed piorum animæ, cum e uiuis exceſſiſſent, uel in ſinum Abrahæ deferebantur, uel, quod etiam nunc ijs contingit, quibus aliquid diluendum, & perſoluendum eſt, Purgatorij igne expiabantur. Eſt illa præterea cauſſa, cur deſcenderit ad Inferos Chriſtus dominus, ut ibi etiam, quemadmodum in cælo, & in terris, uim ſuam, poteſtatemque declaret, & omnino, ut in nomine eius omne genu flecteretur cæleſtium, terreſtrium, & infernorum.

Phil. 2.

Quo loco quis ſummam Dei benignitatem in genus humanum non admiretur, & obſtupeſcat, qui non modo pro nobis acerbiſſimam mortem ſubire, ſed infimas etiam terræ partes penetrare uoluerit, ut ſibi cariſſimas animas, inde ereptas, ad beatitudinem traduceret?

De glorioſo reſurrectionis Chriſti myſterio.

Sequitur altera Articuli pars: in qua explicanda quantum laborare Parochus debeat, declarant illa Apoſtoli uerba: Memor eſto, dominum Ieſum Chri-

ſtum

stum resurrexisse a mortuis. Quod enim Timotheo 2.Tim.2
præcipit, idem etiam reliquis animarum curatoribus præceptum esse, dubitandum non est. Ea autem Articuli est sententia: Postquam Christus dominus sexta feria, hora diei nona, in cruce spiritum emisit, & eadem die uespere sepultus est ab eius discipulis, qui Pilati præsidis permissu corpus Domini e cruce depositum in propinqui horti monumentum nouum intulerunt; tertio a morte die, qui fuit dominicus, summo mane illius anima corpori iterum coniuncta est: atque ita is, qui triduum illud mortuus fuerat, ad uitam, ex qua moriens discesserat, rediit, & surrexit. Sed Resurrectionis uoce non illud solum intelligendum est, Chistum a mortuis excitatum esse, quod multis aliis commune fuit, sed sua ui, ac uirtute resurrexisse, quod proprium in illo fuit, & singulare. Neque enim natura patitur, nec ulli homini concessum est, ut se ipsum possit uirtute sua a morte ad uitam reuocare. Hoc uero summæ Dei potestati tantummodo reseruatum est, ut ex illis Apostoli uerbis intelligimus:
Etsi crucifixus est ex infirmitate, sed uiuit ex uirtute 2.Cor.13
Dei. quæ quoniam neque a Christi corpore in sepulcro, neque ab anima, cum ad Inferos descendisset, seiuncta umquam fuit, diuina uis tum in corpore inerat, quæ animæ iterum coniungi, tum in anima, qua ad corpus denuo reuerti posset: qua & licuit sua uirtute reuiuiscere, atque a mortuis resurgere. Id uero
Dauid spiritu Dei plenus prædixit his uerbis: Sal- Psal.97
uauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius. Deinde ipse Dominus diuino oris sui testimonio con-

firmauit:

Ioan. 10 *firmauit: Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam; & potestatem habeo ponendi eam, & iterum sumendi eam.* Ioan. 2 *Iudæis etiam ad confirmandam doctrinæ ueritatem dixit: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Quod quidem tametsi de templo illo magnifice ex lapidibus structo intelligerent; ille tamen, ut scripturæ uerbis eodem in loco declaratum est, dicebat de templo corporis sui. Quamuis autem in scripturis interdum legamus, Christum dominum a patre suscitatum esse: hoc ad eum, ut ad hominem, referendum est: quemadmodum illa rursus ad eundem, ut Deum, spectant, quibus significatur, eum sua uirtute resurrexisse.*

Ioan. 2 Rom. 8 Act. 2. 3

Col. 1 Apoc. 1 *Sed illud etiam præcipuum Christi fuit, quod ipse primus omniũ hoc diuino resurrectionis beneficio affectus est. nam in scripturis & Primogenitus ex mortuis, & Primogenitus mortuorum uocatur. Atque,* 1. Cor. 15 *ut est apud Apostolum, Christus resurrexit a mortuis, primitiæ dormientium: quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum: &, sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur. Vnusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus: deinde ij, qui sunt Christi. Quæ quidem uerba de perfecta resurrectione interpretanda sunt, qua ad immortalem uitam, omni prorsus moriendi necessitate sublata, excitamur. Atque in eo genere Christus dominus primum locum obtinet. nam, si de resurrectione loquimur, hoc est de reditu ad uitã, cui iterum moriendi necessitas adiuncta est; ante Christũ multi alij a mortuis excitati sunt: qui omnes tamen*

men

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

men ea condicione reuixerunt, ut eis iterum moriendũ esset: at Christus dominus ita resurrexit morte subacta, & oppressa, ut mori amplius non posset: quod quidem apertissimo illo testimonio confirmatur: Christus resurgens ex mortuis iam non moritur: mors illi ultra non dominabitur. Quod uero Articulo additur, Tertia die, *Parocho explanandum erit, ne fideles arbitrentur, totos ipsos tres dies Dominum in sepulcro fuisse. nam, quod integrum naturalem diem, partemque tum antecedentis, tum consequentis diei in sepulcro conditus est, ob eam rem uerissime dicitur triduo in sepulcro iacuisse, ac tertia die a mortuis surrexisse. Vt enim diuinitatem suam declararet, resurrectionem ad finem sæculi differre noluit. rursus uero, ut eum uere hominem, uereque mortuum esse crederemus, non statim post mortem, sed tertio die reuixit: quod temporis spatium ad ueram mortem comprobandam satis esse uidebatur.*

Rom. 6

Patres primæ Constantinopolitanæ Synodi huic loco addiderunt, Secundum scripturas. *Quod quidem, ab Apostolo acceptum, in fidei Symbolum propterea transtulerunt, quod, resurrectionis mysterium maxime necessarium esse, idem Apostolus docuerit ijs uerbis: Si Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est & fides uestra; &, si Christus non resurrexit, uana est fides uestra: adhuc enim estis in peccatis uestris. Quare D. Augustinus, cum huius Articuli fidem admiraretur, ita scripsit: Non magnum est credere, quia mortuus est Christus. hoc & Pagani, & Iudæi, & omnes iniqui credunt: hoc*

1. Cor. 15

In Ps. 120

hoc omnes credunt, quia mortuus est: fides Christianorum resurrectio Christi est: hoc pro magno habemus, quia credimus eum resurrexisse. ex quo factum est, ut frequentissime Domiuus de sua resurrectione locutus sit: ac numquam fere de passione sua cum discipulis collocutus est, quin de resurrectione lo-

Luc. 18 queretur. quare, cum dixisset; Filius hominis tradetur gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur, &, postquam flagellauerint, occident eum: ad extremum addidit, Et tertia die resurget. &, cum Iudæi ab eo peterent, ut aliquo signo, &

Luc. 11 miraculo doctrinam suam comprobaret, respondit, nullum aliud signum eis datum iri, quam Ionæ pro-

Matth. 12 phetæ signum. sicut enim fuit Ionas in uentre ceti tribus diebus, & tribus noctibus; sic futurum affirmauit, filium hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.

De necessitate, fine, et utilitate resurrectionis Iesu Christi.

Verum, ut huius Articuli uim, & sensum melius perspiciamus, tria nobis inuestiganda, & cognoscenda sunt: Primum quidem, quare necesse fuerit Christum resurgere: deinde, qui resurrectionis finis, & scopus sit, & quæ ab ea utilitate, & commoda in nos sint profecta. Quod igitur ad primum attinet, necesse fuit eum resurgere, ut Dei iustitia ostenderetur, a quo maxime decebat eum extolli, qui, ut illi obtemperaret, depressus, atque omni ignominia af-

Phil. 2 fectus erat. Hanc Apostolus caussam attulit, cum ad Philippenses inquit: Humiliauit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum. Præte-

rea,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

rea, ut fides nostra confirmaretur, sine qua hominis iustitia constare non potest: illud enim maximo argumento esse debet, Christum filium Dei fuisse, quod sua uirtute a mortuis resurrexit. Deinde ut spes nostra aleretur, atque sustentaretur. cum enim Christus resurrexerit, certa spe nitimur fore, ut nos etiam resurgamus: siquidem membra capitis sui condicionem consequantur, necesse est. ita enim Apostolus argumentationem concludere uidetur, cum ad Corinthios, 1.Cor.15
& Thessalonicenses scribit. & a Principe apostolo- 1.Thes. 4
rum Petro dictum est: Benedictus Deus, & pater do- 1.Pet.1
mini nostri Iesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regenerauit nos in spem uiuam per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis in hereditatem incorruptibilem. Postremo ob eam etiam rem Domini resurrectionem necessariam fuisse docendum est, ut salutis, & redemptionis nostræ mysterium absolueretur. Christus enim morte sua nos a peccatis liberauit; resurgens uero præcipua nobis bona restituit, quæ peccando amiseramus. Quare est apud Apostolum dictum: Christus traditus est pro- Rom.4
pter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Ne quid igitur humani generis saluti deesset, quemadmodum illum mori, ita resurgere eiam oportuit. Ex ijs uero, quae hactenus dicta sunt, perspicere possumus, quantum utilitatis Christi domini resurrectio fidelibus attulerit. In resurrectione enim, Deum esse immortalem, plenum gloria, mortis & Diaboli uictorem, agnoscimus: quod de Christo Iesu sine ulla dubitatione creden-

dum,

dum, & confitendum est. Deinde Christi resurrectio nobis etiam corporis resurrectionem peperit: tum quia eius mysterij efficiens caussa fuit; tum quia ad Domini exemplum resurgere omnes debemus.

1.Cor.15 Nam, quod ad corporis resurrectionem attinet, Apostolus ita testatur: Per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. quæcumque enim Deus in redemptionis nostræ mysterio egit, ad omnia Christi humanitate, tamquam efficienti instrumento, usus est. Quare eius resurrectio instrumentum quoddam fuit ad resurrectionem nostram efficiendam: exemplar uero dici potest, quoniam Christi domini resurrectio omnium est perfectissima: ac, quemadmodum Christi corpus resurgens ad immortalem gloriam immutatum est, ita nostra etiam corpora, quæ prius imbecilla, & mortalia fuerant, gloria, & immortalitate ornata restituentur. Vt enim Apostolus do-

Phil.3 cet, Saluatorem exspectamus, dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Hoc etiam de anima in peccatis mortua dici potest: cui quo pacto Christi resurrectio exemplar proponatur, idem

Rom.6 Apostolus his uerbis ostendit. Quo modo Christus surrexit a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Et, paucis interiectis, inquit: Scientes, quod Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi ultra non dominabitur. quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel; quod autem

uiuit,

uiuit, uiuit Deo. Ita & uos existimate, uos mortuos quidem esse peccato, uiuentes autem Deo in Christo Iesu.

Duo igitur a Christi resurrectione exempla petere debemus. Alterum est, ut, postquam peccati maculas eluimus, nouum uitæ genus instituamus, in quo morum integritas, innocentia, sanctitas, modestia, iustitia, beneficentia, humilitas eluceant. Alterum est, ut in eo uitæ instituto ita perseueremus, ut, adiuuante Domino, a iustitiæ uia, quam semel ingressi fuerimus, non excidamus. Neque uero Apostoli uerba id solum demonstrant, Christi resurrectionem ad resurrectionis exemplum nobis proponi; uerum etiam resurgendi uirtutem nobis præbere, uiresque, & spiritum largiri, quo in sanctitate, & iustitia permaneamus, ac Dei præcepta seruemus, declarant. nam, quemadmodum ex eius morte non solum peccatis moriendi exemplum capimus, sed uirtutem etiam haurimus, qua peccatis moriamur: ita eius resurrectio ad iustitiam consequendam nobis uires affert, ut deinde pie, & sancte Deum colētes, in nouitate uitæ ambulemus, ad quā resurgimus. Hoc enim maxime resurrectione sua Dominus effecit, ut, qui antea una cum illo peccatis, & huic sæculo mortui eramus, cum illo etiam ad nouam uitæ institutionem, & disciplinam resurgeremus. Huius resurrectionis quæ potissimū signa obseruanda sint, Apostolus nos admonet. nam cum inquit: Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: plane ostendit, eos, qui uitam, honores, otium, diuitias ibi maxime, ubi Christus

Quæ ex Christi resurrectione exempla sumenda.

Col. 3

est, habere cupiunt, uere cum Christo surrexisse. Cum uero addit: Quæ sursum sunt, sapite, non quæ super terram: alteram etiam hanc ueluti notam appo suit, qua perspicere possimus, num uere cum Christo surrexerimus. ut enim corporis affectionem & ualetudinem gustus indicare solet: ita, si, quæcumque sunt uera, quæcumque pudica, quæcumque iusta, quæ-
Philip. 4 *cumque sancta, alicui sapiant, isque cælestium rerum iucunditatem intimo mentis sensu percipiat, hoc maximo argumento esse potest, eum, qui ita affectus sit, ad nouam, & spiritualem uitam una cum Christo Iesu surrexisse.*

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

IACOBVS MINOR.

Adſcendit ad cælos,ſedet ad dexteram Dei patris omnipotentis.

DAVID *propheta, cum beatam, & glorioſam Domini adſcenſionẽ ſpiritu Dei plenus contemplaretur, omnes ad eum triumphum ſumma lætitia, & gaudio celebrandum illis uerbis hor tatur, cum inquit: Omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in uoce exſultationis: adſcẽdit Deus in iubilatione. ex quo intelliget Parochus, maximo ſtudio hoc myſterium explicandum eſſe, ſibique diligen-* Pſal. 46

ter curandum, ut fideles illud non solum fide, & mente percipiant, sed, quoad eius fieri poterit, iuuante Domino, factis etiam, & uita exprimere studeant. Quod igitur ad sexti articuli explanationem attinet, quo potissimum de diuino hoc mysterio agitur, a priori eius parte incipiendum est, &, quae eius sit uis, atque sententia, aperiendum. De Christo enim Iesu illud etiam fideles sine ulla dubitatione credere oportet, eum, perfecto iam & absoluto redemptionis nostræ mysterio, ut homo est, in cælum corpore, & animo adscendisse. nam, ut Deus est, numquam ab eo abfuit, ut qui diuinitate sua loca omnia compleat. Adscẽdisse autem sua uirtute, doceat, non aliena ui sublatum; quemadmodum Elias, qui igneo curru in cælum
4.Reg.2 *euectus est; uel Habacuc propheta, uel Philippus dia*
Dan.14 *conus, qui diuina uirtute per aerem delati, longinqua*
Act.8 *terrarum spatia permearunt. Neque uero solum, ut Deus, præpotenti diuinitatis uirtute in cælos adscendit, sed etiam, ut homo est. Quamuis enim naturali ui id fieri non potuerit, tamen uirtus illa, qua beata Christi anima prædita erat, corpus, ut libuit, mouere potuit: corpus uero, quod iam gloriam adeptum erat, mouentis animæ imperio facile parebat. Atque hac ratione, ut Deus, & ut homo est, Christum in cælum sua uirtute adscẽdisse credimus. In altera Articuli parte hæc sunt:* Sedet ad dexteram patris, *quo loco tropum, idest uerbi immutationem, licet animaduertere, frequentem in diuinis litteris, cum humanas affectiones, & membra, ad nostram intelligentiam accommodantes, Deo tribuimus. neque enim, cum spi-*

ritus

ritus ſit, quidquam in eo corporeum cogitari poteſt. Sed, quoniam in humanis rebus ei maiorem honorem tribui exiſtimamus, qui ad dexteram collocatus eſt; eandem rem ad cæleſtia etiam transferentes, ad explicandam Chriſti gloriam, quam ut homo præ ceteris omnibus adeptus eſt, eum in patris dextera eſſe confitemur. Sedere autem hoc loco non ſitum, & figuram corporis ſignificat, ſed eam regiæ, ſummæque poteſtatis, ac gloriæ firmam & ſtabilem poſſeſſionem, quã a patre accepit, declarat: de quo ait Apoſtolus: Suſcitans illum a mortuis, & constituens ad dexteram ſuam in cæleſtibus ſupra omnem principatum, & poteſtatem, & uirtuem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non ſolum in hoc ſæculo, ſed etiã in futuro: & omnia ſubiecit ſub pedibus eius. Ex quibus uerbis apparet, hanc gloriam adeo propriã, & ſingularem Domini eſſe, ut cuiuis alij creatæ naturæ præterea conuenire poſſit. Quare alio loco teſtatur: Ad quẽ autem angelorum dixit aliquando: Sede a dextris meis? Sed Articuli ſenſum Parochus latius explanabit, adſcenſionis hiſtoriam perſequens, quam ſanctus Lucas euangeliſta in Actis apoſtolorum admirabili ordine deſcripſit. In cuius explicatione illud primum obſeruare oportebit, cetera omnia myſteria ad adſcenſionem, tamquam ad finem, referri, in eoque omnium perfectionem, & abſolutionem contineri. nam, ut ab incarnatione Domini omnia religionis noſtræ myſteria initium habent; ita adſcenſione eius peregrinatio concluditur. Præterea, alia Symboli capita, quæ ad Chriſtum dominum pertinent, ſum-

Eph. 1 · Heb. 1 · Act. 1

mam eius humilitatem, & contemptionem ostendunt. neque enim abiectius, aut humilius quidquam cogitari potest, quam quod filius Dei pro nobis humanam naturam, & imbecillitatem assumpserit, patique, & mori uoluerit. At uero, quod tum superiori Articulo a mortuis resurrexisse, nunc uero in cælum adscẽdisse, & ad Dei patris dexteram sedere confitemur, nihil ad eius summam gloriam, diuinamque maiestatem declarandam magnificentius dici, aut admirabilius potest.

Christi in cælũ adscẽsionis caussa, & quæ nobis inde beneficia.

Iam, his expositis, accurate docendum est, cuius rei caussa Christus dominus in cælos adscenderit. Primum enim adscendit, propterea quod eius corpori, quod immortalitatis gloria in resurrectione donatum fuerat, non terrenæ huius, & obscuræ habitationis locus, sed altissimum, & splendidissimum cæli domicilium conueniret: nec uero solum ut eius gloriæ, & regni solium potiretur, quod sanguine meruerat, uerum etiam ut ea, quæ ad salutem nostram pertinebant, curaret: deinde, ut regnum suum non esse ex hoc mundo, re ipsa comprobaret. nam mundi regna, terrena, & fluxa sunt, magnisque opibus, & carnis potentia nituntur: Christi uero regnum non terrenum, quale Iudæi exspectabant, sed spirituale, & æternum. itemq. eius opes, & diuitias spirituales esse ipse ostendit, cum suam sedem in cælis collocauit. in quo quidem regno illi ditiores, & omnium bonorum copia affluentiores existimandi sunt, qui ea, quæ Dei sunt, diligentius quærunt. nam & sanctus Iacobus testatur, Deum elegisse pauperes in hoc mundo, diuites in fide,

Ioan. 18 *Iacob. 2*

fide, & heredes regni, quod repromiſit Deum diligen tibus ſe. Sed illud etiam Dominus noſter in cælum adſcendẽs efficere uoluit, ut nos eum adſcendẽtem men te & deſiderio proſequeremur. nam, quemadmodum morte, & reſurrectione ſua moriendi, & reſurgen di ſpiritu exemplum nobis reliquerat, ita adſcenſu nos docet, atque inſtruit, ut in terris poſiti, in cælum nos cogitatione conferamus, confitentes nos peregrinos, & hoſpites eſſe ſuper terram, ac patriam inquirentes ciues eſſe ſanctorum, & domeſticos Dei. Noſtra e nim, ut idem inquit Apoſtolus, conuerſatio in cælis eſt. Iam uero uim, & magnitudinem inexplicabilium bonorum, quæ in nos Dei benignitas effundit, diuinus Dauid, Apoſtolo interprete, multo ante cecinerat il lis uerbis: Adſcendens in altum captiuam duxit capti uitatem, dedit dona hominibus. Nam decimo die ſpi ritum ſanctum dedit, cuius uirtute, atque ubertate compleuit præſentem illam fidelium multitudinem: & uere tum magnifica illa promiſſa perſoluit: Expe dit uobis, ut ego uadam. ſi enim non abiero, paracle tus non ueniet ad uos; ſi autem abiero, mittam eum ad uos. Adſcendit etiam in cælum ex Apoſtoli ſenten tia, ut appareat nunc uultui Dei pro nobis, & apud patrem aduocati officio fungatur. Filioli mei, in quit ſanctus Ioannes, hæc ſcribo uobis, ut non pecce tis: ſed &, ſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propi tiatio pro peccatis noſtris. Nec uero quidquam eſt, unde fideles maiorem laetitiam, & animi iucundita tem capere debeant, quam Ieſum Chriſtum patronum

Heb. 11 — Eph. 2 — Philip. 3 — Pſal. 67 — Eph. 4 — Act. 1 — Ioan. 16 — Heb. 9 — 1. Ioan. 2

caussæ, ac deprecatorem salutis nostræ constitutum es-
se, cuius sit apud æternum patrem summa gratia, &
Ioan.14 *auctoritas. Parauit denique nobis locum, quod etiã*
se facturum promiserat, atque omnium nostrum nomi
ne caput ipse Iesus Christus uenit in cælestis gloriæ pos
sessionem. nam in cælum abiens, portas, quæ Ada-
mi peccato interclusæ fuerant, patefecit, nobisque
uiam muniuit, qua ad cælestem beatitudinem perueni
remus; quemadmodum ipse in cena discipulis futurum
prædixerat. quod quidem ut rei etiam euentu aperte
comprobaret, piorum animas, quas ab inferis eripue
rat, secum in æternæ beatitudinis domicilium intro-
duxit. Hanc cælestium munerum admirabilem co-
piam salutaris illa commodorum series consecuta est.
primum enim fidei nostræ merito maximus cumulus
accessit: nam fides earum rerum est, quæ sub adspe-
ctum non cadunt, atque ab hominum ratione, ac in-
Ioan.20 *telligentia remotæ sunt. Quare, si Dominus a nobis*
non discessisset, fidei nostræ meritum minueretur: si-
quidem a Christo domino beati prædicantur, qui non
uiderunt, & crediderunt. Præterea Christi in cæ-
lum adscensus ad confirmandam spem in cordibus no-
stris magnum momentum habet. nam, quoniam Chri-
stum hominem in cælum adscendisse, & humanam
naturam in dextera Dei patris collocasse credimus,
magna in spe sumus, fore, ut nos etiam, eius mem-
bra, illuc adscendamus, atque ibi cum capite no-
Ioan.17 *stro coniungamur: quod ipse Dominus his uerbis te-*
status est: Pater, quod dedisti mihi, uolo, ut, ubi
sum ego, & illi sint mecum. Deinde hoc quoque uel

maximum

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

maximum beneficium conſecuti ſumus, quod amorem noſtrum ad cælum rapuit, ac diuino ſpiritu inflammauit: nam ueriſſime dictum eſt, ibi cor noſtrum eſſe, ubi theſaurus noſter eſt. Ac profecto, ſi Christus dominus in terris uerſaretur, omnis noſtra cogitatio in ipſo hominis adſpectu, & conſuetudine defixa eſſet; & illum dumtaxat hominem ſpectaremus, qui nos tantis beneficijs afficeret, eumque terrena quadam beneuolentia proſequeremur: uerum in cælum adſcendens, amorem noſtrum ſpiritualem reddidit, effecitque, ut, quem nunc abſentem cogitamus, eum, ut Deum, ueneremur, & diligamus. Id autem partim Apoſtolorum exemplo intelligimus, quibus dum præſens affuit Dominus, humano fere ſenſu de illo iudicare uidebantur; partim uero ipſius Domini teſtimonio confirmatum eſt, cum inquit: Expedit uobis, ut ego uadam. Nam imperfectus ille amor, quo Christum Ieſum præſentem diligebant, diuino amore perficiendus erat, idque ſpiritus ſancti aduentu: quare ſtatim addit: Si enim non abiero, paracletus non ueniet ad uos. Accedit etiam, quod in terris domum ſuam, ideſt Eccleſiam, amplificauit, quæ ſpiritus ſancti uirtute, & ductu, gubernaretur. eius uero uniuerſæ inter homines Paſtorem, & ſummum antiſtitem Petrum, Apoſtolorum principem, reliquit. tum uero dedit quoſdam quidem apoſtolos, quoſdam autem prophetas, alios uero euangeliſtas, alios autem paſtores, & doctores. atque ita ad dexteram patris ſedens, alijs, atque alijs diuerſa dona ſemper impertitur. nam teſtatur

Matth. 6 · Ioan. 16 · Eph. 4

Apoſtolus

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

Eph. 4 *Apoſtolus, unicuique noſtrum datam eſſe gratiam ſecundum menſuram donationis Chriſti. Ad extremum uero, quod antea de mortis, & reſurrectionis myſterio docuimus, idem etiam de adſcenſu fidelibus cogitandum eſt. quamuis enim Chriſti paſſioni ſalutem, & redemptionem noſtram debeamus, qui merito ſuo aditum iuſtis ad cælum aperuit: tamen eius adſcenſus non ſolum ueluti exemplar nobis propoſitum eſt, quo alte ſpectare, & ſpiritu in cælum adſcendere diſcamus, ſed diuinam etiam uirtutem, qua id efficere poſſimus, largitus eſt.*

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

PHILIPPVS.

Inde uenturus est iudicare uiuos, & mortuos.

TRIA *sunt domini nostri Iesu Christi ad suã Ecclesiam decorandam, & illustrandam insignia officia, & munera, redemptionis, patrocinij, & iudicij. cum autem superioribus Articulis, ab eo genus humanum passione, & morte redemptum esse, adscensu etiam in cælum nostram caussam, & patrocinium in perpetuum susceptum constet: sequitur, ut eius iudicium hoc Articulo declaretur:*

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

cuius Articuli ea uis est, & ratio, summo illo die Christum dominum de uniuerso hominum genere iudicaturum esse. Sacræ enim litteræ duos filij Dei aduentus esse testantur, alterum, cum, salutis nostræ caussa, carnem assumpsit, & homo in uirginis aluo effectus est: alterum, cum in consummatione sæculi ad iudicandos omnes homines ueniet. hic aduentus in sacris litteris dies Domini appellatur: de quo Apostolus ait: Dies Domini, sicut fur in nocte, ita ueniet. & Saluator ipse: De die autem illa, & hora nemo scit. Ac de summo iudicio satis sit illa auctoritas Apostoli: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. Plena enim est sacra scriptura testimoniorum, quæ passim Parochis occurrent, ad rem non solum comprobandam, sed etiam fidelium oculis subijciendam; ut, quemadmodum a mundi initio dies ille Domini, quo humanam carnem induit, omnibus optatissimus semper fuit, quod in eo mysterio liberationis suæ spem positam haberent; ita deinceps post filij Dei mortem, & adscensum in cælum, alterum diem Domini uehementissimo studio desideremus, exspectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei.

1. Thes. 5 — Matth. 24 — Mar. 13 — 2. Cor. 5 — Psal. 96 — Isa. 3. 13. 66 — Ioel. 2. 3 — Soph. 1 — Malach. 4 — Matth. 12 — Act. 10 — Rom. 2 — 1. Thess. — Apoc. 20 — Aug. toto lib. 20. de ciuit. Dei.

De duplici ad nos aduētu Domini & de necessitate generalis iudicij.

Sed duo tempora Parochis ad rei explicationem obseruanda sunt, in quibus unicuique necesse est in conspectum domini uenire, & singularum cogitationum, actionum, uerborum denique omnium rationem reddere, demumque iudicis præsentem subire sententiam. Primum est, cum unusquisque nostrum migrat e uita:

Heb. 9 — Luc. 16

nam

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

nam statim ad Dei tribunal sistitur, ibiq. de omnibus iustissima quæstio habetur, quæcumque aut egerit, aut dixerit, aut cogitarit umquam. atque hoc priuatum iudicium uocatur. Alterum uero, cum uno die, atque uno in loco omnes simul homines ad tribunal iudicis stabunt, ut, omnibus omnium sæculorum hominibus inspectantibus, & audientibus, singuli, quid de ipsis decretum, & iudicatum fuerit, cognoscant: cuius sententiæ pronunciatio impijs, & scelestis hominibus nõ minima futura est pœnarum, & suppliciorum pars. Rursus uero pij, & iusti non paruum ex ea præmium, fructumq. percepturi sunt, cum, qualis quisque in hac uita fuerit, apparebit. hoc autem generale iudicium appellatur: de quo illud necessario ostendendũ est, quæ caussa fuerit, cur, præter priuatum de singulis, alterũ etiã de uniuersis hominibus iudicium exerceretur. nã cum uel ipsis hominibus mortuis interdum superstites sint filij parentum imitatores, reliqui sint libri, discipuli, exemplorum, orationum, actionum amatores, ac propugnatores, quibus rebus ipsorum mortuorũ præmia, & pœnas augeri necesse est; cum hæc uel utilitas, uel calamitas ad plurimos pertinens, non prius finẽ habitura sit, quã extremus ueniat mundo dies; æquũ erat de uniuersa hac recte, aut perperã factorũ, dictorumq. ratione perfectã quæstionẽ haberi: quod fieri non poterat, nisi facto communi omnium hominum iudicio. Accedit etiam, quod cum piorum fama sæpe lædatur, impij uero innocentiæ laude commendentur; diuinæ iustitiæ ratio postulat, ut pij ereptam iniuria apud homines existimationem in publico uniuersorum hominum

Eccle. 11. Aug. lib. 2 de anima. c. 4 Matth. 25 Ioel. 3

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

conuentu, & iudicio recuperent. deinde uero boni, & mali homines, quæcumque in uita egerunt, cum non ſine corporibus egerint; omnino ſequitur, ut benefacta, ſiue malefacta, ad corpora etiam pertineant, quæ actionum ipſarum inſtrumentum fuerunt. Maxime igitur conueniebat, corporibus una cum eorum animis debita æternæ gloriæ præmia, aut ſupplicia impertiri: quod quidem neque ſine omnium hominum reſurrectione, neque ſine generali iudicio fieri poterat. Poſtremo, quoniam in aduerſis, & ſecundis hominum rebus, quæ promiſcue nonnumquam bonis & malis eueniunt, probandum erat, nihil non infinita Dei ſapientia, & iuſtitia geri, ac gubernari; par fuit, non ſolum bonis præmia, improbis ſupplicia in futuro ſæculo conſtitui, uerum etiam publico, ac generali iudicio decerni; quo omnibus notiora, & illuſtriora fierent, atque ut Deo iuſtitiæ, & prouidentiæ laus ab omnibus tribueretur, pro iniuſta illa querella, qua ſancti etiam uiri deplorare interdum, ut homines, ſolebant, cum improbos ualentes opibus, & honoribus
Pſal.72 *florentes animaduerterent. nam Propheta, Mei, inquit, pæne moti ſunt pedes, pæne effuſi ſunt greſſus mei, quia zelaui ſuper iniquos pacem peccatorum uidens. Et paullo poſt: Ecce ipſi peccatores, & abundantes in ſæculo, obtinuerunt diuitias: & dixi: Ergo ſine cauſſa iuſtificaui cor meum: & laui inter innocentes manus meas: & fui flagellatus tota die: & caſtigatio mea in matutinis. Atque hæc frequens querella multorum fuit. Ergo neceſſe erat, ut generale iudi-*
Iob.22 *cium exerceretur; ne forte homines dicerent, Deum*

circa cardines cæli præambulantem non curare terrena. Hæc autem ueritatis formula, iure una ex duodecim fidei Christianæ Articulis constituta est, ut, si quorum animi in prouidentia & iustitia Dei nutarent, huius doctrinæ ratione confirmarentur. Præterea, proposito iudicio pios recreari, impios terreri, oportebat, ut, cognita Dei iustitia, illi ne deficerent; hi a malis, æterni supplicij metu, atque exspectatione, reuocarentur. Quare Dominus, & Saluator noster, Matth. 24 *cum de extremo die loqueretur, declarauit futurum aliquando generale iudicium; signaque aduentantis eius temporis descripsit; ut, cum illa uiderimus, finem sæculi prope esse intelligamus. Ac deinde in cælum adscendens angelos misit, qui Apostolos, eius ab-* Act. 1 *sentia mærentes, his uerbis consolarentur: Hic Iesus, qui assumptus est a uobis in cælum, sic ueniet, quemadmodum uidistis eum euntem in cælum.*

Christus cur iudex omnium futurus: ac de præcedentibus iudicij signis, deq. forma, sententia, modo.

Verum, Christo domino non solum ut deo, sed etiam ut homini, hoc iudicium datum esse, sacræ litteræ declarant. quamuis enim iudicandi potestas omnibus sanctæ Trinitatis personis communis sit: præcipue tamen filio eam tribuimus; quod ipsi quoque sapientiam conuenire dicimus. Quod autem, ut homo, mundum iudicaturus sit, Domini testimonio confirmatur, qui inquit: Sicut pater habet uitam in semet ipso, sic dedit Ioan. 5 *& filio habere uitam in semet ipso, & potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Decebat autem maxime a Christo domino hoc iudiciũ exerceri, ut, cum de hominibus decernendum esset, illi corporeis oculis iudicem uidere, & auribus sententiam,*

quæ

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

quæ proferebatur, audire possent, & omnino iudicium illud sensibus percipere. Ac præterea æquissimum erat, ut homo ille, qui iniquissimis hominum sententijs condemnatus fuerat, omnium deinde iudex sedere ab omnibus conspiceretur. Quamobrem apostolorum Princeps, cum in Cornelij domo summa Christianæ religionis capita exposuisset, docuissetque Christum a Iudæis in ligno suspensum, atque occisum, tertia uero die ad uitam resurrexisse, subiunxit: Et præcepit nobis, prædicare populo, et testificari, quia ipse est, qui constitutus est a Deo iudex uiuorum, & mortuorum. Sed tria hæc præcipua signa iudicium antecessura esse, sacræ litterae declarant, prædicationem euangelij per uniuersum orbem, discessionem, Antichristum. inquit enim Dominus: Prædicabitur hoc euangelium regni in uniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc ueniet consummatio. & Apostolus nos admonet, ne ab aliquo seducamur, quasi instet dies Domini: quoniam, nisi uenerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, iudicium non fiet. Quæ autem iudicij forma, & ratio futura sit, Parochis ex Danielis oraculis, tum ex sanctorum euangeliorum, et Apostoli doctrina facile erit cognoscere. Præterea, sententia, quæ a iudice pronuncianda sit, diligentius hoc loco expendenda erit. Christus enim, saluator noster, lætis oculis pios a dextera stantes intuens, ita de illis iudicium summa cum benignitate pronunciabit: Venite benedicti patris mei: possidete regnum, quod paratum est uobis a constitutione mundi. Quibus uerbis nihil iucundius audiri posse illi intelligent, qui ea

[Margin: Act. 10 — August. l. 20. de ciu. Dei, ca. 30 Damasc. l. 4. Fid. catho. — Matth. 24 — 2. Thess. 2 — Matth. 24 25. 26 Mar. 13 14 Luc. 21. 22 1. Thess. 4 1. Cor. 15 — Matth. 25]

cum impiorum damnatione contulerint, ac cum animo suo cogitauerint, ijs uerbis pios & iustos homines a laboribus ad quietem, a lacrymarum ualle ad summum gaudium, a miserijs ad perpetuam beatitudinem, quam illi caritatis officijs promeriti fuerint, uocari. Deinde ad eos, qui a sinistra stabunt, conuersus, suam iustitiam in eos effundet his uerbis: Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & angelis eius. Prioribus illis uerbis, Discedite a me, maxima pœna significatur, qua impij plectendi erunt, cum a Dei adspectu quamlongissime eijcientur; neque ulla spes eos consolari poterit, fore aliquando, ut tanto bono perfruantur. atque hæc quidem a theologis pœna damni appellata est, quod scilicet impij apud inferos diuinæ uisionis luce perpetuo carituri sint. Quod uero additur, Maledicti; mirum in modum auget illorum miseriam, & calamitates. si enim, cum a diuina præsentia expellendi essent, aliqua saltem benedictione digni haberentur, hoc profecto magno eis solatio esse potuisset. at, quoniam nihil eiusmodi ipsis exspectandum est, quod calamitatem leuiorem faciat, iure optimo, cum expellentur, diuina iustitia eos omni maledictione persequetur. Sequitur deinde: In ignem æternum: quod quidem alterum pœnarum genus, pœnam sensus theologi uocarunt: propterea quod sensu corporis percipiatur, ut in uerberibus, & flagellis, alioue grauiore suppliciorum genere; inter quæ, dubitari non potest, ignis tormenta summum doloris sensum efficere. cui malo cum accedat, ut perpetuum tempus duraturum sit; ex eo

Matth. 25

Augu. in enchir. c. 112. & in psal. 49

Matth. 25

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

ostenditur, damnatorum pœnam omnibus supplicijs cumulandam esse. atque hoc magis declarant uerba illa, quæ in extrema sententiæ parte posita sunt: Qui paratus est Diabolo, & angelis eius. Cum enim ita comparatum sit, ut omnes molestias leuius feramus, si calamitatis nostræ socium aliquem, & consortem habeamus, cuius prudentia, atque humanitate aliqua ex parte iuuari possimus: quæ tandem erit damnatorum miseria, quibus in tantis ærumnis a perditissimorum dæmonum societate diuelli numquam licebit? Et hæc quidem sententia in impios iustissime a domino Saluatore nostro feretur; ut, qui omnia ueræ pietatis opera neglexerint, & esurienti, ac sitienti nec cibum, nec potum ministrauerint, hospitem non exceperint, nudum non operuerint, aut in carcere inclusum, ægrumque non uisitarint. Hæc sunt, quæ Pastores fidelis populi auribus sæpissime inculcare debent. nam huius Articuli ueritas fide concepta maximam uim habet ad frenandas prauas animi cupiditates, atque a peccatis homines abstrahendos. Quare in Ecclesiastico dictum est: In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Ac profecto uix quisquam adeo præceps in scelera feretur, quem illa cogitatio ad pietatis studium non reuocet, fore aliquando, ut ei apud iustissimum iudicem omnium non solum factorum, dictorumque, sed occultissimarum etiam cogitationum ratio reddenda, & pro meritis pœna persoluenda sit. Iustus uero ad colendam iustitiam magis ac magis incitetur, ac summa lætitia efferatur, necesse est, quamuis etiam in egestate, infamia,

Eccle. 7 Greg. homil. 39 Bern. ser. de primordi. & nouiss.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

mia, cruciatibus uitam degat, cum animum ad eum diem refert, quo poſt ærumnoſæ huius uitæ certamina uictor uniuerſis hominibus audientibus declarabitur, & diuinis, atque illis quidem æternis honoribus, in cæleſtem patriam receptus, afficietur. Quod igitur reliquum eſt, hortari fideles oportet, ut optime uiuendi rationem comparent, ad omne pietatis ſtudium ſe exerceant, quo poſſint aduentantem magnum illum diem Domini, maiore cum ſecuritate animi, exſpectare, atque adeo, ut filios decet, cum ſumma cupiditate expetere.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

BARTHOLOMAEVS.

Credo in Spiritum Sanctum.

HActenvs, *quæ ad primam, & secundam sanctæ Trinitatis personam pertinebant, quantum propositi argumenti ratio postulare uidebatur, exposita sunt: sequitur nunc, ut illa etiam, quæ in Symbolo de tertia persona, hoc est de spiritu sancto, traduntur, explicentur. Qua in re declaranda omne studium, & diligentiam Pastores adhibebunt: cum homini Christiano non magis liceat hanc partem ignorare, uel de ea minus recte sentire, quam*

de

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

de aliis superioribus Articulis existimandum sit. Quare Apostolus non permisit Ephesios quosdam spiritus sancti personam ignorare: a quibus, cum quaesisset, an spiritum sanctum accepissent, cum illi, ne si spiritus sanctus quidem esset, se scire respondissent, statim rogauit: In quo ergo baptizati estis? quibus uerbis significauit, distinctam huius Articuli notitiam fidelibus maxime necessariam esse: ex qua eum præcipue fructum capiunt, quod cum attente cogitant, se, quidquid habent, spiritus sancti munere, & beneficio consecutos esse; tum uero de se ipsis modestius, & humilius sentire, & in Dei præsidio omnem spem ponere incipiunt: qui primus homini Christiano gradus ad summam sapientiam, & felicitatem esse debet. Act. 19

Huius igitur Articuli explanationem a ui, et notione, quæ hoc loco spiritus sancti uocabulo subiecta est, exordiri oportebit. nam, cum illud æque de patre, & filio rectissime dicatur; (uterque enim spiritus est, & sanctus: siquidem Deum spiritum esse confitemur) deinde uero hac uoce angeli etiam, & piorum animæ significentur; cauendum est, ne populus uerbi ambiguitate in errorem inducatur. Quare docendum est in hoc Articulo, spiritus sancti nomine tertiam Trinitatis personam intelligi: quo modo in sacris litteris tum ueteris nonnumquam, tum noui testamenti frequenter accipitur. nam Dauid precatur: Et spiritum sanctum tuum ne auferas a me. In libro sapientiæ legimus: Sensum tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, & miseris spiritum sanctum tuum de altissimis?

De propria spiritus sancti significatione.

Ioan. 4
2. Cor. 3
Psal. 50
Sap. 9

Eccle. 1 Matth. 28 Matth. 1 Luc. 1 Ioan. 1

tissimis? & alibi: Ipse creauit illam in spiritu sancto. In nouo uero testamento iubemur baptizari in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Et sanctissimam uirginem de spiritu sancto concepisse legimus. Tum uero a sancto Ioanne ad Christum mittimur, qui nos in spiritu sancto baptizat: ac plurimis praeterea alijs in locis ea uox legentibus occurrit. Verum nemo mirari debet, tertiae personae, quemadmodum primae, & secundae, proprium nomen tributum non esse. nam secunda persona ideo proprium nomen habet, & filius dicitur, quia eius aeternus a patre ortus proprie generatio uocatur, ut in superioribus Articulis explicatum est. Vt igitur ortus ille, generationis nomine significatur: ita personam, quae emanat, proprie filium appellamus, & a qua emanat, patrem. Nunc, cum tertiae personae productioni proprium nomen impositum non sit, sed spiratio, & processio appelletur; sequitur, ut etiam persona, quae producitur, suo nomine careat. Nullum autem proprium nomen eius emanatio habet: propterea quod nomina, quae Deo tribuuntur, a rebus creatis mutuari cogimur: in quibus quoniam nullam aliam naturae, & essentiae communicandae rationem, quam generandi uirtute, agnoscimus, ob eam caussam fit, ut rationem, qua se ipsum totum Deus ui amoris communicat, proprio uocabulo exprimere non possimus. Quare communi Spiritus sancti *nomine tertia persona appellata est. quod quidem illi maxime conuenire ex eo intelligimus, quia spiritualem uitam in nos infundit, ac sine eius sanctissimi muneris afflatu nihil aeterna uita dignum*

effice-

efficere possumus.

Verum, explicata uocabuli significatione, docendus in primis erit populus, spiritum sanctum æque ac patrem & filium Deum esse, eidem æqualem, æque omnipotentem, æternum, & infinitæ perfectionis, summum bonum, ac sapientissimum, eiusdemq. cum patre, & filio naturæ. Quod quidem illius uocis, In, *cum dicimus,* Credo in spiritum sanctum, *proprietas satis indicat, quæ, ad exprimendam fidei nostræ uim, singulis Trinitatis personis apposita est. Atque id etiam aperta sacrarum litterarum testimonia confirmant. nam, cum sanctus Petrus in Actis apostolorum dixisset: Anania, cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te spiritui sancto? mox inquit: Non es mentitus hominibus, sed Deo: quem prius spiritum sanctum appellauerat, eundem statim Deum uocat. Apostolus etiam ad Corinthios, quem Deum dixerat, spiritum sanctum esse interpretatur. Diuisiones, inquit, operationum sunt, idem uero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Deinde subiungit: Hæc autem omnia operatur unus, atque idem spiritus, diuidens singulis prout uult. Præterea in Actis apostolorum, quod uni Deo prophetæ tribuunt, ille spiritui sancto adscribit. dixerat enim Isaias: Audiui uocem Domini dicentis, Quem mittam? & dixit mihi: Vade, & dices populo huic, Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude: ne forte uideat oculis suis, & auribus suis audiat. Quæ uerba cum Apostolus citaret, Bene, inquit, spiritus sanctus locutus*

Spiritũ sanctum omnino Patri, & Filio in omnibus æqualẽ esse.

Act. 5

1. Cor. 12

Isa. 6

Act. 28

est per Isaiam prophetam. Deinde uero cum scriptura spiritus sancti personam cum patre & filio coniungit, ut cum patris, & filij, & spiritus sancti nomen in baptismo adhiberi præcipit, nullus nobis de huius mysterij ueritate dubitandi locus relinquitur. nam, si pater Deus est, & filius Deus: omnino fateri cogimur, etiam spiritum sanctum, qui cum eis pari honoris gradu coniungitur, Deum esse. Accedit autem, quod is, qui in nomine cuiusuis rei creatæ baptizatur, nullum
1.Cor.1 *ex eo fructum consequi potest. Numquid in nomine Pauli, inquit, baptizati estis? ut ostenderet hoc eis nihil ad comparandam salutem profuturum esse. Cum igitur baptizemur in nomine spiritus sancti, eum esse Deum fateri oportet. Sed hunc eundem trium personarum ordinem, quo spiritus sancti diuinitas comprobatur, licet animaduertere tum in epistola Ioannis:*
1.Ioan.5 *Tres sunt qui testimonium dant in cælo, pater, uerbū, & spiritus sanctus, & hi tres unum sunt: tum ex præclaro illo sanctæ Trinitatis eulogio, quo diuinæ laudes & psalmi concluduntur, Gloria patri, & filio, & spiritui sancto. Postremo, quod ad eam ueritatem confirmandam maxime pertinet, quæcumque Dei propria esse credimus, ea spiritu sancto conuenire sacræ litteræ testantur. Quare illi templorum honorem tribuunt, ut*
1.Cor.6 *cum Apostolus ait: An nescitis, quoniam membra ue-*
2.Thess. *stra templum sunt spiritus sancti? Item sanctificationē, & uiuificationem; & scrutari profunda Dei; & per*
Ioan.6 *prophetas loqui; & ubique esse: quæ omnia diuino tan-*
2.Cor.3 *tum numini tribuenda sunt. Sed illud præterea fideli-*
1.Cor.2 *bus accurrate explanandum est, spiritum sanctum ita*

Deum

Deum esse, ut eum tertiam personam in diuina natura a patre, & filio distinctam, & uoluntate productam confiteri oporteat. nam, ut alia scripturarum testimonia omittantur, baptismi forma, quam Saluator noster docuit, apertissime ostendit spiritum sanctum tertiam esse personam, quæ in diuina natura per se cōstet, & ab alijs distincta sit. Quod etiam Apostoli uerba declarāt, cum inquit: Gratia domini nostri Iesu Christi, & caritas Dei, et communicatio sancti spiritus sit cū omnibus uobis, Amen. Idem uero multo apertius demonstrant, quæ Patres in Constantinopolitano primo Concilio hoc loco ad confutandam impiam Macedonij amētiam addiderunt, Et in spiritum sanctum Dominū, & uiuificātem, qui ex patre, filioque procedit; qui cum patre & filio simul adoratur, & conglorificatur; qui locutus est per prophetas. *Quod igitur spiritum sanctum Dominum confitentur, in eo declarant, quantum angelis antecellat; qui tamen nobilissimi spiritus a Deo conditi sunt. illos enim omnes sanctus Paulus testatur esse administratorios spiritus, in ministerium missos propter eos, qui hereditatem capiunt salutis.* Viuificantem *uero appellant, quod anima cum Deo coniuncta magis uiuit, quam corpus animæ coniunctione alitur, ac sustinetur. Quoniam uero spiritui sancto sacræ litteræ hanc animæ cum Deo coniunctionem tribuunt, rectissime uiuificantem spiritum sanctum uocari perspicuum est. Iam uero quod sequitur,* Qui ex patre, filioque procedit, *docendi sunt fideles, spiritum sanctum a patre, & filio, tamquam ab uno principio, æterna processione procedere. id*

Matth. 28

2. Cor. 13

Heb. 1

enim

enim ecclesiastica regula, a qua Christiano non licet aberrare, credendum nobis proponit, & diuinarum literarum & Conciliorum auctoritate confirmatur. nã Christus dominus, cum de spiritu sancto loqueretur, dixit: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Hoc idem ex eo colligitur, quod in scripturis sacris spiritus sanctus nonnumquam spiritus Christi, interdum spiritus patris appellatur: modo a patre, modo a filio mitti dicitur, ut æque a patre, & filio procedere non obscure significetur. Qui spiritum Christi non habet, inquit sanctus Paulus, hic non est eius. Et idem spiritũ Christi uocat cum ad Galatas inquit: Misit Deus spiritum filij sui in corda uestra clamantẽ Abba pater. Apud sanctum Matthæum spiritus patris appellatur: Non uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri: Et Dominus in cena inquit: Paracletus, quem ego mittam uobis spiritum ueritatis, qui a patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Tum alibi eundem spiritum sanctum a patre mittẽdum affirmat his uerbis: Quem mittet pater in nomine meo. Ex quibus uerbis cum processionem spiritus sancti intelligamus, perspicuum est, eundem ab utroque procedere. Hæc sunt, quæ de spiritus sancti persona tradenda erunt.

[Margin: Ioan.16; Io.14.15; Rom.8; Gal.4; Matth.10; Ioan.15; Ioan.14]

De admirãdis spiritus sancti effectibus & donis.

Docere præterea oportebit, quosdam esse spiritus sancti admirabiles affectus, & amplissima quædam munera, quæ ab ipso, tamquam a perenni bonitatis fonte, oriri, & manare dicuntur. Quamuis enim sanctissimæ Trinitatis opera, quæ extrinsecus fiunt, tribus personis communia sint: ex ijs tamen multa spiritui sancto propria tribuuntur, ut intelligamus illa in

nos a

nos a Dei immensa caritate proficisci. nam, cum spiritus sanctus a diuina uoluntate, ueluti amore inflammata, procedat; perspici potest, eos effectus, qui proprie ad spiritum sanctum referuntur, a summo erga nos Dei amore oriri. Quare ex eo consequitur, ut spiritus sanctus donũ *appelletur. nã doni uocabulo significatur id, quod benigne, & gratuito, nulla spe remunerationis proposita, donatur. Ac proinde, quæcumque bona, & beneficia a Deo in nos collata sunt, (quid autem habemus, quod a Deo, ut inquit Apostolus, non acceperimus?) ea nobis spiritus sancti concessu, &* 1.Cor.4 *munere data esse, pio, & grato animo agnoscere debemus. Eius autem plures effectus sunt. nam ut mundi creationem, creatarumque rerum propagationem, & gubernationem omittamus, de quibus in primo Articulo commemorauimus; uiuificationem spiritui sancto propric tribui, paullo ante demonstratum est, & Ezechielis testimonio confirmatur: Dabo, inquit, uobis spiritum, & uiuetis.* Ezech.37 *Præcipuos tamen, & maxime proprios spiritus sancti effectus Propheta enumerat: Spiritum sapientiæ, & intellectus,* Isa.11 *spiritum consilij, & fortitudinis, spiritum scientiæ, & pietatis, & spiritum timoris Domini. quæ dona spiritus sancti uocantur. interdum autem spiritus sancti nomen eis tribuitur. Quare sapienter D. Augustinus monet, Animaduertendum esse, cum in sacris litteris huius uocis* spiritus sancti *mentio fit, ut dijudicare possimus, tertiam ne Trinitatis personam, an eius effectus, atque operationes significet. nam hæc duo eodem interuallo distinguenda sunt, quo* Lib.15.de Trin.cap.18.& 19

etiam

etiam creatorem a rebus creatis differre credimus. At que hæc eo diligentius explicanda sunt, quod ex hisce spiritus sancti donis, Christianæ uitæ præcepta hauri-
Eph. 1 *mus, sentireque possumus, an spiritus sanctus in nobis sit. Verum, præ ceteris eius amplissimis muneribus, gratia illa prædicanda est, quae nos iustos facit, signatque spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ. hæc enim mentem nostram artissimo*
1. Ioan. 3 *amoris uinculo Deo iungit: ex quo fit, ut, summo pietatis studio accensi, nouam uitam instituamus, ac, naturæ diuinæ participes effecti, filij Dei nominemur, & uere simus.*

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

THADAEVS.

Credo ſanctam Eccleſiam Catholicam, Sanctorum communionem.

QVANTA *diligentia curare Paſtores debeant, ut huius noni Articuli ueritatem fidelibus explicent, ſi duo potiſſimum conſiderantur, facile cognoſci poterit. Primum enim, teſte ſancto Auguſtino, prophetæ planius, & apertius de Eccleſia, quam de Chriſto, locuti ſunt, cum in eo multo plures errare, ac decipi poſſe, quam in incarnationis ſacramento, præuiderent. Neque enim deſuturi erant* Concione in Pſal. 30

impij,

impij, qui, ad simiæ imitationem, quæ se hominem esse fingit, solos se catholicos esse profiterentur, & Catholicam Ecclesiam apud se tantum, non minus nefariae, quam superbe affirmarent. Deinde, si quis hanc ueritatem firmo animo conceptam habuerit, facile horrendum hæresis periculũ effugiet. Non enim, ut quisque primum in fide peccarit, hæreticus dicendus est, sed qui, Ecclesiæ auctoritate neglecta, impias opiniones pertinaci animo tuetur. Cum igitur fieri non possit, ut aliquis se hæresis peste commaculet, si ijs fidem adhibeat, quæ in hoc Articulo credenda proponantur; curent omni studio Pastores, ut fideles, cognito hoc mysterio, contra aduersarij artes muniti, in fidei ueritate perseuerent. Pendet autem hic Articulus a superiori: quia, cum iam demonstratum sit, spiritum sanctum omnis sanctitatis fontem, & largitorem esse, nunc ab eodem Ecclesiam sanctitate donatam confitemur.

Quid proprie nomine Ecclesiæ Christianis intelligẽdũ & quæ mysteria contineat.

Ac, quoniã Ecclesiæ uocem Latini a Græcis mutuati, post diuulgatum euangelium ad res sacras transtulerunt; quam uim habeat hoc uocabulum, aperiendum est. Significat autem Ecclesia euocationem: uerũ scriptores postea usurparunt pro concilio, & concione. Neque uero refert, utrum populus ille ueri Dei, an falsæ religionis cultor exstiterit. in Actis enim de Ephesino populo scriptum est, cum scriba turbas sedasset, dixisse: Si quid autem alterius rei quæritis, in legitima Ecclesia poterit absolui. Legitimam uocat Ecclesiam populum Ephesinum, Dianæ cultui addictum. Neque solum gentes, quæ Deum non nouerunt, sed etiam malorum,

Act. 19

lorum, & impiorum hominum concilia interdum Ecclesia nominantur. Odiui, inquit Propheta, Ecclesiam malignantium, & cum impijs non sedebo. Communi uero deinde sacrarum scripturarum consuetudine hæc uox ad remp. Christianam, fideliumque tantum congregationes significandas usurpata est; qui scilicet ad lucem ueritatis, & Dei notitiam per fidem uocati sunt, ut, reiectis ignorantiæ, & errorum tenebris, Deum uerum, & uiuum pie, & sancte colant, illique ex toto corde inseruiant. Atque, ut unico uerbo hæc res tota absoluatur, Ecclesia, ut ait sanctus Augustinus, est populus fidelis per uniuersum orbem dispersus. Nec uero leuia mysteria in hoc uocabulo continentur. etenim in euocatione, quam Ecclesia significat, statim diuinæ gratiæ benignitas, & splendor elucet, intelligimusque Ecclesiam ab alijs rebus publicis maxime differre. illæ enim humana ratione, & prudentia nituntur: hæc autem Dei sapientia, & consilio constituta est. uocauit enim nos intimo quidem spiritus sancti afflatu, qui corda hominum aperit, extrinsecus autem Pastorum & prædicatorum opera, ac ministerio. Præterea, ex hac uocatione quis nobis finis propositus esse debeat, nimirum æternarum rerum cognitio, & possessio, is optime perspiciet, qui animaduerterit, cur olim fidelis populus sub lege positus, synagoga, idest congregatio diceretur. nam, ut docet sanctus Augustinus, hoc ei nomen impositum est, quia, pecudum more, quibus magis congregari conuenit, terrena, & caduca tantum bona spectaret. quare merito Christianus populus, non synagoga, sed Ecclesia dicitur;

Psal. 25

in Ps. 149

dicitur: quia, terrenis, & mortalibus rebus contemptis, cæleſtes, & æternas tantummodo conſectatur. Multa prætcrea nomina, quæ plena ſunt myſterijs, ad Chriſtianam rempub. ſignificandam traducta ſunt. nam & domus, & ædificium Dei ab Apoſtolo uocatur.

1.Tim.3 *Si tardauero, inquit ad Timotheum, ut ſcias quo modo oporteat te in domo Dei conuerſari, quæ eſt Eccleſia Dei uiui, columna, & firmamentum ueritatis. Domus autem Eccleſia idcirco appellatur, quia ſit ueluti una familia, quam unus pater familias moderatur, & in qua eſt bonorum omnium ſpiritualium communio. Dicitur etiam grex ouium Chriſti, quarum ille oſtium eſt, & Paſtor. Vocatur ſponſa Chriſti. Deſpondi uos uni uiro uirginem caſtam exhibere*

2.Cor.15 *Chriſto, inquit Apoſtolus ad Corinthios. Idem ad*

Eph.5 *Epheſios: Viri diligite uxores ueſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam. Ac de matrimonio: Sacramentum hoc, inquit, magnum eſt, ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia. Dicitur denique Eccleſia cor*

Eph.1 *pus Chriſti, ut ad Epheſios, & Coloſſenſes licet ui-*

Col.1 *dere. Et hæc ſingula plurimum ualent ad fideles excitandos, ut ſe dignos immenſa Dei clementia, & bonitate præbeant, qui eos, ut populus Dei eſſet, elegit.*

Eccleſia cur Militãs, & Triumphãs dicatur, & quoſnam cõplectatur.

His uero explicatis, neceſſe erit ſingulas Eccleſiæ partes enumerare, earumque differentias docere, quo magis Deo dilectæ Eccleſiæ naturam, proprietates, dona, & gratias populus percipiat, & ob eam cauſſam ſanctiſſimum Dei numen laudare numquam intermittat. Eccleſiæ autem duæ potiſſimum ſunt partes,

tes, quarum altera Triumphans, altera Militans uocatur. Triumphans est, cœtus ille clarissimus, & felicissimus beatorum spirituum, & eorum, qui de mundo, de carne, de iniquissimo dæmone triumpharunt, & ab huius uitæ molestijs liberi, ac tuti, æterna beatitudine fruuntur. Militans uero Ecclesia est, cœtus omnium fidelium, qui adhuc in terris uiuunt: quæ ideo Militans uocatur, quod illi cum immanissimis hostibus, mundo, carne, Satana perpetuum sit bellum. Neque iccirco tamen duas esse Ecclesias cẽsendum est: sed eiusdem Ecclesiæ, ut antea diximus, partes duæ sunt, quarum una antecessit, & cælesti patria iam potitur: altera in dies sequitur, donec aliquando cum Saluatore nostro coniuncta, in sempiterna felicitate cõquiescat. Iam in Ecclesia Militanti duo sunt hominum genera, bonorum, & improborum. & improbi quidem eorundem sacramentorum participes eandem quoque, quam boni, fidem profitentur, uita ac moribus dissimiles: boni uero in Ecclesia dicuntur ij, qui non solum fidei professione, & communione sacramentorum, sed etiam spiritu gratiæ, & caritatis uinculo inter se coniuncti, & colligati sunt: de quibus dicitur: Cognouit Dominus, qui sunt eius. Possunt uero etiam homines aliquibus coniecturis opinari, quinam sint, qui ad hunc piorum hominum numerum pertineant, certo autem scire minime possunt. Quare existimandum non est, Christum saluatorem de hac Ecclesiæ parte locutum esse, cum ad Ecclesiam nos remisit, eique ut pareamus præcipit. nam, cum illa sit incognita; cui certum esse poterit,

2.Tim.2

Matth.18

ad cuius iudicium confugiendum, & cuius auctoritati obtemperandum sit? Bonos igitur, & improbos Ecclesia complectitur, quemadmodum & diuinæ litteræ, & sanctorum uirorum scripta testantur. In quam sententiam scriptum est illud Apostoli: Vnum corpus, & unus spiritus.

Eph. 4

Ecclesia quibus figuris & similitudinibus designata, et quinam ab ea excludātur.

Matth. 13
Matth. 3
Luc. 3
Matth. 25
Gen. 3

Hæc autem Ecclesia nota est, urbique supra montem sitæ comparata, quæ undique conspicitur. nam, cum illi ab omnibus parendum sit, cognoscatur necesse est. Neque bonos tantũ, sed malos etiam complectitur, ut multis parabolis euangelium docet, ueluti cum regnum cælorum, idest Militantem Ecclesiam, simile esse sagenæ in mare missæ commemorat; uel agro, in quo zizania superseminata sunt; uel areæ, in qua frumentum cum paleis continetur; uel decem uirginibus partim fatuis, partim prudentibus. Sed multo ante etiã in arca Noe, qua nõ solũ munda, sed etiã immũda animantia concludebantur, huius Ecclesiæ figuram, et similitudinem licet intueri. Quamuis autem, bonos, & malos ad Ecclesiam pertinere, catholica fides uere, & constanter affirmet: ex iisdem tamen fidei regulis fidelibus explicandum est, utriusque partis diuersam admodum rationẽ esse. ut enim paleæ cum frumento in area confusæ sunt, uel interdum membra uarie intermortua corpori coniuncta: ita etiam mali in Ecclesia continentur. ex quo fit, ut tria tantummodo hominum genera ab ea excludantur, primo infideles, deinde hæretici & schismatici, postremo excommunicati: ethnici quidem, quod in Ecclesia numquam fuerunt, neque eam umquam cognouerunt, nec ullius sacramenti participes in popu-

li

li Christiani societate facti sunt, hæretici uero, atque schismatici, quia ab Ecclesia desciuerunt. neque enim illi magis ad Ecclesiam spectant, quam transfugæ ad exercitum pertineant, a quo defecerunt. non negandum tamen, quin in Ecclesiæ potestate sint, ut qui ab ea in iudicium uocentur, puniantur, & anathemate damnentur. Postremo etiam excommunicati; quod Ecclesiæ iudicio ab ea exclusi, ad illius communionem non pertineant, donec resipiscant. De ceteris autem quamuis improbis, & sceleratis hominibus, adhuc eos in Ecclesia perseuerare dubitandum non est: idque fidelibus tradendum assidue, ut, si forte Ecclesiæ antistitũ uita flagitiosa sit, eos tamen in Ecclesia esse, nec propterea quidquam de eorum potestate detrahi, certo sibi persuadeant. Verum uniuersæ etiam Ecclesiæ partes Ecclesiæ nomine significari solent, ut cum Apostolus Ecclesiam, quæ est Corinthi, Galatiae, Laodicensium, Thessalonicensium nominat, priuatas etiam fidelium familias Ecclesias uocat: nam Priscæ, & Aquilæ domesticam Ecclesiam salutari iubet. item alio in loco, Salutant uos, inquit, in domino multum Aquila, & Priscilla cum domestica sua Ecclesia. Ad Philemonem etiam scribens eandem uocem usurpauit. Interdum quoque Ecclesiæ nomine eius præsides, ac Pastores significantur. Si te non audierit, inquit Christus, dic Ecclesiæ. Quo in loco præpositi Ecclesiæ designantur. Sed locus etiam, in quem populus siue ad concionem, siue alicuius rei sacræ caussa conuenit, Ecclesia appellatur. Præcipue uero in hoc Articulo Ecclesia bonorum simul, & malorum multitudinem, nec præ-

2.Cor.1
1.Cor.16
Col.4
1.Thess.1
Rom.16
1.Cor.16
Matth.18

fides solum, sed eos etiam, qui parere debent, significat.

Ecclesiæ catholicæ proprietates et prærogatiuæ, deque eius uisibili supremo capite Pontifice Romano.

Aperiendæ autem sunt fidelibus huius Ecclesiæ proprietates, ex quibus licebit agnoscere, quanto beneficio a Deo affecti sint, quibus contigerit in ea nasci, atque educari. Prima igitur proprietas in Symbolo Patrum describitur, ut una sit: Vna enim, inquit, est columba mea, una est speciosa mea. Vocatur autem una tanta hominum multitudo, quæ tam longe, lateque diffusa est ob eas caussas, quæ ab Apostolo ad Ephesios scriptæ sunt: unum enim dominum, unam fidem, unum baptisma tantum esse prædicat: Vnus est etiam eius rector, ac gubernator, inuisibilis quidem Christus, quem æternus pater dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus eius; uisibilis autem is, qui Romanam cathedram, Petri apostolorum Principis legitimus successor, tenet: de quo fuit illa omnium patrum ratio, & sententia consentiens, hoc uisibile caput ad unitatem Ecclesiæ constituendam, & conseruandam necessarium fuisse. quod præclare & uidit, & scripsit sanctus Hieronymus, & contra Iouinianũ ijs uerbis: Vnus eligitur, ut, capite constituto, schismatis tollatur occasio. Et ad Damasum: Facessat inuidia: Romani culminis recedat ambitio: cum successore Piscatoris, & discipulo crucis loquor. Ego nullum primum, nisi Christum, sequens, beatitudini tuæ, idest cathedræ Petri, communione consocior: super illam petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est: Si quis in arca Noe nõ fuerit, peribit regnante diluuio.

Cant. 6
Eph. 4
Eph. 1

Quod

Quod & longe antea ab Irenæo probatur, & Cypriano, qui de unitate Ecclesiæ loquens ait. Loquitur Dominus ad Petrum: Ego Petre dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Super unum ædificat Ecclesiam: & quamuis apostolis omnibus, post resurrectionem suam, parem potestatē tribuat, & dicat: Sicut misit me pater, & ego mitto uos: accipite spiritum sanctum: tamen, ut unitatem manifestaret, unitatis eiusdem originem, ab uno incipientem, auctoritate sua disposuit, &c. Optatus deinde Mileuitanus ait: Ignorantiæ tibi adscribi non potest, scienti in urbe Roma, Petro primo cathedram episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium apostolorum caput Petrus; in quo uno cathedræ unitas ab omnibus seruaretur, ne ceteri apostoli singulas sibi quisq. defenderent; ut iam schismaticus, & præuaricator esset, qui contra singularem cathedram alteram collocaret. Post uero Basilius sic scriptum reliquit: Petrus collocatus est in fundamento: dixit enim: Tu es Christus filius Dei uiui: & uicissim audiuit se esse petrā. licet enim petra esset, nō tamē petra erat ut Christus. nā Christus uere immobilis petra: Petrus uero propter petram. Dignitates enim suas Deus largitur alijs: sacerdos est, & facit sacerdotes: petra est, & petram facit: & quæ sua sunt, largitur seruis suis. Postremo uero sanctus Ambrosius ait: Si quis obijciat, Ecclesiam, uno capite, & sponso Iesu Christo contentam, præterea nullum requirere; in promptu responsio est. Vt enim Christum dominum singulorum sacramentorum non solum auctorem, sed intimum etiam præ-

De simpl. pręlat. uel de uni. eccle.

Cōtra Donat. in init. l. 2

Homil. ulti. de pænit.

Com. cap. 9. Luc.

 bito-

bitorem habemus: (nam ipse est qui baptizat, & qui absoluit, & tamen is homines sacramentorum externos ministros instituit) sic Ecclesiæ, quam ipse intimo spiritu regit, hominem suæ potestatis uicarium, & ministrum præfecit. nam, cum uisibilis Ecclesia, uisibili capite egeat: ita Saluator noster Petrum uniuersi fidelium generis caput, & pastorem constituit, cum illi oues suas pascendas uerbis amplissimis commendauit, ut, qui ei sucessisset, eandem plane totius Ecclesiæ regendæ, & gubernandæ potestatem habere uoluerit. Vnus præterea, idemque est spiritus, inquit Apo

1. Cor. 12 *stolus ad Corinthios, qui fidelibus gratiam, perinde at que anima corporeis membris uitam, impertitur. Ad*

Eph. 4 *quam unitatem seruandam cum Ephesios hortaretur, inquit: Solliciti seruare unitatem spiritus in uinculo pacis: unum corpus, & unus spiritus. Quemadmodum enim humanum corpus multis constat membris, eaque ab una anima aluntur, quæ oculis uisum, auribus auditum, & alijs sensibus diuersas uires subministrat: ita corpus Christi mysticum, quod est Eccle-*

Eph. 4 *sia, ex multis fidelibus compositum est. Vna quoque est spes, ut in eodem loco idem Apostolus testatur, ad quam uocati sumus: siquidem omnes eandem rem, nempe æternam & beatam uitam, speramus. Vna est denique fides, quæ omnibus tenenda est, ac præ*

1. Cor. 1 *seferenda. Non sint, inquit Apostolus, in uobis schismata: atque unum baptisma, quod quidem est Christianæ fidei sacramentum. Altera proprietas*

1. Pet. 2 *Ecclesiæ est, ut sit sancta: quod a Principe apostolorum accepimus eo loco; Vos autem genus electum, gens sancta.*

cta. Appellatur autem sancta, quod Deo consecratā, dedicataque sit. sic enim cetera huiuscemodi, quāquā corporea sint, sancta uocari consueuerunt, cum diuino cultui addicta, & dedicata sunt. cuius generis sunt in lege ueteri uasa, uestes, & altaria: in qua primogeniti quoque, qui Deo altissimo dedicabātur, sancti sunt appellati. Nec mirum cuiquam uideri debet, Ecclesiā dici sanctam, tametsi multos peccatores continet. sancti enim uocantur fideles, qui populus Dei effecti sunt, qui ue se fide, & baptismate suscepto, Christo consecrarunt: quamquam in multis offendunt, &, quæ polliciti sunt, non præstant. quemadmodum etiam, qui artem aliquam profitentur, etsi artis præcepta non seruent, nomen tamen artificum retinent. Quare D. Paulus Corinthios sanctificatos, & sanctos appellat: in quibus nonnullos fuisse perspicuum est, quos, ut carnales, & grauioribus etiam nominibus acriter obiurgat. Sancta etiam dicenda est, quod ueluti corpus cum sancto capite Christo domino, totius sanctitatis fonte, coniungitur, a quo spiritus sancti charismata, & diuinæ bonitatis diuitiæ diffundūtur. Præclare sanctus Augustinus, interpretans uerba illa prophetæ, Custodi animam meam, quoniā sanctus sum; Audeat, inquit, & corpus Christi, audeat & unus ille homo, clamans a finibus terræ, cum capite suo, & sub capite suo dicere, sanctus sum: accepit enim gratiam sanctitatis, gratiam baptismi, & remissionis peccatorum. Ac paulo post: Si Christiani omnes, & fideles, in Christo baptizati, ipsum induerunt, sicut Apostolus dicit: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis:

1.Cor.1

in Ps.85

Gal.3

induistis: si membra sunt facti corporis eius, & dicunt se sanctos non esse, capiti ipsi faciunt iniuriam, cuius membra sancta sunt. Accedit etiam, quod sola Ecclesia legitimum sacrificij cultum, & salutarem habet sacramentorum usum: per quæ, tamquam efficacia diuinæ gratiæ instrumenta, Deus ueram sanctitatem efficit; ita ut, quicumque uere sancti sunt, extra hanc Ecclesiam esse nō possint. Patet igitur, Ecclesiam esse sanctam, ac sanctam quidem: quoniam corpus est Christi, a quo sanctificatur, cuiusque sanguine abluitur. Tertia proprietas Ecclesiæ ea est, ut Catholica, nempe uniuersalis, uocetur: quæ appellatio uere illi tributa est: quo-
Serm. 131 181, de tēpore. niā, ut testatur sanctus Augustinus, A soli ortu usque ad occasum unius fidei splendore diffunditur. Neque enim, ut in humanis rebuspub. aut hæreticorum conuētibus, unius tantum regni terminis, aut uno hominum genere Ecclesia definita est: uerum omnes homines, siue illi barbari sint, siue Scythæ, siue serui, siue liberi, siue masculi, siue feminæ, caritatis sinu cōplectitur.
Apoc. 5 Quare scriptum est: Redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & fe-
Psal. 2 cisti nos Deo nostro regnum. De Ecclesia dicit Dauid: Postula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam,
Psal. 86 & possessionem tuam terminos terræ. Item: Memor ero Raab, & Babylonis scientium me. &: Homo natus est in ea. Præterea omnes fideles, qui ab Adam in hunc usque diem fuerunt, quiue futuri sunt, quamdiu mundus exstabit, ueram fidem profitentes, ad eandem
Eph. 2 Ecclesiam pertinent, quæ super fundamento apostolorum fundata est, ac prophetarum, qui omnes in illo lapide

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

pide angulari Christo, qui fecit utraque unum, & pacẽ ijs, qui prope, & ijs, qui longe, annunciauit, constituti sunt, et fundati. Vniuersalis etiam ob eã caussam dicitur, quod omnes, qui salutem æternam consequi cupiunt, eam tenere, & amplecti debeant, non secus ac qui arcam, ne diluuio perirent, ingressi sunt.

Ecclesię uera a falsæ dignoscendæ certissima regula.

Hæc igitur ueluti certissima regula tradẽda est, qua uera, & falsa Ecclesia iudicetur: sed ex origine etiam, quam reuelata gratia ab apostolis ducit, Ecclesiæ ueritatem agnoscimus: si quidem eius doctrina ueritas est, non recens, neque nunc primum orta, sed ab apostolis iam olim tradita, & in omnẽ orbem terrarũ disseminata. ex quo fit, ut nemo dubitare possit, impias hæreticorum uoces longe a ueræ Ecclesiæ fide abesse, cũ doctrinæ Ecclesiæ, quæ ab apostolis ad hanc diẽ prædicata est, aduersentur. Quare, ut omnes intelligerent, quænam esset Ecclesia catholica, Patres in Symbolo illud diuinitus addiderũt, Apostolicam. *Etenim spiritus sanctus, qui Ecclesiæ præsidet, eam non per aliud genus ministrorum, quam per Apostolicũ, gubernat. Qui spiritus primum quidem apostolis tributus est, deinde uero summa Dei benignitate semper in Ecclesia mansit. Sed quẽadmodum hæc una Ecclesia errare non potest in fidei, ac morũ disciplina tradẽda, cum a spiritu sancto gubernetur: ita ceteras omnes, quæ sibi Ecclesiæ nomen arrogant, ut quæ Diaboli spiritu ducantur, in doctrinæ, & morũ perniciosissimis erroribus uersari necesse est. Sed quoniã magnã uim habẽt figuræ ueteris testamenti ad excitandos fideliũ animos, reuocandamq. rerũ pulcherrimarũ memoriã, cuius rei potissimũ caussa apostoli his*

usi

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

usi sunt; illam quoque doctrinæ partem, quæ magnas utilitates habet, Parochi non prætermittent. In his autem illustrem significationem habet arca Noe: quæ ob eam rem tantum diuino iussu constructa est, ut
Gen. 6 *nullus dubitandi locus relinquatur, quin Ecclesiam ipsam significet; quam Deus sic constituit, ut, quicũque per baptismũ illam ingrederẽtur, ab omni mortis æternæ periculo tuti esse possent; qui uero extra illã essent, quemadmodum ijs euenit, qui in arcã recepti nõ sunt, suis sceleribus obruerentur. Alia figura est, magna illa ciuitas Hierusalẽ, cuius nomine scripturæ sæpius sanctam Ecclesiam significant. Nimirũ in illa solum offerre Deo sacrificia licebat: quia in sola etiã Dei Ecclesia, neque extra eam usquam, uerus cultus, uerumq. sacrificium reperitur, quod Deo placere ullo modo possit. Iam, illud etiã extremo loco de Ecclesia docẽdum erit, quanã ratione nos credere Ecclesiam, ad Articulos fidei pertineat. nam etsi quiuis ratione, & sensibus percipit, Ecclesiam, idest hominũ conuentũ in terris esse, qui Christo domini addicti, & consecrati sunt, neque ad eam rem animo concipiendã fide opus esse uideatur; cum nec Iudæi, nec Turcæ quidem de eo dubitent: tamẽ illi mysteria, quæ in sancta Dei Ecclesia contineri partim declaratum est, partim in sacramento ordinis explicabitur, mens fide tantummodo illustrata, non ullis rationibus conuicta, intelligere potest. Cum igitur hic Articulus nõ minus, quam ceteri, intelligentiæ nostræ facultatẽ, & uires superet; iure optimo cõfitemur, nos Ecclesiæ ortũ, munera & dignitatem non humana ratione cognoscere, sed fidei oculis intueri. Neque enim*

homi-

homines huius Eccleſiæ auctores fuerunt, ſed Deus ipſe immortalis, qui eam ſuper firmiſſimam petram ædificauit, teſte Propheta; Ipſe fundauit eam altiſſimus: quã Pſal. 86 *ob cauſſam hereditas Dei, & Dei populus appellatur. Nec poteſtas, quam accepit, humana eſt, ſed diuino munere tributa. Quare quemadmodum naturæ uiribus comparari non poteſt: ita etiam fide ſolum intelligimus, in Eccleſia claues regni cælorum eſſe, eique poteſtatem peccata remittendi, excommunicandi, uerumq. Chriſti corpus conſecrandi traditam: deinde ciues, qui* Heb. 13 *in eo morantur, non habere hic ciuitatem permanentẽ, ſed futuram inquirere. Vnam igitur Eccleſiam ſanctã, & catholicam eſſe, neceſſario credendum eſt. tres enim Trinitatis perſonas, Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, ita credimus, ut in eis fidem noſtram collocemus. Nunc autem, mutata dicendi forma, ſanctam, & non, in ſanctam Eccleſiam, credere profitemur: ut, hac etiam diuerſa loquendi ratione, Deus omnium effector a creatis rebus diſtinguatur, præclaraque illa omnia, quæ in Eccleſiam collata ſunt, beneficia diuinæ bonitati recepta referamus.*

Sanctorum communionem. *Cum ſanctus Ioannes euãgeliſta de diuinis myſterijs ad fideles ſcriberet, cur eos in illis erudiret, hanc rationem attulit: Vt & uos, inquit, ſocietatem habeatis nobiſcum, & ſocietas* 1. Ioan. 1 *noſtra ſit cũ patre, & cum filio eius Ieſu Chriſto. Hæc ſocietas in communione ſanctorum ſita eſt, de qua in hoc Articulo ſermo habetur. utinam uero in eo explicãdo eccleſiarum præſides, Pauli, & aliorum apoſtolorum diligentiam imitarẽtur. eſt enim non ſolum quæ-*

dā superioris Articuli interpretatio, doctrinaq. uberrimorum fructuum, sed etiam, quis usus mysteriorum esse debeat, quæ Symbolo continentur, declarat. omnia enim eius rei caussa peruestigāda sunt, ac percipienda, ut in hanc tam amplam, & beatā societatem sanctorū
Col. 1 admittamur, admissique constantissime perseueremus, cum gaudio gratias agentes Deo patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine. In primis igitur fideles docendi sunt, hunc Articulum esse illius, qui de una sancta Ecclesia catholica antea positus est, ueluti explicationem quandam. unitas enim spiritus, a quo illa regitur, efficit, ut, quidquid in eam collatū est, commune sit. omnium enim sacramentorum fructus ad uniuersos fideles pertinet: quibus sacramentis, ueluti sacris uinculis, Christo connectuntur, & copulātur, et maxime omnium baptismo, quo, tamquam ianua, in Ecclesiam ingredimur. Hac autē sanctorum cōmunione, sacramentorum communionē intelligi debere, Patres in Symbolo significant illis uerbis: Cōfiteor unum baptisma. Baptismum uero in primis Eucharistia, & deinceps cetera sacramenta consequuntur. nā etsi hoc nomen omnibus sacramentis conuenit, cum Deo nos coniungant, illiusque participes, cuius gratiā recipimus, efficiant; magis tamen proprium est Eucharistiæ, quæ hanc efficit communionē. Sed alia etiā com-
1. Cor. 13 munio in Ecclesia cogitanda est. Quæcumque enim pie, sancteq. ab uno suscipiuntur, ea ad omnes pertinēt, et, ut illis prosint, caritate, quæ nō quærit, quæ sua sunt, efficitur. Id uero cum S. Ambrosij testimonio comprobatur, qui locum illum psalmi explanans, Particeps

ego

ego sum omnium timentium te, ita inquit: Sicut mem brum particeps esse dicimus totius corporis, sic coniun ctum omnibus timentibus Deum. Quare Christus eã nobis orandi formam præscripsit, ut diceremus, Panẽ nostrum, non meum: ac reliqua eius generis: non nobis tantum, sed omnium saluti, & commodis prospicientes. At uero hæc bonorum communicatio, membrorum humani corporis aptissima similitudine in sacris litteris sæpe demonstratur. nam in corpore multa sunt mẽbra: sed, etsi multa sunt, unum tamen corpus constituunt, in quo singula proprio, non autem omnia eodem munere funguntur. Nec uero omnia eandem dignitatẽ habẽt, aut æque utiles, et decoras functiones exsequuntur; nullique suum, sed totius corporis commodũ, atque utilitas proposita est. Omnia deinde tam apta inter se, & connexa sunt, ut, si unum aliquod dolore afficitur, cetera item naturæ cognatione, & consensu doleant; si contra bene affectum est, communis sit omnibus ille iucunditatis sensus. Atque hæc eadem in Ecclesia licet contemplari: in qua etsi diuersa sunt membra, nẽpe uariæ nationes, Iudæorum, Gentiũ, liberi, & serui, pauperes, et diuites; cum tamen baptismo initiãtur, unum corpus cum Christo fiunt, cuius ille caput est. Vnicuique præterea in hac Ecclesia suum munus assignatum est. ut enim alij in ea apostoli, alij doctores, omnes uero publicæ utilitatis caussa sunt constituti: ita aliorum est, præesse, ac docere; aliorum item, parere, & subiectos esse. At uero tot, tantisque muneribus, ac bonis diuinitus collatis illi fruuntur, qui in caritate uitam Christianam degunt, iustique, & cari Deo

Matth. 6

1. Cor. 12

ri Deo

ri Deo ſunt. Membra uero mortua, nimirum homines ſceleribus obſtricti, & a Dei gratia alienati, hoc quidem bono non priuantur, ut huius corporis membra eſſe deſinant; ſed cum ſint mortua, fructum ſpiritualem, qui ad iuſtos, & pios homines peruenit, non percipiũt. tametſi, cum in Eccleſia ſint, ad amiſſam gratiam, uitamque recuperandam ab ijs adiuuantur, qui ſpiritu uiuunt, & eos fructus capiunt, quorum expertes eſſe dubitari non poteſt, qui omnino ab Eccleſia ſunt præciſi. Nec uero tantum communia ſunt ea dona, quæ homines caros Deo, ac iuſtos reddunt, ſed gratiæ etiam gratis datæ, in quibus numerantur ſcientia, prophetia, donum linguarum, ac miraculorum, & cetera huius generis: quæ dona malis etiam hominibus, non priuatæ, ſed publicæ utilitatis cauſſa, ad ædificandam Eccleſiam conceduntur. nam ſanitatis gratia, non illius, qui ea præditus eſt, ſed ægroti curandi cauſſa tributa eſt. Ac nihil tandem a uere Chriſtiano homine poſſidetur, quod ſibi cum ceteris omnibus commune eſſe non exiſtimare debeat. quare ad ſubleuandam indigentium miſeriam prompti, ac parati eſſe debent. 1. Ioan. 3 *nã qui huiuſmodi bonis ornatus eſt, ſi uiderit fratrem ſuum egere, nec illi ſubuenerit, is Dei caritatem non habere plane conuincitur. Quæ cum ita ſe habeant; ſatis conſtat, eos, qui in hac ſancta communione ſunt, quadam felicitate perfrui, & uere illud dicere poſſe:* Pſal. 83 *Quam dilecta tabernacula tua Domine uirtutum: concupiſcit, & deficit anima mea in atria Domini: & beati, qui habitant in domo tua, Domine.*

SIMON.

Remissionem peccatorum.

NEMO *est, qui, cum uideat, hunc Articulum de remissione peccatorum, in ceteris fidei Articulis numeratum esse, dubitare possit, eo nō solum diuinum aliquod mysterium, sed etiam ad salutem comparandam maxime necessarium, contineri. nam antea declaratum est, sine certa eorum fide, quæ in Symbolo credenda proponuntur, nemini ad Christianam pietatem aditum patere. Verum, si id, quod per se omnibus notum esse debet, aliquo etiam testi-*

monio confirmandum uideatur, satis illud erit, quod Saluator noster paullo ante adscēsum in cælum de ea re testatus est, cum discipulis sensum aperuit, ut intellige
Luc. 24 *rent scripturas: Oportebat, inquit, Christum pati, & resurgere a mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes incipientibus ab Hierosolyma. Quæ uerba si Parochi animaduerterint, facile intelligent, cum cetera, quæ ad religionem pertinent, fidelibus tradenda sint, tum uero præcipue huius Articuli diligenter explicandi magnam eis a Domino necessitatem impositā esse. Munus igitur Parochi erit, quod ad hunc locum attinet, docere, non solum peccatorum remissionem*
Isa. 33 *in catholica Ecclesia reperiri; de qua Isaias prædixerat: Populus qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas: sed etiam potestatem peccata remittendi in ea esse: qua si rite, & secundum leges a Christo domino præscriptas sacerdotes utantur, uere peccata remitti, & condonari credendum est. Hæc autem uenia, cum primum fidem profitentes sacro baptismo abluimur, adeo cumulate nobis datur, ut nihil aut culpæ delendum, siue ea origine contracta, siue quid propria uoluntate omissum, uel commissum sit, aut pœnæ persoluendum relinquatur. Verum per baptismi gratiam nemo tamen ab omni naturæ infirmitate liberatur: quin potius, cum unicuique aduersus concupiscentiæ motus, quæ nos ad peccata incitare non desinit, pugnandum sit, uix ullum reperias, qui uel tam acriter resistat, uel tam uigilanter salutem suam tueatur, ut omnes plagas uitare possit.*

Cum

Cum igitur neceſſe fuerit, in Eccleſia poteſtatem eſſe peccata remittẽdi; alia etiam ratione, quam baptiſmi ſacramento, claues regni cælorum illi concreditæ ſunt, quibus poſſint unicuique pænitenti, etiam ſi uſque ad extremum uitæ diem peccaſſet, delicta condonari. Clariſſima huius rei teſtimonia in ſacris litteris habemus: nam apud ſanctum Matthæum Dominus ita ad Petrum loquitur: Tibi dabo claues regni cælorum: & quodcumque ligaueris ſuper terram, erit ligatũ & in cælis: et, quodcumque ſolueris ſuper terrã, erit ſolutum & in cælis. Item: Quæcumque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo: &, quæcumque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo. Deinde ſanctus Ioannes teſtatur, Dominum, cum inſufflaſſet apoſtolis, dixiſſe: Accipite ſpiritum ſanctũ: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: &, quorum retinueritis, retenta ſunt. Neque uero exiſtimandum eſt, hanc poteſtatem certis quibuſdã peccatorũ generibus definitã eſſe. nullum enim tam nefarium facinus uel admitti, uel cogitari poteſt, cuius remittendi poteſtatẽ ſancta Eccleſia non habeat. quemadmodũ etiam nemo adeo improbus, & ſceleſtus fuerit, quem ſi erratorum ſuorum uere pæniteat, certa ei ueniæ ſpes propoſita eſſe non debeat. Sed neque hæc eadem poteſtas ita circumſcribitur, ut præfinito ſolum aliquo tempore ea uti liceat. nam, quacumque hora pecccator ad ſanitatem redire uoluerit, reijciendum non eſſe docuit Saluator noſter, cum Principi Apoſtolorum, interroganti quoties peccatoribus ignoſcendum eſſet, an ſepties, reſpondit, Non ſepties, ſed uſque ſeptua-

Matth. 16

Matth. 18

Ioan. 20

Matth. 18

gies septies. Verum, si ministros diuinæ huius potestatis spectemus, ea minus late patere uidebitur. Dominus enim non omnibus, sed Episcopis tantum, & sacerdotibus tam sancti muneris potestatem dedit. Idem etiam censendum erit, quod ad rationem eius potestatis exercendæ pertinet. nam per sacramenta solum, si eorum forma seruetur, peccata remitti possunt: aliter uero nullum ius a peccatis soluendi Ecclesiæ datum est. ex quo sequitur, tum sacerdotes, tum sacramenta ad peccata condonanda ueluti instrumenta ualere: quibus Christus dominus auctor ipse, & largitor salutis remissionem peccatorum, & iustitiam in nobis efficit. Vt autem fideles cæleste hoc munus, quod singulari in nos Dei misericordia Ecclesiæ donatum est, magis suspiciant, atque ad eius usum, & tractationem ardentiori pietatis studio accedant, conabitur Parochus huius gratiæ dignitatem, et amplitudinem demonstrare. ea autem ex hoc potissimum perspicitur, si, cuius uirtutis sit peccata remittere, & homines ex iniustis iustos reddere, diligenter expositum fuerit. Cōstat enim, infinita, & immensa Dei ui hoc effici; quam eandem in excitandis mortuis, & in mundi creatione necessariam esse credimus. Quod si etiam, ut Augustini sententia confirmatur, maius opus existimandum est, aliquē ex impio pium facere, quam cælum, et terrā ex nihilo creare, cum ipsa creatio non nisi ex infinita uirtute possit exsistere: consequens est, ut multo magis peccatorum remissio infinitæ potestati tribuenda sit. quare uerissimas esse priscorum Patrum uoces agnoscimus, quibus confitentur, ab uno Deo peccata hominibus condonari,

nari, neque ad alium auctorem, quam ad summam eius bonitatem, & potentiam, tam mirificum opus referendum esse. Ego sum, inquit ipse Dominus per Prophetam, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas. Nam scelerum remittendorum eadem ratio uidetur esse, quam in pecunia debita seruare oportet. Quemadmodum igitur a nemine, nisi a creditore, pecunia, quæ debetur, remitti potest: ita, cum uni Deo peccatis obstricti simus, (siquidem quotidie oramus, Dimitte nobis debita nostra) perspicuum est, a nemine, præter illum, debita nobis condonari posse. Hoc uero admirabile, & diuinum munus, antequam Deus homo fieret, nulli creatæ naturæ impertitum est. Primus omnium Christus, saluator noster, ut homo, cum idem uerus Deus esset, hoc munus a cælesti patre traditum accepit. Vt sciatis, inquit, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico: Surge, tolle grabatum tuum, & uade in domum tuam. Cum igitur homo factus esset, ut hominibus hanc peccatorum ueniam largiretur, priusquam in cælum adscenderet, ut ibi ad dexteram Dei in perpetuum sederet, eã potestatem Episcopis, & presbyteris in Ecclesia concessit: quamquam, ut antea docuimus, Christus sua auctoritate, ceteri, ut eius ministri, peccata dimittunt. Quamobrem si, quæ infinita uirtute effecta sunt, maxime admirari, & suscipere debemus: satis intelligimus, pretiosissimum hoc munus esse, quod Christi domini benignitate Ecclesiæ donatum est. sed ipsa etiam ratio, qua Deus, clementissimus pater, mundi peccata delere constituit, animos fidelium ad huius be-

Isa. 43

Matth. 6

Matth. 9
Marc. 2

neficij magnitudinem contemplandam uehementer excitabit: ſanguine enim unigeniti filij ſui ſcelera noſtra expiari uoluit, ut pœnam, quam nos pro peccatis commeruimus, ultro ille perſolueret, iuſtuſque pro iniuſtis damnaretur, innocens pro reis morte acerbiſſima afficeretur. Quare, cum animo cogitabimus, nos non corruptibilibus auro, & argento redemptos eſſe, ſed pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti, & incontaminati; facile ſtatuemus, nihil nobis ſalubrius contingere potuiſſe hac remittendi peccata poteſtate, quæ inexplicabilem Dei prouidentiam, ſummamque erga nos caritatem oſtendit. Ex hac autem cogitatione maximus fructus ad omnes perueniat, neceſſe eſt. nã, qui Deum mortali aliquo peccato offendit, quidquid meritorum ex Chriſti morte, & cruce conſecutus eſt, ſtatim amittit, & omnino paradiſi aditu, quem prius interclusum Saluator noſter paſſione ſua omnibus patefecit, prohibetur. Quod quidẽ cum in mentẽ uenit, facere nõ poſſumus, quin humanæ miſeriæ cõſideratio uehemẽter ſollicitos nos habeat. Verum, ſi animum ad hanc admirabilem poteſtatem referamus, quæ Eccleſiæ diuinitus tributa eſt; & huius Articuli fide confirmati, oblatam unicuique facultatem credamus, ut poſſit diuina ope adiutus in priſtinum dignitatis ſtatum reſtitui: tunc uero cogimur ſummo gaudio, & lætitia exſultare, & immortales Deo gratias agere. Ac profecto, ſi grata, & iucunda medicamenta uideri ſolent, quæ nobis medicorum arte, & induſtria, cum graui aliquo morbo laboramus, parantur: quanto iucundiora eſſe debent ea remedia, quæ Dei ſapientia ad animorum curationem,

rationem, atque adeo ad uitam reparandam inſtituit? cum præſertim non quidem dubiam ſalutis ſpem, ut medicinæ illæ, quæ corporibus adhibentur, ſed certiſſimã ijs, qui ſanari cupiunt, ſalutem afferant.

Beneficium remiſſionis peccatorum quanto ſtudio ſuſcipiẽdum.

Erunt igitur fideles hortandi, poſtquam tam ampli, & præclari muneris dignitatem cognouerint, ut illud etiam ſtudeant ad ſuum commodum religioſe conuertere. Vix enim fieri poteſt, ut, qui re utili, & neceſſaria non utatur, eam contemnere non exiſtimetur; praeſertim uero cum Dominus hanc poteſtatem remittendi peccata ea re tradiderit Eccleſiæ, ut omnes hoc ſalutari remedio uterentur. nam, quemadmodum nemo ſine baptiſmo expiari poteſt: ita, quicumque baptiſmi gratiam, mortiferis ſceleribus amiſſam, recuperare uoluerit, ad aliud expiationis genus, nimirum pœnitentiæ ſacramentum, confugiat neceſſe eſt. Verum hoc loco admonendi ſunt fideles, ne, tam ampla ueniæ facultate propoſita, quam etiam nullius temporis termino definiri declarauimus, uel ad peccandum faciliores, uel ad reſipiſcendum tardiores reddantur. in altero enim cum iniurioſi, & contumelioſi in hanc diuinam poteſtatem manifeſte deprehendãtur, indigni ſunt, quibus Deus miſericordiam ſuam impertiatur: in altero uero magnopere uerendum eſt, ne, morte præoccupati, fruſtra peccatorum remiſſionem confeſſi fuerint, quam tarditate, & procraſtinatione merito amiſerunt.

MATTHAEVS.

Carnis reſurrectionem.

MAGNAM *huius Articuli uim eſſe ad fidei noſtræ ueritatem ſtabiliendam, id maxime oſtẽdit, quod diuinis litteris non ſolum credendus fidelibus proponitur, ſed multis etiam rationibus confirmatur. quod quidem cum in alijs Symboli Articulis uix fieri uideamus, intelligi poteſt, hoc ueluti firmiſſimo fundamento ſalutis noſtræ ſpem nixam eſſe. nã, ut Apoſtolus ratiocinatur: Si mortuorum reſurrectio non eſt, neque Chriſtus reſurrexit: quod ſi Chriſtus*

non

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides uestra. In eo igitur explicando Parochus non minus operæ, & studij ponet, quam in eo euertendo multorum impietas laborarit. magnas enim & præclaras utilitates ex ea cognitione ad fidelium fructum redundare, paullo post demonstrabitur. Sed hoc in primis attendere oportebit, resurrectionem hominum in hoc Articulo, carnis resurrectionem appellari. quod quidem sine caussa factum non est. nam docere uoluerunt Apostoli id, quod necessario ponendum est, animam esse immortalem. quare, ne quis forte eam simul cum corpore interijsse, utrumque uero in uitam reuocari existimaret, cum animam plurimis sacrarum litterarum locis immortalem esse plane constet, ob eam rem carnis tantum suscitandæ mentio in Articulo facta est. & quamquam sæpe etiam in sacris scripturis caro integrum hominem, ut est apud Isaiam, Omnis ca Isa. 40
ro fenum; & apud sanctum Ioannem, Et uerbum ca- Ioan. 1
ro factum est; significet: hoc tamen loco carnis uox corpus declarat: ut duarum partium, animæ & corporis, quibus homo constat, alteram tantum, nempe corpus, corrumpi, & in puluerem terræ, ex qua compactum est, redire, animam uero incorruptam manere intelligamus. At uero, cum nemo, nisi mortuus fuerit, ad uitam reuocetur, anima proprie non dicitur resurgere. Carnis quoque mentio facta est, illius hæresis confutandæ caussa, quæ, uiuo Apostolo, Hy- 1. Tim. 2
menæi, & Phileti fuit; qui asserebant, cum de resurrectione in scripturis sacris ageretur, non de corporea, sed de spirituali, qua a morte peccati ad uitã innocentẽ

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

resurgitur, accipiendum esse. Itaque his uerbis planũ fit, eum errorem tolli, & ueram corporis resurrectionem confirmari.

Carnis resurrectio exemplis scripturæ, et testimonijs cõprobatur.

Verum Parochi partes erant, hanc ueritatem illustrare exemplis ex ueteri, nouoque testamento, & ex omni ecclesiastica historia depromptis. alij enim ab Elia, et Eliseo in ueteri testamẽto, alij, præter eos, quos Christus dominus a morte excitauit, a sanctis, alijsq. permultis ad uitã reuocati sunt: quae resurrectio multorum huius Articuli doctrinam confirmat. ut enim plures a morte excitatos credimus: ita uniuersos ad uitam reuocatum iri credendum est. quin etiam præcipuus fructus, quem nos ex huiusmodi miraculis capere debemus, ille est, ut summam fidem huic Articulo tribuamus. Sunt multa testimonia, quæ Parochis, qui in sacris litteris mediocriter uersati sunt, facile occurrent. Illustriora uero loca sunt in ueteri quidem testamento, quæ leguntur apud Iob, cum ait, se in

Iob. 19 carne sua conspecturum Deum suum: & apud Danielem de ijs, qui in puluere terræ dormiunt, alios in ui-

Dan. 12 tam æternam, alios in opprobrium sempiternum euigilaturos: in nouo autem testamento, quæ sanctus Mat-

Matth. 22 thæus refert de disputatione, quam Dominus cum Sadducæis habuit: præterea, quæ Euangelistæ narrant de extremo iudicio. Atque huc etiam referenda

1. Cor. 15 sunt, quæ Apostolus, ad Corinthios, & ad Thes-

1. Thess. 4 salonicenses scribens, accurata oratione disseruit. Sed, quamuis hoc fide certissimum sit; multum tamen proderit, uel exemplis, uel rationibus ostendere, id, quod fides credendum proponit, a natura,

aut

aut ab humanæ mentis intelligentia non abhorrere. itaque Apostolus quærenti quo modo resurgerent mortui, sic respondit: Insipiens tu, quod seminas, non uiuificabitur, nisi prius moriatur: &, quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, ut puta tritici, aut alicuius ceterorum: Deus autem dat illi corpus sicut uult. & paullo post inquit: Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Ad eã similitudinem multas præterea adiungi posse, sanctus Gregorius ostendit: Lux enim, inquit, quotidie quasi moriendo oculis subtrahitur, & rursus quasi resurgendo reuocatur: & arbusta uiriditatem amittunt, & rursus quasi resurgendo reparantur: & semina putrescendo moriuntur, & rursum germinando resurgunt. Rationes illæ præterea, quæ ab ecclesiasticis scriptoribus afferuntur, satis ad eam rem probandam accommodatæ uideri possunt. Ac primum quidem, cum animæ immortales sint, & tamquam pars hominis ad humana corpora naturalem propensionem habeant, eas a corporibus seiunctas perpetuo manere, præter naturam existimandum est, Quoniam uero, quod naturæ aduersatur, ac uiolentum est, diuturnum esse non potest; consentaneum fore uidetur, ut denuo cum corporibus iungantur: ex quo etiam sequitur, ut corporum resurrectio futura sit. quo quidem argumentandi genere Saluator ipse noster usus est, cum, aduersus Sadducæos disputans, ex animarum immortalitate corporum resurrectionem conclusit. Deinde, cum malis supplicia, bonis præmia a iustissimo Deo sint proposita; ex illis uero quamplurimi, ante quam

1. Cor. 15

Lib. 4. moral. cap. 30

debitas

debitas pœnas persoluant, ex his magna ex parte nullis affecti uirtutis præmijs e uita decedant: necesse est iterum animas cum corporibus coniungi, ut pro sceleribus, aut recte factis corpora, quibus ueluti peccati socijs homines utuntur, una cum anima pœna, aut præmio afficiantur. qui locus diligentissime tractatus a sancto Chrysostomo in homilia ad populum Antiochenum. Quare Apostolus, cum de resurrectione dissereret: Si in hac uita, inquit, tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Quæ quidem uerba nemo ad animæ miseriam referri existimabit; quæ, cum immortalis sit, quamuis corpora non resurgerent, in futura tamen uita beatitudine frui posset; uerum de toto homine intelligenda sunt. nisi enim corpori debita pro laboribus præmia reddantur; necesse est, ut, qui, quemadmodum apostoli, tot ærumnas, & calamitates in uita perpessi sunt, omnium sint miserrimi. Idem uero multo apertius docet ad Thessalonicenses, his uerbis: Gloriamur in ecclesiis Dei pro patientia uestra, & fide in omnibus persecutionibus uestris, & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini: si tamen iustum est apud Deum tribuere tribulationem ijs, qui uos tribulant, & uobis, qui tribulamini, requiem nobiscum in reuelatione domini Iesu de cælo, cum angelis uirtutis eius in flamma ignis dantis uindictam ijs, qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt euangelio domini nostri Iesu Christi. Adde etiam, nō posse homines, quādiu anima a corpore seiuncta est, plenam felicitatem,

1.Cor.15

2.Thess.1

et bonis omnibus cumulatã adipisci. Vt enim quælibet pars, a toto separata, imperfecta est: ita etiam anima, quæ corpori non est adiuncta: ex quo sequitur, ut illi ad summam felicitatem nihil desit, corporum resurrectionem necessariam esse.

His igitur, atque aliis huiusmodi rationibus Parochus fideles in hoc Articulo erudire poterit. Explicare præterea diligẽter oportebit, ex Apostoli doctrina, quinam ad uitam suscitandi sint. nam ad Corinthios scribens, Sicut in Adam, inquit, omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur. Omni itaque malorum, bonorũque discrimine remoto, omnes a mortuis, quamquam non omnium par condicio futura est, resurgent, qui bona fecerunt, in resurrectionem uitæ; qui uero mala egerunt, in resurrectionem iudicij. Cum autem omnes dicimus, tam eos intelligimus, qui aduentante iudicio mortui iam erunt, quam eos, qui morientur. Huic enim sententiæ, quæ asserit omnes morituros esse, nemine excepto, Ecclesiam acquiescere, ipsamq. sententiam magis ueritati conuenire, scriptum reliquit sanctus Hieronymus. idem sentit & sanctus Augustinus. Neque uero huic sententiæ repugnãt Apostoli uerba, ad Thessalonicenses scripta: Mortui qui in Christo sunt, resurgent primi: deinde nos, qui uiuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aera. nam sanctus Ambrosius, cum ea explanaret, ita inquit: In ipso raptu mors præueniet, & quasi per soporem, ut egressa anima in momento reddatur: cum enim tollentur, morientur, ut, peruenientes ad Dominum, præsentia Domini recipiant animos,

De uaria resurgentium condicione.

1. Cor. 15

Ioan. 5

1. Thes. 4

1. epist. ad Thess.

animos, quia cum Domino mortui esse non possunt. Eademq. sententia comprobatur sancti Augustini auctoritate in libro de Ciuitate Dei. Cum uero multum referat, nobis certo persuaderi, hoc ipsum, atque adeo idem corpus, quod uniuscuiusque proprium fuit, quam uis corruptum sit, & in puluerem redierit, tamen ad uitam suscitandum esse: illud etiam Parochus accurate explicandum suscipiet. Hæc Apostoli est sententia,
1. Cor. 15 cum inquit: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem: ea uoce, Hoc, proprium corpus aperte demonstrans. Iob etiam de eo clarissime uaticinatus est:
Iob. 19 Et in carne mea, inquit, uidebo Deum, quem uisurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius. Hoc idem colligitur ex ipsius resurrectio-
Lib. 4. de fide orth. nis definitione. est enim resurrectio, auctore Damasceno, ad eum statum, unde cecideris, reuocatio. Denique, si consideremus, cuius rei caussa resurrectionem futuram paullo ante demonstratum est; nihil erit, quod cuiusquam animum hac in re dubium facere pos-
2. Cor. 5 sit. Iccirco autem corpora excitanda esse docuimus, ut referat unusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum. Hominem igitur ex ipso corpore, cuius opera uel Deo, uel Dæmoni seruiuit, resurgere oportet; ut cum eodem corpore triumphi coronas, & præmia consequatur, aut pœnas, & supplicia miserrima perferat. Neque uero corpus tantum resurget, sed quidquid ad illius naturæ ueritatem, atque ad hominis decus, & ornamentum pertinet, restituendum est.
Ench. cap. 89. Præclarum ea de re sancti Augustini testimonium legimus: Nihil tunc uitij, inquit, in corporibus exsistet:

stet: si aliqui plus pinguedine obesi, & crassi exstite rint, non totam corporis molem assument, sed, quod illam habitudinem superabit, reputabitur superfluũ: & e diuerso, quæcumque uel morbus, uel senium confecit in corpore, reparabitur per Christum uirtute diuina, ut, si aliqui propter macrorem fuerit graciles, quia Christus non solum nobis corpus reparabit, sed quidquid per miseriam huius uitae fuerit nobis ademptum. Item alio loco: Non resumet homo capillos, quos habuerit, sed quos decuerit, iuxta illud: Omnes capilli capitis uestri numerati sunt, qui secundum diuinam sapientiam sunt reparandi. In primis uero, quoniam membra ad ueritatem humanæ naturæ perti nent, simul restituentur omnia. Qui enim uel ab ipso ortu oculis capti sunt, uel ob aliquem morbum lumina amiserunt, claudi, atque omnino manci, & quibusuis membris debiles, integro, ac perfecto corpore resurgent. aliter enim animæ desiderio, quæ ad corporis coniunctionem propensa est, minime satisfactum esset: cuius tamen cupiditatem in resurrectione explendam esse, sine dubitatione credimus. Præterea satis constat, resurrectionem æque, ac creationem, inter præcipua Dei opera numerari. Quemadmodum igitur omnia a Deo initio creationis perfecta fuerunt; ita etiã in resurrectione futurũ omnino affirmare oportet. Neque id de martyribus solũ fatendum est, de quibus sanctus Augustinus ita testatur: Non erunt absque illis mẽbris: non enim posset illa mutilatio non esse corporis uitiũ: alioquin, qui capite truncati sunt, deberent sine capite resurgere. uerumtamen exstabunt in eorundem

Idem in ench.

dem

dem membrorum articulis gladij, cicatrices refulgentes super omne aurum, & lapidem pretiosum, ueluti & cicatrices uulnerum Christi: quod de improbis quoque uerissime dicitur, etsi illorum culpa membra amputata fuerint. nam, quo plura membra habebunt, tanto acerbiori dolorum cruciatu conficientur. quare illa membrorum restitutio non ad eorum felicitatem, sed ad calamitatem, ac miseriam est redundatura; cum merita non ipsis membris, sed personæ, cuius corpori coniuncta sunt, adscribantur. nam ijs, qui pœnitentiam egerunt, ad præmium; illis uero, qui eandem contempserint, ad supplicium restituentur. Hæc uero si a Parochis attente considerentur, numquam eis rerum & sententiarum copia deerit ad excitandos, inflammandosque pietatis studio fidelium animos; ut, uitæ huius molestias, & ærumnas cogitantes, beatam illam resurrectionis gloriam, quæ iustis, et pijs proposita est, auide exspectent.

Sequitur nunc, ut fideles intelligant, si ea spectemus, quæ corpori substantiam constituunt, quamuis illud ipsum, atque idem corpus a mortuis reuocari oporteat, quod antea exstinctum fuerat, lōge aliam tamē, & diuersam eius condicionem fore. ut enim cetera omittamus, in eo maxime resurgentium corpora omnia a se ipsis different, quod, cum antea mortis legibus subiecta essent, postea quam ad uitam suscitata fuerint, sublato bonorum, malorumque discrimine immortalitatem assequentur. Quam quidem admirabilem naturæ restitutionem insignis Christi uictoria meruit, quam de morte reportauit, quemadmodum sacrarum

scri-

scripturarum testimonia nos admonent: scriptum est enim: Præcipitabit mortem in sempiternum. & alibi: Ero mors tua, o mors. quod explicans Apostolus, inquit: Nouissima inimica destruetur mors. & apud sanctum Ioannem legimus: Mors ultra non erit. Decebat autem maxime, Christi domini merito, quo mortis imperium euersum est, peccatum Adæ longo interuallo superari. Idem etiam diuinæ iustitiæ consentaneum fuit, ut boni beata uità perpetuo fruerentur; mali uero, sempiternas pœnas luētes, quærerent mortem, & non inuenirent; optarent mori, & mors fugeret ab eis. Atque hæc quidem immortalitas bonis, malisque communis erit. Habebunt præterea sanctorum rediuiua corpora insignia quædam, & præclara ornamenta, quibus multo nobiliora futura sint, quā umquā antea fuerint. Præcipua uero sunt quattuor illa, quæ dotes appellantur, ex Apostoli doctrina a Patribus obseruatæ. earum prima est impassibilitas, munus scilicet, & dos, quæ efficiet, ne molesti aliquid pati, ulloue dolore, aut incommodo affici queant. nihil enim aut frigorum uis, aut flammæ ardor, aut aquarum impetus obesse eis poterit. Seminatur, inquit Apostolus, in corruptione, surget in incorruptione. Quod autem impassibilitatem potius, quam incorruptionem scholastici appellarint, ea caussa fuit, ut, quod est proprium corporis gloriosi, significarent. non enim impassibilitas illis communis est cum damnatis, quorum corpora, licet incorruptibilia sint, æstuare tamen possunt, atque algere, uariisque cruciatibus affici. Hanc consequitur claritas, qua sanctorum corpora, tamquam sol, fulgebunt.

Isa. 25 · Os. 13 · 1. Cor. 15 · Apoc. 21 · Apoc. 9 · 1. Cor, 15

ita

Matth. 13 ita enim apud sanctum Matthæum testatur Saluator
Matth. 17 noster: Iusti, inquit, fulgebunt sicut sol in regno pa
tris eorum. Ac, ne quis de eo dubitaret, suae transfi
Philip. 3 gurationis exemplo declarauit. Hanc interdum Apo
stolus gloriam, non modo claritatem appellat. Refor-
mabit, inquit, corpus humilitatis nostræ configura-
1. Cor. 15 tum corpori claritatis suæ. & rursum: Seminatur in
Exod. 34 ignobilitate, surget in gloria. Huius etiam gloriæ ima
2. Cor. 3 ginem quandam uidit populus Israel in deserto, cum fa
cies Moysis ex colloquio, & præsentia Dei ita colluce-
ret, ut in eam filij Israel oculos intendere non possent.
Est uero claritas hæc fulgor quidam ex summa animæ
felicitate ad corpus redundans, ita ut sit quædam com
municatio illius beatitudinis, qua anima fruitur: quo
modo etiam anima ipsa beata efficitur, quod in eam
pars diuinæ felicitatis deriuetur. Hoc uero munere nō
æque omnes, perinde ac primo, ornari credendum est.
erunt quidem sanctorum corpora omnia æque impassi-
bilia, sed eundem splendorem non habebunt. nam, ut
1. Cor. 15 testatur Apostolus, Alia claritas solis, alia claritas lu
næ, & alia claritas stellarum: stella enim a stella dif-
fert in claritate: sic & resurrectio mortuorum. Cum
hac dote coniuncta est illa, quam agilitatē uocant, qua
corpus ab onere, quo nunc premitur, liberabitur: facil-
limeque, in quamcumque partem anima uoluerit, ita
moueri poterit, ut ea motione nihil celerius esse queat,
quemadmodum aperte sanctus Augustinus in libro de
1. Cor. 15 Ciuitate Dei, & Hieronymus in Isaiam, docuerunt.
Quare ab Apostolo dictū est: Seminatur in infirmita-
te, surgit in uirtute. His uero addita est, quæ uocatur
subti-

subtilitas; cuius uirtute corpus animæ imperio omnino subijcietur, eique seruiet, & ad nutum præsto erit: quod ex illis Apostoli uerbis ostenditur: Seminatur, inquit, corpus animale, surget corpus spirituale. Hæc fere sunt præcipua capita, quæ in huius Articuli explicatione tradenda erunt. 1. Cor. 15

Quæ salutares ex articulo Resurrectionis capiantur fructus.

Vt autem fideles sciant, quem fructum ex tot, tantorumque mysteriorum cognitione capere possint; primum declarare oportebit, maximas a nobis Deo gratias agendas esse, qui hæc sapientibus absconderit, & reuelauerit paruulis. Quot enim uiri, uel prudentiæ laude præstantes, uel singulari doctrina præditi, in hac tam certa ueritate cæci plane fuerunt? Quod igitur nobis illa patefecerit, quibus ad eam intelligentiam adspirare non licebat, est, quod summam eius benignitatem, & clementiam perpetuis laudibus celebremus. Deinde magnus etiam ille fructus ex huius Articuli meditatione consequetur, quod scilicet in eorum morte, qui nobis necessitudine, uel beneuolentia coniuncti sunt, facile tum alios, tum nos ipsos consolabimur. quo quidem genere consolationis Apostolum usum esse constat, cum ad Thessalonicenses de dormientibus scriberet. Sed in omnibus etiam alijs ærumnis, & in calamitatibus, futuræ resurrectionis cogitatio summam nobis doloris leuationem afferet; quemadmodum sancti Iob exemplo didicimus, qui una hac spe afflictum, & mærentem animum sustentabat, fore aliquando, ut in resurrectione dominum Deum suum conspiceret. Præterea, hoc plurimum ualebit ad persuadendum fidelibus populis, ut re Matth. 11 1. Thess. 4 Iob. 19

ctam uitam, integram, ab omnique prorsus peccati labe puram agere quam diligentissime curent. si enim cogitauerint, ingentes illas diuitias, quæ resurrectionem consequuntur, ipsis propositas esse, facile ad uirtutis, & pietatis studia allicientur. Contra uero nulla res maiorem uim habitura est ad comprimendas animi cupiditates, hominesque a sceleribus auocandos, quam si sæpius admoneantur, quibusnam malis, & cruciatibus improbi afficiendi sint, qui extremo illo
Ioan. 5 *die procedent in resurrectionem iudicij.*

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

MATTHIAS.

Vitam æternam.

SANCTI *Apostoli, duces nostri, Symbolũ, quo fidei nostræ summa continetur, æternæ uitæ Articulo claudi, & terminari uoluerunt: tum quia post carnis resurrectionem nihil aliud fidelibus exspectandum est, nisi æternæ uitæ præmium; tum uero, ut perfecta illa felicitas, & bonis omnibus cumulata, nobis semper ante oculos uersaretur, docere murq. in ea mentem, & cogitationes nostras omnes de figendas esse. Quare Parochi in erudiendis fidelibus*

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

numquā intermittēt, præmijs æternæ uitæ propositis, eorum animos accendere; ut, quæcumque uel difficillima Christiani nominis caussa subeunda esse docuerint, facilia, atque adeo iucunda existiment, promptioresq. ad parendum Deo, & alacriores reddantur. Sed, quoniam sub his uerbis, quæ ab beatitudinem nostram declarandam hoc loco usurpantur, plurima mysteria in occulto latent, ea sic aperienda sunt, ut, quantum cuiusque ingenium ferat, omnibus patere possint. Admonendi igitur sunt fideles, his uocibus, Vitā æternā, *non magis perpetuitatem uitæ, cui etiam dæmones, sceleratique homines addicti sunt, quam in perpetuitate beatitudinem, quæ beatorum desiderium expleat, significari. Atque ita intelligebat legis peritus ille, qui a Domino saluatore nostro, quid sibi faciendum*
Luc. 18 *esset, ut uitam æternam possideret, in euangelio quæsiuit: perinde ac si diceret: Quænam mihi præstāda sunt, ut ad eum locum, ubi perfecta felicitate frui liceat, perueniam? In hunc uero sensum sacræ litteræ hæc uerba accipiunt, ut multis in locis licet animaduertere. Hoc uero potissimū nomine summa illa beatitudo appellata est, ne quis existimaret eam in rebus corporeis, & caducis, quæ æternæ esse non possunt, consistere. Neque enim hæc ipsa beatitudinis uox satis explicare poterat, quod quærebatur; præsertim cum non defuerint homines inanis cuiusdem sapientiæ opinione inflati, qui summum bonum in ijs rebus ponerent, quæ percipiuntur sensibus. hæc enim pereunt, & ueterascunt: beatitudo uero nullo temporis termino definienda est. quin potius terrena hæc longissime a uera felicitate ab-*

sunt:

ſunt: a qua is quammaxime recedit, qui mundi amore, & deſiderio tenetur. ſcriptum eſt enim: Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo ſunt. ſi quis diligit mundum, non eſt caritas Patris in eo. & paullo poſt: Mundus tranſit, & concupiſcentia eius. Hæc igitur Parochi fidelium mentibus imprimenda diligenter curabunt, ut mortalia contemnere, nullamque in hac uita, in qua non ciues, ſed aduenæ ſumus, felicitatem obtineri poſſe, in animum inducant. Quamquam hic etiam ſpe beati merito dicemur, ſi, abnegantes impietatem, ac ſæcularia deſideria, ſobrie, & iuſte, & pie uixerimus in hoc ſæculo, exſpectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti. Hæc autem cum permulti, qui ſibi ipſi ſapientes uidebantur, minus intelligerent, & in hac uita felicitatem quærendam putarent, ſtulti facti ſunt, & in maximas calamitates inciderunt. Sed illud præterea ex ui huius nominis, Vitam æternam, *percipimus, ſemel adeptam felicitatem amitti numquam poſſe, ut falſo nonnulli ſuſpicati ſunt. nam felicitas ex omnibus bonis ſine ulla mali admiſtione cumulatur: quæ cũ hominis deſideriũ expleat, in æterna uita neceſſario conſiſtit. neque enim poteſt beatus nõ magnopere uelle, ut illis bonis, quæ adeptus eſt, ſibi perpetuo frui liceat. Quare, niſi ea poſſeſſio ſtabilis, & certa ſit, maximo cruciatu timoris angatur, neceſſe eſt.*

1. Ioan. 2

Tit. 2

De inenarrabili ſanctorum gloria; & de præmijs eſſentialibus, & accidentalibus.

Verum, quanta ſit beatorum, qui in cæleſti patria uiuunt, felicitas, ea, quæ ab ipſis tantum, præterea nemine, comprehendi poſſit, hæ ipſæ uoces, cum Vitam beatam *dicimus, ſatis demonſtrant.*

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

nam, cum ad rem aliquam ſignificandam eo nomine utimur, quod cum multis alijs commune eſt, facile intelligimus deeſſe propriam uocem, qua res illa plane exprimatur. Cum igitur felicitas ijs uocibus declaretur, quæ non magis in beatos, quã in omnes, qui perpetuo uiuant, recte conueniunt, hoc nobis argumento eſſe poteſt, altiorem, & præſtantiorem quandam rem eſſe, quam ut proprio uocabulo perfecte ſignificare eius rationem poſſimus. nam, etſi plurima alia nomina cæleſti huic beatitudini in ſacris litteris tribuuntur, cuiuſmodi ſunt, regnum Dei, Chriſti, cælorum, paradiſus, ſancta ciuitas, noua Hieruſalem, domus patris: tamẽ perſpicuum eſt, nullum ex ijs ad eius magnitudinem explicandam ſatis eſſe. Quare Parochi hoc loco oblatam ſibi occaſionem nõ prætermittent, fideles tam amplis præmijs, quæ uitæ æternæ nomine declarantur, ad pietatem, iuſtitiam, & omnia Chriſtianæ religionis officia inuitandi. Conſtat enim, uitam in maximis bonis, quæ natura expetuntur, numerari ſolere. atqui hoc potiſſimum bono, cum uitam æternam dicimus, beatitudo definitur. Quod ſi exigua hac, & calamitoſa uita, quæ tot, & tam uarijs miſerijs ſubiecta eſt, ut mors uerius dicenda ſit, nihil magis amatur, nihil aut carius, aut iucundius eſſe poteſt: quo tandem animi ſtudio, qua contentione æternam illam uitã quærere debemus, quæ defunctis omnibus malis perfectam & abſolutam bonorum omnium rationem coniunctam habet? nam, ut ſancti Patres tradiderunt, æternæ uitæ felicitas, omnium malorum liberatione, & bonorum adeptione definienda eſt. De malis clariſſima

ſunt

sunt sanctarum litterarum testimonia: scriptum est enim in Apocalypsi: Non esurient, neque sitient amplius; neque cadet super illos sol, neque ullus æstus. & rursus: Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quæ prima abierunt. Iã vero beatorum immensa gloria, innumeraque solidæ lætitiæ, & uoluptatis genera futura sunt: cuius gloriæ magnitudinem cum animus noster capere, aut illa in animos nostros penetrare nullo modo possit, necesse est, nos in illam, nempe in gaudium Domini, introire; ut, eo circumfusi, mentis desiderium cumulate expleamus. Quamuis autem, ut sanctus Augustinus scribit, facilius mala, quibus carituri sumus, quam bona, ac uoluptates, quas hausuri sumus, numerari posse uideantur: danda tamen erit opera, ut, quæ fideles summæ illius felicitatis adipiscẽdæ cupiditatem inflammare poterunt, breuiter, & dilucide explicentur. Sed illa in primis distinctione uti oportebit, quã a grauissimis diuinarum rerũ scriptoribus accepimus. ij enim duo bonorum genera esse statuunt: quorum alterum ad beatitudinis naturam pertinet; alterum ipsam beatitudinem consequitur. quare illa essentialia, hæc uero accessoria bona, docendi caussa, appellarunt. Ac solida quidem beatitudo, quam essentialem communi nomine licet uocare, in eo sita est, ut Deum uideamus, eiusq. pulchritudine fruamur, qui est omnis bonitatis, ac perfectionis fons, & principium. Hæc est uita æterna, inquit Christus dominus, ut cognoscã te solum Deum uerum, & quem misisti Iesum Christum.

Apoc. 7
Apoc. 21
Serm. 64. de Verb. domini.
Ioan. 17

quam sententiam sanctus Ioannes uidetur interpreta-
1. Ioan. 3 ri, cum ait: Carissimi, nunc filij Dei sumus: & non-
dum apparuit, quid erimus: scimus quoniam, cum ap
paruerit, similes ei erimus, quoniam uidebimus eum
sicuti est. Significat enim beatitudinem ex ijs duobus
constare; tum quod Deum intuebimur, qualis in natu
ra sua, ac substantia est; tum quod ueluti Dij efficie-
mur. nam, qui illo fruuntur, quamuis propriam substã
tiam retineant, admirabilem tamen quandam, & pro
pe diuinam formam induunt, ut Dij potius, quam ho-
mines uideantur. Hoc autem cur ita fiat, ex eo perspi
cuum est, quod unaquæque res uel ex eius essentia, uel
ex eius similitudine, & specie cognoscitur. At, quoniã
nihil est Dei simile, cuius similitudinis adiumento ad
perfectam eius notitiam peruenire possimus: conse-
quens est, ut eius naturam, & essentiam uidere nemi
ni liceat, nisi hæc eadem diuina essentia se nobis con-
1. Cor. 13 iunxerit. atque id Apostoli uerba illa significant. Vi-
demus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem fa
cie ad faciem. Nam, quod inquit, In ænigmate; in-
Lib. 15 terpretatur sanctus Augustinus, in similitudine ad
Deum intelligendum accommodata. Quod etiam san
cap. 1. de diu. nom. ctus Dionysius aperte ostendit, cum affirmat, nulla
inferiorum similitudine superiora percipi posse. ne-
que enim ex alicuius rei corporeæ similitudine eius,
quæ corpore careat, essentia, & substantia cognosci
potest; cum præsertim necesse sit, rerum similitudi-
nes minus concretionis habere, & magis spirituales
esse, quam res ipsas, quarum imaginem referunt:
quemadmodum in omnium rerum cognitione facile ex

peri-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

perimur. quoniam uero fieri non potest, ut alicuius rei creatæ similitudo æque pura, & spiritualis, ac Deus ipse est, reperiatur: ita fit, ut ex nulla similitudine diuinam essentiam perfecte intelligere possimus. Accedit etiam, quod omnes creatæ res certis perfectionis terminis circumscribuntur: at Deus infinitus est, neque ullius rei creatæ similitudo eius immensitatem capere potest. Quocirca una illa ratio diuinæ substantiæ cognoscendæ relinquitur, ut ea se nobis coniungat, & incredibili quodam modo intelligentiam nostram altius extollat, atque ita idonei ad eius naturæ speciē contemplandam reddamur. id uero lumine gloriæ assequemur, cum, eo splendore illustrati, Deum lumen uerum in eius lumine uidebimus. nam beati Deum præsentem semper intuentur: quo quidem dono, omnium maximo, & præstantissimo, diuinæ essentiæ participes effecti, uera, & solida beatitudine potiuntur: quam nos ita credere debemus, ut, eam Dei benignitate cū certa spe nobis exspectandam esse, in Symbolo Patrum definitum sit: ait enim: Exspecto resurrectionem mortuorum, & uitam uenturi sæculi. Diuina hæc plane sunt, neque ullis uerbis explicari, aut cogitatione comprehendi a nobis possunt. Verum licet aliquam huius beatitudinis imaginem in ijs etiam rebus, quæ sensu percipiuntur, cernere. Nam quemadmodum ferrum, admoto igni, ignem concipit, &, quamuis eius substantia non mutetur, fit tamen, ut diuersum quippiam, nimirum ignis, esse uideatur: eodem modo, qui in cælestem illam gloriam admissi sunt, Dei amore inflammati, ita afficiuntur, cum tamen

id, quod sunt, esse non desinant, ut multo magis distare ab ijs, qui in hac uita sunt, merito dici possint, quam ferrum candens ab eo, quod nullam caloris uim in se contineat. Vt igitur rem paucis complectamur, summa illa, & absoluta beatitudo, quam essentialem uocamus, in Dei possessione constituenda est. Quid enim ei ad perfectam felicitatem deesse potest, qui Deũ optimum, & perfectissimum possidet? Verum ad illam tamen quædam accedunt ornamenta, omnibus beatis communia; quæ quoniam ab humana ratione minus remota sunt, uehementius quoque animos nostros commouere, & excitare solent. Huius generis ea sunt, de quibus Apostolus ad Romanos uidetur intelligere:
Rom. 2 *Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum. nam gloria quidem beati perfruentur, non illa solum, quam tandem essentialem beatitudinem, uel cum eius natura maxime coniunctam esse ostendimus; sed ea etiam, quæ constat ex clara, & aperta notitia, quam singuli de alterius eximia, & praestanti dignitate habituri sunt. At uero, quantus ille honor existimandus est, qui eis a Domino tribuitur, cum non amplius serui, sed amici, fratres, ac filij Dei uocentur? quare ita electos suos amantissimis, & honorificentissimis uerbis*
Matth. 25 *Saluator noster compellabit: Venite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum. ut merito li-*
Psal. 138 *ceat exclamare. Nimis honorificati sunt amici tui, Deus. Sed laudibus etiam a Christo domino, coram patre cælesti, & angelis eius, celebrabuntur. Praeterea, si hoc commune omnibus hominibus desiderium natura ingenuit honoris, qui a uiris sapientia præstā-*

tibus

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

tibus habeatur, quod eos locupletissimos uirtutis suæ testes fore existiment: quantum beatorum gloriæ accessurum putamus, quod alius alium summo honore prosequetur? Infinita esset omnium oblectationum enumeratio, quibus beatorum gloria cumulata erit, ac ne cogitatione quidem fingere eas possumus, sed tamen hoc fidelibus persuasum esse debet, quæcumque nobis iucunda in hac uita contingere, uel etiam optari queant, siue ea ad mentis cognitionem, siue ad corporis perfectũ habitum pertineant, earum rerum omnium copijs beatam cælestium uitam circumfluere: quamuis hoc altiore quodã modo, quam oculis uidit, aut auris audiuit, aut in cor hominis adscendit, fieri Apostolus affirmat. 1.Cor.2 *nam corpus quidem, quod antea crassum, & concretum erat, cum in cælo, detracta mortalitate, tenue, & spirituale effectum fuerit, nullis amplius alimentis indigebit: anima autem æterno gloriæ pabulo, quod magni illius conuiuij auctor transiens omnibus ministrabit, cum summa uoluptate exsaturabitur.* Luc.12 *Quis uero pretiosas uestes, aut regales corporis ornatus desiderare poterit, ubi nullus harum rerum usus futurus sit, omnesq. immortalitate, & splendore amicti, & sempiternæ gloriæ corona ornati erunt? Sed, si amplæ etiam, & magnificæ domus possessio ad humanam felicitatem pertinet; quid cælo ipso, quod Dei claritate undique collustratur, uel amplius, uel magnificentius cogitari potest? Quare Propheta, cum eius domicilij pulchritudinem sibi ante oculos poneret, & ad beatas illas sedes perueniendi cupiditate arderet, Quam dilecta, inquit, tabernacula tua Domine* Psal.83

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

mine uirtutum: concupiſcit, & deficit anima mea in atria Domini: cor meum, & caro mea exſultauerunt in Deum uiuum. Atque, ut hic ſit omnium fidelium animus, hæc communis omnium uox, quemadmodum Parochi uehementer optare, ita etiam omni ſtudio curare debent. nam, In domo patris mei, inquit Dominus, manſiones multæ ſunt; in quibus maiora, & minora præmia, ut quiſque promeritus erit, reddentur. Qui enim parce ſeminat, parce metet; &, qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Quare non ſolum ad eam beatitudinem fideles excitabunt, uerum etiam eius conſequendæ certam rationem hanc eſſe frequenter monebunt, ut, fide, & caritate inſtructi, & in oratione, & ſacramentorum ſalutari uſu perſeuerantes, ad omnia benignitatis officia in proximos ſe exerceant. ita enim Dei miſericordia fiet, qui beatam illam gloriam diligentibus ſe præparauit, ut aliquando impleatur, quod dictum eſt per Prophetam: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta.

Ioan. 14 · 2. Cor. 9 · Iſa. 32

Deus omnia innouãs, per nationes in animas ſanctas ſe transfert. Sap. 7.

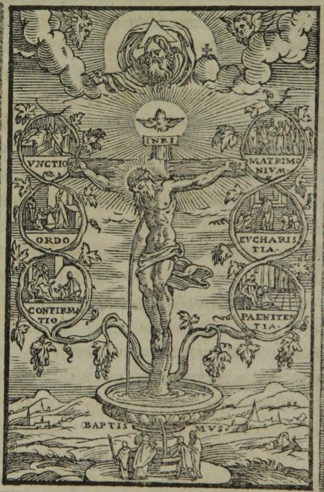

Samaritanus uulnerati alligauit uulnera, infundẽs oleũ et uinũ. Luc. 10.

DE SACRAMENTIS.

CVM omnis Christianæ doctrinæ pars Pastoris scientiam, diligentiamq. desiderat: tum sacramentorum disciplina, quæ & Dei iussu necessaria, & utilitate uberrima est, Parochi facultatem, & industriam postulat singularem; ut eius accurata, ac frequenti perceptione fideles tales euadant, quibus præstantissimæ, ac sanctissimæ res digne & salutariter impertiri possint, & sacerdotes ab illa diuini interdicti regula non discedant: Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas uestras ante porcos. Matth. 7

Principio igitur, quoniam uniuerse de toto genere Sacramentorum agendum est, ab ipsius nominis ui, atque notione oportet incipere, eiusque ambiguam significationẽ explanare: ut, quæ huius uerbi sententia hoc loco propria sit, facilius intelligatur. Quare docendi sunt fideles, Sacramenti nomen, quod ad propositam rem attinet, aliter a profanis, quam a sacris scriptoribus, acceptum esse. nam alij auctores Sacramenti nomine obligationẽ illam significari uoluerunt, cum iurati aliquo seruitutis uinculo obstringimur; ex quo iusiurandũ, quo se milites fidelẽ operam reip. præstaturos pollicentur, Sacramentum militare dictum est. atque hæc frequen-

frequentissima huius uocabuli significatio apud illos ui detur fuisse. Verum apud Latinos patres, qui res diuinas scriptis tradiderunt, Sacramenti nomen aliquā rem sacram, quæ in occulto latet, declarat, quemadmodum Græci, ad eandem rem significandam, Mysterij uocabulo usi sunt. in eam uero sententiam Sacramēti uocem accipiendam esse intelligimus, cum ad Ephesios scribitur: Vt notum faceret nobis sacramentum uoluntatis suæ. Deinde ad Timotheum: Magnum est pietatis sacramentum. Præterea in libro sapientiæ: Nescierunt sacramenta Dei. Quibus in locis, & alijs multis, licet animaduertere, Sacramentum nihil aliud, nisi rem sacram, abditam, atque occultam, significare. Quare Latini doctores signa quædam sensibus subiecta, quæ gratiam, quam efficiunt, simul etiam declarant, ac ueluti ante oculos ponunt, sacramenta commode appellari posse existimarunt. Quamquam, ut D. Gregorio placet, ob id sacramenta dici possunt, quod diuina uirtus sub rerum corporearum tegumentis occulte salutem efficiat. Nec uero quisquam putet hoc uocabulum nuper in Ecclesiam inductum esse. nam, qui sanctos Hieronymum, & Augustinum legerit; facile perspiciet, antiquos religionis nostræ scriptores ad eam, de qua loquimur, rem demonstrandam sæpissime Sacramenti nomine, interdum uero etiam Symboli, uel mystici signi, uel sacri signi uoce usos esse. Atque hæc de Sacramēti nomine dicta sint: quod quidem ueteris etiam legis sacramentis cōuenit: de quibus nihil opus est Pastoribus præcepta tradere, cum ea euangelij lege, & gratia sublata sint.

Eph. 1 | 1. Tim. 3 | Sap. 2 | Lib. 1. Re. cap. 16 | Hier. cap. 28. | Aug. epi. 118. ca. 1

Verum,

Verum, præter nominis notionem, quæ hactenus declarata est, rei etiam uis, & natura diligenter inuestiganda, &, quid sacramentum sit, fidelibus aperiendum est. Sacramenta enim ex genere earum rerum esse, quibus salus & iustitia comparatur, dubitare nemo potest. Sed cum multæ rationes sint, quæ ad hanc rem explicandam aptæ, & accommodatæ uideantur, nulla tamen planius, & dilucidius eam demonstrat, quam definitio a D. Augustino tradita, quã deinde omnes doctores scholastici secuti sunt. Sacramentum, inquit ille, est signum rei sacræ: uel, ut alijs uerbis, in eandem tamen sententiam, dictum est, sacramentum est inuisibilis gratiæ uisibile signum, ad nostram iustificationem institutum. Quæ quidem definitio ut magis pateat, singulæ eius patres Pastoribus exponendæ erunt. Atque in primis docere oportebit, rerum omnium, quæ sensibus percipiuntur, duo esse genera. aliæ enim ob id inuentæ sunt, ut aliquid significent: aliæ non alterius rei significandæ, sed sua tantum caussa effectæ sunt: quo in numero omnes pæne res, quæ natura constant, haberi possunt. At uero in priori genere uocabula rerum, scriptura, uexilla, imagines, tubæ, & alia huiuscemodi permulta ponenda sunt. nam, si ex uocabulis uim significandi detraxeris, sublata uidetur esse caussa, quamobrem uocabula instituerentur. Hæc igitur signa proprie dicuntur. illud enim signum esse sanctus Augustinus testatur, quod præter rem, quam sensibus obijcit, efficit etiam, ut ex se alterius rei cognitionem capiamus: sicut ex uestigio, quod terræ impressum intuemur, tran

De propria ui, atque natura sacramenti.

Lib. 10. de Ciu. Dei. cap. 5.

Lib. 2. de doct. Chr. cap. 1.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

ſiſſe aliquem, cuius ueſtigium apparet, facile cognoſcimus. Quæ cum ita ſe habeant; ſacramentum ad hoc rerum genus, quæ ſignificandi cauſſa inſtitutæ ſunt, referri, perſpicuum eſt: ſiquidem ſpecie quadam, & ſimilitudine id nobis declarat, quod Deus in animis noſtris ſua uirtute, quæ ſenſu percipi non poteſt, efficit. Baptiſmus enim, (ut, quod docetur, exemplo notius fiat) cum, adhibitis certis, & ſollemnibus uerbis, aqua extrinſecus abluimur, hoc ſignificat; ſpiritus ſancti uirtute omnem peccati maculam, & turpitudinem interius elui, & animas noſtras præclaro illo cæleſtis iuſtitiæ dono augeri, atque ornari: ſimulq. ea corporis ablutio, ut poſtea ſuo loco explicabitur, illud in animo efficit, quod ſignificat. Sed ex ſcripturis etiam aperte colligitur, ſacramentum inter ſigna numerandum eſſe. Apoſtolus enim de circumciſione, ueteris legis ſacramento, quæ Abraham patri omnium credentium data erat, ita ad
Rom. 4 *Romanos ſcribit: Et ſignum accepit circumciſionis,*
Rom. 6 *ſignaculum iuſtitiæ fidei. Et alio loco, cum affirmat nos omnes, qui baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte*
Rom. 6 *ipſius baptizatos eſſe, licet cognoſcere, baptiſmum huius rei ſignificationem habere, nimirum, ut ait idem Apoſtolus, nos conſepultos eſſe cum illo per baptiſmũ in mortem. Neque uero parum proderit, ſi fidelis populus ſacramẽta ad ſigna pertinere intellexerit. ita enim fiet, ut, quæ illis ſignificantur, continentur, atque efficiuntur, ſancta, et auguſta eſſe facilius ſibi perſuadeat; cognitaq. eorum ſanctitate, ad diuinam erga nos beneficentiam colendam, ac uenerandam magis excitetur.*

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

Sequitur nunc, ut uerba illa, Rei ſacræ, *quæ eſt altera definitionis pars, explicentur. quod quidem ut commode fieri poſſit, paullo altius repetenda ſunt, quæ de ſignorum uarietate ſanctus Auguſtinus acute, & ſubtiliter diſputauit. Quædam enim ſigna naturalia dicũtur, quæ præter ſe ipſa alterius rei notitiam (quod omnibus ſignis commune eſſe, antea demonſtratum eſt) in animis noſtris gignunt, ueluti fumus, ex quo ſtatim ignem adeſſe intelligitur. atque hoc ſignum ob eam cauſſam naturale appellandum eſt, quod fumus non uoluntate ignem ſignificat, ſed rerum uſus efficit, ut, ſi quis fumum tantum uideat, naturam ſimul & uim ignis, qui adhuc latet, ſubeſſe, mente, & cogitatione percipiat. Quædam uero ſigna natura non conſtant, ſed conſtituta, atque ab hominibus inuenta ſunt, ut & colloqui inter ſe, & alijs animi ſui ſenſa explicare, uiciſſimque aliorum ſententiam, & conſilia poſſent cognoſcere. Hæc autem quam uaria, & multiplicia ſint, ex eo licet animaduertere, quod nonnulla ad oculorum, pleraque ad auriũ ſenſum, reliqua ad ceteros ſenſus pertinent. nam cum aliquid alicui innuimus, &, exempli cauſſa, ſublato uexillo quippiam declaramus: ſatis conſtat, eam ſignificationem ad oculos tantum referri: quemadmodum tubarum, tibiarum, aut citharæ ſonus, qui non ſolum delectandi, ſed plerumque ſignificãdi cauſſa funditur, ad aurium iudicium ſpectat: quoquidem præcipue ſenſu uerba etiam accipiuntur, quæ ad exprimendas intimas animi cogitationes maximam uim habent. Verum, præter illa ſigna, quæ hominum conſenſu, et uoluntate cõſtituta eſ-*

Sacramentum eſſe rei ſacræ ſignũ, quomodo intelligendũ.

Lib. 2. de doct. Chr. cap. 1. & ſeq.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

ſe, hactenus diximus, alia quædam ſunt diuinitus data, quorum tamen non unum genus eſſe omnes conſentiunt. Alia enim ſigna ob eam tantum rem a Deo hominibus commendata ſunt, ut aliquid ſignificarent, uel admonerent: cuiuſmodi fuerunt, legis purificatio nes, panis azymus, & alia permulta, quæ ad Moſaici cultus cærimonias pertinebant: alia uero Deus inſtituit, quæ non ſignificandi modo, ſed efficiendi etiã uim haberent. atque in hoc poſteriori ſignorum genere ſacramenta nouæ legis numeranda eſſe, liquido apparet. ſigna enim ſunt diuinitus tradita, non ab hominibus inuenta, quæ rei cuiuſpiam ſacræ, quam declarant, efficientiam in ſe continere certo credimus. Sed, quemadmodum ſigna in multiplici uarietate eſſe oſtendimus; ita etiam res ſacra non unius modi exiſtimanda eſt. Quod uero ad propoſitam ſacramenti definitionem attinet: diuinarum rerum ſcriptores, ſacræ rei nomine Dei gratiam, quæ nos ſanctos efficit, ac omnium diuinarum uirtutum habitu exornat, demonſtrant. huic enim gratiæ propriam ſacræ rei appellationem tribuendam merito putarunt, quippe cum eius beneficio animus noſter Deo conſecretur, & coniungatur. Quare, ut explicatius, quid ſacramentum ſit, declaretur, docendum erit, rem eſſe ſenſibus ſubiectam, quæ ex Dei inſtitutione ſanctitatis, & iuſtitiæ tum ſignificandæ, tum efficiendæ uim habet: ex quo ſequitur, ut facile quiuis poſſit intelligere, imagines ſanctorum, cruces, & alia id generis, quamuis ſacrarum rerum ſigna ſint, non ideo tamen ſacramenta dicenda eſſe. Huius autem ueritatis doctrinam facile

le erit omnium ſacramentorum exemplo comprobare, ſi, quod antea de baptiſmo admonuimus, cum dicebamus ſollemnem illam corporis ablutionem ſignum eſſe, & efficientiam habere rei ſacræ, quæ interius ſpiritus ſancti ui fieret, idem etiam in alijs ſacramentis exercere aliquis uelit. Iam uero hiſce myſticis ſignis, quæ a Deo inſtituta ſunt, illud etiam præcipue conuenit, ut ex Domini inſtitutione non unam aliquam rem, ſed plures ſimul ſignificent. Quod in ſingulis ſacramentis licet cognoſcere, quæ non ſolum ſanctitatem, & iuſtitiam noſtram, ſed præterea duo alia cum ipſa ſanctitate maxime coniuncta declarant, Chriſti ſcilicet redemptoris paſſionem, quæ ſanctitatis cauſſa eſt, & uitam æternam, cæleſtemque beatitudinem, ad quam ſanctitas noſtra, tamquam ad finem, referri debet. Quod quidem cum in omnibus ſacramẽtis perſpici poſſit, merito ſacri doctores unicuique ſacramentorum triplicem ſignificandi uim ineſſe tradiderũt: tum quia alicuius rei præteritæ memoriam afferat; tum quia aliam præſentem indicet, ac demonſtret; tum quia aliã futuram prænunciet. Neque uero exiſtimandum eſt, hoc ita ab illis doceri, ut etiam ſanctarum ſcripturarum teſtimonio non probetur. nam, cum Apoſtolus ait: Quicumque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus: plane oſtendit, iccirco baptiſmum ſignum dicendum eſſe, quod Dominicæ paſſionis & mortis nos admoneat. Deinde cum inquit: Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem, ut, quo modo Chriſtus ſurrexit a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus: ex ijs Rom. 6

uerbis perſpicuum eſt, baptiſmum ſignum eſſe, quo cæleſtis gratia in nos infuſa declaratur: cuius munere nobis datum eſt, ut, nouam uitam inſtituentes, omnia ueræ pietatis officia facile, & libenti animo exſequamur. Rom. 6 *Poſtremo cum addit: Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus: apparet, baptiſmum uitæ etiam æternæ, quam per illum conſecuturi ſumus, non obſcuram ſignificationem dare. Sed præter hæc, quæ commemorauimus, uaria ſignificandi genera, & rationes, ſæpe etiam euenit, ut ſacramentum non unam tantam rem præſentem, ſed plures demonſtret, ac notet. id uero ſanctiſſimum Euchariſtiæ ſacramentum intuentibus facile eſt intelligere, quo ueri corporis, et ſanguinis Domini præſentia, necnon gratia, quam non impure ſacra myſteria ſumentes percipiunt, deſignatur. Ex ijs igitur, quæ dicta ſunt, Paſtoribus argumenta deeſſe non poterunt, quibus oſtendant, quanta diuinitatis potentia, quot arcana miracula ſacramentis nouæ legis inſint; ut ea ſumma cum religione colenda, & ſuſcipienda eſſe, omnibus perſuadeant.*

Sacramenta, præſertim legis euangelicæ, cur inſtituta.

Verum ad rectum Sacramentorum uſum docendum nihil accommodatius uideri poteſt, quam diligenter cauſſas exponere, cur Sacramenta inſtitui oportuerit. Plures autem numerari ſolent: quarum prima eſt, humani ingenij imbecillitas. ſiquidem natura ita comparatum uidemus, ut ad earum rerum notitiam, quæ mente, atque intelligentia comprehenſæ ſunt, niſi per ea, quæ aliquo ſenſu percipiũtur, nemini adſpirare liceat. Vt igitur, quæ occulta Dei uirtute efficiuntur, facilius

intelli-

intelligere possemus, idem summus rerum omnium artifex sapientissime fecit, ut eam ipsam uirtutem aliquibus signis, quæ sub sensum cadunt, pro sua in nos benignitate declaret. nam, ut præclare a sancto Chrysostomo dictum est; si homo corporis concretione caruisset, nuda ipsa bona, neque illis in tegumentis inuoluta, ei oblata essent: quoniam uero anima corpori coniuncta est, omnino opus fuit, ut rerum, quæ sentiũtur, adminiculo ad ea intelligenda uteretur. Altera uero caussa est, quod animus noster haud facile commouetur ad ea, quæ nobis promittuntur, credenda. Quare Deus a mundi exordio quæ facere instituerat, uerbis quidem frequẽtissime iudicare consueuit; interdum uero, cum opus aliquod institueret, cuius magnitudo promissi fidem abrogare posset, alia etiam signa, quæ nonnumquam miraculi speciem haberent, uerbis adiunxit. nam, cum Deus Moysen ad Israelitici populi liberationem mitteret; ille uero, ne Dei quidem præcipientis auxilio fretus, timeret, ne onus sibi grauius imponeretur, quam ut sustinere posset; aut ne populus diuinis oraculis, & dictis fidem non adiungeret; Dominus promissionem suam multa signorum uarietate firmauit. Quemadmodum igitur in ueteri testamẽto Deus fecerat, ut magni alicuius promissi constantiam signis testificaretur: ita etiam in noua lege Christus, Saluator noster, cum nobis peccatorum ueniam, cælestem gratiam, spiritus sancti communicationem pollicitus est, quædam signa oculis, & sensibus subiecta instituit, quibus eum quasi pignoribus obligatum haberemus, atque ita fidelem in promissis futurum dubitare numquam possemus.

Homil. 83

Exod. 3

Exod. 4

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

Tertia caussa fuit, ut illa tamquam remedia, ut scribit sanctus Ambrosius, atque euangelici Samaritani medicamenta ad animarum sanitatem uel recuperandam, uel tuendam præsto essent. Virtutem enim, quæ ex passione Christi manat, hocest gratiam, quam ille nobis in ara crucis meruit, per sacramenta, quasi per alueum quendam, in nos ipsos deriuare oportet. aliter uero nemini ulla salutis spes reliqua esse poterit. Quare clementissimus Dominus sacramenta, uerbo suo & promissione sancita, relinquere in Ecclesia uoluit, per quæ passionis suæ fructum nobis re ipsa communicari sine dubitatione crederemus; si modo unusquisque nostrum ad se eam curationem pie, & religiose admoueret.

Sed quarta etiam caussa accedit, cur Sacramentorum institutio necessaria uideri possit; ut scilicet notæ quædam, & symbola essent, quibus fideles internoscerentur; cum præsertim nullus hominũ cœtus queat, ut etiam a D. Augustino traditum est, siue ueræ, siue falsæ religionis nomine, quasi unum corpus coagmentari, nisi aliquo uisibilium signorum fœdere coniungantur. Vtrumque igitur præstant nouæ legis sacramenta, quæ & Christianæ fidei cultores ab infidelibus distinguunt, & ipsos fideles sancto quodam uinculo inter se connectunt.

Lib.19.cõtra Faust. cap.11. & de uera relig.ca.17. & ep. 118 cap.1.

Præterea, aliam etiam iustissimam fuisse caussam sacramenta instituendi, ex illis Apostoli uerbis, Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, ostendi potest. Sacramentis enim fidem nostram in hominum conspectu profiteri, & notam face-

Rom.10

re

re uidemur. Quare ad baptiſmum accedentes, palam teſtamur, nos credere, eius aquæ uirtute, qua in Sacramento abluimur, ſpiritualem animæ purgationem fieri. Magnam deinde uim habent Sacramenta non ſolum ad fidem in animis noſtris excitandam, & exercendam, ſed etiam eam caritatem inflammandam, qua amare inter nos debemus, cum, artiſſimo nos uinculo colligatos, & unius corporis membra effectos eſſe, ex ſacrorum myſteriorum communione, recordamur. Poſtremo, quod in Chriſtianæ pietatis ſtudio plurimi faciendum eſt, humanæ mentis ſuperbiam edomant, ac comprimunt, noſque ad humilitatem exercent; dum ſenſibilibus elementis ſubijcere nos cogimur, ut Deo obtemperemus, a quo antea impie defeceramus, ut mundi elementis ſeruiremus. Hæc ſunt, quæ potiſſimum de Sacramenti nomine, natura, inſtitutione, fideli populo tradenda eſſe uiſa ſunt: quæ poſteaquam a Paſtoribus accurate expoſita fuerint, docere deinceps oportebit, quibus ex rebus ſingula ſacramenta conſtent, quæque ſint illorum partes, ac præterea qui ritus, & cærimoniæ additæ illis fuerint.

Primum igitur explicandum eſt, rem ſenſibilem, quæ ſupra in Sacramenti definitione poſita eſt, non unam tantum eſſe, quamuis unum ſignum conſtitui credendum ſit. Duo enim ſunt, ex quibus quodlibet Sacramentum conficitur: quorum alterum materiæ rationem habet, atque elementum dicitur: alterum formæ uim, & uerbum communi uocabulo appellatur: ſic enim a Patribus accepimus. qua in re notum eſt, atque apud omnes peruulgatum illud ſancti Auguſtini teſti-

De materia ſacramẽtorum, eorumque cærimoniis.

Tract. 80 in Ioan.

testimonium: Accedit uerbum ad elementum, & fit Sacramentum. Rei igitur sensibilis nomine tum materiam, siue elementum intelligunt, ut in Sacramento baptismi aquam, confirmationis chrisma, & extremæ unctionis oleum, quæ omnia sub adspectum cadunt: tum præterea uerba, quæ formæ rationem habent, at-
Eph. 5 *que ad aurium sensum pertinent. Apostolus uero utrumque aperte indicauit, cum inquit: Christus dilexit Ecclesiam, & se ipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in uerbo uitæ. Quo in loco materia, & forma Sacramenti exprimitur. Addenda autem erant uerba ad materiam, ut apertior, clariorque rei, quæ gerebatur, significatio fieret. Verba enim inter omnia signa maximam uim habere pespicuum est: ac, si ipsa desint, plane obscurum erit, quidnam materia Sacramentorum designet, ac demonstret. Nam, ut in baptismo licet uidere, cum aqua non minus refrigerandi, quam abluendi uim habeat, & utriusque rei Symbolum esse possit, nisi uerba addantur; utrum horum in baptismo significet, aliquis fortasse coniectura aliqua diiudicabit; nemo autem ea de re quippiam certi affirmare audebit: at, cum uerba adhibentur, statim intelligimus, abluendi uim, & significationem habere.*

In hoc autem nostra Sacramenta antiquæ legis Sacramentis plurimum præstant, quod in illis administrandis nulla, quod quidem acceperimus, definita forma seruaretur; quo etiam fiebat, ut incerta admodum, & obscura essent: nostra uero formam uerborum ita præscriptam habent, ut, si forte ab ea discedatur,

Sacra-

Sacramenti ratio constare non possit: ob eamque rem clarissima sunt, ac nullum relinquunt dubitandi locũ. Hæ igitur sunt partes, quæ ad naturam, et substantiam Sacramentorum pertinent, & ex quibus unumquodque Sacramentum necessario constituitur. His accedunt cærimoniæ: quæ tametsi prætermitti sine peccato non possunt, nisi aliud facere ipsa necessitas cogat; tamen, si quando omittantur, quoniam rei naturam non attingunt, nihil de uera Sacramenti ratione imminui credendum est. Ac merito quidem a primis usque Ecclesiæ temporibus illud semper seruatum est, ut Sacramenta sollemnibus quibusdam cærimonijs ministrarentur. Primum enim maxime decuit, sacris mysterijs eum religionis cultum tribuere, ut sancta sancti tractare uideremur. præterea, quæ Sacramento efficiuntur, cærimoniæ ipsæ magis declarant, ac ueluti ante oculos ponunt, & earum rerum sanctitatem in animos fideliũ altius imprimũt. Deinde uero mẽtes illorũ, qui eas intuentur, et diligenter obseruant, ad sublimiũ rerũ cogitationem erigunt, fidemq. in eis, & caritatẽ excitãt: quo maior cura, & diligentia adhibẽda erit, ut fideles uim cærimoniarũ, quibus singula Sacramenta cõficiuntur, cognitam, & perspectam habeant.

De necessitate, numero, & utilitate Sacramentorum.

Sequitur, ut Sacramentorum etiam numerus explicetur. quæ quidem cognitio hanc utilitatẽ affert, quod populus eo maiori pietate omnes animi sui uires ad laudandam, & prædicandam Dei erga nos singularem beneficentiam conuertet, quo plura salutis, ac beatæ uitæ adiumenta nobis diuinitus parata esse intellexerit. Catholicæ igitur Ecclesiæ Sacramenta,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

quemadmodum ex ſcripturis probatur, & Patrum traditione ad nos peruenit, & Conciliorum teſtatur auctoritas, ſeptenario numero definita ſunt. Cur autem neque plura, neque pauciora numerentur, ex ijs etiam rebus, quæ per ſimilitudinem a naturali uita ad ſpiritualem transferuntur, probabili quadam ratione oſtendi poterit. Homini enim ad uiuendum, uitamque conſeruandam, & ex ſua, reique publicæ utilitate traducendam, hæc ſeptem neceſſaria uidentur; ut ſcilicet in lucem edatur, augeatur, alatur; ſi in morbum incidat, ſanetur; imbecillitas uirium reficiatur; deinde, quod ad remp. attinet, ut magiſtratus numquam deſint, quorum auctoritate, & imperio regatur; ac poſtremo, legitima ſobolis propagatione ſe ipſum & humanum genus conſeruet. Quæ omnia quoniam uitæ illi, qua anima Deo uiuit, reſpondere ſatis apparet, ex ijs facile ſacramentorum numerus colligetur. Primus enim eſt Baptiſmus, ueluti ceterorum ianua, quo Chriſto renaſcimur: deinde Confirmatio; cuius uirtute fit, ut diuina gratia augeamur, & roboremur. baptizatis enim iam apoſtolis,
Epiſ. 108. *ut D. Auguſtinus teſtatur, inquit Dominus, Sedete in*
Luc. 24. *ciuitate, donec induamini uirtute ex alto. Tum Euchariſtia, qua, tamquam cibo uere cæleſti, ſpiritus noſter alitur, & ſuſtinetur. de ea enim dictum eſt a*
Ioan. 6 *Saluatore: Caro mea uere eſt cibus, & ſanguis meus uere eſt potus. Sequitur quarto loco Pænitentia; cuius ope ſanitas amiſſa reſtituitur, poſtquam peccati uulnera accepimus. Poſtea uero extrema Vnctio, qua peccatorum reliquiæ tolluntur, & animi uirtutes recrean-*

creantur: siquidem D. Iacobus, cum de hoc sacramento loqueretur, ita testatus est: Et si in peccatis sit, remittentur ei. Sequitur Ordo, quo publica Sacramentorum ministeria perpetuo in Ecclesia exercendi, sacrasque omnes functiones exsequẽdi potestas traditur. Postremo additur Matrimonium, ut ex maris & feminæ legitima, & sancta coniunctione filij ad Dei cultum, & humani generis conseruationem procreentur, & religiose educentur. Iacob. 9

Illud uero maxime animaduertendum est, quamuis omnia Sacramenta diuinam, & admirabilem uirtutem in se contineant, tamen non parem omnia, & æqualem necessitatem, aut dignitatem, aut unam, eandemque significandi uim habere. Atque ex ijs tria sunt, quæ tametsi non eadem ratione, tamen præ ceteris necessaria dicuntur. baptismum enim unicuique sine ulla adiunctione necessarium esse, Saluator his uerbis declarauit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Pænitentia uero illis tantummodo necessaria est, qui se post baptismum aliquo mortali peccato obstrinxerunt. neque enim æternum exitium effugere poterunt, nisi eos admissi peccati rite pænituerit. Ordo præterea, etsi non singulis fidelibus, toti tamen Ecclesiæ omnino necessarius est. Verum, si dignitas in Sacramentis spectetur, Eucharistia sanctitate, & mysteriorum numero, ac magnitudine longe ceteris antecellit. quæ omnia facilius intelligentur, cum suo loco ea, quæ ad singula Sacramenta pertinent, explicabuntur. Deinceps uidendum est, a quo hæc sacra, & diuina mysteria

De præstantia & differentia Sacramentorum & eorum auctore.

Ioan. 3

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

ria acceperimus. neque enim dubitandum est, quin præclari alicuius muneris dignitas, eius, a quo donum ipsum profectum est, dignitate, & præstantia quam maxime augeatur. Sed ea quæstio difficilem explicationẽ habere non potest. Nam, cum Deus sit, qui homines iustos efficiat; ipsa uero Sacramenta iustitiæ adipiscẽdæ mirifica quædam instrumenta sint: patet, unum eundemque Deum in Christo iustificationis & Sacramentorum auctorem agnoscendum esse. Præterea, Sacramenta eam uim, & efficientiam continent, quæ ad intimam animam penetrat. Cum uero unius Dei potentiæ proprium sit, in corda & mentes hominum illabi; ex hoc etiam perspicitur, Sacramenta a Deo ipso per Christum instituta esse; quemadmodum, ab eo quoque intus dispensari, certa, & constanti fide tenendum est. hoc
Ioan. 8 enim testimonium de illo se accepisse sanctus Ioan. affirmat, cum ait: Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: super quem uideris spiritum descendentẽ, & manentem super eum, hic est, qui baptizat in spiritu sancto. Sed, quamuis Deus Sacramentorum auctor, & dispensator sit, ea tamen non per angelos, uerum per homines ministrari in Ecclesia uoluit. non minus enim ministrorum officio, quam materia, & forma, ad Sacramenta conficienda opus esse, perpetua sanctorum Patrum traditione confirmatum est. Atque hi quidem ministri, quoniam in sacra illa functione non suam, sed Christi personam gerunt, ea re fit, ut, siue boni, siue mali sint, modo ea forma, & materia utantur, quam ex Christi instituto semper Ecclesia catholica seruauit, idque facere proponant, quod Ecclesia in ea administra

tione

tione facit, uere Sacramenta conficiant, & conferant: ita ut gratiæ fructũ nulla res impedire poſſit, niſi, qui ea ſuſcipiunt, ſe ipſos tanto bono fraudare, & ſpiritui ſancto uelint obſiſtere. Hanc uero in Eccleſia certam, & exploratam ſententiam ſemper fuiſſe, ſanctus Auguſtinus in iis diſputationibus, quas aduerſus Donatiſtas conſcripſit, clariſſime demonſtrauit. Quod ſi etiã ſcripturæ teſtimonia quærimus; ipſum Apoſtolum, his uerbis loquentem, audiamus: Ego, inquit, plantaui: Apollo rigauit: ſed Deus incrementum dedit: neque enim, qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Ex quo loco ſatis intelligitur; quemadmodum arboribus nihil obeſt eorum improbitas, quorũ manu ſatæ ſunt; ita nihil uitij alie na culpa contrahi illis poſſe, qui malorum hominum miniſterio Chriſto inſiti ſunt. Quare, ut ex D. Ioannis euangelio ſancti Patres noſtri docuerunt, Iudas etiã Iſcariotes plures baptizauit: ex quibus tamen neminem iterum baptizatũ fuiſſe legimus: ita ut præclare D. Auguſtinus ſcriptum reliquerit: Dedit baptiſmum Iudas, & non baptizatum eſt poſt Iudam: dedit Ioannes, & baptizatũ eſt poſt Ioannem: quia, ſi datũ eſt a Iuda, baptiſma Chriſti erat: quod autem a Ioanne datũ eſt, Ioannis erat: nõ Iudã Ioanni, ſed baptiſmũ Chriſti, etiam per Iudæ manus datum, baptiſmo Ioannis, etiam per manus Ioannis dato, recte præponimus.

in lib. ep. & tract.

1. Cor. 3

Tract. 5. in Ioan.

Act. 19

Sacramẽta nouæ legis impura conſciẽtia miniſtrare, quã pernicioſum ipſis miniſtris, & de eorum effectu.

Neque uero Paſtores, alij ue Sacramentorum miniſtri, cum hæc audiunt, ſatis ſibi eſſe arbitrentur, ſi, poſthabita morum integritate, ac conſcientiæ munditia, illud tantum cogitent, quo modo Sacramenta

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

ab illis rite miniſtrentur. id enim etſi diligenter curandum eſt, in hoc tamen omnia, quæ ad eam functionem pertinent, poſita non ſunt. Meminiſſe autem ſemper debent, Sacramenta diuinam quidem uirtutem, quæ illis ineſt, numquam amittere, at uero impure ea miniſtrantibus æternam perniciem, & mortem afferre. Sancta enim, quod ſemel atque iterum ac ſæpius admonere oportet, ſancte, & religioſe tractanda ſunt. Peccatori, ut eſt apud Prophetam, dixit Deus: Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? tu uero odiſti diſciplinam. Quod ſi homini peccatis contaminato minus licet de rebus diuinis agere: quantum ab eo ſcelus concipi exiſtimandum erit, qui ſibi multorum ſcelerum conſcius eſt, nec tamen ſacra myſteria polluto ore conficere, uel in fœdas manus ſumere, contrectare, atque aliјs porrigere, & miniſtrare uereatur? cum præſertim apud ſanctum Dionyſium ſcriptum ſit, malis ſymbola (ita enim ſacramenta appellat) ne contingere quidem permiſſum eſſe. Sanctitatem igitur ſacrarum rerum miniſtri in primis ſectentur, pure ad Sacramenta miniſtranda accedant, atque ita ſe ad pietatem exerceant, ut ex eorum frequenti tractatione, & uſu, uberiorem in dies gratiam, adiuuante Deo, conſequantur.

Psal. 49

De eccle. hierarch.

Sed iam, his rebus explicatis, docendum erit, quinam Sacramentorum effectus ſit: id enim Sacramenti definitioni, quæ ſupra tradita eſt, non parum lucis allaturum uidetur. hi autem duo præcipue numerantur. Ac principem quidem locum merito gra-

tia

tia illa obtinet, quam usitato a sacris doctoribus nomine iustificantem uocamus. ita enim Apostolus apertissime nos docuit, cum inquit, Christum dilexisse Ecclesiam, & se ipsum credidisse pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in uerbo. Quo autem pacto tanta res, & tam admirabilis per Sacramentum efficiatur, ut, quemadmodum S. Augustini sententia celebratum est, Aqua corpus abluat, & cor tangat; id quidem humana ratione, atque intelligentia comprehendi non potest. Constitutum enim esse debet, nullam rem sensibilem suapte natura ea ui præditā esse, ut penetrare ad animam queat. At fidei lumine cognoscimus, omnipotentis Dei uirtutem in Sacramentis inesse, qua id efficiant, quod sua ui res ipsæ naturales præstare nō possunt. Quo circa, ne ulla umquā huius effectus dubitatio in animis fideliū resideret, cum ministrari sacramēta cœptū est, uoluit clemētissimus Deus, quid illa interius efficerent, miraculorū significationibus declarare; ut eadem perpetuo interius fieri cōstantissime crederemus, quamuis longe a nostris sensibus remota essent. Itaque, ut omittamus, Saluatore nostro in Iordane baptizato, cælos apertos esse, & spiritū sanctū colūbæ specie apparuisse; ut admoneremur, eius gratiā, cum salutari fonte abluimur, in animā nostrā infundi: ut hoc inquā omittamus, (magis enim ad baptismi sanctificationem, quam sacramenti administrationem pertinet) nonne legimus, cum Pentecostes die apostoli spiritum sanctum acceperunt, quo deinde ad prædicandam fidei ueritatem, adeundaque pro Christi gloria pericula alacriores, & fortiores fuerunt, tunc

Eph. 5

Tract. 80. in Ioan.

Matth. 3
Mar. 1
Luc. 3

Act. 2

facto repente de cælo sonitu, tamquam aduenientis spiritus uehementis, apparuisse illis dispertitas linguas quasi ignis? ex quo intellectum est, sacramento Confirmationis eundem nobis spiritum tribui, easque uires addi, quibus possimus carni, mundo, & Satanæ, perpetuis scilicet hostibus nostris, fortiter repugnare, & resistere. Atque hæc miracula, quoties apostoli sacramenta ista ministrarent, initio nascentis Ecclesiæ aliquandiu uisa sunt, donec, firmata iam fide, & corroborata, fieri desierunt.

De excellentia sacramentorũ nouæ legis ad uetera comparatorũ, et de charactere.

Ex ijs igitur, quæ de priori sacramentorum effectu, gratia scilicet iustificante, demonstrata sunt, illud etiam plane constat, excellentiorem, & præstantiorem uim Sacramentis nouæ legis inesse, quam olim ueteris legis Sacramenta habuerunt: quæ cum infirma essent, egenaque elementa, inquinatos sanctificabant ad emundationem carnis, non animæ. quare, ut signa tantum earum rerum, quæ mysterijs nostris efficienda essent, instituta sunt. At uero sacramenta nouæ legis, ex Christi latere manantia, qui per spiritum sanctum semet ipsum obtulit immaculatum Deo, emundant conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruiendum Deo uiuenti, atque ita eam gratiam, quam significant, Christi sanguinis uirtute operantur. Quocirca, si ea cum antiquis Sacramẽtis conferamus, præterquam quod plus efficaciæ habent, & utilitate uberiora, & sanctitate augustiora esse inuenientur. Alter uero sacramentorum effectus non quidem omnibus communis, sed trium tantummodo proprius, baptismi, confirmationis, & ordinis sacri, est character,

Heb. 9

quem animæ imprimunt. nam, cum Apostolus ait: Vnxit nos Deus, qui & signauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris: uoce illa, Signauit, non obscure charactere descripsit; cuius proprium est, aliquid signare, & notare. Est autem character ueluti insigne quoddam animæ impressum, quod deleri numquam potest, eique perpetuo inhæret: de quo ita apud S. Augustinum scriptum est: An minus forte sacramenta Christiana, quā corporalis hæc nota, qua scilicet miles insignitur, poterunt? illa namque militi, ad militiam, quā deseruisset, reuertenti, non noua imprimitur, sed antiqua cognoscitur, & approbatur. Iam uero character hoc præstat, tum ut apti ad aliquid sacri suscipiendum uel peragendum efficiamur, tum ut aliqua nota alter ab altero internoscatur. Ac baptismi quidem charactere ùtrumque consequimur, ut ad alia Sacramenta percipienda reddamur idonei, & eo præterea fidelis populus a gentibus, quæ fidem non colunt, distinguatur. Idem autem in charactere confirmationis, & sacri ordinis licet cognoscere: quorum altero ueluti Christi milites ad eius nominis publicam confessionem, & propugnationem, ac contra insitum nobis hostem, & spiritualia nequitiæ in cælestibus armamur, atque instruimur, simulque ab ijs, qui nuper baptizati, tamquam modo geniti infantes sunt, discernimur; alter uero tum potestatem sacramenta conficiendi, & ministrandi coniunctam habet, tum eorū, qui eiusmodi potestate prædi ti sunt, a reliquo fidelium cœtu distinctionem ostendit. Tenenda igitur est catholicæ Ecclesiæ regula, qua docemur, tria hæc sacramenta characterem imprimere,

2.Cor.1

Lib. 2. cō tra epist. Parm. ca. 13. & ep. 50. post medium.

neque ullo umquam tempore iteranda esse.

Hæc sunt, quæ generatim de Sacramentis tradenda erunt. in cuius argumenti explicatione, Pastores duo potissimum efficere omni studio conentur. Primum est, ut fideles intelligant, quanto honore, & cultu, & ueneratione hæc diuina, et cælestia munera digna sint: alterum uero, ut, quoniam a clementissimo Deo ad communem omnium salutem proposita sunt, ijs pie & religiose utantur, atque ita Christianæ perfectionis desiderio exardescant, ut, si pænitentiæ præsertim & Eucharistiæ saluberrimo usu aliquandiu careant, plurimum damni se fecisse existiment. Hæc autem facile Pastores assequi poterunt, si, quæ de Sacramentorum diuinitate, & fructu supra dicta sunt, auribus fidelium sæpius inculcabunt: primum a Domino, saluatore nostro, a quo nihil nisi perfectissimum proficisci potest, instituta esse: præterea, cum ministrantur, spiritus sancti intima cordis nostri permeantis efficacissimum numen præsto esse: deinde, admirabili, & certa curandarum animarum uirtute prædita esse: tũ, per ea immensas illas Dominicæ passionis diuitias ad nos deriuari. Postremo uero ostendent, totum Christianum ædificium firmissimo quidem lapidis angularis fundamento inniti, uerum, nisi uerbi Dei prædicatione, & Sacramentorum usu undique fulciatur, magnopere uerendum esse, ne magna ex parte labefactatum concidat. ut enim per Sacramenta in uitam suscipimur: ita hoc ueluti pabulo alimur, conseruamur, augemur.

DE SACRAMENTO BAPTISMI.

EX ijs quidem, quæ hactenus de Sacramentis uniuerse tradita sunt, cognosci potest, quam necessarium sit ad Christianæ religionis uel doctrinam percipiendam, uel pietatem exercendam, ea intelligere, quæ de illorum singulis credenda catholica Ecclesia proponit: sed, si quis diligentius Apostolum legerit, sine dubitatione ita statuet, perfectam baptismi cognitionem a fidelibus magnopere requiri: adeo non solum frequenter, sed grauibus uerbis et spiritu Dei plenis, eius mysterij memoriam renouat, diuinitatem commendat, atque in eo redemptoris

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

nostri mortem, sepulturam, & resurrectionem nobis ante oculos tum ad contemplandum, tum ad imitãdum constituit. Quare Pastores numquam se satis multam operam, & studium in huius Sacramenti tractatione collocasse arbitrentur. uerum, præter eos dies, in quibus more maiorum diuina baptismi mysteria potissimum explananda essent, in sabbatho magno Paschæ, & Pentecostes, quo tempore Ecclesia summa cum religione, maximisque cærimonijs hoc sacramentum celebrare consueuerat, alijs etiam diebus occasionem captent de hoc argumento disserendi. Atque illud in primis tempus maxime opportunum ad eam rem uideri poterit, si interdum, cum baptismus alicui ministrãdus sit, fidelis populi multitudinem conuenisse animaduerterint. tunc enim facilius multo erit, si minus liceat omnia capita, quæ ad hoc sacramentum attinẽt, persequi, unum saltem, aut alterum docere, cum fideles earum rerum doctrinam, quam auribus percipiũt, simul etiam sacris baptismi cærimonijs expressam uident, pioque & attento animo contemplantur. Ex quo deinde fiet, ut unusquisque, ijs rebus admonitus, quæ in alio geri uideat, secum recordetur, qui se sponsione Deo obligauerit, cum baptismo initiatus est; simulq. illud cogitet, an uita, & moribus talem se præbeat, qualem ipsa Christiani nominis professio pollicetur. Vt igitur, quæ docenda erunt, dilucide exponantur; quænam sit baptismi natura, & substantia, aperiendum est; si prius tamen ipsius uocis significatio explicetur. Ac Baptismus quidem græcum esse nomen nemo ignorat: quod etsi in sacris litteris non solum eam

ablu-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

ablutionem, quæ cum ſacramento coniuncta eſt, ſed etiam omne ablutionis genus, quod aliquando ad paſſionem translatum eſt, ſignificat; tamen apud Eccleſiæ ſcriptores non quamuis corporis ablutionem declarat, ſed eam, quæ cum ſacramēto coniungitur, nec ſine præſcripta uerborum forma miniſtratur. qua quidem ſignificatione Apoſtoli ex Chriſti domini inſtituto frequentiſſime uſi ſunt.

Alia quoque nomina ad eandem rem ſignificandam ſancti Patres uſurparunt. Sacramentum enim fidei appellari, quod illud ſuſcipientes, uniuerſam Chriſtianæ religionis fidem profiteantur, D. Auguſtinus teſtatur. Epiſt. 23 Alij uero, quia fide corda noſtra illuminantur, quam in baptiſmo profitemur, hoc Sacramentum Illuminationem uocarunt. nam & Apoſtolus ita inquit: Rememoramini priſtinos dies, in quibus illuminati magnum certamen ſuſtinuiſtis paſſionum: tempus nimirum, quo baptizati erant, ſignificans. Chryſoſtomus Tom. 5 præterea in oratione, quā ad baptizatos habuit, tum expurgationem, qua per baptiſmum expurgamus uetus fermentum, ut ſimus noua conſperſio, tum ſepulturam, tum plantationem, tum crucem Chriſti nominat: quarum omnium appellationum cauſſam ex epiſtola ad Romanos ſcripta licet colligere. Cur autem D. Dionyſius principium ſanctiſſimorum mandatorum uocauerit, perſpicuum eſt; De eccle. hierarch. c. 2. pag. 1 cum hoc ſacramentum ueluti ianua ſit, qua in Chriſtianæ uitæ ſocietatem ingredimur, atque ab eo diuinis præceptis obtemperandi initium facimus. Atque hæc de nomine breuiter exponenda erunt.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

Baptismi pro sacramento sumpti definitio materia forma, effectus.

Quod autem ad rei definitionem attinet, etsi multæ ex sacris scriptoribus afferri possunt, illa tamẽ aptior, & commodior esse uidetur, quam ex uerbis Domini apud Ioannẽ, & Apostoli ad Ephesios licet intelligere. nam, cum Saluator dicat: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnum Dei: & Apostolus, cum de Ecclesia loqueretur; Mundans eam lauacro aquæ in uerbo: ita fit, ut recte, & apposite definiatur, baptismum esse sacramentum regenerationis per aquam in uerbo. Natura enim ex Adam filij iræ nascimur, per baptismum uero in Christo filij misericordiæ renascimur: siquidem dedit hominibus potestatem filios Dei fieri, ijs, qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, sed ex Deo nati sunt. Sed quibuscumque tandem uerbis baptismi naturam explicare contigerit, docendus erit populus, hoc sacramentum confici ablutione, cui ex Domini Saluatoris instituto certa, & sollemnia uerba necessario adhibentur, quemadmodũ semper sancti Patres docuerunt. quod apertissimo illo D. Augustini testimonio demonstratur. Accedit uerbum ad elementũ, & fit sacramentũ. Id uero eo diligẽtius monere oportebit, ne forte fideles in eum errorem inducantur, ut existimẽt, quod uulgo dici solitum est, aquam ipsam, quæ ad conficiendũ baptismũ in sacro fonte asseruatur, sacramentum esse. tunc enim sacramentũ baptismi dicendũ est, cum aqua ad abluendũ aliquẽ, additis uerbis, quæ a Domino instituta sunt, re ipsa utimur. Iam uero, quoniã singula sacramenta ex materia, et forma constitui initio diximus, cũ generatim

Ioan. 1

Tract. 80. in Ioan.

tim de omnibus sacramẽtis ageretur, icciirco, quæ utraque sit in baptismo, a Pastoribus declarandum erit. Materiam igitur, siue elementum huius sacramenti, esse omne naturalis aquæ genus, siue ea maris sit, siue fluuij, siue paludis, siue putei, aut fontis, quæ sine ulla adiũctione aqua dici solet. nã et Saluator docuit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, nõ potest introire in regnũ Dei. & Apostolus inquit, Ecclesiam lauacro aquæ mundatã esse. Et in B. Ioannis epistola scriptũ legimus: Tres sunt, qui testimoniũ dant in terra, spiritus, aqua, et sanguis. Quod etiã alijs sacrarum litterarum testimonijs comprobatur. Quod uero a Ioanne Baptista dictum est, uenturum esse Dominum, qui baptizaret in spiritu sancto, & igne; id quidem nullo modo de baptismi materia intelligendum est; sed uel ad intimum spiritus sancti effectum, uel certe ad miraculum referri debet, quod die Pentecostes apparuit, cum spiritus sanctus e cælo in Apostolos ignis specie delapsus est: de quo alio loco Christus dominus noster prædixit: Ioannes quidem baptizauit aqua: uos autem baptizabimini spiritu sancto non post multos hos dies.

Cõc. Flo. Trid. Sess. 7. can. 2. de bapt.
Ioan. 3
Eph. 5
1. Ioan. 5
Matth. 3
Act. 2
Act. 1

Verum idem quoque a Domino tum figuris, tum prophetarum oraculis significatum esse, ex diuinis scripturis animaduertimus. Diluuium enim, quo mundus purgatus est, quod multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum, huius aquæ figuram, & similitudinem gessisse, apostolorum Princeps in priori epistola ostendit. Et maris rubri transitum eiusdem aquæ significationem habuisse, D. Paulus, ad Corinthios scribens, exposuit.

Figuræ, & prophetiæ antiquæ batismi.
Gen. 6
1. Pet. 3
1. Cor. 10
4. Reg. 5
Ioan. 5.

ut

ut interim omittamus tum Naaman Syri ablutionē, tū probaticæ piscinæ admirabilē uim, et alia id genus multa, in quibus huius mysterij symbolum inesse facile apparet. De prædictionibus autem dubitare nemo
Isa. 55 *potest, quin aquæ illæ, ad quas tam liberaliter Isaias propheta omnes sitientes inuitat, uel quas e templo e-*
Ezech. 47 *gredientes Ezechiel in spiritu uidit, tum præterea fons ille, quem domui Dauid habitantibus Hierusalem paratum in ablutionem peccatoris, & menstrua-*
Zach. 13 *tæ Zacharias prænunciauit, ad salutarem baptismi aquam indicandam atque exprimendam pertineant. Quantum uero baptismi naturæ, & uirtuti consentaneum fuerit, ut eius propria materia aqua institueretur,*
Ep. 83 *pluribus quidem rationibus D. Hieronymus ad Oceanum scribens demonstrauit. Sed, quod ad hunc locum attinet, Pastores docere in primis poterunt, quoniam hoc sacramentum omnibus sine ulla exceptione ad consequendam uitam necessarium erat, iccirco aquæ materiam, quæ numquam non præsto est, atque ab omnibus facile parari potest, maxime idoneam fuisse. Deinde aqua effectum baptismi maxime significat. ut enim aqua sordes abluit, ita etiam baptismi uim, atque efficientiam, quo peccatorum maculæ eluuntur, optime demonstrat. Accedit, quod, quemadmodum aqua refrigerandis corporibus aptissima est, sic baptismo cupiditatum ardor magna ex parte restinguitur. Illud uero animaduertendum est, quamuis aqua simplex, quæ nihil aliud admistum habet, materia apta sit ad hoc sacramentum conficiendum, quoties scilicet baptismi ministrandi necessitas incidat, tamen*

ex

ex apoſtolorum traditione ſemper in catholica Eccleſia obſeruatum eſſe, ut, cum ſollemnibus cærimonijs baptiſmus cõficitur, ſacrũ etiam chriſma addatur, quo baptiſmi effectum magis declarari perſpicuum eſt. Docendus quoque erit populus, etſi aliquando incertum eſſe poteſt, utrum hæc an illa uera aqua ſit, qualem Sacramenti perfectio requirat, hoc tamen pro certo habendum eſſe, numquam ex alia materia, quam ex aquæ naturalis liquore, baptiſmi Sacramentum ulla ratione confici poſſe.

Sed duarum partium, ex quibus baptiſmus conſtare debet, poſtquam altera, hoc eſt materia, diligenter explicata fuerit, ſtudebunt Paſtores eadem diligentia formam etiam tradere; quæ eſt altera eius pars maxime neceſſaria. In huius autem Sacramenti explicatione, eo maiori cura, & ſtudio elaborandum putabunt, quod tam ſancti myſterij notitia non ſolum ſua ſponte fideles uehementer delectare poteſt, quod quidem in omni diuinarum rerum ſcientia communiter euenit, uerum etiam ad uſus fere quotidianos ſummopere expetenda eſt. Cum enim ſæpe incidant tempora, quemadmodum ſuo loco planius dicetur, in quibus tum ab alijs de populo, tum ſæpiſſime a mulierculis baptiſmum miniſtrari oportet; ita fit, ut promiſcue omnibus fidelibus ea, quæ ad huius Sacramenti ſubſtantiam pertinent, cognita, & perſpecta eſſe debeant. Quare dilucidis, & apertis uerbis, quæ facile percipi ab omnibus poſſint, Paſtores docebunt, hanc eſſe perfectã & abſolutam baptiſmi formam, Ego te baptizo in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Ita enim a *Quã ſit neceſſaria formæ baptiſmi cognitio.*

Domino

Domino, & Saluatore nostro traditum est, cum apo-
Matth. 28 *stolis apud Matthæum præcepit: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Ex illo autem uerbo, Baptizantes, catholica Ecclesia, diuinitus edocta, optime intellexit, in huius Sacramenti forma actionem ministri exprimendam esse: quod quidem fit, cum dicitur: Ego te baptizo. Ac quoniam, præter ministros, tum illius personam, qui baptizatur, tum principalem caussam, quæ baptismum efficit, significare oportebat, iccirco illud pronomen,* Te, *& distincta diuinarum personarum nomina adduntur, ut absoluta sacramenti forma ijs uerbis concludatur, quæ modo exposita sunt: Ego te baptizo in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Neque enim sola filij persona, de quo a Ioanne*
Ioan. 1 *scribitur; Hic est, qui baptizat; sed simul omnes sanctæ Trinitatis personæ ad baptismi Sacramentum operantur. Quod autem, In nomine, non, In nominibus, dictum est: hoc plane declarat unam Trinitatis naturam, & diuinitatem. etenim hoc loco, nomen, ad personas non refertur, sed diuinam substantiam, uirtutem, & potestatem, quæ una & eadem est in tribus personis, significat. Sed in hac forma, quam integram, & perfectam esse ostendimus, obseruandum est, quædam prorsus necessaria esse, quæ si omittantur, Sacramentum confici non potest; quædam uero non ita necessaria, ut, si desint, sacramenti ratio non constet: cuiusmodi est uox illa, Ego: cuius uis in uerbo* Baptizo *continetur: immo uero in ecclesiis Græcorum uariata dicendi ratione prætermitti consueuit:*

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

fuenit: propterea quod nullam fieri oportere miniſtri mentionem iudicarunt: ex quo factum eſt, ut in baptiſmo hac forma paſſim utantur: Baptizatur ſeruus Chriſti in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti: a quibus tamen perfecte Sacramentum miniſtrari, ex Concilij Florentini ſententia, & definitione apparet: cum ijs uerbis ſatis explicetur id, quod ad baptiſmi ueritatem attinet, nimirum ablutio, quæ tunc re ipſa peragitur. Quod ſi etiam aliquando tempus fuiſſe dicendum eſt, cum apoſtoli in nomine tantum domini Ieſu Chriſti baptizarent; id quidem ſpiritus ſancti afflatu eos feciſſe, exploratum nobis eſſe debet; ut initio naſcentis Eccleſiæ Ieſu Chriſti nomine prædicatio illuſtrior fieret, diuinaque, & immenſa eius poteſtas magis celebraretur. Deinde uero, rem penitus introſpicientes, facile intelligemus, nullam earum partium in ea forma deſiderari, quæ ab ipſo Saluatore præſcriptæ ſunt. qui enim Ieſum Chriſtũ dicit, ſimul etiã patris perſonam, a quo unctus, & ſpiritum ſanctum, quo unctus eſt, ſignificat. Quamquam dubium fortaſſe uideri poteſt, an huiuſmodi forma apoſtoli aliquem baptizauerint, ſi Ambroſii, & Baſilij, ſanctiſſimorum, & grauiſſimorum Patrum, auctoritatem ſequi uolumus, qui ita baptiſmũ in nomine Ieſu Chriſti interpretati ſunt, ut dixerint, ijs uerbis ſignificari baptiſmũ, non qui a Ioanne, ſed qui a Chriſtio domino traditus eſſet, tametſi a cõmuni, & uſitata forma, quæ diſtincta trium perſonarũ nomina continet, apoſtoli non diſcederent. Atque hoc loquẽdi genere Paulus etiam in epiſtola ad Galatas uſus uidetur, cum inquit: Quicumque

In doctr. de Sacramentis.

Act. 2. 8. 10. 19.

S. Ambr. lib. 1. de ſp. ſ. cap. 3. & Baſilius, ca. 12

Gal. 3

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

que in Christo Baptizati estis, Christum induistis: ut significaret, in fide Christi, nec alia tamen forma, quã idem Saluator & Dominus noster seruandam praecepe rat, baptizatos esse.

Hactenus igitur de materia, & forma, quae ad Baptismi substantiam maxime pertinent, fideles docere satis fuerit. Quoniam uero in hoc Sacramento conficiendo legitimae etiam ablutionis rationem seruari oportet; iccirco eius quoque partis doctrina a Pastoribus tradenda est, atque ab eis breuiter explicandum, communi Ecclesiae more & consuetudine receptum esse, ut baptismus uno aliquo ex tribus modis confici posset. nam, qui hoc Sacramento initiari debent, uel in aquam merguntur, uel aqua in eos infunditur, uel aquae adspersione tinguntur. ex his autem ritibus qui cumque seruetur, baptismum uere perfici credendum est. aqua enim in baptismo adhibetur ad significandã animae ablutionem, quam efficit: quare baptismus ab
Eph.5 *Apostolo lauacrum appellatus est. Ablutio autem non magis fit, cum aliquis aqua mergitur, quod diu a primis temporibus in Ecclesia obseruatum animaduer timus; quam uel aquae effusione, quod nunc in frequen ti usu positum uidemus, uel adspersione, quemadmodũ*
Act.2 *a Petro factum esse colligitur, cum uno die tria millia hominum ad fidei ueritatem transduxit, & baptizauit. Vtrum uero unica, an trina ablutio fiat, nihil referre existimandum est. utrouis enim modo & antea in Ecclesia baptismum uere confectum esse, & nũc*
Lib.1. ep.41 *confici posse, ex D. Gregorij Magni epistola, ad Leandrum scripta, satis apparet. Retinendus est tamen a*

fideli-

fidelibus is ritus, quem unuſquiſque in ſua Eccleſia ſeruari animaduerterit. Atque illud præcipue monere oportet, non quamlibet corporis partem, ſed potiſſimũ caput, in quo omnes tum interiores, tum externi ſenſus uigent, abluendum, ſimulque ab eo, qui baptizat, non ante, aut poſt ablutionem uerba Sacramenti, quæ formam cõtinent, ſed eodem tempore, quo ablutio ipſa peragitur, pronuncianda eſſe. His expoſitis, conueniet præterea docere, atque in memoriam fidelium reducere, baptiſmum, quemadmodum & reliqua Sacramenta, a Chriſto domino inſtitutum eſſe. Hoc igitur Paſtores frequenter docebunt, explicabuntq. duo diuerſa tempora Baptiſmi notanda eſſe; alterum, cum Saluator eum inſtituit; alterum, cum lex de eo ſuſcipiendo ſancita eſt. Ac, quod ad primum attinet, tunc a Domino hoc ſacramẽtum inſtitutum eſſe perſpicitur, cum ipſe a Ioanne baptizatus ſanctificandi uirtutem aquæ tribuit. teſtantur enim ſancti Gregorius Nazanzenus, & Auguſtinus, eo tempore aquæ uim generandi in ſpiritualem ſcilicet uitam datam eſſe. Et alio loco ita ſcriptum reliquit: Ex quo Chriſtus in aqua mergitur; ex eo omnia peccata abluit aqua. Et alibi: Baptizatur Dominus, non mundari indigens, ſed tactu mundæ carnis aquas mundans, ut uim ableundi habeant. Atque ad eam rem illud maximo argumento eſſe potuit, quod tunc ſanctiſſima Trinitas, in cuius nomine baptiſmus conficitur, numen ſuum præſens declarauit. Vox enim patris audita eſt: filij perſona aderat: & ſpiritus ſanctus in columbæ ſpecie deſcendit: præterea cæli aperti ſunt, quo nobis iam per baptiſmum

Oratione in natalẽ ſaluatoris
Aug. ſer. 19. de tempore

Matth. 3
Mar. 1
Luc. 3

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

ptiſmum licet adſcendere. Quod ſi quis ſcire cupiat, quanam ratione tanta, et tam diuina uirtus a Domino aquis tributa ſit: id quidem humanam intelligentiam ſuperat: hoc uero ſatis percipi a nobis poteſt, baptiſmo a Domino ſuſcepto, ſanctiſſimi, & puriſſimi eius corporis tactu aquam ad baptiſmi ſalutarem uſum conſecratam eſſe, ita tamen, ut hoc ſacramentum, etſi ante paſſionem inſtitutum fuerit, a paſſione tamen, quæ omnium Chriſti actionum tamquam finis erat, uim, & efficientiam duxiſſe, credendum ſit. Sed de altero etiam, quo ſcilicet tempore lex de baptiſmo lata fuerit, nullus dubitandi locus relinquitur. nam inter ſacros ſcriptores conuenit, poſt Domini reſurrectionem,

Marc. 16 Matth. 28 *cum Apoſtolis præcepit: Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti: ex eo tempore omnes homines, qui ſalutem æternam conſecuturi erant, lege de baptiſmo teneri cœpiſſe.*

1. Pet. 1 *Quod quidem ex Apoſtolorum Principis auctoritate colligitur, cum inquit: Regenerauit nos in ſpem uiuam per reſurrectionem Ieſu Chriſti ex mortuis.*

Eph. 5 *Idemq. ex illo Pauli loco; Se ipſum tradidit pro ea, ut illam ſanctificaret, (cum de Eccleſia loqueretur) mundans eam lauacro aquæ in uerbo; licet cognoſcere. uterque enim baptiſmi obligationem ad tempus, quod mortem Domini conſecutum eſt, uidetur retuliſſe: ut dubitãdum nullo modo ſit, uerba etiam illa Saluatoris;*

Ioan. 3 *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei; id ipſum tempus ſpectaſſe, quod poſt paſſionem futurum erat. Ex ijs igitur, ſi accurate a Paſtoribus tractentur, haud dubium eſſe*

poteſt,

poteſt, quin fideles maximam in hoc Sacramento dignitatem agnoſcant, ac ſumma animi pietate uenerentur: præſertim uero cum cogitarint, præclara illa, & ampliſſima munera, quæ, cum Chriſtus dominus baptizaretur, miraculorum ſignificationibus declarata ſunt, ſingulis, cum baptizantur, intima ſpiritus ſancti uirtute donari, atque impertiri. Vt enim ſi, quemadmodum Eliſei puero contigit, nobis oculi ita aperirentur, 4. Reg. 6
ut cæleſtes res intueri poſſemus, nemo adeo communi ſenſu carere putandus eſſet, quem diuina baptiſmi myſteria in maximam admirationem non traducerent: cur idem etiam euenturum non exiſtimemus, cũ a Paſtoribus huius Sacramenti diuitiæ ita expoſitæ fuerint, ut eas fideles ſi non corporis oculis, at mẽtis acie, fidei ſplendore illuminatæ, contemplari queant?

Qui proprij miniſtri baptiſmi.

Iam uero, a quibus miniſtris hoc Sacramentum conficiatur, non utiliter modo, ſed neceſſario, tradendum uidetur; tum ut ij, quibus præcipue hoc munus commiſſum eſt, illud ſancte, & religioſe curare ſtudeant; tum ut ne quis, tamquam fines ſuos egreſſus, in alienam poſſeſſionem intempeſtiue ingrediatur, uel ſuperbe irrumpat: cum in omnibus ordinem ſeruandum eſſe Apoſtolus admoneat. Doceantur igitur fideles, triplicem eſſe eorum ordinem: ac in primo quidem Epiſcopos, & Sacerdotes collocandos eſſe; quibus datũ eſt, ut iure ſuo, non extraordinaria aliqua poteſtate, hoc munus exerceant. ijs enim in apoſtolis præceptum eſt a Domino; Euntes baptizate: quamuis Epiſcopi, ne grauiorem illam docendi populi curam deſerere cogerentur, baptiſmi miniſterium Sacerdotibus relinquere ſoliti eſſent.

Quod uero ſacerdotes iure ſuo hanc functionem exerceant, ita ut præſente etiam Epiſcopo miniſtrare baptiſmum poſſint, ex doctrina Patrum, & uſu Eccleſiæ conſtat. nam, cum ad Euchariſtiam cõſecrandam inſtituti ſint; quæ eſt pacis & unitatis Sacramentum: conſentaneum fuit, poteſtatem ijs dari omnia illa adminiſtrãdi, per quæ neceſſario huius pacis, et unitatis quilibet particeps fieri poſſet. Quod ſi aliquando Patres ſacerdotibus, ſine Epiſcopi uenia, baptizandi ius permiſſum nõ eſſe dixerunt; id de eo baptiſmo, qui certis anni diebus ſollemni cærimonia adminiſtrari conſueuerat, intelligendum uidetur. Secundũ miniſtrorum locum obtinent Diaconi; quibus, ſine Epiſcopi, aut ſacerdotis conceſſu, non licere hoc Sacramentum adminiſtrare, plurima ſanctorum Patrum decreta teſtantur. Extremus ordo illorum eſt, qui, cogente neceſſitate, ſine ſollemnibus cærimonijs baptizare poſſunt: quo in numero ſunt omnes, etiam de populo, ſiue mares, ſiue feminæ, quãcumque illi ſectam profiteantur. nam & Iudæis quoque, & infidelibus, et hæreticis, cum neceſſitas cogit, hoc munus permiſſum eſt; ſi tamen id efficere propoſitũ eis fuerit, quod Eccleſia catholica in eo adminiſtrationis genere efficit. Hæc autem cum multa ueterum Patrum, & Cõciliorum decreta confirmarunt; tum uero a ſacra Tridentina Synodo anathema in eos ſancitum eſt, qui dicere audeant, baptiſmum, qui etiam datur ab hæreticis in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, cum intentione faciendi quod facit Eccleſia, non eſſe uerũ baptiſmũ. In quo profecto ſummũ Domini noſtri bonitatẽ, & ſapientiã licet admirari. nã cum hoc Sacramentum

Seſſ. 7. ca. 4. de bapt.

neceſſa-

neceſſario ab omnibus percipiendum ſit; quemadmodũ aquam eius materiam inſtituit, qua nihil magis cõmune eſſe poteſt; ſic etiam neminem ab eius adminiſtratione excludi uoluit: quamuis, ut dictum eſt, non omnibus liceat ſollemnes cærimonias adhibere: non quidem quod ritus, aut cærimoniæ plus dignitatis, ſed quod minus neceſſitatis, quam Sacramentum, habeant. Neque uero, hoc munus ita omnibus promiſcue permiſſum eſſe, fideles arbitrentur, quin ordinem aliquem miniſtrorum ſtatuere maxime deceat. mulier enim ſi mares adſint, laicus item præſente clerico, tum clericus coram ſacerdote, baptiſmi adminiſtrationem ſibi ſumere non debent. Quamquam obſtetrices, quæ baptizare conſueuerunt, improbandæ non ſunt, ſi interdum, præſente aliquo uiro, qui huius Sacramenti conficiendi minime peritus ſit, quod alias uiri magis proprium officium uideretur, ipſæ exſequantur.

De patrinis baptizandorum.

Accedit autem ad eos miniſtros, qui, ut hactenus declaratum eſt, baptiſmum conficiunt, aliud etiam miniſtrorum genus, qui ad ſacram, & ſalutarem ablutionem celebrandam ex uetuſtiſſima catholicæ Eccleſiæ cõſuetudine adhiberi ſolent. ij nunc patrini, olim ſuſceptores, ſponſores, ſeu fideiuſſores, communi uocabulo, a rerum diuinarum ſcriptoribus uocabantur. De quorum numero, quoniam ad omnes fere laicos pertinet, accurate a Paſtoribus agendum erit; ut fideles intelligant, quæ potiſſimum ad illud recte perficiendum neceſſaria ſint. In primis uero explicare oportet, quæ cauſſa fuerit, cur ad baptiſmum præter Sacramenti miniſtros patrini etiam, & ſuſceptores adiungerĕtur.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

quod quidem optimo iure factum esse, omnibus uidebitur, si meminerint, baptismum esse spiritualem regenerationem, per quam filij Dei nascimur. de ea enim ita
1. Pet. 2 loquitur D. Petrus: Sicut modo geniti infantes rationabiles, sine dolo lac concupiscite. Vt igitur, postquã aliquis in hanc lucem editus est, nutrice, & pædagogo indiget, quorum ope, atque opera educetur, ac doctrina, & bonis artibus erudiatur: ita etiam necesse est, ut, qui ex baptismi fonte uitam spiritualem uiuere incipiunt, alicuius fidei, & prudentiæ committatur, a quo Christianæ religionis præcepta haurire, ad omnẽque pietatis rationem institui possint, atque ita paullatim in Christo adolescere, donec tandem uiri perfecti, iuuante Domino, euadant; cum præsertim Pastoribus, qui publicæ parochiarũ curationi præpositi sunt, tantum temporis non supersit, ut priuatam illam curam pueros in fide erudiendi suscipere possint. Huius autem uetustissimæ consuetudinis præclarum testimo-
Cap. ulti. eccle. hierarch. nium a D. Dionysio habemus, cum inquit: Diuinis nostris ducibus (sic enim apostolos uocat) in mentem uenit, & uisum est suscipere infantes, secundum istũ sanctum modum, quod naturales parentes pueri eum cuidam docto in diuinis, ueluti pædagogo, traderent, sub quo, sicut sub diuino patre, & saluationis sanctæ susceptore, reliquum uitæ puer degeret. Eandem uero sententiam confirmat Higinij auctoritas. Quamobrem sapiẽ-
De consecra. dist. 4. cap. in catech. 30. 41. ca. de eo. tissime a sancta Ecclesia constitutum est, ut non solũ is, qui baptizat, cum baptizato, sed etiã susceptor cũ eo, quem suscipit, & cum eius ueris parentibus affinitate deuinciantur: ita ut legitima nuptiarum fœdera inter

hos

hos omnes iniri non possint, atque inita dirimantur. Præterea docere oportet fideles, quæ sint susceptoris partes. etenim hoc munus adeo negligenter in Ecclesia tractatur, ut nudum tantum huius functionis nomen relictum sit; quid autem sancti in eo contineatur, ne suspicari quidem homines uideantur. Hoc igitur uniuerse susceptores semper cogitent, se hac potissimum lege obstrictos esse, ut spirituales filios perpetuo commendatos habeant, atque in ijs, quæ ad Christianæ uitæ institutionem spectant, curent diligenter, ut illi tales se in omni uita præbeant, quales eos futuros esse sollemni cærimonia spoponderunt. Audiamus, quid ea de re sanctus Dionysius scribat, uerba sponsoris exprimens: Spondeo puerum inducturum, cum ad sacrã intelligentiam uenerit, sedulis adhortationibus meis, ut abrenunciet contrarijs omnino, profiteatur, peragatque diuina, quæ pollicetur. Item diuus Augustinus, Vos, inquit, ante omnia tam uiros, quam mulieres, qui filios in baptismate suscepistis, moneo, ut cognoscatis, fideiussores apud Deũ exstitisse pro illis, quos uisi estis de sacro fonte suscipere. Ac profecto decet maxime, eum, qui aliquod officium suscepit, in eo diligenter exsequendo numquam defatigari; et qui se alterius pædagogum, & custodem professus est, minime pati illum esse desertum, quem semel in fidem, & clientelam suam recepit, donec illum opera, & præsidio suo egere intellexerit. Quæ autem filijs spiritualibus tradenda sint, paucis D. Augustinus comprehendit, cum de hoc ipso susceptorum officio loqueretur: inquit enim: Debent eos admonere, ut castitatem custodiant, iu-

Loco supra citato.

Ser. 183. & 215. de tempore.

Loco supra citato.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

stitiam diligant, caritatem teneant, & ante omnia Symbolum, & orationem Dominicam eos doceant; Decalogum etiam, & quæ sint prima Christianæ religionis rudimenta. Quæ cum ita se habeant; facile intelligimus, cuinam hominum generi sanctæ huius tutelæ administratio committenda non sit, nimirum ijs, qui eam gerere aut fideliter nolint, aut sedulo, & accurate non queant. Quocirca, præter naturales parentes, quibus non licet eam curationem suscipere, ut ex eo magis appareat, quantum hæc spiritualis educatio a carnali distet, hæretici in primis, Iudæi, infideles ab hoc munere omnino prohibendi sunt, ut qui in ea cogitatione, & cura semper uersentur, ut fidei ueritatem mendacijs obscurent, atque omnem Christianam pietatem euertant. Plures quoque ne baptizatum de baptismo suscipiant, sed ut unus tãtum, siue uir, siue mulier, uel ad summum unus, & una, Tridentino Concilio statutum est; tum quia disciplinæ, atque institutionis ordo a multitudine magistrorum perturbari poterat; tum quia prouidere oportebat, ne inter plures eiusmodi affinitates coniungerentur, quæ impedirẽt, quo minus legitimo matrimonij uinculo hominum inter homines societas latius diffunderetur.

Sess. 24. cap. 2. reform. matrim.

Quam necessaria baptismi susceptio, tã adultis, quã infantibus.

Sed, cum ceterarum rerum cognitio, quæ hactenus expositæ sunt, fidelibus utilissima habenda sit; tum uero nihil magis necessarium uideri potest, quam ut doceamur, omnibus hominibus baptismi legem a Domino præscriptam esse, ita ut, nisi per baptismi gratiam Deo renascantur, in sempiternam miseriam, & interitum a parentibus, siue illi fideles, siue infideles

sint,

ſint, procreentur. Igitur ſæpius a Paſtoribus explicandum erit, quod apud Euangeliſtam legitur: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei. Quam legem non ſolum de ijs, qui adulta ætate ſunt, ſed etiam de pueris infantibus intelligendam eſſe, idque ab apoſtolica traditione Eccleſiam accepiſſe, communis Patrum ſententia, & auctoritas confirmat. Præterea, credendum eſt, noluiſſe Chriſtum dominum baptiſmi Sacramentum, & gratiam pueris denegari, de quibus dicebat: Sinite paruulos, & nolite prohibere ad me uenire: talium eſt enim regnum cælorum. quos amplexabatur, ſuper quos manus imponebat, quos benedicebat. Deinde, cum legimus, totam aliquam familiam a Paulo baptizatam eſſe, ſatis apparet, pueros etiam, qui in illorum numero erant, ſalutari fonte ablutos eſſe. Deinde circumciſio, quæ figura fuit baptiſmi, eum morem maxime commendat. Pueros enim octauo die circumcidi ſolitos, nemo eſt, qui ignoret. Ac, quibus circumciſio manu facta in exſpoliatione corporis carnis proderat, iiſdem baptiſmum, qui eſt circumciſio Chriſti non manu facta, prodeſſe peſpicuum eſt. Poſtremo, ut Apoſtolus docet, ſi unius delicto mors regnauit per unum; multo magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iuſtitiæ accipientes, in uita regnabunt per unum Ieſum Chriſtum. Cum itaque per Adæ peccatum pueri ex origine noxam contraxerint; multo magis per Chriſtum dominum poſſunt gratiam, & iuſtitiam conſequi, ut regnent in uita: quod quidem ſine baptiſmo fieri nullo modo poteſt. Quare docebunt Paſtores,

Ioan. 3 — Matth. 19 — Mar. 10 — 1. Cor. 3 — Gen. 21 — Leuit. 12 — Luc. 1. 2 — Coloſ. 2 — Rom. 5

infantes omnino baptizandos, & deinde paullatim te neram ætatem Christianæ religionis præceptis ad ueram pietatem informandam esse. nam, ut a sapiente
Prou.22 *præclare dictum est; Adolescens iuxta uiam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea. Neque enim dubitare licet, quin fidei sacramenta, cum abluuntur, accipiant; non quia mentis suæ assensione credant; sed quia parentum fide, si parentes fideles fuerint, sin minus, fide (ut D. Augustini uerbis loquamur) uniuer-*
Ep.23. ad Bonifaciũ *sæ societatis sanctorum muniũtur. etenim ab ijs omnibus recte dicimus eos baptismo offerri, quibus placet, ut offerantur, & quorum caritate ad communionem sancti spiritus adiunguntur. Hortandi autem sunt magnopere fideles, ut liberos suos, cum primum id sine periculo facere liceat, ad ecclesiam deferendos, & sollemnibus cærimonijs baptizandos curent. nam, cum pueris infantibus nulla alia salutis comparãdæ ratio, nisi eis baptismus præbeatur, relicta sit; facile intelligitur, quam graui culpa illi sese obstringant, qui eos Sacramenti gratia diutius, quam necessitas postulet, carere patiantur; cum præsertim, propter ætatis imbecillitatem, infinita pæne uitæ pericula illis impendeant. Diuersam uero rationem in ijs seruandam esse, qui adulta ætate sunt, & perfectum rationis usum habent, qui scilicet ab infidelibus oriuntur, antiquæ Ecclesiæ consuetudo declarat. nam Christiana quidem fides illis proponenda est, atque omni studio ad eam suscipiendam cohortandi, alliciẽdi, inuitandi sunt. quod si ad dominum Deum conuertantur; tum uero monere oportet, ne ultra tempus, ab Ecclesia præscriptum, ba-*

ptismi

ptiſmi ſacramentum differant. nam, cum ſcriptum ſit; Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem: docendi ſunt, perfectam conuerſionem in noua per baptiſmum generatione poſitam eſſe: præterea, quo ſerius ad baptiſmum ueniunt, eo diutius ſibi carendum eſſe ceterorum ſacramentorum uſu, & gratia, quibus Chriſtiana religio colitur, cum ad ea ſine baptiſmo nulli aditus patere poſſit: deinde etiã maximo fructu priuari, quem ex baptiſmo percipimus: ſiquidem non ſolum omnium ſcelerum, quæ antea admiſſa ſunt, maculam & ſordes baptiſmi aqua prorſus eluit, ac tollit, ſed diuina gratia nos ornat: cuius ope, et auxilio in poſterum etiam peccata uitare poſſumus, iuſtitiãque & innocentiam tueri: qua in re ſummam Chriſtianæ uitæ conſtare facile omnes intelligunt. Sed, quamuis hæc ita ſint; non conſueuit tamen Eccleſia baptiſmi ſacramentum huic hominum generi ſtatim tribuere, ſed ad certum tempus differendum eſſe conſtituit. neque enim ea dilatio periculum, quod quidem pueris imminere ſupra dictum eſt, cõiunctum habet cũ illis, qui rationis uſu præditi ſunt. baptiſmi ſuſcipiendi propoſitum, atque conſilium, & male actæ uitæ pænitentia ſatis futura ſit ad gratiam, & iuſtitiam, ſi repentinus aliquis caſus impediat, quo minus ſalutari aqua ablui poſſint. Contra uero hæc dilatio aliquas uidetur utilitates afferre. Primum enim, quoniam ab Eccleſia diligenter prouidendum eſt, ne quis ad hoc Sacramentum ficto, & ſimulato animo accedat, eorum uoluntas, qui batiſmum petunt, magis exploratur, atque perſpicitur. cuius rei cauſſa in antiquis Con-

Eccl. 5

Cont. Agath. can. 34

ciliјs

ciliјs decretum legimus, ut qui ex Iudæis ad fidem catholicam ueniunt, ante quam baptiſmus illis adminiſtretur, aliquot menſes inter catechumenos eſſent: deinde, in fidei doctrina, quam profiteri debent, & Christianæ uitæ inſtitutionibus erudiuntur perfectius. Præterea, maior religionis cultus ſacramento tribuitur, ſi conſtitutis tantum Paſchæ, & Pentecoſtes diebus, ſollemni cærimonia baptiſmum ſuſcipiant. Sed interdum tamen baptiſmi tempus iuſta aliqua & neceſſaria cauſſa differendum non eſt, ueluti ſi uitæ periculum in-

Act. 8. & 10 *ſtare uideatur, ac præſertim ſi illi abluendi ſint, qui iam fidei myſteria plene perceperint. quod quidē Philippum, & apoſtolorum Principem feciſſe ſatis conſtat, cum, alter Candacis reginæ eunuchum, alter Cornelium, nulla interpoſita mora, ſed ſtatim ut ſe fidem amplecti profeſſi ſunt, baptizauit.*

Docendum præterea, & populo explicandum erit, quo modo affecti eſſe debent, qui baptizandi ſunt. in primis itaque opus eſt, ut uelint, propoſitūq. illis ſit, baptiſmū ſuſcipere. nam cum unuſquiſque in baptiſmo peccato moriatur, & nouam uiuēdi rationem, & diſciplinam ſuſcipiat; æquum eſt, nō inuito cuiquam, aut recuſanti, ſed illis tantum, qui ſponte ſua, & libenti animo accipiunt, baptiſmum præberi. Quare ex ſancta traditione ſemper ſeruatum animaduertimus, ut nemini baptiſmus miniſtretur, niſi prius interrogatus fuerit, an uelit baptizari. Nec uero in pueris quoque infantibus eam uoluntatem deeſſe exiſtimandum eſt, cum Eccleſiæ uoluntas, quæ pro illis ſpondet, obſcura eſſe non poſſit. Præterea, amentes, & furioſos, qui,

cum

cum aliquando compotes mentis eſſent, in inſaniam deinde inciderunt, ut qui eo tempore nullam baptiſmi ſuſcipiendi uoluntatem habeant, niſi uitæ periculum immineat, baptizandos nō eſſe: cum autem in uitæ diſcrimine uerſantur, ſi, antequam furere inciperent, eius uoluntatis ſignificationem dederunt, abluendi ſunt; ſin minus, a baptiſmi adminiſtratione abſtinendum eſt. Idemque iudicium de dormientibus fieri debet. quod ſi in mentis poteſtate numquam fuerunt, ita ut nullum rationis uſum habuerint; eos in fide Eccleſiæ non ſecus, ac pueros, qui ratione carent, baptizandos eſſe, Eccleſiæ auctoritas, & conſuetudo ſatis declarat. Verum, præter baptiſmi uoluntatem, fides etiam ea ratione, qua de uoluntate dictum eſt, ad conſequendam ſacramenti gratiam maxime neceſſaria eſt. etenim Dominus, & Saluator noſter docuit: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Mar. 16
Deinde ut quemlibet admiſſorum ſcelerum, & male actæ uitæ pæniteat, atque ut idem in poſterum a peccatis omnibus abſtinere ſtatuat, opus eſt. aliter enim, qui ita baptiſmum peteret, ut tamen peccandi conſuetudinem nollet emendare, omnino repellendus eſſet. nihil enim baptiſmi gratiæ, & uirtuti adeo repugnat, quam eorum mens, & conſilium, qui nullum umquam peccandi finem ſibi conſtituunt. Cum itaque baptiſmus ob eam rem expetendus ſit, ut Chriſtum induamus, & cum eo coniungamur; plane conſtat, merito a ſacra ablutione reijciendum eſſe, cui in uitijs, & peccatis perſeuerare propoſitum eſt: præſertim uero, quia nihil eorum, quæ ad Chri-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

ſtum, & Eccleſiam pertinent, fruſtra ſuſcipiendum eſt: inanemque baptiſmum, ſi iuſtitiæ, & ſalutis gratiam
Rom. 8 *ſpectemus, in eo futurum eſſe, ſatis intelligimus, qui ſecundum carnem ambulare, non ſecundum ſpiritum, cogitat: etſi, quod ad ſacramentum pertinet, perfectam eius rationem ſine ulla dubitatione conſequitur, ſi modo, cum rite baptizatur, in animo habeat id accipere, quod a ſancta Eccleſia adminiſtratur. Quamobrem Princeps apoſtolorum magnæ illi hominũ multitudini, qui, ut ait ſcriptura, compuncti corde, ab eo, & a reliquis apoſtolis, quid ſibi faciendum eſſet,*
Act. 2 *quæſiuerant, ita reſpondit: Pœnitentiam agite, &*
Act. 3 *baptizetur unuſquiſque ueſtrum. & alio loco, Pœnitemini, inquit, & conuertimini, ut deleantur pecca-*
Rom. 6 *ta ueſtra. Item beatus Paulus, ad Romanos ſcribens, aperte oſtendit, ei, qui baptizatur, omnino moriendũ eſſe peccatis: quare nos monet, ne exhibeamus membra noſtra arma iniquitatis peccato, ſed exhibeamus nos Deo, tamquam ex mortuis uiuentes. Hæc uero ſi fideles ſæpe meditati fuerint, primum quidem ſummã Dei bonitatem uehementer admirari cogentur, qui nihil tale merentibus, tam ſingulare, & diuinum baptiſmi beneficium ſola ſua miſericordia adductus tribuit: deinde, cum ſibi ante oculos proponent, quam aliena eſſe debeat ab omni crimine eorum uita, qui tanto munere ornati ſunt; illud etiam in primis a Chriſtiano homine requiri facile intelligent, ut quotidie tam ſancte & religioſe traducere uitam ſtudeant, perinde ac ſi ea ipſa die baptiſmi ſacramentum, & gratiam cõſecuti eſſent. quamquam ad inflammandos ueræ pietatis*

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

tis ſtudio animos nihil magis proficiet, quam ſi Paſtores accurata oratione explicauerint, quinam ſit baptiſmi effectus.

De his igitur quoniam ſæpe agendum eſt, ut fideles magis perſpiciant, ſe in altiſſimo dignitatis gradu poſitos eſſe, nec ſe ab eo deijci ullis aduerſarij inſidijs, uel impetu, ullo umquam tempore patiantur; hoc primũ tradere oportet, peccatum, ſiue a primis parentibus origine contractum, ſiue a nobis ipſis commiſſum, quãuis etiam adeo nefarium ſit, ut ne cogitari quidem poſſe uideatur, admirabili huius ſacramẽti uirtute remitti, & condonari. Id uero multo ante ab Ezechiele prænunciatum eſt, per quem dominus Deus ita loquitur: Effundam ſuper uos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis ueſtris. Et Apoſtolus ad Corinthios, poſt longam peccatorum enumerationem, ſubiecit: Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. Atque hanc doctrinam perpetuo a ſancta Eccleſia traditam eſſe, perſpicuum eſt. Sanctus enim Auguſtinus in libro, quem de baptiſmo paruulorum conſcripſit, ita teſtatur: Generante carne tantum contrahitur peccatum originale: regenerante autem ſpiritu, non ſolum originalium, ſed etiam uoluntariorum peccatorum fit remiſſio. Et ſanctus Hieronymus ad Oceanum, Omnia, inquit, in baptiſmate condonata ſunt crimina. Ac ne dubitare amplius ea de re cuiquam liceret, poſt aliorum Conciliorum definitionem, ſacra etiam Tridentina Synodus idem declarauit, cum anathema in eos decreuit, qui aliter ſentire auderent, quiue

Concupiſcẽtia in renatis nõ adſcribitur culpæ

Ezech. 36

1. Cor. 6

Lib. 1. de pec. & merit. & remiſſ. ca. 15

Ep. 83

aſſeue-

asseuerare non dubitarent, quamuis peccata in baptismo remittantur, ea tamen prorsus nõ tolli, aut radicitus euelli, sed quodammodo abradi, ita ut peccatorum radices animo infixæ adhuc remaneant.

Sess. 5 *Namque, ut eiusdem sanctæ Synodi uerbis utamur, in renatis nihil odit Deus: quia nihil damnationis est his, qui uere consepulti sunt cum Christo per baptisma in mortem: qui non secundum carnem ambulant, sed ueterem hominem exsuentes, & nouum, qui secundum Deum creatus est, induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxij, ac Deo dilecti effecti sunt. Ac fateri quidem oportet, sicut eodem loco ipsius Synodi auctoritate decretum est, in baptizatis concupiscentiam uel fomitem remanere: sed illa uere peccati rationem non habet. nam ex diui quoque Augustini sententia, in paruulis baptizatis concupiscentiæ reatus absoluitur, ad agonem relinquitur. atque idẽ alibi testatur: Concupiscentiæ reatus in baptismate soluitur, sed infirmitas manet. concupiscentia enim, quæ ex peccato est, nihil aliud est, nisi animi appetitio, natura sua rationi repugnans: qui tamen motus si uoluntatis consensum, aut negligentiam coniunctam non habeat, a uera peccati natura longe abest. Ac, cum D. Paulus inquit; Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces; ex his uerbis, non ipsam concupiscendi uim, sed uoluntatis uitium intelligi uoluit. Eandem doctrinam tradit D. Gregorius, ita scribens: Si qui sunt, qui dicant, peccata in baptismo superficie tenus dimitti, quid est hac prædicatione infidelius? cum per fidei sacramentum*

[Margin: Lib. 2. de pec. & merit. & remiss. ca. 4 — Rom. 7 — Lib. 9. ep. 39]

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

cramentum anima, peccatis radicitus abſoluta, ſoli Deo inhæreat. Atque ad eam rem demonſtrandam Saluatoris noſtri teſtimonio utitur, cum apud ſanctum Ioannem ait: Qui lotus eſt, non indiget, niſi ut pedes lauet, ſed eſt mundus totus. Quod ſi cui expreſſam huius rei figuram, & imaginem libet intueri, proponat ſibi ad contemplãdum Naaman Syrij leproſi hiſtoriam, qui cum ſepties Iordanis aqua ſe abluiſſet, teſtante ſcriptura, ita a lepra mundatus eſt, ut eius caro pueri uideretur. Quare baptiſmi proprius effectus eſt, peccatorum omnium, ſiue originis uitio, ſiue noſtra culpa contracta ſint, remiſſio: cuius rei cauſſa a Domino, & Saluatore noſtro inſtitutum eſſe, clariſſimis uerbis Apoſtolorum Princeps, ut alia teſtimonia omittamus, explicauit, cum inquit: Pænitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque ueſtrum in nomine Ieſu Chriſti in remiſſionem peccatorum.

Ioan. 13

4. Reg. 5

Act. 2

Iam uero, in baptiſmo non ſolum peccata remittuntur, ſed peccatorum etiam, & ſcelerum pœnæ omnes a Deo benigne condonantur. nam, etſi omnibus ſacramentis hoc cõmune eſt, ut per illa uirtus paſſionis Chriſti domini communicetur: de ſolo tamẽ baptiſmo dictũ eſt ab Apoſtolo, nos per ipſum Chriſto commori, & ſepeliri. ex quo ſancta Eccleſia ſemper intellexit, ſine maxima Sacramenti iniuria fieri non poſſe, ut ei, qui baptiſmo expiandus ſit, eiuſmodi pietatis officia, quæ uſitato nomine ſancti Patres opera ſatisfactionis uocarunt, imponantur. Nec uero, quæ hoc loco traduntur, ueteris Eccleſiæ cõſuetudini aduerſantur: quæ olim Iudæis, cũ baptizarentur, præcipiebat, ut quadra

Per baptiſmum non ſolum præcedentia peccata, ſed illorum etiã pœnas remitti: & cur nõ reſtituatur ſtatus naturæ integræ.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

ginta continuos dies ieiunarent. neque enim illud institutum ad satisfactionem pertinebat; sed, qui baptismum percepissent, ea ratione admonebantur, ut, Sacramenti dignitatem uenerantes, ieiunijs, & orationibus aliquandiu sine intermissione operam darent. Sed, quamquam in baptismo pœnas peccatorum condonari exploratum esse debet: ab eo tamen pœnarum genere, quæ ciuilibus iudicijs ob graue aliquod scelus persoluendæ sunt, nemo liberatur; ita ut, qui morte dignus sit, per baptismum a pœna, quæ legibus constituta est, eripiatur. tametsi uehementer laudanda esset eorum Principum religio, & pietas, qui eam quoque animaduersionem, ut Dei gloria in suis Sacramentis illustrior fieret, sontibus remitterent, ac condonarent. Efficit præterea baptismus post huius uitæ curriculum, pœnarum omnium, quæ originale peccatum consequũtur, liberationem: siquidem merito mortis Domini factum est, ut hæc consequi possemus. Baptismo autem, ut supra dictum est, ei cõmorimur. Rom. 6 *Si enim, ut inquit Apostolus, complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus.*

Quod si quærat aliquis, cur statim post baptismum in hac etiam mortali uita his incommodis non careamus, atque ad perfectum illum uitæ gradum, in quo Adam primus humani generis parens ante peccatum collocatus fuerat, sacræ ablutionis uirtute non transferamur; id quidem duabus potissimum de caussis factum esse, respondebitur. Quarum prima est, quod nobis, qui per baptismum Christi corpori coniuncti, atque eius membra effecti sumus, plus aliquid dignitatis

tribuendum

tribuendum non erat, quam ipſi capiti noſtro tributum eſſet. Cum igitur Chriſtus dominus, etſi ab initio ortus ſui gratiæ, & ueritatis plenitudinem habuit, tamen humanæ naturæ fragilitatem, quam ſuſcepit, non ante depoſuit, quam paſſionis tormenta, & mortem pertulit, ac deinde ad immortalis uitæ gloriam reſurrexit: quis miretur, cum uideat fideles, qui iam per baptiſmum cæleſtis iuſtitiæ gratiam adepti ſunt, adhuc tamen caduco, & fragili corpore ueſtiri, ut, poſtquam multis laboribus pro Chriſto perfuncti, & morte obita denuo ad uitam reuocati fuerint, tandem digni ſint, qui cum Chriſto æuo ſempiterno perfruantur? Altera uero cauſſa, cur in nobis poſt baptiſmum infirmitas corporis, morbus, dolorum ſenſus, concupiſcentiæ motus relinquatur, illa eſt, ut ſcilicet tamquam ſegetem, & materiam uirtutis haberemus, ex qua deinde uberiorem gloriæ fructum, atque ampliora præmia conſequeremur. nam cum patienti animo uitæ incommoda omnia toleramus, prauaſque animi noſtri affectiones ſub rationis imperium diuina ope ſubijcimus, certa ſpe niti debemus, fore, ut, ſi cum Apoſtolo bonum certamen certauerimus, curſum conſummauerimus, fidem ſeruauerimus, repoſitam quoque iuſtitiæ coronam reddat nobis Dominus in illa die iuſtus iudex. Sic uero etiam cum filijs Iſrael uidetur Dominus egiſſe: quos etſi ab Aegyptiorum ſeruitute, Pharaone, atque eius exercitu in mare demerſo, liberauit, tamen non ſtatim in beatam illam promiſſionis terram introduxit, ſed prius in multis, uarijſque caſibus

2. Tim. 4

ſibus exercuit; ac deinde, cum eos in promiſſæ terræ poſſeſſionem miſiſſet, ceteros quidem incolas e patrijs ſedibus exturbauit; quaſdam uero nationes reliquas fecit, quas delere non potuerunt, ut populo Dei bellicæ uirtutis, & fortitudinis exercendæ occaſio numquã deeſſet. Huc accedit, quod, ſi per baptiſmum, præter dona cæleſtia, quibus anima ornatur, corporis etiam bona tribuerentur, dubitari merito poſſet, ne multi, præſentis potius uitæ commoda, quam futuræ ſperatam gloriam conſectantes, ad baptiſmum uenirent; cum tamen non falſa hæc, & incerta, quæ uidentur, ſed uera, atque æterna, quæ non uidentur, bona Chriſtiano homini ſemper propoſita eſſe debeãt. Sed interim tamen huius uitæ condicio, quæ miſeriarum plena eſt, ſuis uoluptatibus, & lætitijs non caret. Quid enim nobis, qui iam per baptiſmum, ueluti palmites, inſiti ſumus in Chriſtum, iucundius aut optabilius eſſe poteſt, quam, cruce in humeros noſtros ſublata, eum ducem ſequi, nullisque aut laboribus defatigari, aut periculis retardari, quo minus aa præmiũ ſupernæ uocationis Dei omni ſtudio cõtendamus, alij uirginitatis laureã, alij doctrinæ, & prædicationis coronã, alij martyrij palmã, alij alia uirtutũ decora a Domino accepturi? Quæ quidem præclara laudis inſignia nemini darentur, niſi prius nos ipſos in huius ærumnoſæ uitæ ſtadio exercuiſſemus, atque in acie inuicti ſtetiſſemus.

2. Cor 4

De eximijs baptiſmi fructibus.

Sed, ut ad baptiſmi effectus oratio redeat, exponendũ erit, huius ſacramenti uirtute nos non ſolum a malis, quæ uere maxima dicenda ſunt, liberari, uerũ etiã

eximijs

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

eximijs bonis, & muneribus augeri. Animus enim noſter diuina gratia repletur; qua iuſti, & filij Dei effecti, æternæ quoque ſalutis heredes inſtituimur. nam, ut ſcriptum eſt, qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: mundatamque Eccleſiam lauacro aquæ, in uerbo Apoſtolus teſtatur. Eſt autem gratia, quemadmodum Tridentina Synodus, ab omnibus credendum, pœna anathematis propoſita, decreuit, non ſolum per quam peccatorum ſit remiſſio, ſed diuina qualitas in anima inhærens, ac ueluti ſplendor quidam, & lux, quæ animarum noſtrarũ maculas omnes delet, ipſasq. animas pulchriores, & ſplendidiores reddit. Atque id ex ſacris litteris aperte colligitur, cum gratiam effundi dicant, eamque ſpiritus ſancti pignus ſoleant appellare. Huic autem additur nobiliſſimus omnium uirtutum comitatus, quæ in animam cũ gratia diuinitus infunduntur. Quare, cum Apoſtolus ad Titũ ait: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis ſpiritus ſancti, quẽ effudit in nos abũde per Ieſum Chriſtum, ſaluatorem noſtrum: D. Auguſtinus uerba illa, Abunde effudit, explanans, Nimirum, inquit, ad remiſſionem peccatorum, & copiam uirtutum. Iam uero per baptiſmum, etiam Chriſto capiti tamquam membra copulamur, & connectimur. Quemadmodum igitur a capite uis manat, qua ſingulæ corporis partes ad proprias functiones apte exſequendas mouentur: ita etiam ex Chriſti domini plenitudine in omnes, qui iuſtificantur, diuina uirtus, & gratia diffunditur: quæ nos ad omnia Chriſtianæ pietatis officia habiles reddit. Neque uero mirum cuiquam uideri debet, ſi, cum

Marc. 16
Eph. 5
Seſſ. 6. can. 2. capit. 7
Tit. 3

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

tanta uirtutum copia instructi, & ornati simus, tamen non sine magna difficultate, & labore pias, honestasque actiones inchoamus, uel certe absoluimus. id enim ob eam rem non euenit, quod uirtutes, a quibus actiones ipsæ proficiscuntur, Dei beneficio nobis donatæ non sint; sed quoniam post baptismum acerrima cupiditatis pugna aduersus spiritum relicta est: in qua tamen contentione animo frangi, aut debilitari Christianum hominem non decet; cum Dei benignitate freti optima spe niti debeamus, fore, ut quotidiana recte uiuendi exercitatione, quæcumque pudica sunt, quæcumque iusta, quæcumque sancta, eadem etiam facilia, & iucunda uideantur; hæc libenter cogitemus,
2. Cor. 13 *hæc alacri animo agamus, ut Deus pacis sit nobiscũ. Præterea, per baptismum consignamur charactere, qui ex anima deleri numquam potest: de quo, nihil est, ut plura hoc loco disserantur; cum liceat ex ijs, quæ supra dicta sunt, cum uniuerse de Sacramentis ageretur, satis multa, quæ ad hoc argumentum pertinent, in hunc locum transferre.*

Baptismum sine sacrilegio iterari non posse.

Sed, quoniam ex characteris ui, & natura ab Ecclesia definitum est, baptismi Sacramentum nulla ratione iterandum esse; ea de re fideles, ne aliquando in errores inducantur, sæpe, & diligenter a Pastoribus admo
Eph. 4 *nendi erunt. Hoc uero docuit Apostolus, inquiens: Vnus Dominus, una fides, unum baptisma. Deinde cum Romanos hortatur, ut mortui per baptismum in Christo cauerent, ne uitam, quam ab illo accepissent,*
Rom. 6 *amitterent, cum inquit: Quod enim Christus mortuus est peccato, mortuus est semel: hoc uidetur aperte significare,*

gnificare, ſicut ille mori iterum non poteſt, ita nobis denuo mori per baptiſmum non licere. Quare ſancta etiam Eccleſia, ſe unum baptiſmum credere, palam profitetur. quod quidem rei naturæ, & rationi uehementer conſentaneum eſſe, ex eo intelligitur, quod baptiſmus eſt quædam ſpiritualis regeneratio. Quemadmodum igitur naturali uirtute ſemel tantum generamur, & in lucem edimur; atque, ut D. Auguſtinus ait, uterus non poteſt repeti: ſic etiam una eſt ſpiritualis generatio, nec baptiſmus ullo umquam tempore iterandus eſt. Neque uero quiſquā putet, eum ab Eccleſia iterari, cum, adhibita huiuſmodi uerborum formula, aliquem abluit, de quo incertū eſt, an baptizatus prius fuerit: Si baptizatus es, te iterū nō baptizo: ſi uero nōdum baptizatus es, ego te baptizo in nomine patris, & filij, et ſpiritus ſancti. ita enim nō impie iterari, ſed ſancte cū adiunctione baptiſmū adminiſtrari, dicendū eſt. Qua in re tamē diligēter a Paſtoribus aliqua prouidēda ſunt, in quibus fere quotidie non ſine maxima Sacramenti iniuria peccatur. neque enim deſunt, qui nullū ſcelus admitti poſſe arbitrentur, ſi quēuis ſine delectu cū adiunctione illa baptizēt. quare ſi infans ad eos deferatur, nihil prorſus quærēdū putāt, an is prius ablutus fuerit; ſed ſtatim ei baptiſmū tribuunt: quin etiam, quāuis exploratum habeant, domi Sacramentum adminiſtratum eſſe, tamen ſacram ablutionem in Eccleſia, adhibita ſollemni cærimonia, cum adiunctione repetere non dubitant. quod quidem ſine ſacrilegio facere non poſſunt: & eam maculam ſuſcipiunt, quam diuinarum rerum ſcriptores Irregularitatem uocant.

Tract. 2. in Ioann. & Bedam in cap. 3. Ioan.

De consecr. dist. 4. cap. eos quos. & Quiuis.

cant. nam ea baptismi forma, ex Alexandri Papæ auctoritate, in illis tantum permittitur, de quibus, re diligenter perquisita, dubium relinquitur, an baptismum rite susceperint. aliter uero numquam fas est, etiam cum adiunctione baptismum alicui iterum administrare. Præter cetera uero, quæ ex baptismo consequimur, illud ueluti extremum est, quo reliqua omnia uidentur referri, quod scilicet cæli aditum, propter peccatum prius interclusum, unicuique nostrum patefacit. Hæc autem, quæ in nobis baptismi uirtute efficiuntur, ex ijs plane intelligi possunt, quæ in Saluatoris baptismo contigisse, Euangelica auctoritas confirmauit. Etenim cæli aperti sunt, & spiritus sanctus columbæ specie in Christum dominum descendens apparuit. ex quo significatum est, eis, qui baptizantur, diuini numinis charismata impertiri, & cælorum ianuam reserari; non quidem, ut, simul atque baptizati sunt, sed ut magis opportuno tempore ingrediantur in illam gloriam, cum omnium miseriarum expertes, quæ in beatam uitam cadere non possunt, pro mortali condicione immortalitatem assequentur. Atque hi quidem sunt baptismi fructus: quos, siquidem Sacramenti uim spectemus, æque ad omnes pertinere dubitari non potest: sin autem, quo quisque animo affectus ad illum suscipiendum accesserit, consideremus; plus minusue cælestis gratiæ, & fructus ad unum aliquem, quam ad alium, peruenire, omnino fateri oportet.

Matth. 3 Mar. 1 Luc. 3

De precationibus, ritibus, & cærimoniis baptismi.

Restat nunc, ut quæ de huius sacramenti precationibus, ritibus, & cærimonijs tradenda sint, aperte,

& breuiter explicetur. Nam, quod Apoſtolus de linguarum dono admonuit, cum inquit; Sine fructu eſſe, ſi, quæ aliquis loquitur, a fidelibus non intelligantur: idem ſere ad ritus, & cærimonias transferri poteſt. imaginem enim, & ſignificationem earum rerum præſeferunt, quæ in Sacramento geruntur. quod ſi illorum ſignorum uim, & poteſtatem fidelis populus ignoret; non magna admodum cærimoniarum utilitas futura eſſe uidebitur. Danda eſt igitur Paſtoribus opera, ut eas fideles intelligant, certoque ſibi perſuadeant, ſi minus neceſſariæ ſint, plurimi tamen faciendas, magnoq. in honore eſſe oportere. Id uero tum inſtituentium auctoritas, qui ſine controuerſia ſancti Apoſtoli fuerunt, tum finis, cuius cauſſa cærimonias adhiberi uoluerunt, ſatis docet. ita enim Sacramentum maiori cum religione, ac ſanctitate adminiſtrari, ac ueluti ante oculos poni præclara illa, & eximia dona, quæ in eo continentur, & in animos fidelium immenſa Dei beneficia magis imprimi, perſpicuum eſt. Sed omnes cærimoniæ, & precationes, quibus in baptiſmi adminiſtratione Eccleſia utitur, ad tria capita redigendæ ſunt, ut in eis explicandis certus ordo a Paſtoribus ſeruari poſſit, &, quæ tradita ab illis fuerint, auditorũ memoria facilius retineantur. Ac primum quidem illarũ genus eſt, quæ, antequã accedatur ad baptiſmi fontem, ſeruantur; alterum earum, quæ, cũ ad ipſum fontem uentum eſt, adhibentur; tertium earũ, quæ, peracto iam baptiſmo, addi ſolent. In primis igitur aqua paranda eſt, qua ad baptiſmum uti oportet. Conſecratur enim baptiſmi fons, addito myſti-

cæ unctionis oleo. neque id omni tempore fieri permissum est: sed more maiorum, festi quidam dies, qui omnium celeberrimi, & sanctissimi optimo iure habendi sunt, exspectantur, in quorum uigilijs sacræ ablutionis aqua conficitur: quibus etiam tantum diebus, nisi necessitas aliter facere coegisset, in ueteris Ecclesiæ more positum fuit, ut baptismus administraretur. Sed quamuis Ecclesia hoc tempore, propter communis uitæ pericula, eam consuetudinem retinendam non iudicarit; tamen sollemnes illos dies Paschæ, & Pētecostes, quibus baptismi aqua consecranda est, summa cum religione adhuc obseruauit. Post aquæ consecrationem, alia deinceps, quæ baptismum antecedunt, explicare oportet. afferuntur enim, uel etiam adducuntur, qui baptismo initiandi sunt, ad ecclesiæ fores, atque ab eius introitu omnino prohibentur; quod indigni sunt, qui domum Dei ingrediantur, ante quam a se turpissimæ seruitutis iugum repulerint, & totos se Christo domino, eiusque iustissimo imperio addixerint. Tum uero sacerdos ab eis exquirit, quidnam ab Ecclesia petant. quo cognito, primum eos Christianæ fidei doctrina, quam in baptismo profiteri debent, instituit: id autem Catechismo efficitur. cuius institutionis morem a Domini Saluatoris præcepto manasse, nemo dubitare

Marc. 16 *potest; cum ipse Apostolis iusserit: Ite in mundum uni*
Matth. 28 *uersum, & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, docentes eos seruare omnia, quæcumque mandaui uobis. Ex quo licet cognoscere, baptismum non esse administrandum, priusquam summa saltem religionis nostræ capi-*

ta exponantur. Quoniam uero Catechiſmi ratio ex multis interrogationibus conſtat, ſi is, qui inſtituitur, adulta ætate fuerit; ad ea, quæ rogantur, ipſe per ſe reſpondet; ſi autem infans ſit; pro illo ſponſor rite reſpondet, ſollemnemque ſponſionem facit. Sequitur Exorciſmus, qui ad expellendum Diabolum, eiuſque uires frangendas, & debilitandas, ſacris, & religioſis uerbis ac precationibus conficitur. Accedunt ad Exorciſmum aliæ cærimoniæ: quarum ſingulæ, ut quæ myſticæ ſint, propriam, atque illuſtrem ſignificationem habent. nam, cum ſal in illius os, qui ad baptiſmum adducendus eſt, inſeritur, hoc ſignificari perſpicuum eſt, cum fidei doctrina, & gratiæ dono conſecuturum eſſe, ut a peccatorum putredine liberetur, ſaporemque bonorum operum percipiat, & diuinæ ſapientiæ pabulo delectetur. Obſignantur præterea ſigno crucis frons, oculi, pectus, humeri, aures: quæ omnia declarant, baptiſmi myſterio ſenſus baptizati aperiri, ac roborari, ut Deum excipere, præceptaque eius intelligere, ac ſeruare poſſit. Poſtea uero illi nares, & aures ſaliua liniuntur: ſtatimque ad baptiſmi fontem mittitur: ut, quemadmodum cæcus ille euangelicus, quem Dominus iuſſerat oculos luto illitos ſiloes aqua Ioan. 9 abluere, lumen recuperauit; ita etiam intelligamus ſacræ ablutionis eam uim eſſe, ut menti ad cæleſtem ueritatem perſpiciendam lumen afferat. His peractis, ad baptiſmi fontem ueniunt, ibique aliæ cærimoniæ, & ritus adhibentur; ex quibus Chriſtianæ religionis ſummam licet cognoſcere. Sacerdos enim, ter conceptis uerbis, eum, qui baptizandus eſt, interrogat,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

rogat, Abrenuncias Satanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius? at ille, aut eius nomine patrinus, ad singulas interrogationes, respondet: Abrenuncio. Igitur qui Christo nomen daturus est, hoc primum sancte, & religiose polliceri debet, se Diabolum, & mundum deserere, ac nullum umquam tempus fore, in quo utrumque, ueluti hostem tæterrimum, nõ detestetur. Deinde ad ipsum baptismi fontẽ cõsistens interrogatur a sacerdote hoc modo: Credis in Deũ patrẽ omnipotentem? cui ille respondet: Credo. Atque ita deinceps de reliquis Symboli Articulis rogatus, fidem suam sollemni religione profitetur. quibus sane duabus sponsionibus omnem Christianæ legis uim, & disciplinam contineri perspicuum est. Sed, cum iam baptismum administrare oportet, quærit sacerdos ab eo qui baptizandus est: Num baptizari uelit? quo quidem per se, uel eius nomine, si infans sit, patrino annuente, statim in nomine patris; et filij, et spiritus sancti, salutari aqua eum abluit. Quemadmodum enim homo, sua uoluntate serpenti obediens, merito damnatus est: ita Dominus neminem ad suorum numerum, nisi uoluntarium militem, adscribi uoluit: ut, diuinis iussis sponte obtemperans, æternam salutem consequeretur. Iam, postquam baptismus absolutus est, sacerdos summum baptizati uerticem chrismate perungit; ut intelligat se ab eo die Christo capiti tamquam membrum coniunctum esse, atque eius corpori insitum, & ea re Christianum a Christo, Christum uero a chrismate appellari. Quid uero chrisma significet, ex ijs satis intelligi, quæ tunc sacerdos orat, D. Ambrosius testatur.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

tur. Induit poſtea ſacerdos baptizatum ueſte alba, dicens: Accipe ueſtem candidam, quam immaculatam perferas ante tribunal domini noſtri Ieſu Chriſti, ut habeas uitam æternam. Infantibus uero, qui ueſtitu non utuntur, iiſdem uerbis album ſudariolum datur. quo ſymbolo ſignificari ſancti Patres docent tum reſurrectionis gloriam, ad quam per baptiſmum naſcimur; tum nitorem, & pulchritudinem, qua, dilutis peccatorum maculis, anima in baptiſmo ornatur; tum innocentiam, atque integritatem, quam in omni uita baptizatus ſeruare debet. Et deinde cereus ardens in manum traditur; qui oſtendit, fidem caritate inflammatam, quam in baptiſmo accepit, bonorum operum ſtudio alendam, atque augendam eſſe. Ad extremum uero nomen baptizato imponitur: quod quidem ab aliquo ſumendum eſt, qui propter excellentem animi pietatem, & religionem in ſanctorum numerum relatus eſt. ita enim facile fiet, ut quiuis nominis ſimilitudine ad uirtutis, & ſanctitatis imitationem excitetur; ac præterea, quem imitari ſtudeat, eum quoque precetur, & ſperet ſibi aduocatum ad ſalutem tum animi, tum corporis defendẽdam uenturum eſſe. Quare reprehendendi ſunt, qui gentilium nomina, & eorum præcipue, qui omnium ſceleratiſſimi fuerunt, tam diligẽter conſectantur, & pueris imponunt: cum ex eo intelligi poſſit, quanti Chriſtianæ pietatis ſtudium faciendum exiſtiment, qui impiorum hominum memoria tantopere delectari uidentur, ut uelint fidelium aures huiuſmodi profanis nominibus undique circumſonare. Hæc de baptiſmi ſacramento ſi a Paſtoribus explanata

Lib. 1. de Sacra. 2. & lib. 2. cap. 7

fuerint,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

fuerint, nihil eorum fere prætermiſſum eſſe uidebitur, quæ ad hanc cognitionem maxime pertinere exiſtimanda ſunt. Demonſtratum eſt enim, quid ipſum Baptiſmi nomen ſignificet; quæ ſit eius natura, & ſubſtantia; tum, ex quibus partibus conſtet. Dictum eſt, a quo inſtitutus fuerit; qui miniſtri ad conficiendum ſacramentum neceſſarij ſint; quosue tamquam pædagogos ad ſuſtentandam baptizati imbecillitatem adhibere oporteat. Traditum eſt etiam, quibus, & quemadmodum animo affectis baptiſmus adminiſtrari debeat: quæ ſit eius uirtus, & efficientia: poſtremo, qui ritus, & cærimoniæ ſeruentur, quantum propoſita ratio poſtulabat, ſatis copioſe explicatum eſt. Quæ omnia ob eam præcipue cauſſam docenda eſſe Paſtores meminerint, ut fideles in hac cura, & cogitatione perpetuo uerſentur; ut in ijs, quæ adeo ſancte, & religioſe ſpoponderunt, cum baptiſmo initiati ſunt, fidem ſeruent, atque eam uitam inſtituant, quæ ſanctiſſimæ Chriſtiani nominis profeſſioni reſpondeat.

DE SACRAMENTO CONFIRMATIONIS.

SI in sacramento Confirmationis explicando Pastorum diligentia requirenda umquam fuit; nunc certe opus est, illud quam maxime illustrare; cum in sancta Dei Ecclesia hoc sacramentum a multis omnino prætermittatur; paucissimi uero sint, qui diuinæ gratiæ fructum, quem deberent, ex eo capere studeant. Quare fideles ita de huius sacramenti natura, ui, dignitate, tum in die Pentecostes, quo præcipue die administrari solet, tum alijs etiam diebus, cum id Pastores commode fieri posse iudicauerint, docendi erunt, ut

intelli-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

intelligant, non ſolum negligendum non eſſe, ſed ſumma cum pietate, & religione ſuſcipiendum; ne ipſorũ culpa, maximoq. malo eueniat, ut fruſtra in eos diuinum hoc beneficium collatum eſſe uideatur. Sed, ut a nomine initium ſumatur, Confirmationem ab Eccleſia hoc ſacramentum iccirco uocari, docendum eſt; quoniam, qui baptizatus eſt, cum ab Epiſcopo ſacro Chriſmate ungitur, additis ſollemnibus illis uerbis; Signo te ſigno crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis, in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti; niſi aliud Sacramenti efficientiam impediat, nouæ uirtutis robore firmior, atque adeo perfectus Chriſti miles eſſe incipit. In Confirmatione autem ueram & propriam ſacramẽti rationem catholica Eccleſia ſemper agnouit: quod et Melchiades Pontifex, & plures etiam alij ſanctiſſimi, & uetuſtiſſimi Pontifices aperte declarant. Ac ſanctus Clemens eius ueritatis doctrinam grauiori ſententia comprobare non potuit: ait enim: Omnibus feſtinandum eſt ſine mora renaſci Deo, & demum ab Epiſcopo conſignari, ideſt ſeptiformem gratiam ſpiritus ſancti percipere; cum alioqui perfectus Chriſtianus nequaquam eſſe poſſit is, qui iniuria, & uoluntate, non autem neceſſitate compulſus, hoc ſacramentum præter miſerit, ut a B. Petro accepimus, & ceteri apoſtoli, præcipiente Domino, docuerunt. Hanc uero eandem fidem doctrina ſua confirmarunt, qui eodem ſpiritu pleni pro Chriſto ſanguinem profuderunt, Vrbanus, Fabianus, Euſebius, Romani Pontifices, quemadmodum ex eorum decretis licet perſpicere. Accedit præterea ſanctorum Patrum conſentiens auctoritas: inter

Ep. ad epiſcopos Hiſpa.

Ep. 4. ad Iulianum & Iulianã

ter quos Dionysius Areopagita, Athenarum Episcopus, cum diceret, qua ratione sacrum unguentum conficere, eoque uti oporteret, ita inquit: Baptizatum sacerdotes induunt ueste congrua munditiæ, ut ad Pontificem ducant: ille uero sacro, atque prorsus diuino unguento baptizatum signans, sacratissimæ communionis participem facit. Eusebius quoque Cæsariensis tantum huic sacramento tribuit, ut dicere non dubitarit; Nouatum hæreticum spiritum sanctum promereri nō potuisse; quia, cum baptizatus esset, in graui ægritudine signaculo chrismatis non est signatus. Sed clarissima habemus huius rei testimonia tū a D. Ambrosio in eo libro, quem de ijs, qui initiantur, inscripsit; tum a D. Augustino in libris, quos aduersus Petiliani Donatistæ epistolas edidit: quorum uterque adeo de huius sacramenti ueritate nihil dubitari posse existimauit, ut eam scripturæ etiam locis doceat, ac confirmet. Quare alter quidem uerba illa Apostoli; Nolite contristare spiritum sanctum Dei, in quo signati estis: alter uero, quod in psalmis legitur; Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron; tum illud eiusdem Apostoli, Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis; ad Confirmationis sacramentum referri testatus est. Quamuis autem a Melchiade dictum sit, baptismum confirmationi maxime coniunctum esse, non idem tamen sacramentum, sed ab altero longe disiunctum, existimandum est. constat enim, uarietatem gratiæ, quam singula sacramenta tribuunt, & rei sensibus subiectæ, quæ ipsam gratiam significat, efficere, ut ua-

Cap. 4. eccles. hierarch.

Lib. 6. histo. eccles. cap. 43. 35

Cap. 7. de mist.

Lib. 2. cōtra lit. Petil. ca. 104

Eph. 4

Psal. 132

Rom. 5

Ep. ad Episcopos hispa.

ut uaria quoque & diuersa sacramenta sint. Cum igitur baptismi gratia homines in nouam uitam gignantur; confirmationis autem sacramento, qui iam geniti sunt, uiri euadant, euacuatis, quæ erant paruuli: 1.Cor.12 *satis intelligitur, quantum in naturali uita generatio ab incremento distat, tantundem inter se differre baptismum, qui regenerandi uim habet, & confirmationem, cuius uirtute fideles augescunt, & perfectum animi robur assumunt. Præterea, quoniam nouum atque distinctum sacramenti genus constituendum est, ubi animus in nouam aliquam difficultatem incurrit; facile perspici potest, quemadmodum baptismi gratia ad mentem fide informandam indigemus, ita etiã maxime conducere, fidelium animos alia gratia confirmari, ut nullo pœnarum, suppliciorum, mortis periculo, aut metu a ueræ fidei confessione deterreantur. quod quidem cum sacro Confirmationis chrismate efficiatur, ex eo aperte colligitur, huius sacramenti rationem a baptismo diuersam esse. Quare Melchiades* Ep. supra citata. *Pontifex utriusque discrimen accurata oratione persequitur, ita scribens: In baptismate homo ad militiã recipitur, & in Confirmatione coarmatur ad pugnam. In fonte baptismatis spiritus sanctus plenitudinem tribuit ad innocentiã, Confirmatione autem perfectionẽ ad gratiam ministrat: in baptismo regeneramur ad uitã, post baptismum ad pugnam confirmamur: in baptismo abluimur, post baptismum roboramur: regeneratio per se saluat in pace baptismũ recipientes, Confirmatio armat, atque instruit ad agones. Verum hæc iã non solũ ab alijs Concilijs tradita, sed præcipue a sacra*

Synodo

Synodo Tridentina decreta sunt; ut iam de ijs nō solū aliter sentire, sed ne dubitare quidē ullo modo liceat. Sess. 3

Quoniam uero supra demonstratum est, quam necessarium esset, communiter de omnibus Sacramentis docere, a quonam ortum habuerint; idem etiam de Confirmatione tradere oportet; ut fideles huius Sacramenti sanctitate magis afficiantur. Igitur a Pastoribus explicandum est, Christum dominum non solum eius auctorem fuisse, sed, sancto Fabiano Pontifice Romano teste, chrismatis ritum, & uerba, quibus in eius administratione catholica Ecclesia utitur, præcepisse. quod quidem ijs facile probari poterit, qui Confirmationem Sacramentum esse confitentur; cum sacra omnia mysteria humanæ naturæ uires superent, nec ab alio, quam a Deo, possint institui. Iam uero, quæ sint eius partes, ac primum quidem de materia dicendum est. Hæc autem Chrisma appellatur; quo nomine, a Græcis accepto, etsi profani scriptores quodlibet unguenti genus significant, illud tamen, qui res diuinas tradūt, communi loquendi consuetudine ad illud tantummodo unguentum accommodarūt, quod ex oleo, & balsamo, sollemni Episcopi consecratione, conficitur. Quare duæ res corporeæ permistæ, Confirmationis materiam præbent. quæ quidem diuersarum rerum compositio quemadmodum multiplicem spiritus sancti gratiam, quæ cōfirmatis tribuitur, declarat, ita etiam ipsius Sacramenti excellentiam satis ostendit. Quod autem ea sit huius Sacramenti materia, cum sancta Ecclesia, & Concilia perpetuo docuerunt, tum a sancto Dionysio, & compluribus alijs grauissimis Patribus traditum

De origine, auctore, materia, & forma Sacramēti Cōfirmationis.

Conc. Triden. Sess. 7 can. 1. de Sacramē. in gen.

S. Fab. ep. 2. ad Episcopos Hispan.

Cap. 2. & 4. eccl. hierarc.

Ep. 2. ad episcopos Orientis. ditum est, in primisq. a Fabiano Pontifice, qui apostolos chrismatis confectionem a Domino accepisse, nobisq. reliquisse testatus est. Neque uero ulla alia materia, quam chrismatis, aptior uideri poterat ad illud declarandum, quod hoc sacramento efficitur. Oleum enim, quod pingue sit, et natura sua manet, ac diffluat, gratiæ plenitudinem exprimit: quæ per spiritum san-

Psal. 132 Psal. 44 ctum a Christo capite in alios redundat, atque effundi tur, sicut unguentum, quod descendit in barbam Aaron, usque in oram uestimenti eius.

Ioan. 1 Vnxit enim eum Deus oleo lætitiæ præ consortibus suis; ac de plenitudine eius nos omnes accepimus. balsamum uero, cuius odoratus iucundissimus est, quid aliud significat, quam fideles, cum sacramento Confirmationis perficiuntur, eam uirtutum omnium suauitatem effundere, ut illud

2. Cor. 2 Apostoli queãt dicere; Christi bonus odor sumus Deo? Habet præterea balsamum eam uim, ut, quidquid eo circumlitum fuerit, putrescere non sinat. quod quidem ad huius sacramenti uirtutem significandam ualde accommodatum uidetur; cum plane constet, fideliũ animos cælesti gratia, quæ in confirmatione tribuitur, præparatos, facile a scelerum cõtagione defendi posse. Consecratur autem chrisma sollemnibus cærimonijs ab Episcopo. Ita enim saluatorem nostrum docuisse in extrema cena, cum chrismatis conficiendi rationem

Ep. supra citata. Apostolis commendaret, Fabianus Pontifex, sanctitate, & martyrij gloria clarissimus, tradidit. quamquam, cur ita fieri debuerit, ratione etiam ostendi potest. etenim in plerisque alijs sacramentis Christus ita eorum materiam instituit, ut sanctitatem quoque illi

tribue-

tribuerit. non solum enim aquam elementum baptismi esse uoluit, cum inquit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnum Dei: sed cum ipse baptizatus est, effecit ut ea deinceps ui sanctificandi prædita esset. quare dictum a S. Chrysostomo: Aqua baptismi purgare peccata credentium non posset, nisi tactu Dominici corporis sanctificata fuisset. Quoniam igitur Dominus hanc Confirmationis materiam usu ipso, & tractatione non sacrauit, necessarium est, ut sanctis, & religiosis precationibus consecretur: neque ad alium ea confectio, nisi ad Episcopum, pertinere potest; qui eiusdem Sacramenti ordinarius minister institutus est. Sed explicanda erit præterea altera pars, ex qua Sacramentum constituitur, forma scilicet, & uerba, quæ ad sacram unctionem adhibentur: monendique fideles, ut in hoc sacramento suscipiendo, tunc maxime, cum ea pronunciari animaduertunt, ad pietatem, fidem, & religionem animos excitent, ne quid cælesti gratiæ impedimenti esse possit. His igitur uerbis Confirmationis forma absoluitur: Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine patris & filii, & spiritus sancti. *Sed tamen, si ad ueritatem rationem quoque reuocemus, idē facile probari potest. etenim sacramenti forma ea omnia cōtinere debet, quæ ipsius sacramenti naturam, & substātiam explicant. Atqui maxime hæc tria in Confirmatione obseruanda sunt, diuina potestas, quæ ut principalis caussa in Sacramento operatur; tum robur animi, & spiritus, quod per sacram unctionē fidelibus ad salutem tribuitur; deinde signum,*

Ioan. 3

De cōsecr. dist. 4. ca. Numquā

Cōc. Flor.

quo notatur is, qui in certamen Christianæ militiæ descensurus est. Ac primum quidem uerba illa; In nomine patris, & filij, & spiritus sancti; quæ extremo loco posita sunt: alteram ea; Confirmo te chrismate salutis; quæ in medio sunt: tertium, quæ in principio formæ locantur; Signo te signo crucis: satis declarant. Quamquam, si etiam ratione aliqua probari non possit, hanc esse huius sacramenti ueram, et absolutam formam, Ecclesiæ catholicæ auctoritas, cuius magisterio ita semper edocti fuimus, non patitur nos ea de re quidquam dubitare.

Quis proprius sacramenti Confirmationis minister: & de patrinis.

Docere etiam Pastores debent, quibus potissimum huius sacramenti administratio commissa sit. Nam cũ multi sint, ut est apud Prophetam, qui currant, neque tamẽ mittantur; necesse est, qui ueri, & legitimi eius ministri sint, tradere, ut fidelis populus Confirmationis sacramentum, & gratiam consequi possit. Solum itaque Episcopum huius sacramenti conficiendi ordinariam potestatem habere, sacræ litteræ ostendũt. nam in Actis apostolorum legimus; cum Samaria uerbum Dei accepisset, Petrum, & Ioannem ad eos missos esse, qui orauerunt pro ipsis, ut acciperent spiritum sanctum. nondum enim in quemquam illorum uenerat, sed baptizati tantum erant. Quo in loco licet uidere, eum, qui baptizauerat, quod tantũ esset Diaconus, confirmandi potestatem nullam habuisse, sed munus illud perfectioribus ministris, hoc est apostolis, reseruatum esse. Quin etiam, ubicumque sacræ scripturæ huius sacramenti mentionem faciunt, idem obseruari potest. neque ad eam rem demonstrandam desunt sancto-

Act. 8

rum Patrum, atque Pontificum, Vrbani, Eusebij, Damasi, Innocentij, Leonis, clarissima testimonia; quemadmodum ex eorum decretis perspicuum est. D. quoque Augustinus grauiter queritur de corrupta Aegyptiorum, & Alexandrinorum consuetudine, quorum sacerdotes audebant Confirmationis sacramentum administrare. Ac iure quidem hoc factum esse, ut eiusmodi munus ad Episcopos deferretur, hac similitudine possunt Pastores declarare. Vt enim in exstruendis ædificijs, etsi fabri, qui inferiores ministri sunt, caementa, calcem, ligna, & reliquam materiam parant, atque componunt, absolutio tamen operis ad architectum spectat: ita etiam hoc sacramentum, quo ueluti spirituale ædificium perficitur, a nullo alio, nisi a summo sacerdote, administrari opus erat. Additur uero etiam patrinus, quemadmodum in baptismo fieri demonstratum est. Nam si, qui gladiatoriam dimicationem subeunt, alicuius indigent, cuius arte, & consilio doceantur, quibus ictibus, ac petitionibus, saluis ipsis, conficere aduersariũ possint: quanto magis fideles, cum sacramento Confirmationis, quasi firmissimis armis tecti, ac muniti, in spirituale certamen, cui æterna salus proposita est, descendunt, ducis, ac monitoris indigebunt? Recte igitur ad huius quoque sacramenti administrationem patrini aduocandi sunt, quibus cum eadẽ spiritualis affinitas coniungitur, quæ legitima nuptiarum fœdera impedit, ut antea docuimus, cum de patrinis ageretur, qui ad baptismum adhibendi sunt. Sed, quoniam sæpe euenit, ut fideles in hoc sacramento suscipiendo aut præpropera festinatione, aut dis-

Ep. 4
Ep. 1. c. 3
Ep. 88. ad Episcopos Germ. & Gall.
Aug. loco supra citato.

soluta quadam negligentia, & cunctatione utantur; (nam de ijs, qui ad eum impietatis gradum uenerunt, ut illud cõtemnere, & aspernari audeant, nhil est quod dicamus) aperiendum est etiam Pastoribus, qui, qua ætate, quo pietatis studio præditi esse debeant, quibus Confirmationem dare oportet. Atque illud in primis docendum est, hoc sacramentum eiusmodi necessitatem non habere, ut sine eo saluus quis esse non possit. quam quam uero necessarium non est, a nemine tamen prætermitti debet: sed potius maxime cauendum est, ne in re sanctitatis plena, per quam nobis diuina munera tam large impertiuntur, aliqua negligentia committatur. quod enim omnibus communiter ad sanctificationem Deus proposuit, ab omnibus etiam summo studio expetendum est. Ac sanctus quidem Lucas, cum admirabilem illam spiritus sancti effusionem describeret, ita inquit: Et factus est repente de cælo sonus tãquam aduenientis spiritus uehementis, & repleuit totam domum. Deinde, paucis interiectis: Et repleti sunt omnes spiritu sancto. Ex quibus uerbis licet intelligere; quoniam domus illa sanctæ Ecclesiæ figurã, & imaginem gerebat; ad omnes fideles Confirmationis sacramentum, cuius initium ab eo die ductum est, pertinere. Atque id etiam ex ipsius sacramenti ratione facile colligitur. illi enim sacro chrismate confirmari debent, quibus spirituali incremento opus est, & qui ad perfectum Christianæ religionis habitum perducendi sunt. at nulli id non maxime conuenit. ut enim hoc spectat natura, ut, qui in lucem eduntur, adolescant, atque ad perfectam ætatem perueniant, etiam

Act. 2

si in-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

si interdum, quod uult, minus assequatur: ita communis omnium mater catholica Ecclesia uehementer optat, ut in eis, quos per baptismũ regenerauit, Christiani hominis forma perfecte absoluatur. id autem quoniam mysticæ unctionis sacramento efficitur, perspicuum est, eam ad uniuersos fideles æque pertinere. in quo illud obseruandum est, omnibus quidem post baptismum Confirmationis sacramentum posse administrari; sed minus tamen expedire hoc fieri, ante quam pueri rationis usum habuerint. quare, si duodecimus annus non exspectandus uideatur; usque ad septimum certe hoc sacramentum differre, maxime conuenit. neque enim Confirmatio ad salutis necessitatem instituta est, sed ut eius uirtute optime instructi, & parati inueniremur, cum nobis pro Christi fide pugnandum esset: ad quod sane pugnæ genus pueros, qui adhuc usu rationis carent, nemo aptos esse iudicarit. Ex his igitur efficitur, ut, qui adulta iam ætate confirmandi sunt, siquidem huius sacramenti gratiam, & dona consequi cupiant, eos non solum fidem, & pietatem afferre, sed grauiora etiam peccata, quæ admiserunt, ex animo dolere oporteat. Qua in re elaborandum est, ut peccata etiam prius confiteantur, & Pastorum cohortatione ad ieiunia, & alia pietatis opera suscipienda incitentur, admoneanturque, laudabilem illam antiquæ Ecclesiæ consuetudinem renouandam esse, ut non nisi ieiuni hoc sacramentum susciperent. quod quidem fidelibus facile persuaderi posse, existimandum est, si huius sacramenti dona, admirabilesque effectus intellexerint. Cõc.Aur.

Itaque Pastores docebunt, Confirmationem hoc cũ ceteris sacramentis commune habere, ut, nisi impedimẽtum aliquod inferatur, nouã gratiam tribuat. etenim hæc sacra, & mystica signa eiusmodi esse, demonstratum est, quæ gratiam declarant, atque efficiunt. Sed, præter hæc, quæ cum alijs cõmunia censenda sunt, primum quidem illud proprie Confirmationi tribuitur, quod baptismi gratiam perficit. qui enim per baptismum Christiani effecti sunt, quasi infantes modo geniti teneritatem adhuc & mollitiem quandam habent; ac deinde chrismatis sacramento aduersus omnes carnis, mundi, & Diaboli impetus robustiores fiunt; & eorum animus in fide omnino confirmatur ad confitendum, & glorificandum nomen domini nostri Iesu Christi: ex quo etiam nomen ipsum inuentum esse nemo dubitarit. Neque enim, ut quidam non minus imperite, quam impie, finxerunt, Confirmationis uocabulum ab eo deducitur, quod olim, qui infantes baptizati erant, cum iam adulti essent, ad Episcopum adducebantur, ut fidem Christianam, quam in baptismo susceperant, confirmarent: ita ut Confirmatio nihil a catechesi differre uideatur. cuius consuetudinis nullum probatum testimonium afferri potest: sed ab eo nomen rei impositum est, quod huius sacramenti uirtute Deus in nobis id confirmat, quod baptismo operari cœpit, nosque ad Christianæ soliditatis perfectionem adducit: nec uero confirmat solum, sed auget etiam: de quo Melchiades ita testatus. Spiritus sanctus, qui super aquas baptismi salutifero descendit illapsu, in fonte plenitudinẽ tri-

Sess. 7. cã. 1. de confirm.

Loco supra citato

buit

buit ad innocentiam; in Confirmatione augmentum præſtat ab gratiam; deinde non auget modo, ſed admirabili quadam ratione auget. Hoc autem pulcherrime indumenti tranſlatione ſcriptura ſignificauit, atque expreſſit: ait enim Dominus ſaluator, cum de hoc ſacramento loqueretur: Sedete in ciuitate, quoad uſque induamini uirtute ex alto. Quod ſi paſtores uoluerint diuinā huius ſacramenti efficientiam oſtendere; (hoc uero ad commouendos fidelium animos maximam uim habiturum eſſe, dubitari non poteſt) ſatis erit, quid ipſis apoſtolis euenerit, explicare. Illi enim ante paſſionem, uel ſub ipſam paſſionis horam adeo infirmi, & remiſſi fuerunt, ut, cum Dominus comprehenſus eſt, ſtatim ſe in fugam conie cerint; Petrus uero, qui Eccleſiæ petra, & fundamentum deſignatus erat, & ſummam conſtantiam, excelſique animi magnitudinem præſetulerat, unius mulierculæ uoce perterritus, ſe Ieſu Chriſti diſcipulum eſſe, non ſemel, aut iterum, ſed tertio negauerit; ac poſt reſurrectionem omnes propter metum Iudæorum incluſi domi ſe continuerint. At uero in die Pentecoſtes tanta ſpiritus ſancti uirtute omnes repleti ſunt, ut, dum euangelium, quod eis commiſſum erat, non ſolum Iudæorum regione, ſed uniuerſo orbe audacter, & libere diſpergerent, nihil ſibi felicius accidere poſſe exiſtimauerint, quam quod digni haberentur, qui pro Chriſti nomine contumeliam, uincula, tormenta, cruces perferrent. Habet præterea Confirmatio eam uim, ut characterem imprimat: quod fit, ut nulla umquā ratione iterari poſſit: quod etiam in ba-

Luc. 24

Act. 2

Act. 5

ptiſmo

ptiſmo ſupra obſeruatum eſt: ac de ſacramento ordinis quoque ſuo loco planius exponetur. Hæc igitur ſi a Paſtoribus ſæpe, & accurate explicata erunt; uix fieri poterit, quin fideles, cognita huius ſacramenti dignitate, atque utilitate, illud ſumma cum diligentia ſancte, & religioſe ſuſcipere ſtudeant. Reſtat nunc, ut aliqua etiam de ritibus, & cærimonijs, quibus in hoc Sacramento adminiſtrando catholica Eccleſia utitur, breuiter perſtringantur. quæ explicatio quanto uſui futura ſit, Paſtores intelligent, ſi, quæ antea dicta ſunt, cum hic locus tractaretur, repetere uoluerint. Qui igitur confirmantur ſacro chriſmate, in fronte unguntur. nam hoc Sacramento ſpiritus ſanctus in animos fidelium ſeſe infundit, in eiſque robur, & fortitudinem auget, ut in ſpirituali certamine uiriliter pugnare, & nequiſſimis hoſtibus reſiſtere queant. Quo circa declaratur, eos nullo metu, aut uerecundia, quarum affectionum ſigna maxime in fronte ſolent apparere, a libera Chriſtiani nominis confeſſione abſterrendos eſſe. Præterea nota illa, qua Chriſtianus a ceteris ueluti miles inſignibus quibuſdam ab alijs diſtinguitur, in illuſtriori corporis parte imprimenda erat. Sed illud quoque ſollemni religione in Eccleſia Dei ſeruatum eſt, ut in Pentecoſte

Act. 2

præcipue hoc Sacramentum adminiſtraretur; quod hoc maxime die apoſtoli, ſpiritus ſancti uirtute roborati, & confirmati ſint; cuius diuini facti recordatione fideles admonerentur, quæ, quantaq. myſteria in ſacra unctione cogitanda eſſent. Deinde uero, qui unctus, & confirmatus eſt, ut meminerit ſe

tamquam

tamquam fortem athletam paratum esse oportere ad omnia aduersa inuicto animo pro Christi nomine ferenda, manu leuiter in maxilla ab Episcopo cæditur. Postremo autem pax ei datur, ut intelligat se gratiæ cælestis plenitudinem, et pacem, quæ exsuperat omnem sensum, consecutum esse. Atque hæc summa eorum sit, Philip. 4 *quæ de chrismatis sacramento a Pastoribus non tam quidem nudis uerbis, & oratione, quam inflammato quodam pietatis studio explicanda sunt, ut ea in animis intimisque fidelium cogitationibus inserere uideantur.*

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

DE SACRAMENTO EVCHARISTIAE.

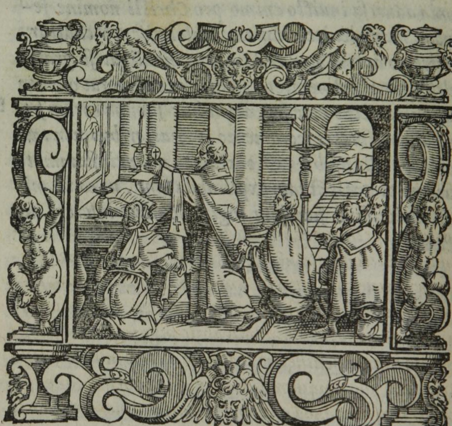

QVEMADMODVM *ex omnibus sacris mysterijs, quæ nobis tamquam diuinæ gratiæ certissima instrumenta Dominus saluator noster commendauit, nullum est, quod cum sanctissimo Eucharistiæ Sacramento comparari queat: ita etiam nulla grauior alicuius sceleris animaduersio a Deo metuenda est, quam si res omnis sanctitatis plena, uel potius, quæ ipsum sanctitatis auctorem, & fontem continet, neque sancte, neque religiose a fidelibus tractetur. Id uero Apostolus et sapienter uidit, & de eo nos aperte admonuit. nam, cum declarasset, quanto illi scelere*

obstricti

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

obſtricti eſſent, qui corpus Domini non dijudicarent, ſtatim ſubiecit: Ideo inter uos multi infirmi, & imbe cilles, & dormiunt multi. Vt igitur fidelis populus, cum cæleſti huic Sacramento diuinos honores tribuendos eſſe intellexerit, & gratiæ uberes fructus capiat, & iuſtiſſimam Dei iram effugiat, illa omnia a Paſtoribus diligentiſſime exponenda erunt, quæ eius maieſtatem magis illuſtrare poſſe uideantur. Qua in re opus erit, ut, Pauli apoſtoli rationem ſecuti, qui ſe, quod a Domino acceperat, Corinthijs tradidiſſe profeſſus eſt, in primis huius Sacramenti inſtitutionem fidelibus explicent. ita uero geſtam rem eſſe, ex Euangeliſta perſpicue colligitur. Cum enim Dominus dilexiſſet ſuos, in finem dilexit eos. cuius quidem amoris ut diuinum aliquod, atque admirabile pignus daret, ſciens horam iam aduenisse, ut tranſiret ex hoc mundo ad Patrem; ne ullo umquam tempore a ſuis abeſſet, inexplicabili conſilio, quod omnem naturæ ordinem, & condicionem ſuperat, perfecit. Etenim, celebrata cum diſcipulis agni paſchalis cena, ut figura ueritati, umbra corpori cederet, panem accepit, Deoque gratias agens benedixit, ac fregit, deditque diſcipulis ſuis, & dixit: Accipite, & manducate: Hoc eſt corpus meum, quod pro uobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem accepit, poſtquam cenauit, dicens: Hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine: hoc facite, quotieſcumque bibetis, in meam commemorationem. Huius ergo admirabilis Sacramenti dignitatem, atque excellentiam, cum ſacri ſcriptores fieri nullo modo poſſe intelligerent,

1. Cor. 11

Ioan. 13

Matth. 26
Marc. 4
Luc. 22

1. Cor. 11

ut

ut uno uocabulo demonstrarent, pluribus eam nominibus exprimere conati sunt. interdum enim Eucharistiam appellant: quod uerbum uel bonam gratiam, uel gratiarum actionem latine reddere possumus. Ac recte quidem, bona gratia, dicendum est; tum quia uitam æternam, de qua scriptum est, Gratia Dei uita
Rom. 6
æterna præsignificat; tum quia Christum dominum, qui uera gratia, atque omnium chrismatum fons est, in se continet. Nec uero minus apte gratiarum actionem interpretamur: siquidem, cum hanc purissimam hostiam immolamus, immensas quotidie gratias pro uniuersis in nos beneficijs Deo agimus, atque in primis pro eius gratiæ tam excellenti bono, quam nobis hoc Sacramento tribuit. Sed id ipsum etiam nomen cum ijs, quæ a Christo domino gesta esse in hoc myste-

Mar. 26 Mar. 14 Luc. 22 1. Cor. 11 Psal. 110

rio instituendo legimus, optime conuenit. Etenim panem accipiens fregit, ac gratias egit. Dauid quoque, cum huius mysterij magnitudinem contemplaretur, ante quam carmen illud pronunciaret; Memoriã fecit mirabilium suorum misericors & miserator Dominus, escam dedit timentibus se; gratiarum actionem præponendam existimauit, cum inquit: Confessio, & magnificentia opus eius. Frequenter etiam nomine sacrificij declaratur: de quo mysterio paullo post latius dicendum erit. Vocatur præterea communio: quod uerbum ex illo Apostoli loco sumptum esse liquet, ubi

1. Cor. 10

ait: Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Nã, ut Damascenus explanauit, hoc Sacramentum Christo

Lib. 4. fidei orth. cap. 14

nos copulat, atque eius carnis, & deitatis participes efficit, nosq. inter nos in eodem Christo conciliat, ac cõiungit, & ueluti unum corpus coagmentat. Ex quo factum est, ut Sacramentum etiam pacis, & caritatis diceretur; ut intelligeremus, quam indigni sint Christiano nomine, qui inimicitias exercent, odiaque, dissidia, & discordias, ut tæterrimas fidelium pestes, omnino exterminandas esse: cum præsertim quotidiano religionis nostræ sacrificio, nihil nos studiosius seruare, quam pacem, & caritatem, profiteamur. Sed uiaticum etiam frequenter a sacris scriptoribus appellatur; tum quia spiritualis cibus est, quo in huius uitæ peregrinatione sustentamur; tum quia uiam nobis ad æternam gloriam, & felicitatem munit. Quare ex ueteri Ecclesiæ catholicæ instituto seruari uidemus, ut nemo fidelium sine hoc Sacramento e uita excedat. Ac ue- 1. Cor. 11
tustissimi quidem Patres, Apostoli auctoritatem secuti, cenæ etiam nomine sacram Eucharistiam interdum uocarunt, quod in illo nouissimæ cenæ salutari mysterio a Christo domino sit instituta. neque uero propterea a cibo, aut potione Eucharistiam conficere, aut sumere licet; quod ab apostolis salutariter introducta consuetudo, quemadmodum ueteres scriptores memoriæ prodiderunt, perpetuo retenta, ac seruata est, ut a ieiunis tantum perciperetur. Sed, explicata nominis ratione, docendum erit, hoc uerum esse Sacramentũ, atque unũ ex septẽ illis, quæ sancta Ecclesia semper religiose coluit, ac uenerata est. nã cũ calicis consecratio fit, mysterium fidei appellatur. Præterea, ut infinita pæne sacrorum scriptorum testimonia omittamus, qui hoc in-

ter

ter uera Sacramenta numerandum esse, perpetuo senserunt; ex ipsa ratione, & natura Sacramenti idem conuincitur. etenim in eo, signa sunt externa, & sensibus subiecta. habet deinde gratiæ significationem, & efficientiam. præterea de Christi institutione neque euangelistæ, neque Apostolus dubitandi locum relinquunt. Quæ omnia cum in unum conueniant ad Sacramenti ueritatem confirmandam; nullis alijs argumentis opus esse perspicitur. Sed illud diligenter Pastoribus obseruandum est, multa in hoc mysterio esse, quibus aliquando Sacramenti nomen sacri scriptores tribuerunt. interdum enim & consecratio, & perceptio, frequenter uero & ipsum Domini corpus, & sanguis, qui in Eucharistia continetur, Sacramentum uocari consueuit. ait enim D. Augustinus, Sacramentum hoc duobus constare, uisibili scilicet elementorum specie, & inuisibili carne, & sanguine ipsius domini nostri Iesu Christi. Atque ad eundem modum hoc Sacramentum adorandum esse, nimirum corpus & sanguinẽ Domini intelligentes, affirmamus. Verum hæc omnia minus proprie Sacramenta dici perspicuum est. Ipsæ autem panis & uini species ueram & absolutam huius nominis rationem habent. Sed, quantum hoc Sacramentum a reliquis omnibus differat, facile colligitur. nam cetera Sacramenta materiæ usu perficiuntur, dum scilicet alicui administrari ea contingit. Baptismus enim Sacramenti naturam tũc adipiscitur, cum re ipsa homo aqua abluitur: at uero ad Eucharistiæ perfectionem satis est ipsius materiæ consecratio: utrumque enim Sacramentum esse non desinit, quamuis

De catechu. rud. capit. 26.

uis

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

uis in pyxide aſſeruetur. Deinde in conficiendis alijs Sacramentis nulla fit materiæ, atque elementi in aliam naturam mutatio. Etenim baptiſmi aqua, aut chriſmatis oleum, cum illa Sacramenta adminiſtrantur, priorem aquæ, & olei naturam non amittunt: in Euchariſtia uero, quod panis, & uinum ante conſecrationem erat, confecta cõſecratione uere eſt corporis & ſanguinis Domini ſubſtantia. Licet autem duo ſint elementa, panis ſcilicet, & uinum, ex quibus integrum Euchariſtiæ Sacramentum conficitur: non tamen plura Sacramenta, ſed unum tantum eſſe, Eccleſiæ auctoritate docti confitemur. aliter enim ſeptenarius ſacramentorum numerus, quemadmodum ſemper traditũ, atque a Concilijs, Lateranenſi, Florentino, & Tridentino, decretum eſt, conſtare non poterit. nam, cum huius Sacramenti gratia unum corpus myſticum efficiatur, ut Sacramentum ipſum rei, quam efficit, conueniat; unum eſſe oportet, atque unum quidem, nõ quia indiuiduum ſit, ſed quia unius rei ſignificationem habet. Nam, quemadmodum cibus, & potio, quæ duæ diuerſæ res ſunt, ad unam tantum rem adhibentur, ut ſcilicet uires corporis reficiantur: ita etiam duas illis diuerſas Sacramenti ſpecies reſpondere, cõſentaneũ fuit, quæ cibum ſpiritualẽ ſignificarent, quo mentes ſuſtinẽtur, & recreantur. Quare a Domino ſaluatore dictum eſt: Caro mea uere eſt cibus, & ſanguis meus uere eſt potus. Sed diligenter explicandum eſt, quid Euchariſtiæ Sacramẽtũ ſignificet; ut fideles, ſacra myſteria oculis intuentes, ſimul etiam diuinarum rerum cõtemplatione animum paſcant. Tria uero ſunt, quæ nobis hoc

Seſſ. 7. can. 1. de Sacram.

Ioan. 6

Sacramento indicantur. Primum est Christi domini passio, quæ iam præterijt: ipse enim docuit; Hoc facite
Luc. 22 *in meam commemorationem: & Apostolus testatus*
1. Cor. 11 *est; Quotiescumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annũciabitis, donec ueniat. Alterum est diuina, & cælestis gratia, quæ præsens ad animam alendam & conseruandam hoc sacramento tribuitur. Quemadmodum enim baptismo in nouam uitam gignimur, Confirmatione roboramur, ut Satanæ repugnare, & palam Christi nomen profiteri possimus: ita Eucharistiæ sacramento alimur, ac sustentamur. Tertium est, quod futurum prænunciat, æternæ iucunditatis, & gloriæ fructus, quem in cælesti patria ex Dei promissione capiemus. Hæc igitur tria, quæ instantis, præteriti, & consequentis temporis uarietate distingui perspicuum est, sacris mysterijs ita significantur, ut totum Sacramentum, quamuis ex diuersis speciebus constet, ad singula horum declaranda, tamquam ad unius rei significationem, referatur. Sed in primis cognoscenda est a Pastoribus huius Sacramenti materia; tum ut ipsi rite illud possint conficere; tum etiam ut fideles admoneantur, cuius rei symbolum sit, atque eius rei, quam significat, studio, & desiderio exardescant. Duplex itaque est huius Sacramenti materia, altera panis ex tritico confectus, de*
Matth. 26 *qua primo agetur: de altera postea dicẽdum erit. Nã,*
Mar. 14 *ut docent euangelistæ Matthæus, Marcus, & Lucas,*
Luc. 22 *Christus dominus panem in manus accepit, benedixit, & fregit, dicens; Hoc est corpus meum. Apud*
Ioan. 6 *Ioannem quoque idem Saluator noster se ipsum panem*

appellauit, cum inquit: Ego ſum panis uiuus, qui de cælo deſcendi. Cum autem uaria ſint panis genera, uel quia materia differunt, ut cum alius ex tritico, alius ex ordeo, aut ex leguminibus, ceteriſq. terræ fructibus confectus eſt; uel quia diuerſis qualitatibus præditi ſunt: (uni enim fermentum additur, alter uero fermenti omnino expers eſſe poteſt) quod ad primum attinet, Saluatoris uerba oſtendunt, panem ex tritico confici oportere. communi enim loquendi conſuetudine, cum Panis abſolute dicitur, panem ex tritico intelligi ſatis conſtat. Id etiam ueteris teſtamenti figura declaratur. præceptum enim a Domino fuerat, ut panes propoſitionis, qui hoc Sacramentum ſignificabant, ex ſimila conficerentur. Sed, quemad modum nullus panis, niſi triticeus, apta ad Sacramentum materia putandus eſt; (hoc enim apoſtolica traditio nos docuit, & Eccleſiæ catholicæ auctoritas firmauit) ita etiam ex ijs, quæ Chriſtus dominus geſſit, azymum eſſe debere, facile intelligitur. ipſe enim primo azymorum die, quo nihil fermentati domi habere Iudæis licebat, hoc Sacramentum confecit, atque inſtituit. Quod ſi quis Ioannis euangeliſtæ auctoritatem opponat, qui hæc omnia ante feſtum diem Paſchæ acta eſſe commemorat; ea ratio facile diſſolui poteſt. Etenim, quem primum azymorum diem ceteri euãgeliſtæ appellarũt, quod feria quincta ueſperi dies feſti azymorum inciperent, quo tempore Saluator noſter Paſcha celebrauit; eum ipſum diem Ioannes pridie Paſchæ fuiſſe deſcribit; ut qui diei naturalis ſpatium, quod ab oriente Sole inchoatur, in primis notãdũ exiſtimarit.

Leuit. 24
Matth. 26
Mar. 14
Luc. 22
Ioan. 13

Homil. 81 in Matth. *Quapropter diuus etiam Chrysostomus primum azymorum diem interpretatur eum diem, quo ad uesperã azyma comedenda essent. Sed azymi panis consecratio quantum conueniat integritati, & mentis munditiæ, quam fideles ad hoc Sacramentum afferre debent, ab Apostolo docemur, cum inquit: Expurgate uetus fermentum, ut sitis noua conspersio, sicut estis azymi; etenim Pascha nostrum immolatus est Christus: itaque epulemur non in fermento ueteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis, & ueritatis. Neque tamen ea qualitas adeo necessaria existimanda est, ut, si illa pani desit, Sacramentum confici non possit: utrumque enim panis genus ueram & propriam panis rationem, & nomen habet. Quamquam nemini licet priuata auctoritate, uel potius temeritate laudabilem Ecclesiæ suæ ritum immutare: atque eo minus id facere Latinis sacerdotibus permissum est, quibus præterea Pontifices Max. præceperunt, ut ex azymo tantum sacra mysteria conficerent. Atque hæc de altera huius Sacramẽti materia exposuisse satis sit: in quo tamen illud animaduertendum est, quam multa materia ad Sacramentum conficiendum uti oporteat, definitum non esse; cum illorum etiam certus numerus definiri nequeat, qui aut possint, aut debeant sacra mysteria percipere. Superest, ut de altera huius Sacramenti materia, & elemento dicatur. est autem uinum ex uitis fructu expressum, cui modicum aquæ permistum sit. nam Dominum Saluatorem uino in huius Sacramẽti institutione usum esse, catholica Ecclesia semper docuit; cum ipse dixerit; Non bibam a modo de hoc genimine*

1. Cor. 5 (margin)

Matth. 26 Mar. 14 (margin)

nimine uitis uſque in diem illum. Quo in loco Chryſoſtomus, De genimine, inquit, uitis, quæ certe uinū, nō aquam, produxit. Vt tanto ante illorum hæreſim, qui aquam ſolam in hiſce myſterijs adhibēdam ſenſerunt, conuellere uideretur. Aquam uero, Dei Eccleſia uino ſemper admiſcuit; primum, quod id a Chriſto domino factum eſſe, & Conciliorum auctoritate, & ſancti Cypriani teſtimonio comprobatur; deinde, quod ſanguinis, & aquæ, quæ ex eius latere exierunt, hac permiſtione memoria renouatur. Tum uero aquæ, ut in Apocalypſi legimus, populum deſignant: quare aqua uino admiſta fidelis populi cum Chriſto capite coniunctionem ſignificat. atque hoc ex apoſtolica traditione perpetuo ſancta Eccleſia ſeruauit. Sed, quamuis aquæ admiſcendæ ita graues rationes ſint, ut eam ſine mortali peccato prætermittere non liceat; ea tamen ſi deſit, Sacramentum conſtare poteſt. Illud autem Sacerdotibus animaduertendum eſt, quemadmodum in Sacris myſterijs aquam uino adhibere oportet, ſic etiam modicam infundendam eſſe. nam eccleſiaſticorum ſcriptorum ſententia, & iudicio, aqua illa in uinum conuertitur. quare de eo Honorius Pontifex ita ſcribit: Perniciosus in tuis partibus inoleuit abuſus, uidelicet, quod maior quantitas aquæ in Sacrificio, quam uini, adhibetur; cum, ſecundum conſuetudinem rationabilem Eccleſiæ generalis, longe plus uini, quam aquæ, adhibendum ſit. Huius igitur Sacramenti hæc duo tantum elementa ſunt: ac merito pluribus decretis ſancitum eſt, ne quid aliud, præter panem, & uinum, quod nonnulli facere non uerebātur, offerre liceat. Sed

Hom. 83 in Matth.

Apoc. 17

Lib. 3. decret. titul. de miſſa celebr. ca. pernicioſus.

iam uidendum est, hæc duo panis, & uini Symbola quam apta sint ad eas res declarandas, quarum Sacramenta esse credimus, & confitemur. Primum enim Christum nobis significant, ut uera est hominum uita.
Ioan. 6 *ipse enim Dominus ait: Caro mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus. Cum igitur corpus Christi domini uitæ æternæ alimentum illis præbeat, qui eius Sacramentum pure, & sancte suscipiunt; recte ijs potissimum rebus conficitur, quibus hæc uita continetur: ut fideles facile possint intelligere, pretiosi corporis, & sanguinis Christi communione mentem animumque saturari. Nonnihil etiam hæc ipsa elementa ad id ualent, ut eam cognitionem accipiant homines, esse in Sacramento corporis, & sanguinis Domini ueritatem. nam, cum panem, & uinum in humanā carnē & sanguinem ui naturæ quotidie immutari animaduertamus, facilius adduci possumus hac similitudine, ut credamus, panis, & uini substantiam in uerā Christi carnē, uerumque eius sanguinem cælesti benedictione conuerti. Affert etiam aliquid adiumenti hæc admirabilis elementorum mutatio ad adumbrandum, quod fit in anima. Vt enim, etsi nulla extrinsecus panis, & uini mutatio apparet, tamen eorū substantia in carnem, & sanguinē Christi uere transit: ita etiā, tametsi in nobis nihil immutatum uidetur, interius tamē ad uitā renouamur, dum ueram uitam Eucharistiæ Sacramento accipimus. Accedit ad hæc, quod, cū unū Ecclesiæ corpus ex multis mēbris cōpositum sit, nulla re magis elucet ea cōiūctio, quā panis uiniq. elemētis. panis enim ex multis granis cōficitur, & uinū ex multi-*
tudine

tudine racemorum exſiſtit. atque ita nos, cum multi ſimus, huius diuini myſterij uinculo artiſſime colligari, & tamquam unum corpus effici declarant.

Euchariſtiæ conficiendæ forma, & illius effectus admirādi.

Sequitur nunc, ut de forma, qua ad conſecrandum panem uti oporteat, agatur, non quidem eius rei cauſſa, ut hæc myſteria fideli populo, niſi neceſſitas cogat, tradantur; (eos enim, qui ſacris initiati non ſunt, de his erudiri neceſſarium non eſt) ſed ne, formæ ignoratione, in Sacramento conficiendo a ſacerdotibus turpiſſime peccetur. itaque a ſanctis euangeliſtis, Matthæo, & Luca, itemque ab Apoſtolo docemur, illam eſſe formam, Hoc eſt corpus meum. ſcriptum eſt enim: Cenantibus illis accepit Ieſus panem, et benedixit, ac fregit, deditque diſcipulis ſuis, & dixit: Accipite, & manducate: Hoc eſt corpus meum. Quæ quidem conſecrationis forma cum a Chriſto domino ſeruata ſit, ea perpetuo catholica Eccleſia uſa eſt. Prætermittenda ſunt hoc loco ſanctorum Patrum teſtimonia, quæ infinitum eſſet enumerare, & Cōcilij Florentini decretū, quod omnibus patet, atque in promptu eſt; cum præſertim ex illis Saluatoris uerbis; Hoc facite in meam cōmemorationem; idem liceat cognoſcere. nam, quod Dominus faciendum præcepit, non ſolum ad id, quod egerat, ſed etiam ad ea, quæ dixerat, referri debet, atque ad uerba maxime pertinere intelligendum eſt, quæ non minus efficiendi, quam ſignificandi cauſſa prolata erant. Sed ratione etiam id facile perſuaderi poteſt. nam forma ea eſt, qua illud ſignificatur, quod in hoc Sacramento efficitur. cum autem hæc uerba id, quod fit, ſignificent, ac declarent, hoc eſt panis conuer-

ſionem in uerum Domini noſtri corpus; ſequitur, formam in illis ipſis uerbis conſtituendam eſſe. in quã ſen-
Matth.26 *tentiam, quod ab Euangeliſta dictum eſt, Benedixit, licet accipere. perinde enim uidetur intelligendum, ac ſi dixiſſet, accipiens panem benedixit, dicens; Hoc eſt corpus meum. Quamuis enim Euangeliſta uerba illa, Accipite, & comedite, præpoſuerit: illis tamen non materiæ conſecrationem, ſed uſum tantummodo, ſignificari perſpicuum eſt. quare a ſacerdote quidem omnino proferri debent, ſed ad ſacramentum conficiendum neceſſaria non ſunt: quemadmodum etiam profertur coniunctio illa,* Enim, *in corporis, & ſanguinis conſecratione: aliter enim fiet, ut, ſi hoc ſacramentum nemini adminiſtrandum ſit, confici non oporteat, aut non poſſit quidem; cum tamen dubitare non liceat, quin ſacerdos, prolatis ex more, atque inſtituto ſanctæ Eccleſiæ uerbis Domini, aptam panis materiam uere conſecret; quamuis deinde contingat, ut nulli umquam ſacra Euchariſtia adminiſtretur. Iam uero, quod ad uini, quæ eſt altera huius ſacramenti materia, conſecrationem attinet, ob eandem cauſſam, quam ſupra cõmemorauimus, opus eſt, ut ſacerdos eius formam cognitã, & perſpectam habeat. Eam igitur his uerbis cõprehendi, certo credendum eſt:* Hic eſt calix ſanguinis mei, noui, & æterni teſtamenti, myſterium fidei, qui pro uobis, & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. *Ex quibus uerbis plura quidem a ſacris ſcripturis colliguntur: quædam uero in Eccleſia ex apoſtolica traditione conſeruata ſunt. nam, quod*
Luc.22 *dicitur,* Hic eſt calix, *a D. Luca, & ab Apoſtolo*

ſcriptum

scriptum est. quod uero sequitur: Sanguinis mei, uel sanguis meus noui testamẽti, qui pro uobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum, partim a D. Luca, partim a D. Matthæo dictum est. Verba autẽ illa, Aeterni, &, Mysterium fidei, *sancta traditio, catholicæ ueritatis interpres & custos, nos docuit. Verum de hac forma nemo dubitare poterit, si, quod antea dictum est de forma consecrationis, quæ ad panis elementum adhibetur, hoc etiam loco attendatur. constat enim, ijs uerbis, quæ uini substantiam in sanguinem Domini conuerti significant, huius elementi formam contineri. Quare, cum uerba illa hoc aperte declarent, perspicuum est, aliam formam constituendam non esse. Exprimunt autem præterea quosdam effusi sanguinis in passione Domini admirabiles fructus, qui ad hoc sacramentũ maxime pertinent. Vnus est, aditus ad æternam hereditatem, quæ noui, atque æterni testamenti iure ad nos uenit. Alter est, aditus ad iustitiam per mysterium fidei: Iesum enim per fidẽ in sanguinem eius propitiatorem Deus proposuit, ut ipse sit iustus, & iustificans eum, qui ex fide est Iesu Christi. Tertius est, remissio peccatorum. Quoniam uero hæc ipsa cõsecrationis uerba plena mysteriorũ sunt, aptissimeque ad rem conueniunt, diligentius perpendere ea oportet. Quod uero dicitur;* Hic est calix sanguinis mei; *sic intelligendum est:* Hic est sanguis meus, *qui hoc calice continetur. Recte autem, & apposite, dum sanguis hic, ut est fidelium potus, consecratur, calicis mentio facienda est. neque enim sanguis huiusmodi potionem satis significare uideretur, nisi uase*

1.Cor.11

Luc.22

Matth.26

aliquo

aliquo exceptus esset. Sequitur deinde, Noui testamenti: *quod quidem ob eam rem additum est, ut intelligeremus Christi domini sanguinem non figura, quemadmodum in ueteri testamẽto fiebat, (de eo enim apud*
Heb. 9 *Apostolum ad Hebræos legimus, Sine sanguine testamentum dedicatum non esse) sed uere, & re ipsa hominibus tradi; quod ad nouum testamẽtum pertinet. quare Apostolus inquit: Ideo noui testamenti mediator est Christus, ut, morte intercedente, repromissionem accipiant, qui uocati sunt, æternæ hereditatis. Verbum uero,* Aeterni, *ad hereditatem æternam, quæ Christi domini, æterni testatoris, morte ad nos iure peruenit, referendum est. Quod subiungitur,* Mysterium fidei; *non rei ueritatem excludit, sed, quod occulte latet, atque ab oculorum sensu remotissimum est, certa fide credendum esse significat. Diuersa uero hisce uerbis sententia hoc loco subiecta est ab ea, quam habent, cum baptismo etiam tribuuntur. nam quod sanguinem Christi, sub uini specie latentem, fide cernimus, mysterium fidei dicitur. at baptismus, quoniam uniuersam Christianæ fidei professionẽ complectitur, a nobis fidei sacramẽtum, a Græcis mysterium iure appellatur. Quamquam alia etiam ratione sanguinẽ Domini, fidei mysterium dicimus, quod scilicet in eo maxime plurimum difficultatis, & negotij humana ratio experiatur, cum nobis fides credendum proponit, Christum dominum uerum Dei filium, simulque Deum, & hominem, mortẽ pro nobis pertulisse; quæ quidẽ mors sanguinis sacramento designatur. Quapropter apposite hoc loco potius, quam in consecratione corporis,*

passio Dominica commemoratur, his uerbis; Qui effundetur in remissionem peccatorum. *Sanguis enim, separatim consecratus, ad passionem Domini, & mortem, et passionis genus ante omnium oculos ponendum, maiorem uim & momentum habet. Sed uerba illa, quæ adduntur;* Pro uobis, & pro multis; *a Matthæo, & Luca, singula a singulis sumpta sunt; quæ tamen sancta Ecclesia, spiritu Dei instructa, simul coniunxit: pertinent autem ad passionis fructum, atque utilitatem declarandam. nam, si eius uirtutem inspiciamus; pro omnium salute sanguinem a Saluatore effusum esse fatendum erit: si uero fructum, quem ex eo homines perceperint, cogitemus; non ad omnes, sed ad multos tantum eam utilitatem peruenire, facile intelligemus. Cum igitur,* Pro nobis, *dixit; uel eos, qui aderant, uel delectos ex Iudæorum populo, quales erant discipuli, excepto Iuda, quibuscum loquebatur, significauit. Cum autem addidit,* Pro multis; *reliquos electos ex Iudæis, aut gentibus intelligi uoluit. Recte ergo factum est, ut, Pro uniuersis, nō diceretur; cum hoc loco tantummodo de fructibus passionis sermo esset, quæ salutis fructum delectis solum attulit. Atque huc spectāt uerba illa Apostoli; Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Et quod Dominus apud Ioannem inquit; Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi, quia tui sunt. Plurima alia in huius consecrationis uerbis latent mysteria; quæ Pastores, assidua rerum diuinarum meditatione, & studio, ipsi per se, iuuante Domino, facile assequentur.*

[Margin: Matth. 26 / Luc. 22 / Heb. 9 / Ioan. 17]

*Sed iam ad earum rerum explicationē oratio reuer
tatur; quæ ut a fidelibus ignorentur, nullo modo cōmit
1.Cor.11 tendum eſt. Ac, quoniā Apoſtolus admonet, grauiſſi
mum ſcelus admitti ab ijs, qui non dijudicant corpus
Domini; hoc in primis doceant Paſtores, animū atque
rationem a ſenſibus omni ſtudio auocandam eſſe. ſi e-
nim fideles ea tantum in hoc ſacramento contineri ſibi
perſuaſerint, quæ ſenſibus percipiunt; in ſummam im-
pietatem adducantur, neceſſe eſt; cum nihil aliud, præ
ter panis, ac uini ſpeciem, oculis, tactu, odoratu, guſtu
ſentientes, panem tantummodo, ac uinum in ſacramen
to eſſe iudicauerint. Curandum igitur eſt, ut fidelium
mentes, quam maxime fieri poteſt, a ſenſuum iudicio
abſtrahantur, atque ad immenſam Dei uirtutem, &
potentiam contemplandā excitentur. Tria enim ſunt
maxime admiranda, atque ſuſcipienda, quæ in hoc ſa-
cramento uerbis conſecrationis effici, fides catholica ſi
ne ulla dubitatione credit, ac confitetur. Primū eſt, ue
rum Chriſti domini corpus, illud idem, quod natum ex
uirgine, in cælis ſedet ad dexteram Patris, hoc ſacra-
mento contineri. Alterum eſt, nullam in eo elemento-
rū ſubſtantiam remanere; quamuis nihil magis a ſenſi
bus alienum, & remotum uideri poſſit. Tertium eſt,
quod ex utroque facile colligitur, & ſi uerba conſecra
tionis id maxime exprimunt, accidentia, quæ aut ocu
lis cernuntur, aut alijs ſenſibus percipiuntur, ſine ulla
re ſubiecta eſſe, mira quadā, atque inexplicabili ratio
ne. Ac panis quidē, & uini accidētia omnia licet uide
re: quæ tamen nulli ſubſtātiæ inhærent, ſed per ipſa con
ſtant: cū panis, et uini ſubſtātia in ipſum Domini cor-*

pus

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

pus & ſanguinem ita mutetur, ut panis, & uini ſubſtã tia omnino eſſe deſinant. Verũ, ut prius de primo aga tur, conẽtur Paſtores explicare, quam perſpicua, & clara ſint Saluatoris noſtri uerba, quæ corporis eius ue ritatem in ſacramento demonſtrãt. nam, cum inquit: Hoc eſt corpus meum: Hic eſt ſanguis meus: *ne- mo, qui modo ſanæ mentis ſit, ignorare poteſt, quid no bis intelligendum ſit; præſertim cum de humana natu ra ſermo habeatur: quam in Chriſto uere fuiſſe, catho- lica fides dubitare neminem patitur: ut uir ſanctiſſi- mus, atque doctiſſimus Hilarius præclare ſcripſerit, de ueritate carnis & ſanguinis Chriſti, cum ex ipſius Domini profeſſione, & fide noſtra, caro eius uere ſit ci bus, relictũ non eſſe ambigendi locum. Verũ alter præ terea locus a Paſtoribus enucleandus eſt; ex quo aperte licet cognoſcere, uerum Domini corpus, & ſanguinem in Euchariſtia contineri. nam Apoſtolus, poſteaquam commemorauit, panem, & uinum a Domino conſecra tum, & ſacra myſteria apoſtolis ſuis adminiſtrata eſ- ſe, ſubiungit: Probet autẽ ſe ipſum homo, ac ſic de pa ne illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat, & bibit indigne, iudicium ſibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini. Quod ſi, ut hæretici dicti- tant, nihil aliud in ſacramento uenerandum eſſet præ- ter memoriã & ſignũ paſſionis Chriſti; quid opus erat tam grauibus uerbis fideles hortari, ut ſe ipſos proba- rent? Graui enim illa,* Iudicii, *uoce declarauit Apo- ſtolus, nefarium aliquod ſcelus ab eo admitti, qui im- pure ſumens corpus Domini, quod in Euchariſtia occul te latet, ab alio ciborum genere non diſtinguit. quod*

Matth. 26
Mar. 14
Luc. 22

1. Cor. 11

etiam

etiam supra in eadem epistola uberius explicauit Apo-
1. Cor. 10 *stolus his uerbis: Calix benedictionis, cui benedicimus, non ne communicatio sanguis Christi est? & panis, quem frangimus, non ne participatio corporis Domini est? Quæ quidem uerba ueram corporis & sanguinis Christi domini substantiam demonstrant.*

Hæc igitur scripturæ loca a Pastoribus explicanda erunt, atque in primis docẽdum, nihil in eis dubij, aut incerti relictum esse; præsertim cum hæc Ecclesiæ Dei sacrosancta auctoritas interpretata sit: ad cuius sententiæ cognitionem duplici uia & ratione possumus peruenire. Prima est, cum Patres, qui ab initio Ecclesiæ, atque omni deinceps ætate floruerunt, & ecclesiasticæ doctrinæ optimi testes sunt, consulimus. hi uero summo consensu omnes huius dogmatis ueritatem apertissime tradiderunt. quorum singula testimonia afferre, quoniam operosi laboris esset, satis erit pauca notare, uel indicare potius, ex quibus iudicium de ceteris facile fieri poterit. Primus igitur D. Ambrosius fidem suam proferat, qui in libro de ijs, qui initiãtur mysterijs, testatus est, uerum Christi corpus in hoc sacramento sumi, sicut uerum ex uirgine sumptum est, idque certissima fide tenendum esse. & alio loco docet, ante consecrationem panem ibi esse, post consecrationem autem carnem Christi. Accedat alter testis D. Chrysostomus, non minoris fidei, & grauitatis: qui quidem cum multis alijs in locis hanc ipsam ueritatem profitetur, & docet, tum uero præcipue homilia 60. de ijs, qui sacra mysteria impure sumunt, itemque homilia 44. & 45. in sanctum Ioannem: inquit

De myst. init. ca. 9. lib. 4. de Sacra. c. 4

Ad Pop. Antioch. hom. 60. 61. 44. 45

enim:

enim: Pareamus Deo, neque contradicamus; licet uel cogitationibus, uel oculis nostris uideatur aduersari, quod dicitur: Ipsius enim sermo infallibilis est; sensus noster facile seducitur. His uero omni ex parte consentiunt, quæ D. Augustinus, acerrimus catholicæ fidei propugnator, semper docuit, atque in primis titulum psalmi 33. explanans: scribit enim: Portare se in manibus suis, homini impossibile est, solique Christo cō uenire potest: ferebatur enim ille in manibus suis, quā do commendans ipsum corpus suum ait, Hoc est corpus meum. Ac Cyrillus præterea, Iustinus, & Irenæus adeo aperte lib. IV. in Ioānem ueram Domini carnem in hoc sacramento esse affirmat, ut eius uerba nullis possint fallacibus, & captiosis interpretationibus obscurari. Quod si Pastores alia etiam Patrum testimonia requirent, facile erit sanctos Dionysium, Hilarium, Hieronymum, Damascenum addere, innumerabilesq. alios, quorum de hac re grauissimas sententias, doctorum, & piorum hominum industria, & labore in unū congestas, passim legimus. Altera restat uia, qua sanctæ Ecclesiæ iudicium in ijs, quæ ad fidem pertinēt, inuestigare liceat, contrariæ scilicet doctrinæ, & opinionis damnatio. At uero constat, semper corporis Christi ueritatem in sancto Eucharistiæ sacramento, ita per uniuersam Ecclesiam diffusam, & disseminatam esse, & consentienti uoluntate ab omnibus fidelibus receptam, ut, cum ante quingentos annos Berengarius id negare ausus esset, ibique signum tantummodo esse assereret, statim in Vercellensi Concilio, quod Leonis IX. auctoritate conuocatum fuerat,

omnium

Cōcione i. tractās illud 1. Re. 21. Secundum 70. legitur & ferebatur in manibus suis.

Lib. 4. in Ioan. cap. 12. 13. 14. 15. 16

omnium sententijs condemnatus, ipse hæresim suam anathemati addixerit. qui postea cum ad eandem impietatis insaniam redijsset, tribus alijs Concilijs, Turonensi, & duobus Romanis, quorum alterũ Nicolaus II, *alterũ Gregorius* VII, *Pontifices max. conuocarunt, damnatus est. Eam postea sentẽtiam Innocentius* III. *in Concilio Lateranensi magno confirmauit: ac deincpes a Florẽtina, & Tridentina Synodis eiusdem ueritatis fides apertius declarata, ac stabilita est. Hæc igitur si pastores diligenter exposuerint; (ut nihil dicamus de ijs, qui, erroribus obcæcati, nihil magis, quam ueritatis lucem, oderunt) & infirmos confirmare, & piorum mentes summa quadam lætitia, & uoluptate afficere poterũt; cum præsertim fidelibus dubitare nõ liceat, quin inter ceteros fidei articulos huius etiã dogmatis fides comprehendatur. nam, cum Dei summam omnium rerum potestatẽ credũt, & confitentur; credant etiam necesse est, potestatem ei non defuisse maximi huius operis efficiendi, quod in Eucharistiæ sacramento admiramur, & colimus. Deinde, cum credunt sanctam Ecclesiam catholicam, necessario sequitur, ut simul credant eam esse, quã explicauimus, huius sacramenti ueritatem. Sed nihil est profecto, quod ad piorum iucunditatem, & fructum addi possit, cum huius altissimi sacramenti dignitatem cõtemplantur. Primum enim intelligunt, quanta sit euangelicæ legis perfectio, cui datum est, id re ipsa habere, quod signis tantum & figuris Mosaicæ legis tempore adumbratum fuerat. Quare diuinitus dictum est a Dionysio, Ecclesiam nostram mediam esse inter*

Cap. I. de sacr. conc. Sess. 13

De eccle. hier. c. 5. par. I.

Synagogam,

Synagogam, & supremam Hierusalem, ac propterea utriusque participem. Ac profecto satis mirari fideles numquam poterunt sanctæ Ecclesiæ perfectionem, eiusque gloriæ altitudinem; cum inter eam, & cælestem beatitudinem unus tantum gradus interesse uideatur. Hoc enim nobis cum cælitibus commune est, ut utrique Christum Deum, & hominem præsentem habeamus: sed, quo uno gradu ab eis distamus, illi præsentes beata uisione perfruuntur; nos præsentem, & tamen ab oculorum sensu remotum, sacrorum mysteriorum admirabili integumẽto se occultantem, firma, & constanti fide ueneramur. Præterea, fideles hoc sacramento Christi Saluatoris nostri perfectissimam caritatem experiuntur. eius enim bonitatem maxime decuit naturam, quam a nobis sumpserat, a nobis numquam subtrahere, sed, quantum fieri posset, esse, uersarique nobiscum uelle: ut illud omni tempore uere, & proprie dictum uideretur: Deliciæ meæ, esse cum filiis hominum. Prouer. 8

Iam uero hoc loco a Pastoribus explicandum est, nõ solum uerum Christi corpus, & quidquid ad ueram corporis rationem pertinet, ueluti ossa, & neruos, sed etiam totum Christum in hoc Sacramento contineri. Docere autem oportet, Christum nomen esse Dei & hominis, unius scilicet personæ, in quo diuina, & humana natura cõiuncta sit. quare utramque substantiam, & quæ utriusq. substantiæ consequentia sunt, diuinitatem, & totam humanam naturam, quæ ex anima, & omnibus corporis partibus, & sanguine etiam constat, complectitur: quæ omnia in Sacramento esse credẽ

De concomitantia partium corporis Christi in hoc Sacramento.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

dum est. nam, cum in cælo tota humanitas diuinitati in una persona & hypostasi coniuncta sit; nefas est suspicari, corpus, quod in Sacramento inest, ab eadem diuinitate seiunctum esse. In quo tamen Pastores animaduertant, necesse est, non omnia eadem ratione, aut uirtute, in hoc Sacramento contineri. Quædam enim sunt, quæ ex ui, & efficientia consecrationis in Sacramento esse dicimus. nam cum uerba illa efficiãt, quidquid significant, id esse in Sacramento ex ui Sacramenti, diuinarum rerum scriptores appellarunt, quod uerborum forma exprimitur. ita si contingeret, ut aliquid ab alijs rebus omnino seiunctum esset, id solum, quod forma significaret, in Sacramento esse, cetera non item esse docuerunt. quædam uero in Sacramento continẽtur, quod illis rebus coniuncta sint, quæ forma exprimuntur. nam, cum forma, quæ ad panem consecrandum adhibetur, corpus Domini significet, cum dicitur; Hoc est corpus meum; ipsum Christi domini corpus ex ui Sacramẽti in Eucharistia erit. At, quia corpori sanguis, anima, & diuinitas coniungitur, hæc quoque in Sacramento erunt omnia, non quidem ex consecrationis uirtute, sed ut ea, quæ corpori coniuncta sunt. Atque hæc ex concomitantia in Sacramento esse dicuntur: qua ratione totum Christum in Sacramento esse perspicuum est. si enim duo aliqua inter se re ipsa coniungantur; ubi unum sit, ibi alterũ etiam esse necesse est. Sequitur itaque, totum Christũ usque adeo tã in panis, quã in uini specie contineri, ut, quemadmodum in panis specie nõ corpus modo, sed etiam sanguis, & totus Christus uere inest, sic contra in

uini

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

uini ſpecie nō ſolum ſanguis, ſed corpus, & totus Chriſtus uere inſit. Sed, quamquam hæc ita ſe habere, omnibus fidelibus certum & perſuaſiſſimum eſſe debet: optimo tamen iure inſtitutum eſt, ut ſeparatim duæ conſecrationes fierent. Primo enim, ut paſſio Domini, in qua ſanguis a corpore diuiſus eſt, magis referatur: cuius rei cauſſa in conſecratione ſanguinem effuſum eſſe meminimus. Deinde maxime conſentaneum fuit, ut, quoniam Sacramento ad alendam animam utendum nobis erat, tamquam cibus & potus inſtitueretur, ex quibus perfectum corporis alimentum conſtare perſpicuum eſt. Neque uero illud prætermittendum, non ſolum in utraque ſpecie, ſed in quauis utriuſque ſpeciei particula totum Chriſtum contineri. ſic enim Auguſtinus ſcriptū reliquit: Singuli accipiunt Chriſtum dominū, et in ſingulis portionibus totus eſt, nec per ſingulos minuitur, ſed integrum ſe præbet in ſingulis. Atque id præterea ex euāgeliſtis facile colligi poteſt. neque enim credendum eſt, ſingula panis fruſta propria uerborum forma a Domino conſecrata eſſe, ſed eadem ſimul omnem panem, qui ad ſacra myſteria conficienda, atque apoſtolis diſtribuenda ſatis futurus eſſet. id quod de calice factum eſſe apparet, cum ipſe dixit: Accipite, & Luc. 22
diuidite inter uos. Hactenus quæ explicata ſunt, eo pertinent, ut oſtēdant Paſtores, uerum Chriſti corpus, & ſanguinem in Euchariſtiæ Sacramento contineri. Nunc, quod alterū erat propoſitū, docebūt, etiā panis & uini ſubſtantiam in Sacramento poſt conſecrationem non remanere. Hoc uero quamuis maximam admirationem merito habere poſſit, tamen cum eo, quod

prius demonstratum est, necessario coniungitur. Etenim, si est uerum Christi corpus sub panis, & uini specie post consecrationem; omnino necesse est, cum ibi antea non esset, hoc uel loci mutatione, uel creatione, uel alterius rei in ipsum conuersione factum esse. At uero fieri non posse constat, ut corpus Christi in Sacramento sit, quod ex uno in alium locũ uenerit. ita enim fieret, ut a cœli sedibus abesset: quoniam nihil mouetur, nisi locum deserat, a quo mouetur. Creari autem corpus Christi minus credibile est, ac ne in cogitationẽ quidem cadere hoc potest. relinquitur ergo, ut in Sacramento sit corpus Domini, quod panis in ipsum conuertatur. quare nulla panis substantia remaneat, necesse est. Hac ratione adducti Patres, & maiores no-
Cap. 1 *stri, in Concilijs, Lateranensi magno, & Florentino,*
Sess. 13 *huius Articuli ueritatẽ apertis decretis confirmarũt:*
Cap. 2 *a Tridentina uero Synodo explicatius ita definitũ est: Si quis dixerit in sacrosancto Eucharistiæ Sacramento remanere substantiam panis, & uini, una cum corpore, & sanguine domini nostri Iesu Christi; anathema sit. Hæc uero ex testimonijs scripturarum facile fuit colligere; primum, quod in eius Sacramenti institu-*
Matth. 26 *tione ipse Dominus dixit; Hoc est corpus meum. uocis*
Mar. 14 *enim,* Hoc, *ea uis est, ut omnẽ rei præsentis substantiã*
Luc. 22 *demonstret. quod si panis substantia remaneret, nullo*
1. Cor. 11 *modo uere dici uideretur; Hoc est corpus meum. De-*
Ioan. 6 *inde Christus dominus apud Ioannem, Panis, inquit, quem ego dabo, caro mea est pro mundi uita; panem uidelicet carnem suam uocans. Ac paullo post subiecit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & bi*

beritis

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

beritis eius ſanguinem, non habebitis uitam in uobis. & rurſus: Caro mea uere eſt cibus, & ſanguis meus uere eſt potus. Cum ergo tam claris, & perſpicuis uerbis carnem ſuam panem, & cibum uerum, ſanguinem item uerum potum nominauerit; ſatis uidetur declaraſſe, nullam in Sacramento ſubſtantiam panis, & uini remanere. Atque hanc perpetuo ſanctorum Patrum conſentientem fuiſſe doctrinam, qui eos euoluerit, facile intelliget. D. quidem Ambroſius ita ſcribit: Tu forte dicis: meus panis eſt uſitatus: ſed panis iſte, panis eſt ante uerba Sacramentorum: ubi acceſſerit conſecratio, de pane fit caro Chriſti. Quod quidem ut facilius probare poſſet, uaria deinde affert exẽpla, & ſimilitudines. Alibi uero, cum uerba illa interpretaretur; Omnia, quæcumque Dominus uoluit, fecit in cælo, & in terra; Licet, inquit, figura panis, et uini uideatur, nihil tamen aliud, quam caro Chriſti, & ſanguis, poſt conſecrationem credendum eſt. Atque eiſdem fere uerbis eãdem ſententiam ſanctus Hilarius exponens, docuit, quamuis extrinſecus panis, & uinũ uideatur, uere tamen corpus, & ſanguinem Domini eſſe. Sed moneant Paſtores hoc loco, mirandum non eſſe, ſi poſt conſecrationem panis etiam uocetur. hoc enim nomine Euchariſtia appellari conſueuit; tũ quia panis ſpeciem habeat; tum quia naturalem alendi, & nutriendi corporis uim, quæ panis propria eſt, adhuc retineat. Eam autem eſſe ſacrarum litterarum conſuetudinem, ut res ita appellet, cuiuſmodi eſſe uideantur, ſatis oſtendit, quod in Geneſi dictum eſt, tres uiros Abrahæ apparuiſſe, qui tamen tres angeli

Lib. 4. de ſacr. cap. 4

Gen. 18
Act. 1

geli erant. Et duo illi, qui apostolis, adscendente in cælum Christo domino, apparuerunt, cum essent angeli, uiri dicuntur. Difficillima est omnino huius mysterij explicatio; sed tamen conabuntur Pastores, ijs, qui magis in diuinarum rerum cognitione profecerunt, (nam qui adhuc imbecilliores sunt, uerendum esset, ne rei magnitudine opprimerentur) conabuntur, inquam, tradere huius admirabilis conuersionis modũ: quæ ita fit, ut tota panis substantia diuina uirtute in totam corporis Christi substantiam, totaque uini substantia in totam sanguinis Christi substantiam, sine ulla Domini nostri mutatione, conuertatur. neque enim Christus aut generatur, aut mutatur, aut augescit, sed in sua substantia totus permanet. quod mysterium cũ D. Ambrosius declararet, Vides, inquit, quã operatorius sit sermo Christi. Si ergo tanta uis est in sermone domini Iesu, ut inciperent esse, quæ nõ erant, mũdus scilicet: quanto magis operatorius est, ut sint, quæ erãt, et in aliud commutentur? In quam sentẽtiã alij etiã ueteres, et grauissimi Patres scriptum reliquerunt: D. quidem Augustinus: Fideliter fatemur ante consecrationẽ panem esse, & uinũ, quod natura formauit, post cõsecrationẽ uero carnem Christi, & sanguinem, quod benedictio consecrauit. Damascenus: Corpus secũdum ueritatem coniunctum est diuinitati, corpus ex sancta uirgine: non quod ipsum corpus assumptũ de cælo descendat: sed quod ipse panis, & uinum in corpus et sanguinem Christi transmutentur. Huius itaque admirabilis conuersio conuenienter & proprie a sancta catholica Ecclesia transsubstantiatio est appellata,

Lib. 4. de Sacra. ca. 4.

De consecr. dist. 2. ca. Nos.

Lib. 4. fidei orth. cap. 14.

ta, quemadmodum ſacra Tridentina Synodus docuit. Vt enim generatio naturalis, quod forma in ea mutatur, recte, & proprie Transformatio dici poteſt: ita etiam, quod in ſacramento Euchariſtiæ tota unius rei ſubſtantia in totam alterius rei ſubſtantiam tranſeat, uerbum Tranſſubſtantiationis recte, et ſapienter a maioribus noſtris inuentum eſt. Seſſ. 4. can. 2.

Sacroſanctũ Euchariſtiæ ſacramẽtum pie credẽdum, non curioſe ſcrutandũ.

Sed illud ſæpiſſime a ſanctis Patribus repetitum fideles admonendi ſunt, ne curioſius inquirant, quo pacto ea mutatio fieri poſſit. nec enim percipi a nobis poteſt, nec in naturalibus mutationibus, aut in ipſa rerũ creatione eius rei exemplum aliquod habemus. Verũ, quid hoc ſit, fide cognoſcendum eſt; quo modo fiat, curioſius non inquirendum. Non minorem uero cautionem Paſtores adhibeant, oportet, in eo etiam myſterio explicando, quo modo Chriſti domini corpus uel in minima panis particula totum contineatur: uix enim umquam huiuſmodi diſputationes inſtituendæ erunt: ſed tamẽ, quando Chriſtiana caritas hoc poſtulauerit, primum quidẽ meminerint, fidelium animos illa uoce præmunire; Non erit impoſſibile apud Deũ omne uerbum. Deinde uero doceant, Chriſtum dominum in hoc ſacramento, ut in loco, non eſſe: etenim locus res ipſas cõſequitur, ut magnitudine aliqua præditæ ſunt: Chriſtum uero dominum ea ratione in ſacramento eſſe non dicimus, ut magnus, aut paruus eſt, quod ad quantitatem pertinet, ſed ut ſubſtantia eſt. ſubſtantia enim panis in Chriſti ſubſtantiam, non in magnitudinem, aut quantitatem, conuertitur. nemo uero dubitat, ſubſtantiam æque in paruo atque in magno ſpatio contineri. Luc. 1

tineri. eam & aeris ſubſtantia, totaque eius natura, ſic in parua, ut in magna aeris parte, itemque tota aquæ natura non minus in urnula, quam in flumine, inſit, neceſſe eſt. Cum igitur panis ſubſtantiæ, corpus Domini noſtri ſuccedat; fateri oportet, ad eundem plane modum in ſacramento eſſe, quo modo panis ſub ſtãtia ante conſecrationem. ea uero utrum ſub magna, an ſub parua quantitate eſſet, nihil ad eam omnino per tinebat. Tertium reſtat, quod in hoc ſacramento maximum atque admirabile uideatur; quod quidem, iam duobus alijs explicatis, facilius a Paſtoribus tractari poſſe, exiſtimandum eſt, panis uidelicet & uini ſpecies in hoc ſacramento ſine aliqua re ſubiecta conſtare. Nam, cum antea demonſtratum ſit, corpus Domini & ſanguinem uere in ſacramento eſſe, ita ut nulla amplius ſubſit panis, & uini ſubſtantia; quoniam ea accidentia Chriſti corpori, & ſanguini inhærere non poſſunt: relinquitur, ut ſupra omnem naturæ ordinem ipſa ſe, nulla alia re niſa, ſuſtentent. hæc perpetua, & conſtans fuit catholicæ Eccleſiæ doctrina; quæ etiam facile eorum teſtimoniorum auctoritate confirmari poterit, quibus antea planum factum eſt, nullam reſidere in Euchariſtia panis, aut uini ſubſtantiam. Sed nihil magis fidelium pietati conuenit, quam, omiſſis ſubtilioribus quæſtionibus, huius admirabilis ſacramenti maieſtatem uenerari, & colere; ac deinde in eo ſummam Dei prouidentiam ſuſpicere, quod ſacroſancta myſteria ſub panis, & uini ſpecie adminiſtranda inſtituerit. nam, cum a communi hominum natura maxime abhorreat, humanæ carnis eſca, aut ſanguinis

potione

potione ueſci; ſapientiſſime fecit, ut ſanctiſſimum corpus & ſanguis ſub earum rerum ſpecie, panis, inquã, & uini, nobis adminiſtraretur, quorum quotidiano, & communi alimento maxime delectamur. Adiunctæ uero etiam ſunt duæ illæ utilitates: quarum prima eſt, quod ab infidelium calumnia liberati ſumus, quas facile effugere non poſſemus, ſi Dominum ſub propria ſpecie comedere uideremur: altera eſt, quod, dum corpus, & ſanguinem Domini ita ſumimus, ut tamen, quod uere fit, ſenſibus percipi non poſſit, hoc ad fidem in animis noſtris augendam plurimum ualet; quæ quidem, ut ſancti Gregorij ſententia peruulgatum eſt, ibi non habet meritum, ubi humana ratio præbet experimentum. Hæc autem, quæ hactenus expoſita ſunt, non niſi magna adhibita cautione, pro audientium captu, & temporum neceſſitate explicanda erunt.

Verum, quæ de huius admirabili Sacramenti uirtute, & fructibus dici poſſunt, nullum eſſe genus fideliũ exiſtimandum eſt, ad quos earum rerum cognitio non pertineat, quibus maxime neceſſaria uideri nõ debeat. Vt enim Euchariſtiæ utilitatem fideles intelligant, ob eam potiſſimum cauſſam, quæ de hoc Sacramento tam multis uerbis diſſeruntur, cognoſcenda ſunt. Sed, quoniam immenſæ eius utilitates, & fructus nulla oratione explicari poſſunt, unus, aut alter locus a Paſtoribus tractãdus erit, ut oſtendãt, quanta in ſacroſanctis illis myſterijs, bonorum omnium copia, & affluẽtia incluſa ſit: hoc uero aliqua ex parte ita aſſequẽtur, ſi, omniũ ſacramentorũ ui, atque natura patefacta, Eu- **De multiplici & admirabili fructu tanti ſacramenti.**

chariſtiam

charistiam fonti, cetera riuulis comparauerint. uere enim ac necessario fons omnium gratiarum dicēda est, cum fontem ipsum cælestium charismatum, & donorum, omniumque Sacramentorum auctorem Christū dominum admirabili modo in se contineat; a quo tam quam a fonte ad alia Sacramenta, quidquid boni, & perfectionis habent, deriuatur. Ex hoc igitur diuinæ gratiæ amplissima munera, quæ nobis hoc Sacramento impertiuntur, facile colligi poterunt. Commode etiam fieri uidebitur, si panis, & uini natura, quæ huius Sacramenti Symbola sunt, perpendatur. nam, quos usus corpori panis, & uinum affert, eos omnes animæ saluti, & iucunditati, ac meliori quidem ac perfectiori ratione, Eucharistiæ Sacramentum præbet. Neque enim hoc Sacramentum in substantiam nostram, ut panis, & uinum, mutatur; sed nos quodam modo in eius naturam conuertimur: ut recte illud D. Augustini ad hunc locum transferri possit: Cibus sum grandium: cresce, & manducabis me: nec tu me mutabis in te, sicut cibum carnis tuæ: sed tu mutaberis in me. Quod si gratia, & ueritas per Iesum
Ioan. 1 *Christum facta est; in animam quoque influat, est necesse, cum eum pure, & sancte accipit, qui de se*
Ioan. 6 *ipso dixit; Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Nam, qui pietatis, & religionis studio affecti hoc Sacramentum sumunt, nemini dubium esse debet, quin ita filium Dei in se admittant, ut eius corpori tamquam uiua membra inserantur: siquidem scriptum*
Ioan. 6 *est: Qui manducat me, & ipse uiuet propter me.*

Item:

Item: Panis, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi uita. Quem locum Cyrillus dum interpretaretur, inquit: Dei uerbum uniẽs ſe ipſum propriæ carni, fecit ipſam uiuificatiuam. Eum ergo decebat miro quodã modo uniri corporibus per ſacram eius carnem, & pretioſum ſanguinem, quæ accipimus in benedictione uiuificatiua in pane & uino. Verum, quod dicitur Euchariſtia gratiam tribui, Paſtores admoneant, oportet, ita intelligendum non eſſe, perinde ac neceſſe non ſit, ut, qui re ipſa hoc Sacramentum utiliter percepturus eſt, gratiam antea adeptus fuerit. Conſtat enim, quemadmodum mortuis corporibus naturale alimentum nihil prodeſt, ita etiam animæ, quæ ſpiritu non uiuit, ſacra myſteria non prodeſſe. ac propterea panis, & uini ſpeciem habent, ut ſignificetur, non quidem reuocandæ ad uitam animæ, ſed in uita conſeruandæ cauſſa inſtituta eſſe.

Verum hoc ideo dictum eſt, quoniam prima etiam gratia (qua omnes præditos eſſe oportet, ante quã ſacrã Euchariſtiã ore contingere audeant, ne iudiciũ ſibi mãducẽt, & bibant) nemini tribuitur, niſi hoc ipſum Sacramentum deſiderio, & uoto percipiant. Eſt enim omnium Sacramentorũ finis, & eccleſiaſticæ unitatis, ac coniunctionis ſymbolum: neque extra Eccleſiã conſequi gratiã ullus poteſt. Deinde, quoniam, uti corpus cibo naturali non conſeruatur modo, ſed etiam augetur, guſtusq. nouam quotidie ex eo uoluptatem, & ſuauitatem percipit: ita etiam ſacræ Euchariſtiæ cibus non ſolum animam ſuſtentat, ſed uires illi addit, efficitque ut ſpiritus diuinarum rerũ delectatione magis

gis ac magis commoueatur: ob eam caussam fit, ut, gratiam hoc sacramento tribui, recte, & uerissime dicatur. Sap. 16 *iure enim mannæ comparari potest, ex quo omnis saporis suauitas percipiebatur. Remitti uero Eucharistia, & condonari leuiora peccata, quæ uenialia dici solent, non est, quod dubitari debeat. Quidquid enim cupiditatis ardore anima amisit, dum leui aliqua in re* Sap. 16 *parum offendit, totum id Eucharistia, eas ipsas minores culpas abstergens, restituit: quemadmodum etiam (neque enim a proposita similitudine discedendum uidetur) quod innati caloris ui quotidie detrahitur, ac deperit, paullatim addi, & refici naturali alimento* Lib. 4. de Sacr. ca. 6. lib. 5. c. 4 *sentimus. Quare merito a D. Ambrosio de hoc cælesti sacramento dictum est: Iste panis quotidianus sumitur in remedium quotidianæ infirmitatis. Verum hæc de ijs peccatis intelligenda sunt, quorum sensu, & delectatione animus non permouetur. Illa præterea in sacris mysterijs uis est, ut nos a criminibus puros, & integros, atque a tentationum impetu incolumes seruet, ac tamquam cælesti medicamento animam præparet, ne alicuius mortiferæ perturbationis ueneno facile infici, ac corrumpi queat. Atque ob eā etiam caus-* Lib. 1. ep. 2. ad Cor. *sam, ut testatur diuus Cyprianus, cum olim a tyrannis fideles ad tormenta, & cædē propter Christiani nominis confessionem uulgo raperentur; ne illi forte dolorū acerbitate uicti in salutari certamine deficerent, uetus in Ecclesia catholica mos fuit, ut eis ab Episcopis Dominici corporis, & sanguinis sacramenta præberentur. Sed carnis etiam libidinem cohibet, ac reprimit. dum enim caritatis igne animos magis incendit, con-*

cupiſcentiæ ardorem reſtinguat, neceſſe eſt. Poſtremo, ut uno uerbo omnes huius ſacramenti utilitates, & beneficia comprehendantur, dicendum eſt, ſacræ Euchariſtiæ ſummam uim eſſe ad æternam gloriam comparandam. ſcriptum eſt enim: Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet uitam æternam: & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Ioan. 6 *Huius uidelicet ſacramenti gratia fideles, dum hanc uitam degunt, ſumma conſcientiæ pace, & tranquillitate perfruuntur; deinde eius uirtute recreati, non ſecus atque Elias, qui ſub cinericij panis fortitudine ambulauit uſque ad montem Dei Horeb,* 3. Reg. 19 *cum ex uita emigrandi tempus aduenit, ad æternam gloriam, & beatitudinem adſcendāt. Hæc omnia a Paſtoribus latiſſime explicabuntur, ſi uel D. Ioannis cap. VI. in quo multiplices huius ſacramenti effectus aperiuntur, tractandum ſumpſerint; uel admiranda Chriſti domini facta percurrentes, oſtenderint, cum eos iure ac merito beatiſſimos fuiſſe exiſtimamus, in quorum tecta mortalis receptus eſt, uel qui illius ueſtis, aut fimbriæ tactu ſanitatem recuperarunt, multo nos beatiores, & feliciores eſſe, in quorum animam immortali gloriæ præditus ingredi nō grauetur, ut eius uulnera ſanet omnia, eamque, ampliſſimis muneribus ornatam, ſibi coniungat.*

De uſu & modo ſumēdi ſacramēti: deq. præparatione cū animi, tum etiam corporis.

Verum docendum eſt, a quibus ingentes illi ſacræ Euchariſtiæ fructus, qui modo commemorati ſunt, percipi poſſint, neque unam tantum eſſe communicandi rationem, ut fidelis populus diſcat meliora chariſmata æmulari. Recte igitur, & ſapienter maiores

noſtri,

noſtri, ut in Tridentina Synodo legimus, tres huius ſacramenti ſumendi rationes diſtinxerunt. Alij enim ſacramentum tantum accipiunt, ut peccatores, qui ſacra myſteria impuro ore, & corde accipere non ue-
1. Cor. 11 *rentur; quos Apoſtolus ait indigne manducare, & bi*
Tract. 26. in Ioan. *bere corpus Domini. De his D. Auguſtinus ita ſcribit: Qui non manet in Chriſto, & in quo non manet Chriſtus, proculdubio non manducat ſpiritualiter eius carnem, licet carnaliter, & uiſibiliter premat dentibus ſacramẽta corporis, & ſanguinis. Qui itaque hoc modo affecti ſacra myſteria accipiunt, non ſolum ex*
1. Cor. 11 *his nullum capiunt fructum, ſed, ipſo Apoſtolo teſte, iudiciũ ſibi manducant, & bibunt. Alij uero ſpiritu tantummodo Euchariſtiam ſumere dicuntur: ij ſunt, qui deſiderio, & uoto propoſitum cæleſtem illum panem comedunt, fide uiua incenſi, quæ per dilectionem*
Gal. 5 *operatur: ex quo ſi non omnes, maximos certe utilitatis fructus conſequuntur. Alij denique ſunt, qui ſacramento, & ſpiritu ſacram Euchariſtiam percipiunt;*
1. Cor. 11 *qui cum ex Apoſtoli doctrina prius ſe probauerint, ac ueſte nuptiali ornati ad diuinam hanc menſam acceſſerint, ex Euchariſtia capiunt uberrimos illos, quos antea diximus, fructus. Quare perſpicuum eſt, eos ſe maximis, & cæleſtibus bonis priuare, qui, cum ad corporis Domini ſacramentum etiam ſumendum parati eſſe poſſint, ſatis habent ſpiritu tantum ſacram communionem accipere. Sed iam docendum eſt, qua ratione præparatos fidelium animos eſſe oporteat, antequam ad ſacramentalem Euchariſtiæ perceptionem ueniant. Ac primum quidem ut pateat, eam præpara-*

tionem

tionem maxime neceſſariam eſſe, Saluatoris noſtri exẽ plum proponendum eſt. Nam ante quam apoſtolis pre tioſi corporis, & ſanguinis ſui Sacramenta daret, quã uis iam mundi eſſent, pedes eorum lauit; ut declararet omnem diligentiam adhibendam eſſe, ne quid nobis ad ſummam animi integritatem, & innocentiam deſit, cum ſacra myſteria percepturi ſumus. Deinde uero fide les intelligant, quemadmodum, ſi optime affecto, & præparato animo Euchariſtiam aliquis ſumat, ampliſ ſimis cæleſtis gratiæ muneribus ornatur, ita contra, ſi imparatus accipiat, non ſolum nihil commodi, ſed ma xima etiam incommoda, & detrimenta eum accipe re. Optimis enim rebus, & maxime ſalutaribus hoc proprium eſt, ut, ſi in tempore ijs utamur, uehemen ter proſint; ſi in alieno tempore adhibeantur, perni ciem, & exitium afferant. Quare mirandum non eſt, ingentia quoque, & præclariſſima Dei dona, cum be ne conſtituto animo accipiuntur, ad cæleſtem gloriam conſequendam maximo nobis adiumento eſſe; at uero, cum ijs nos ipſos indignos præbemus, ſempiternã mor tem afferre. Id uero arcæ Domini exemplo comproba tur. arca enim fœderis, qua nihil præſtantius Iſrae liticus populus habuit, cui etiam per illam maxima, & innumerabilia beneficia Dominus tribuerat, a Phi liſthæis ablata ſummam illis peſtem, & calamita tem cum æterno dedecore coniunctam importauit. ſic etiam cibi, qui ore accepti in ſtomachum bene affe ctum illabuntur, corpora alunt, & ſuſtentant; qui ue ro in ſtomachum uitioſis humoribus plenum infun di ſolent, graues morbos efficiunt. Primam itaque il

Ioan. 13

1. Reg. 5

lam præparationem fideles adhibeant, ut discernant mensam a mensa, hanc sacram ab alijs profanis, cælestem hunc panem a communi. atque hoc fit, cum certo credimus præsens esse uerum corpus, & sanguinem
Iob.26 *Domini, quem in cælo angeli adorant, ad cuius nutum columnæ cæli contremiscunt, & pauent, cuius gloria plenum est cælum, & terra. Hoc nimirum est dijudi-*
1.Cor.11 *care corpus Domini, quod Apostolus admonuit: cuius tamen mysterij magnitudinem uenerari potius oportet, quam in disputationibus eius ueritatem curiosius perquirere. Altera uero illa præparatio maxime necessaria est, ut unusquisque a se ipso quærat, num pacē*
Matth.5 *cum alijs habeat, num proximos uere atque ex animo diligat. Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum. Deinde conscientiam nostram scrutari diligenter debemus, ne forte exitiali aliquo peccato contaminati simus, cuius pœnitere necesse sit; ut prius contritionis & confessionis medicamento illud*
Sess.13.c. *eluatur. definitum est enim a sancta Tridentina Syno*
7.can 11 *do, nemini licere, quem mortalis peccati conscientia stimulet, si sacerdotis facultas data sit, ante quam se sacramentali confessione purgarit, quantumuis sibi contritus esse uideatur, sacram Eucharistiam accipere. Præterea, taciti cum animis nostris cogitemus, quam indigni simus, quibus diuinum hoc beneficium a Domino tribuatur: quare illud centurionis, de quo*
Matth.8 *idem ipse Saluator testatus est, se non inuenisse tan-*

tam

tam fidem in Iſrael, ex animo dicendum eſt: Domine, non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum. Exquiramus etiam a nobis ipſis, an illud Petri uſurpare nobis liceat; Domine tu ſcis, quia amo te. Meminiſſe enim oportet eum, qui ſine ueſte nuptiali in Domini conuiuio accubuerat, in tenebroſum carcerem coniectum, ſempiternis pœnis addictum fuiſſe. Neque uero animi ſolum, ſed etiã corporis præparatione opus eſt. nam ieiuni ad ſacram menſam accedere debemus, ita ut ſaltem a dimidia antecedentis diei nocte uſque ad illud temporis punctum, quo Euchariſtiam accipimus, nihil omnino comederimus, aut biberimus. Poſtulat etiam tanti Sacramenti dignitas, ut, qui matrimonio iuncti ſunt, aliquot dies a concubitu uxorum abſtineant, Dauidis exemplo admoniti, qui, cum panes propoſitionis a Sacerdote accepturus eſſet, purum ſe, & pueros ſuos ab uxorum conſuetudine tres ipſos dies eſſe profeſſus eſt. Hæc fere ſunt, quæ maxime obſeruari a fidelibus oportet, ut ſe ad ſacra myſteria utiliter accipienda antea parent. reliqua enim, quæ hac in re prouidenda eſſe uideantur, ad hæc ipſa capita facile redigi poterunt.

Ioan.21

1.Reg.21

Sed, ne forte aliqui ſegniores ad hoc Sacramentum percipiendum reddantur, quod tantam præparationẽ adhibere graue admodum, & difficile ducant; fideles ſæpe admonendi ſunt, omnibus eam legem propoſitam eſſe, ut ſacram Euchariſtiam accipiant. Præterea conſtitutum eſt ab Eccleſia, ut, qui ſemel ſaltem ſingulis annis in Paſcha non communicauerit, ab Eccleſia arceatur. Neque tamen fideles hoc ſatis habeãt, ſe, huius

Euchariſtię Sacramentũ quãdo quoties, & a quibus ſumendum.

decreti auctoritati obtemperantes, semel tantummodo corpus Domini quotannis accipere; uerum sæpius iterandam Eucharistiæ communionem existiment. Vtrum autem singulis mensibus, uel hebdomadis, uel diebus id magis expediat, certa omnibus regula præscribi non potest. uerumtamen illa est sancti Augustini norma certissima; Sic uiue, ut quotidie possis sumere. Quare Parochi partes erunt, fideles crebro adhortari, ut, quemadmodum corpori in singulos dies alimentum subministrare necessarium putant: ita etiam quotidie hoc sacramento alendæ, & nutriēdæ animæ curam non abijciant. neque enim minus spirituali cibo animam, quam naturali corpus, indigere perspicuū est. Vehementer autem proderit hoc loco repetere maxima illa, & diuina beneficia, quæ, ut antea demōstratum est, ex Eucharistiæ sacramentali communione consequimur. Illa etiam figura erit addenda, cum singulis diebus corporis uires manna reficere oportebat; itemque sanctorum Patrum auctoritates, quæ frequentem huius sacramenti perceptionem magnopere commendant. neque enim unius sancti patris Augustini ea fuit sententia: Quotidie peccas, quotidie sume: sed, si quis diligenter attenderit, eundem omnium Patrum, qui de hac re scripserunt, sensum fuisse, facile comperiet. Ac tempus quidem olim fuisse, cum fideles quotidie Eucharistiam acciperent, ex apostolorū Actis intelligemus. omnes enim, qui tunc Christianā fidem profitebantur, uera & sincera caritate ita ardebant, ut, cum sine intermissione orationibus, & alijs pietatis officijs operam darent, quotidie ad sacra Do-

De Verb. dñi serm. 28. ex Ambros. de sumpto

Exod. 16

Ibidem

Act. 2

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

minici corporis myſteria ſumenda parati inuenirentur. Eam poſtea conſuetudinem, quæ intermitti uidebatur, Anacletus, ſanctiſſimus martyr, & Ponti fex, aliqua ex parte renouauit: præcepit enim, ut miniſtri, qui Miſſæ ſacrificio intereſſent, communicarent; quod ab apoſtolis conſtitutum eſſe affirmaret. Ep. 1 *Diu etiam in Eccleſia ille mos fuit, ut ſacerdos, peracto ſacrificio, cum Euchariſtiam ſumpſiſſet, ad populum, qui aderat, conuerſus, his uerbis ad ſacram menſam fideles inuitaret: Venite fratres ad communionẽ: Tunc qui parati erant, ſumma cum religione ſacroſancta myſteria ſumebant. Sed, cum deinde caritas, & pietatis ſtudium adeo refrixiſſet, ut raro admodum ad communionem fideles accederent; ſancitum eſt a Fabiano Pontifice, ut ter quotannis, Natali Domini, & Reſurrectione, & Pentecoſte omnes Euchariſtiam ſumerent.* De cõfeſſ. diſt. 2. ca. etſi. *id quod poſtea a multis Concilijs, præſertim uero ab Agathenſi primo confirmatum eſt.* Cap. 18 *Ad extremum, cum eo res adducta eſſet, ut non modo ſancta illa & ſalutaris præceptio non ſeruaretur, ſed in plures etiam annos ſacræ Euchariſtiæ cõmunio differretur; decretũ eſt in Lateranenſi Concilio, ut ſemel ad minus ſingulis annis in Paſcha fideles omnes ſacrum Domini corpus acciperent; qui uero id facere neglexiſſent, Eccleſiæ aditu prohiberẽtur.* Sub Innocentio 3. cap. 2 *Verũ, quamuis hæc lex Dei, et Eccleſiæ auctoritate ſancita, ad omnes fideles pertineat; docendũ eſt tamen eos excipi, qui nondũ rationis uſum propter ætatis imbecillitatem habent. hi enim neque ſacram Euchariſtiam a profano & communi pane ſciunt diſcernere, neque ad eam acci-*

piẽdam pietatem animi, & religionem afferre possunt. atque id etiã a Christi domini institutione alienissimũ
Matth.26 uidetur: ait enim: Accipite, & comedite. Infantes autem idoneos non esse, qui accipiant, & comedant, satis constat. Vetus quidem illa fuit in quibusdam locis consuetudo, ut infantibus etiam sacram Eucharistiam præberent: sed tamen tum ob eas caussas, quæ ante dictæ sunt, tum ob alias, Christianæ pietati maxime consentaneas, iamdiu eiusdem Ecclesiæ auctoritate id fieri desiit. Qua uero ætate pueris sacra mysteria dãda sint, nemo melius constituere poterit, quam pater, & sacerdos, cui illi confitentur peccata. ad illos enim pertinet explorare, & a pueris percunctari, an huius admirabilis sacramenti cognitionem aliquam acceperint, & gustum habeant. Amentibus præterea, qui tũc a pietatis sensu alieni sunt, sacramenta dare minime oportet: quamuis, si, ante quã in insaniam inciderint, piam, & religiosam animi uoluntatem præse-
Conc.4.c.76 tulerunt, licebit eis in fine uitæ, ex Concilij Carthaginiensis decreto, Eucharistiã administrare; modo uomitionis, uel alterius indignitatis, & incommodi periculum nullum timendum sit.

Quod laici sumere debeant sacrã sub una spẽ tantum.

Quod uero ad communicandi ritum pertinet, doceant Parochi, sanctæ Ecclesiæ lege interdictum esse, ne quis sine ipsius Ecclesiæ auctoritate, præter sacerdotes, corpus Domini in sacrificio conficientes, sub u-
Sess.21.c.1. traq. specie sacram Eucharistiam sumat. nam, ut a Tridentina Synodo explicatum est, quamuis Christus dominus in ultima cena altissimum hoc sacramentum in panis, & uini speciebus instituerit, & apostolis tradiderit:

diderit:

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

diderit: ex eo tamen nõ efficitur, hanc legem a Domino saluatore constitutam esse, ut omnibus fidelibus sacra mysteria sub utraque specie administranda sint. Etenim idem Dominus noster cum de hoc sacramento loqueretur, alterius tantum speciei sæpius meminit, ut cum inquit: Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum: &, Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi uita: &, Qui manducat hunc panem, uiuet in æternum. Multis uero, & ijs quidem grauissimis rationibus adductam esse Ecclesiam patet, ut hanc potissimum sub altera specie communicandi consuetudinem nõ solum approbaret, sed etiam decreti auctoritate firmaret. Primum enim maxime cauendum erat, ne sanguis Domini in terram funderetur: quod quidem facile uitari posse non uidebatur, si in magna populi multitudine eum ministrare oportuisset. Præterea, cum sacra Eucharistia ægrotis præsto esse debeat, magnopere timendum erat, ne, si diutius uini species asseruaretur, coacesceret. Permulti præterea sunt, qui uini saporem, ac ne odorem quidem perferre ullo modo possint. Quare ne, quod spiritualis salutis caussa dandum est, corporis ualetudini noceret, prudentissime sancitum est ab Ecclesia, ut panis tantummodo speciem fideles acciperent. Accedit ad alias rationes, quod in pluribus prouincijs summa uini pænuria laboratur: neque id aliunde, sine maximis impensis, ac non nisi longissimis, & difficillimis itineribus, conuehi potest. Deinde, quod maxime omnium ad rem pertinet, conuellenda erat eorum hæresis, qui negabant sub utraque specie totum Christum esse, sed

Ioan. 6

corpus tātum exsangue sub panis, sanguinem autē sub uini specie contineri asserebant. Vt igitur fidei catholicæ ueritas magis ante omnium oculos poneretur, sapientissimo consilio alterius speciei, hoc est panis communio inducta est. Sunt & aliæ rationes, ab ijs collectæ, qui de hoc argumento disserunt; quæ, si opus esse uidebitur, a Parochis afferri poterunt. Iam de ministro, quamuis id a nemine fere ignorari possit, agendū est, ne quid prætermissum sit, quod ad huius Sacramenti doctrinam pertinere uideatur. itaque tradēdum est, solis sacerdotibus potestatem datam esse, ut sacram Eucharistiam conficiant, ac fidelibus distribuant. Eum autem morem in Ecclesia semper seruatum esse, ut fidelis populus a sacerdotibus sacramenta acciperet, sacerdotes autem sacra facientes ipsi se communicarent, sancta Tridentina Synodus explicauit; ostenditque hanc

Sess. 13. cap. 8

consuetudinem, tamquam ab apostolica traditione profectam, religiose retinendam esse; cum præsertim huius rei illustre nobis exemplum Christus dominus reliquerit, qui & sanctissimum corpus suum consecrauit, & apostolis suis manibus porrexit. Verum, ut quacumque ratione tanti sacramenti dignitati consuleretur, non modo eius administrandi potestas solis sacerdotibus data est, sed lege etiam Ecclesia uetuit, ne quis, nisi consecratus esset, sacra uasa, lintea, & alia instrumēta, quæ ad illius confectionem necessaria sūt, tractare, aut tangere auderet; modo grauis aliqua necessitas non incideret. Ex quo tum sacerdotes ipsi, tum reliqui fideles intelligere possunt, quanta religione, & sanctitate præditos esse oporteat, qui ad Eucharistiam

Matth. 26 Mar. 14

uel

uel conſecrandam, uel adminiſtrandam, uel ſumendã accedunt. Quamquam, quod antea de ceteris Sacramentis dictum eſt, ea non minus per improbos admini ſtrari, ſi, quæ ad illorum perfectam rationem attinẽt, rite ſeruentur, idem ualet in Euchariſtiæ ſacramento. neque enim hæc omnia miniſtrorum merito niti, ſed Chriſti domini uirtute, & poteſtate geri credendũ eſt. Hæc ſunt, quæ de Euchariſtia, ut ſacramentum eſt, explicanda erunt.

Nunc, quod reſtat dicendum, ut ſacrificium eſt, explanare oportet; ut intelligant Parochi, quæ potiſſimũ de hoc myſterio, quemadmodũ ſancta Synodus decreuit, Dominicis & feſtis diebus fideli populo tradere debeant. Etenim hoc ſacramentũ non ſolũ theſaurus eſt cæleſtium diuitiarum: quo ſi bene utamur, Dei gratiam nobis conciliamus, & amorẽ: ſed in eo præcipua quædam ratio ineſt, qua ei pro immenſis in nos collatis beneficijs aliquam gratiam referre poſſimus. At uero hæc uictima ſi rite, & legitime immoletur, quã grata, & accepta Deo ſit, ex hoc colligitur. Si enim ueteris legis ſacrificia, de quibus ſcriptũ eſt; Sacrificiũ, Pſal.39
& oblationem noluiſti: & iterum; Si uoluiſſes, ſacrificium dediſſem: utique holocauſtis non delectaberis: Pſal.50
ita placuerunt Domino, ut ſcriptura Deum odoratum eſſe odorem ſuauitatis, ideſt grata ei & accepta fuiſſe, Gen.8
teſtetur: quid nobis ſperandum de eo ſacrificio, in quo ille ipſe immolatur, atque offertur, de quo cæleſtis uox bis audita eſt; Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui? Hoc igitur myſterium Parochi diligenter exponent; ut, cum fideles ad rem diuinã con- Matt.3.17

uenerint, attente, & religioſe ſacra illa, in quibus interſunt, meditari diſcant. In primis autem docebũt, Euchariſtiam duabus de cauſſis a Chriſto domino inſtitutam eſſe. altera eſt, ut cæleſte animæ noſtræ alimentum eſſet, quo uitam ſpiritualem tueri, & conſeruare poſſemus: altera, ut Eccleſia perpetuum ſacrificium haberet, quo peccata noſtra expiarentur, & cæleſtis pater, ſceleribus noſtris ſæpe grauiter offenſus, ab ira ad miſericordiam, a iuſtæ animaduerſionis ſeueritate ad clementiam traduceretur. Huius rei figuram, & ſimilitudinem in agno Paſchali licet animaduertere, qui ut ſacrificium & ſacramentum a filijs Iſrael offerri, & comedi conſueuerat. Nec uero, cũ Saluator noſter Deo patri ſe ipſum in ara crucis oblaturus eſſet, ullam ſuæ erga nos immenſæ caritatis illuſtriorem ſignificationẽ dare potuit, quã cũ nobis uiſibile ſacrificium reliquit, quo cruentum illud, ſemel in cruce paullo poſt immolãdum, inſtauraretur, eiuſque memoria uſque in finem ſæculi quotidie ſumma cum utilitate ab Eccleſia per uniuerſum orbem diffuſa coleretur. Differũt autem plurimũ inter ſe hæ duæ rationes. ſacramentum enim conſecratione perficitur: omnis uero ſacrificij uis in eo eſt, ut offeratur. Quare ſacra Euchariſta, dum in pyxide continetur, uel ad ægrotũ defertur, ſacramẽti, non ſacrificij rationem habet: deinde etiam, ut ſacramentum eſt, ijs, qui diuinam hoſtiam ſumunt, meriti cauſſam affert, & omnes illas utilitates, quæ ſupra cõmemoratæ ſunt: ut autem ſacrificiũ eſt, non merendi ſolum, ſed ſatisfaciendi quoque efficientiam continet. nam, ut Chriſtus dominus in paſſione ſua pro nobis

meruit,

meruit, ac ſatisfecit: ſic, qui hoc ſacrificium offerunt, quo nobiſcum communicant, Dominicæ paſſionis fructus merentur, ac ſatisfaciunt. Iam, de huius ſacrificij inſtitutione nullum ambigendi locum ſancta Tridentina Synodus reliquit: declarauit enim, in extrema cena a Chriſto domino inſtitutum eſſe, ſimulq. anathemate eos damnauit, qui aſſerant, uerum & propriũ ſacrificium Deo non offerri, aut, offerre, nihil aliud eſſe, quam Chriſtum ad manducandum dari. Nec uero illud prætermiſit, quin diligenter explicaret, uni Deo ſacrificium fieri. nam, etſi Eccleſia interdum Miſſas in memoriam, & honorem ſanctorum celebrare conſueuit; non tamen illis ſacrificium, ſed, uni Deo, qui Sanctos immortali gloria coronauit, offerri docuit. Quare nec ſacerdos umquam dicere ſolet; Offero tibi ſacrificium, Petre, uel Paule; ſed, dum uni Deo immolat, gratias illi agit pro beatiſſimorum martyrum inſigni uictoria: eorumque patrociniũ ita implorat, ut ipſi pro nobis intercedere dignentur in cælis, quorum memoriam facimus in terris. Hæc autem, quæ de huius ſacrificij ueritate a catholica Eccleſia tradita ſunt, ex Domini uerbis accepit; cum, extrema illa nocte hæc ipſa ſacra myſteria apoſtolis commendans, Hoc facite, inquit, in meam commemorationem. Eos enim, quemadmodum a ſancta Synodo definitum eſt, tunc ſacerdotes inſtituit, præcepitque, ut ipſi, & qui eis in ſacerdotali munere ſucceſſuri eſſent, corpus eius immolarent, & offerrent. atque id etiam Apoſtoli uerba ad Corinthios ſcripta ſatis demonſtrant, cum ait: Non poteſtis calicem Domini bibere, & calicem

Seſſ. 22. can. 1

Luc. 26
1. Cor. 11
Ibidem

1. Cor. 10

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

calicem dæmoniorum: non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum. Vt enim pro dæmoniorum mensa altera, in quo eis immolabatur, intelligendum est: ita etiam (ut, quod Apostolus proponit, probabili argumentatione concludatur) mensa domini nihil aliud, nisi altare, in quo sacrificium Domino fiebat, significare potest.

Eucharistiæ sacrificium figuris & prophetijs ueteris testamenti prædictum.

Quod si ex ueteri testamento huius sacrificij figuras, & oracula requiramus: primum quidem de eo Malachias apertissime uaticinatus est, his uerbis: Ab ortu solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus; & in omni loco sacrificatur; & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituũ. Præterea, hæc hostia tã ante, quã post latã legem, uarijs sacrificiorũ generibus prænũciata est. Etenim bona omnia, quæ ijs sacrificijs significabantur, hæc una uictima, tã quam omnium perfectio, & absolutio, complexa est. Verumtamen nulla in re eius imaginem magis expressam licet uidere, quam in Melchisedec sacrificio. ipse

Heb.7

enim Saluator sacerdotem secundum ordinem Melchisedec se in æternum constitutum declarans, corpus & sanguinem suum in extrema cena sub speciebus panis, & uini Deo patri obtulit. Vnum itaq. & idem sacrificium esse fatemur, & haberi debet, quod in Missa peragitur, & quod in cruce oblatum est: quemadmodum una est & eadem hostia Christus, uidelicet dominus noster, qui se ipsum in ara crucis semel tantummodo cruẽtum immolauit. neque enim cruenta, & incruenta hostia, duæ sunt hostiæ, sed una tantum; cuius sacrificiũ,

post-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

postquam Dominus ita præcepit; Hoc facite in meam commemorationem; in Eucharistia quotidie instauratur. Sed unus etiam, atque idem sacerdos est Christus dominus. nam ministri, qui sacrificium faciunt, non suam, sed Christi personam suscipiunt, cum eius corpus & sanguinem conficiunt. id quod & ipsius consecrationis uerbis ostenditur. neque enim sacerdos inquit; Hoc est corpus Christi; sed, Hoc est corpus meum: personam uidelicet Christi domini gerens, panis, et uini substantiam in ueram eius corporis, & sanguinis substantiam conuertit. Quæ cum ita sint; sine ulla dubitatione docendum est, id quod etiam sancta Synodus explicauit, sacrosanctum Missæ sacrificium esse non solũ laudis, et gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificij, quod in cruce factum est, sed uere etiam propitiatorium sacrificium, quo Deus nobis placatus, & propitius redditur. Quare, si puro corde, & accensa fide, & intimo nostrorum scelerum dolore affecti hanc sanctissimam hostiam immolemus, & offeramus; dubitandum non est, quin misericordiam a Domino consecuturi simus, & gratiam in auxilio opportuno. huius enim uictimæ odore ita delectatur Dominus, ut gratiæ, & pænitentiæ donum nobis impertiens peccata cõdonet. Quamobrem & sollemnis est illa Ecclesiæ precatio; Quoties huius hostiæ commemoratio celebratur, toties opus nostræ salutis exercetur: nimirum uberrimi illi cruentæ hostiæ fructus per hoc incruentum sacrificium ad nos manant. Deinde uero huius sacrificij eam uim esse, Parochi docebunt, ut non solum immolanti, & sumenti prosit, sed omnibus etiam fidelibus, si-

Luc. 22 1. Cor. 11 Heb. 4

ue illi nobiſcum in terris uiuant, ſiue, iam in Domino mortui, nondum plane expiati ſint. Neque enim minus ex apoſtolorum certiſſima traditione pro his utiliter offertur, quam pro uiuorum peccatis, pœnis, ſatisfactionibus, ac quibusuis calamitatibus, & anguſtijs. Ex quo facile perſpicitur, omnes Miſſas communes cenſendas eſſe, ut quæ ad communem omnium fidelium utilitatem, & ſalutem pertineant. Habet autem hoc ſacrificium multos, eoſq. maxime inſignes, ac ſollemnes ritus, quorum nullus ſuperuacaneus, aut inanis exiſtimandus eſt; uerum omnes eo ſpectant, ut & tanti ſacrificij maieſtas magis eluceat, & ſalutaribus myſterijs intuendis ad rerum diuinarum, quæ in eo ſacrificio occultæ ſunt, contemplationem fideles excitentur. Sed de his nihil eſt; ut plura dicamus, tum quia hoc argumentum longiorem explicationem poſtulare uidetur, quam propoſitæ inſtitutioni conueniat; tum quia innumerabiles pæne libellos, & commentarios, qui de hac re a pijs & doctiſſimis uiris conſcripti ſunt, ſacerdotes in promptu habebunt. Hactenus igitur ſatis fuerit, earum rerum, quæ ad Euchariſtiam, tum qua Sacramentum, tum qua ſacrificium ſit, pertinent, potiora capita, iuuante Domino, expoſuiſſe.

QVEMADMODVM *humanæ naturæ fragilitas, & imbecillitas omnibus nota est, eamq. in se ipso quisque facile experitur : ita, quantam habeat necessitatem Pænitentiæ Sacramentum, ignorare nemo potest. Quod si diligentiam, quæ a Parochis in unoquoque argumento adhibenda est, ex rei, quam tractant, magnitudine, & pondere metiri oportet ; omnino fatebimur, eos numquam in huius loci explicatione adeo diligentes futuros esse, ut satis uiderĩ possit : quin etiã de hoc Sacramento, quã de baptismo, eo accuratius agendũ est, quod baptismus semel tantũ*

admi-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

administratur, nec iterari potest; pœnitentiæ uero toties locus datur, eiusque repetendæ toties necessitas imposita est, quoties post baptismum peccare contingat: ita enim a Tridentina Synodo dictum est, Sacramentū pœnitentiæ non secus lapsis post baptismum, ac baptismum nondum regeneratis, ad salutem necessariū esse: uulgataq; illa sancti Hieronymi sententia ab omnibus, qui deinceps res sacras tradiderunt, magnopere cōprobatur, pœnitentiam esse secundam tabulam. Vt enim, confracta naui, unum uitæ seruandæ perfugium reliquum est, si forte tabulam aliquam de naufragio liceat arripere: ita, post amissam baptismi innocentiam, nisi quis ad pœnitentiæ tabulam confugiat, sine dubio de eius salute desperandum est. Hæc autem non ad Pastores solum, sed ad reliquos etiam fideles excitandos dicta sint; ne forte in eis rei maxime necessariæ incuria reprehendatur. Primum enim communis fragilitatis memores omni studio optare debēt, ut, diuina ope adiuti, sine casu, aut prolapsione aliqua in uia Domini progredi possint. quod si nonnumquam offenderint, tū uero summā Dei benignitatē intuentes, qui tāquā bonus pastor ouiū suarū uulnera obligare, eisque mederi solet, hoc saluberrimū pœnitentiæ medicamētum numquam in aliud tempus differendum esse cogitabunt.

Sess. 14 cap. 2

Capit. 3. Isa. sup illud. Ruit Hier.

De propria pœnitentiæ significatione.

Vt autem rem ipsam aggrediamur, prius explicanda est uaria huius nominis potestas, & notio: ne aliquis ambiguitate uocis in errorem inducatur. Nonnulli enim pœnitentiam pro satisfactione accipiunt. Alij, a catholicæ fidei doctrina longissime remoti, cum arbitrentur pœnitentiam nullam temporis præteriti ratio-

rationem habere, nihil aliud, quam nouam uitam, esse definiunt. Docendum est igitur, multiplicem esse huius nominis significationem. Primum enim Pæni tentia de ijs dicitur, quibus aliquid displicet, quod an te placuerit, nulla habita ratione huius cogitationis, bonum ne an malum fuerit. Sic omnes pænitet, quo- 2. Cor. 7
rum tristitia secundum sæculum est, nõ secundum Deũ; cuiusmodi pænitentia non salutem affert, sed mortem. Altera est pænitentia, cũ quis ex scelere admisso, quod quidem antea placebat, dolorem non Dei, sed sui ipsius caussa concipit. Tertia est, cum non solum admissi scele ris caussa intimo animi sensu dolemus, uel eius doloris externum etiam aliquod signum damus, uerum unius Dei caussa in eo mærore sumus. Ac singulis quidem pæ nitentiæ generibus, quæ commemorata sunt, Pæniten tiæ uox proprie conuenit. nam, cum in sacris litteris Gen. 6
Deum pænitere legimus, id per translationem dici per 1. Reg. 15
spicuum est. eo enim loquendi genere, quod ad hominũ Psal. 105
mores accommodatum est, sacræ litteræ utuntur, cum Hiere. 26
Deum mutare aliquid constituisse declarant: quod nõ aliter facere uideatur, quam homines: quos si alicuius rei pæniteat, eam commutare omni studio laborant. Sic ergo scriptum est, pænituisse eum, quod hominem Gen. 6
fecisset: & alio loco, quod Saul regem constituisset. 1. Reg. 15
Verum inter has pænitentiæ significationes magnum discrimen obseruare oportet. Prima enim in uitio po nenda est: altera est quædam commoti, & perturba- ti animi affectio: tertiam tum ad uirtutem pertine- re, tum Sacramentum esse dicimus. quæ significatio huius loci propria est. ac primum quidem de ipsa, ut

uirtutis

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

uirtutis parte, agendum est, non solum, quia fidelis populus ad omne uirtutis genus institui a Pastoribus debet; sed etiam, quia huius uirtutis actiones tamquam materiam præbent, in qua pænitentiæ Sacramentum uersatur; ac nisi prius, quæ sit pænitentiæ uirtus, recte intelligitur, Sacramenti etiam uim ignorari necesse est. Quare in primis monendi, hortandiq. sunt fideles, ut omni contentione, & studio in intima animi pænitentia, quam uirtutem dicimus, elaborẽt; sine qua ea, quæ extrinsecus adhibetur, parũ admodũ profutura est. Intima autem pænitentia est illa, cum ad Deum nos ex animo conuertimus, & commissa a nobis scelera detestamur, & odio habemus; simulque illud nobis certum, & deliberatum est, malam uitæ consuetudinem, corruptosque mores emendare, non sine spe ueniæ a Dei misericordia consequendæ. Hanc uero dolor, & tristitia, quæ perturbatio, & affectio est, & passio a multis uocatur, consequitur, ueluti comes peccatorum, detestationi adiuncta. quamobrem apud complures ex sanctis Patribus pænitentiæ definitio huiusmodi animi cruciatu declaratur. Verũ in eo, quem pænitet, fides pænitentiam antecedat, necesse est. neque enim potest quisquam se ad Deum conuertere, qui fide careat. ex quo fit, ut nullo modo pænitentiæ pars recte dici possit. Quod autem intima hæc pænitentia, ut antea diximus, ad uirtutem pertineat, aperte ostendunt multa, quæ de pænitentia tradita sunt, præcepta. Lex enim de ijs tantum actionibus, quæ suscipiuntur cum uirtute, præcipit. Negare præterea nemo potest, quin dolere, quando, quo modo, &

quatenus

quatenus oportet, uirtutis ſit. hoc autem ut recte fiat, pænitentiæ uirtus præſtat. Interdum enim euenit, ut ex admiſſis ſceleribus minorem, quam par eſt, dolorem homines capiant. quin etiam, ut a Salomone ſcriptum eſt, nonnulli ſunt, qui, cum male fecerint, lætantur. rurſus uero alij ita ſe mærori animi, & ægritudini dedunt, ut de ſalute etiam prorſus deſperent: qualis fortaſſe Caim uideri poteſt, qui ait; Maior eſt iniquitas mea, quam ut ueniam merear: & qualis certe Iudas fuit, qui, pænitentia ductus, ſuſpendio uitam, & animam amiſit. Vt igitur modum in dolore tenere poſſimus, pænitentiæ uirtute adiuuamur. Sed idem etiam ex ijs rebus colligi poteſt, quas ſibi tamquam finem proponit is, quem uere peccati pænitet. Primum autẽ hoc ei propoſitum eſt, ut peccatũ aboleat, omnemq. animæ culpam, & maculam abſtergat. Alterum eſt, ut pro ſceleribus admiſſis Deo ſatisfaciat: quod quidẽ ad iuſtitiam referri perſpicuum eſt. nam, etſi inter Deũ & homines propria iuſtitiæ ratio intercedere non poteſt, cum tam longo interuallo inter ſe diſtent: aliquã tamẽ eſſe iuſtitiam conſtat, cuiuſmodi eſt inter patrẽ, & filios, inter dominum, & ſeruos. Tertium eſt, ut homo in Dei gratiã redeat, in cuius offenſionẽ, & odiũ propter peccati fœditatem incurrit. Hæc uero omnia ſatis declarant, pænitentiam ad uirtutem ſpectare.

Prouer. 2 · Gen. 4 · Matth. 27

Sed docendum eſt etiam, quibus gradibus ad hanc diuinam uirtutem liceat adſcendere. Primum itaque Dei miſericordia nos præuenit, cordaque noſtra ad ſe conuertit. Quod cum precaretur Propheta; Conuerte, inquit, nos Domine ad te, &

Quibus uijs ad uirtutẽ Pænitentiæ perueniatur. · Hier. c. 5

conuertemur. Deinde hoc lumine illustrati, per fidem ad Deum animo tendimus. Credere enim oportet acce
Heb.11 *dentem ad Deum, ut Apostolus testatur, quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Præterea motus timoris consequitur; &, suppliciorum acerbitate proposita, animus a peccatis reuocatur. atque huc uidentur*
Isa.26 *spectare illa Isaiæ uerba, Sicut quæ concipit, cum appropinquauerit ad partum, dolens clamat in doloribus suis; sic facti sumus. Huc deinde accedit spes impetrandæ a Deo misericordiæ; qua erecti uitam, et mores emendare constituimus. Postremo caritate corda nostra accenduntur, ex qua liberalis ille timor, probis, & ingenuis filijs dignus, oritur; atque ita unum illud ueriti, ne qua in re Dei maiestatem lædamus, peccandi cõsuetudinem omnino deserimus. Hisce igitur quasi gradibus ad hanc præstantissimam pænitentiæ uirtutem peruenitur: quæ prorsus diuina & cælestis uirtus existimanda est; cui scilicet regnum cælorum sacræ lit*
Matth.4 *teræ pollicentur. nam apud sanctum Matthæum scriptum est: Pænitentiam agite: appropinquabit enim*
Ezech.18 *regnum cælorum. & apud Ezechielem: Si impius egerit pænitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est; & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam; uita uiuet. Tum alio loco:*
Ezech.33 *Nolo mortẽ impij, sed ut cõuertatur impius a uia sua, & uiuat. Quod quidem de æterna, & beata uita intelligendum esse, plane constat. De externa uero pænitentia, docendũ est, eam esse, in qua Sacramenti ratio cõsistit, habereq. externas quasdã res sensibus subiectas, quibus declarantur ea, quæ interius in anima fiunt.*

In

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

In primis autem explanandum fidelibus uidetur, qua re factum sit, ut Christus dominus pænitentiam in numerum sacramentorum referri uoluerit. Huius autem rei illa omnino caussa fuit, ut nobis de remissione peccatorum, quam Deus pollicitus est, cum ait, Si impius egerit pænitentiam, &c. minus dubitare nobis liceret. uehementer enim pendere animo de intima pænitentia opus esset, cum de suo cuique iudicio in ijs, quæ agit, merito timendum sit. Vt igitur Dominus huic nostræ sollicitudini subueniret, pænitentiæ sacramentum instituit, quo per sacerdotis absolutionem peccata nobis remissa esse confideremus, conscientiæq. nostræ ob fidem, quæ sacramentorum uirtuti merito habenda est, pacatiores redderentur. Neque enim aliter accipienda est uox sacerdotis, peccata nobis legitime condonantis, quam Christi domini, qui ait paralytico, Confide fili: remittuntur tibi peccata tua. Deinde uero, cum nemo salutem, nisi per Christum, eiusque passionis beneficio, consequi possit; consentaneum, nobisq. utilissimum fuit, eiusmodi Sacramentum institui, cuius ui, & efficientia Christi sanguis ad nos defluens, peccata post baptismum admissa elueret. atque ita reconciliationis beneficium illi uni Saluatori nostro acceptum referre profiteremur.

Matth. 9

Pænitentiã esse uere sacramentũ, & iterari posse.

Quod uero pænitentia sacramẽtum sit, Pastores ita facile ostẽdent. ut enim baptismus sacramẽtũ est, quia peccata omnia, ac præsertim quod origine contractum fuit, delet: eadem ratione pænitentia, quæ peccata omnia, post baptismũ uoluntate, uel actione suscepta, tollit, uere, & proprie sacramentũ dicendũ est. Deinde,

quod caput est, cum illa, quæ extrinsecus tum a pæni-tente, tum a sacerdote fiunt, declarent ea, quæ interius efficiuntur in anima; quis neget, pænitentiam uera, & propria sacramenti ratione præditam esse? siquidem sacramentum sacræ rei signum est: peccator autem, quem pænitet, rerum, & uerborum notis plane exprimit, se animum a peccati turpitudine abduxisse; itemq. ex ijs, quæ a sacerdote geruntur, & dicuntur, misericordiam Dei, peccata ipsa remittentis, facile cognoscimus. quamquam hoc aperte indicant
Matth. 16 *illa Saluatoris uerba: Tibi dabo claues regni cælorũ; & quodcumque solueris super terram, erit solutum & in cælis. Absolutio enim, sacerdotis uerbis, enunciata, remissionem illã peccatorum signat, quam in anima efficit. Neque uero solum fideles docendi sunt, pænitentiam in numero sacramentorum habendam esse, sed eorũ etiã, quæ iterari possunt. Quærenti enim Petro, num septies uenia peccati danda esset, Dominus respon*
Matth. 18 *dit: Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies. Quare, si cum eiusmodi hominibus agẽdum sit, qui summæ Dei bonitati, & clementiæ diffidere uideãtur, confirmandus erit illorum animus, atque ad spem diuinæ gratiæ erigendus. quod quidem facile consequẽtur tum huius loci, & aliorum tractatione, qui in sacris litteris permulti occurrent; tum uero ijs rationi-*
Ep. 5. Ad Tholapsũ *bus, & argumentis, quæ ex sanctorum Chrysostomi libro de lapsis, Ambrosij libris de pænitentia petere licebit. Iam, quoniam nihil fideli populo notius esse debet, quam huius sacramenti materia, docendum est, in eo maxime hoc sacramentum ab alijs differre,*

quod

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

quod aliorum ſacramentorum materia eſt res aliqua naturalis, uel arte effecta; ſacramenti uero pœnitentiæ quaſi materia ſunt actus pœnitentis, nempe contritio, confeſſio, & ſatisfactio, ut a Tridentina Synodo declaratum eſt: qui quatenus in pœnitente, ad integritatem ſacramenti, & plenam, ac perfectam peccatorum remiſſionem ex Dei inſtitutione requiruntur, hac ratione partes pœnitentiæ dicuntur. Neque uero hi actus, quaſi materia a ſancta Synodo appellantur, quia ueræ materiæ rationem non habeant, ſed quia eius generis materia non ſint, quæ extrinſecus adhibeatur, ut aqua in baptiſmo, & chriſma in confirmatione. Quod autem ab alijs dictum eſt, peccata ipſa huius ſacramenti materiam eſſe; nihil plane diuerſum dici uidebitur, ſi diligenter attendamus. Vt enim ignis materiam ligna eſſe dicimus, quæ ui ignis conſumuntur: ita peccata, quæ pœnitentia delentur, recte huius ſacramenti materia uocari poſſunt. Sed formæ etiam explicatio Paſtoribus prætermittenda non eſt, quod eius rei cognitio excitet fidelium animos ad percipiendam ſumma cum religione huius Sacramēti gratiam. Eſt autem forma, Ego te abſoluo: quam non ſolum ex illis uerbis licet colligere, Quæcumque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælis; ſed ex eadē Chriſti domini doctrina ab apoſtolis traditam accepimus. Ac, quoniam ſacramenta id ſignificant, quod efficiunt; illa, Ego te abſoluo, *oſtendunt peccatorum remiſſionem huius ſacramenti adminiſtratione effici; planum eſt, hanc eſſe pœnitentiæ perfectam formam. ſunt enim peccata tamquam uincula, qui-*

Seſſ. 14. can. 4

Matth. 18

bus constrictæ animæ tenentur, & ex quibus pænitentiæ sacramento laxantur. quod quidem non minus uere de illo etiam homine sacerdos pronunciat, qui prius ardentissimæ contritionis ui, accedente tamen confessionis uoto, peccatorum ueniam a Deo consecutus sit. Adduntur præterea complures preces, non quidem ad formam necessariæ, sed ut ea remoueantur, quæ sacramenti uim, & efficientiam illius culpa, cui administratur, impedire possent. Quamobrem peccatores Deo ingentes gratias agant, qui tam amplam potestatem in Ecclesia sacerdotibus tribuerit. Neque enim, ut olim in ueteri lege, sacerdotes testimonio suo aliquem a lepra liberatum esse, dumtaxat renunciabant; ita nunc in Ecclesia ea tantum potestas sacerdotibus facta est, ut aliquem peccatis absolutum esse declarent: sed uere tamquam Dei ministri absoluunt; id quod Deus ipse, gratiæ, & iustitiæ auctor, ac parens, efficit. Diligenter uero ritus etiam, qui ad hoc sacramentum adhibentur, fideles obseruabunt. ita enim fiet, ut animo magis hæreant, quæ hoc sacramento consecuti sunt, nimirum se tamquam seruos clementissimo domino, uel filios potius optimo parenti reconciliatos esse: & simul facilius intelligant, quid eos facere oporteat, qui uelint (uelle autem omnes debent) se tanti beneficij gratos, et memores probare. nam, quē peccatorum pænitet, is se humili, ac demisso animo ad pedes sacerdotes deijcit; ut, cum se tam humiliter gerat, facile possit agnoscere superbiæ radices euellendas esse, a qua omnia scelera, quæ defiet, ortum habuerint, & enata sint. In sacerdote autem, qui in eum legiti-

Leu. 13. 24.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

mus iudex ſedet, Chriſti domini perſonam & poteſtatem ueneratur. Sacerdos enim, quemadmodum in aliis, ita in pœnitentiæ Sacramẽto adminiſtrando Chriſti munus exſequitur. Deinde peccata ſua pœnitens ita enumerat, ut ſe maxima, & acerbiſſima animaduerſione dignum eſſe fateatur; ſupplexque delictorum ueniã petit. quæ ſane omnia uetuſtatis ſuæ certiſſima teſtimonia a ſancto Dionyſio habent.

Sed nihil profecto tam proderit fidelibus, nihilq. maiorem illis alacritatem pœnitentiæ ſuſcipiendæ afferet, quam ſi a Parochis ſæpe explicatum fuerit, quã tam ex ea utilitatem capiamus. uere enim de pœnitentia illud dici poſſe intelligent, eius quidẽ radices amaras, fructus uero ſuauiſſimos eſſe. Pœnitentiæ itaque omnis in eo uis eſt, ut nos in Dei gratiam reſtituat, cũ eoque ſumma amicitia coniungat. Hanc uero reconciliationem interdum in hominibus piis, qui hoc Sacramentum ſancte, & religioſe percipiunt, maxima conſcientiæ pax, & tranquillitas, cum ſumma ſpiritus iucunditate conſequi ſolet. nullum eſt enim tam graue, & nefarium ſcelus, quod pœnitentiæ Sacramẽto non quidem ſemel, ſed iterum, & ſæpius non deleatur. Qua de re ita Dominus per Prophetam inquit: Si impius egerit pœnitentiã ab omnibus peccatis ſuis, quæ operatus eſt, & cuſtodierit præcepta mea, & fecerit iudicium, & iuſtitiam; uita uiuet, & non morietur; omnium iniquitatum eius, quas operatus eſt, non recordabor. Et ſanctus Ioannes: Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt, & iuſtus, ut remittat nobis peccata noſtra. Et paullo poſt, Siquis peccaue-

Quã ſalutares fructus ex Pœnitentiæ Sacramento percipiãtur

Ezech. 18

1. Ioan. 1

1. Ioan. 2

rit, inquit, nullũ uidelicet peccati genus excipiẽs. aduocatũ habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro pecatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi: Quod autem in scripturis legimus, quosdã a Domino misericordiã non esse consecutos, quamuis eam uehementer implorauerint; id uero iccirco factũ esse intelligimus, quod eos uere, atque ex animo delictorum non pœnitebat. Quare, cum huiusmodi sentẽtiæ in sacris litteris, uel apud sanctos Patres occurrunt, quibus uidentur affirmare aliqua peccata remitti non posse; ita eas interpretari oportet, ut difficilem admodum esse ueniæ impetrationem intelligamus. Vt enim morbus aliquis ea re insanabilis dicitur, quod ægrotus ita effectus sit, ut salutaris medicinæ uim oderit: sic quoddam est peccati genus, quod non remittitur, nec condonatur; propterea quod proprium salutis remedium, Dei gratiam repellit. In hanc sententiam a diuo Augustino dictũ est: Tanta labes est illius peccati, cum post agnitionem Dei per gratiam Christi oppugnat aliquis fraternitatem, & aduersus ipsam gratiam inuidiæ facibus agitatur, ut deprecandi humilitatem subire non possit, etiam si peccatum mala conscientia agnoscere, & annunciare cogatur. Sed, ut ad pœnitentiam reuertamur, hæc adeo propria eius uis est, ut peccata deleat, ut sine pœnitentia remissionem peccatorum impetrare, aut ne sperare quidem ullo modo liceat. scriptum est enim: Nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis. Quod quidem de grauioribus, & mortiferis peccatis dictum a

Lib. 1. de Ser. domini in monte ca. 43. 44.

Domino

Domino est: etsi aliquo etiam pænitentiæ genere indigent leuiora peccata, quæ uenialia uocantur. sanctus enim Augustinus inquit: cum quædam sit pænitentia, quæ quotidie in Ecclesia pro peccatis uenialibus agitur, illa sane frustra esset, si peccata uenialia absque pænitentia dimitti possent.

Lib. 50. homil. capit. 8

De partibus integris pænitentiæ.

Sed, quoniam de ijs rebus, quæ aliquo modo in actionem cadunt, non satis est uniuerse loqui; curabunt Pastores, sigillatim ea tradere, ex quibus ueræ, & salutaris pænitentiæ ratio a fidelibus percipi queat. Est autẽ huius Sacramenti proprium, ut, præter materiam, & formam, quæ omnibus Sacramentis cõmunia sunt, partes etiã, ut antea diximus, illas habeat, quæ tãquã totam, integramque pænitentiam constituant, contritionem scilicet, confessionem, & satisfactionem: de quibus D. Chrysostomus his uerbis loquitur: Pænitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre, in corde eius contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas, uel fructifera satisfactio. Hæ autem partes ex earum partium genere esse dicuntur, quæ ad aliquod totum constituendum necessariæ sunt: quoniam, quemadmodum hominis corpus ex pluribus membris constat, manibus, pedibus, oculis, & alijs huiusmodi partibus, quarum aliqua si desit, merito imperfectum uideatur, perfectum uero, si nulla desideretur: eodem etiam modo pænitentia ex hisce tribus partibus ita cõstituitur, ut, quãuis, quod ad eius naturam attinet, contritio, & confessio, quibus homo iustus efficitur, satis sit: tamẽ, nisi tertia etiam pars, idest satisfactio, accedat, aliquid ei omnino ad perfectionẽ desit, necesse sit. Quare

Psal. 50. 6 37. 2. Reg. 12. 24. 3. Reg. 21. tom. 3

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

adeo inter se hæ partes connexæ sunt, ut contritio confitendi, & satisfaciendi consilium & propositum inclusum habeat, confessionem contritio, & satisfaciendi uoluntas, satisfactionem uero duæ reliquæ antecedant. Harum autem trium partium eam rationem afferre possumus, quod animo, uerbis, & re ipsa peccata in Deum committantur. Quare consentaneum fuit, ut nos ipsos Ecclesiæ clauibus subijcientes, quibus rebus Dei sanctissimum numen a nobis uiolatum esset, ijsdem etiam eius iram placare, & peccatorum ueniã ab eo impetrare conaremur. Sed idem etiam alio argumento confirmari potest. Etenim pænitentia est ueluti quædam delictorum compensatio, ab eius uolũtate profecta, qui deliquit, ac Dei arbitrio, in quem peccatum commissum est, constituta. Quare & uoluntas compensandi requiritur, in quo maxime contritio uersatur, & pænitens sacerdotis iudicio, qui Dei personam gerit, se subijciat, necesse est; ut pro scelerum magnitudine pœnam constituere in eum possit, ex quo tum confessionis, tum satisfactionis ratio, & necessitas perspicitur. Quoniam uero harum partium uim, & naturam tradere fidelibus oportet; prius incipiendum est a contritione, eaque diligenter explicanda. neque enim ad ullum temporis punctum, cum in memoriam præterita peccata redeunt, uel cum aliquid offendimus, contritione animus debet uacare. Hanc patres in Cõcilio Tridentino ita definiunt: Contritio est animi dolor, ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero. Et paullo post, de contritionis motu subijcitur: Ita demum præparat ad remissionem peccato-

Sess. 14 ca. 4. can. de pæn.

rum,

rum, si cum fiducia diuinæ misericordiæ, & uoto præstandi reliqua coniunctus sit, quæ ad rite suscipiendū hoc Sacramentum requiruntur. Ex hac itaque definitione intelligent fideles, contritionis uim in eo tantū positam non esse, ut quis peccare desinat; aut propositum ei sit, nouum uitæ genus instituere, aut ipsum iā instituat; sed in primis male actæ uitæ odium, & expiationem suscipiendam esse. Id uero maxime confirmant illi sanctorum Patrum clamores, quos in sacris litteris frequenter profusos esse legimus: Laboraui, inquit Dauid, in gemitu meo: lauabo per singulus noctes lectum meum. Et: Exaudiuit Dominus uocem fletus mei. & rursus alius: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Quas certe, & alias huiusmodi uoces uehemens quoddam anteactæ uitæ odium, & peccatorum detestatio expressit.

Psal. 6

Isa. 38

Contritionis propriæ uis & efficacia.

Quod autem contritio dolore definita est, monendi sunt fideles, ne arbitrentur eum dolorem corporis sensu percipi. Contritio enim est, uoluntatis actio. Et sanctus Augustinus testatur, dolorem pœnitentiæ comitem esse, non pœnitentiam. Verum peccati detestationem & odium, doloris uocabulo Patres significarūt; tū quia sacræ litteræ ita utuntur: inquit enim Dauid; Quamdiu ponam consilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem? tum quia dolor in inferiori animæ parte, quæ uim concupiscendi habet, ex ipsa contritione oritur; ut non incommode contritio dolore definita fuerit, quod dolorem efficiat, ad eumque declarandum pœnitentes uestem etiam mutare soliti sint: de quo Dominus apud sanctum Matthæum

Psal. 12

inquit:

Matth. 11. *inquit: Væ tibi Corozaim, uæ tibi Bethsaida: quia, si in Tyro, & Sidone factæ essent uirtutes, quæ factæ sunt in uobis, olim in cilicio, & cinere pœnitentiam egissent.* Recte autem contritionis nomen peccati detestationi, de qua loquimur, ad significandam uim doloris impositum est, ducta similitudine a rebus corporeis, quæ minutatim saxo, aut duriore aliqua materia cōfringuntur: ut eo uocabulo declararetur, corda nostra, quæ superbia obduruerunt, pœnitentiæ ui contundi, atque conteri. Quare nullus alius dolor uel ex parentum & filiorum obitu, uel cuiusuis alterius calamitatis caussa susceptus, hoc nomine appellatur; sed illius tantū doloris proprium est nomen, quo ex amissa Dei gratia, atque innocētia afficimur. Verum aliis quoque uocabulis eadem res declarari solet. nam et cōtritio cordis dicitur: quia cordis nomē frequenter sacræ literæ pro uoluntate usurpāt. ut enim a corde motionum corporis principium sumitur: ita uoluntas reliquas omnes animæ uires moderatur, ac regit. Vocatur etiam a sanctis Patribus cordis compunctio; qui libros de cōtritione conscriptos, de cōpunctione cordis inscribere maluerunt. Etenim, quemadmodum ferro tumida ulcera secantur, ut inclusum uirus possit erumpere: ita corda, quasi scalpello contritionis adhibito, inciduntur, ut peccati mortiferum uirus queāt eiicere. quare & scissio cordis a Ioele propheta appellata est: *Conuertimni, inquit, ad me in toto corde uestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu, & scindite corda uestra.* Summum uero & maximum dolorem ex peccatis, quæ commissa sunt, suscipiendum esse, ita ut

D. Chrys. Tom. 5

Ioel 2.

ut nullus maior excogitari possit, facile erit hisce rationibus demonstrare. nam, cum perfecta contritio sit caritatis actio, quæ ab eo timore, qui filiorum est, proficiscitur; patet eundem caritatis, & contritionis modum statuendum esse: at, quoniam caritas, qua Deũ diligimus, perfectissimus est amor, hinc fit, ut contritio uehementissimum animi dolorem coniunctum habeat. ut enim maxime diligẽdus est Deus: ita, quæ nos a Deo alienãt, maxime detestari debemus. In quo etiam illud obseruandum est, eodem loquendi genere, caritatis, & contritionis magnitudinem in sacris litteris signficari. De caritate dictum est: Diliges dominũ Deum tuum ex toto corde tuo. Rursus, quod ad contritionem pertinet, clamat Dominus per Prophetam: Cõuertimini in toto corde uestro. Præterea, si, uti Deus summum bonum est inter omnia, quæ diligenda sunt, ita etiam peccatum summum est malum inter omnia, quæ odisse homines debent: illud sequitur, ut, quam ob caussam Deum summe diligendum esse confitemur, ob eandem rursus peccati summum odium nos capiat necesse sit. Omnibus uero rebus Dei amorem anteponendũ esse, ita ut ne uitæ quidem conseruandæ caussa peccare liceat, aperte nos docent illa Domini uerba; Qui amat patrem, aut matrẽ plus quam me, non est me dignus: & qui uoluerit animam suam saluã facere, perdet eam. Sed illud etiam animaduertendum est, ut, quemadmodum, sancto Bernardo teste, nullus finis, & modus caritati præscribitur; (Modus enim, inquit ille, diligendi Deum, est, ipsum diligere sine modo) ita peccati detestationi nullus modus definiatur. Sit

[Margin notes: 1. Ioan. 3 — Deut. 6 — Ioel. 2 — Matth. 10 — Matth. 16 — Marc. 8 — De dilig. Deo.]

præterea

præterea non solum maxima, sed uehementissima, atque adeo perfecta, omnemque ignauiam, & socordiam Deut. 4 *excludat. Etenim in Deuteronomio scriptum est: Cum quæsieris dominum Deum tuum, inuenies eum, si tamen toto corde quæsieris, & tota tribulatione animæ* Hiere. 29 *tuæ. & apud Hieremiam: Quæretis me, & inuenietis, cum quæsieritis me in toto corde uestro, & inueniar a uobis, ait Dominus. Quamquã, si id minus consequi nobis liceat, ut perfecta sit; uera tamen & efficax contritio esse potest. sæpe enim usu uenit, ut, quæ sensibus subiecta sunt, magis, quam spiritualia, nos afficiant. Quare nonnulli interdum maiorem ex filiorũ obitu, quam ex peccati turpitudine, doloris sensum capiunt. Idem etiam iudicium faciendum est, si lacrymæ doloris acerbitatem non consequantur, quæ tamen in pænitentia summopere optandæ, & cõmẽdandæ sunt.* Ser. 41. de sanctis. *præclara est enim ea de re sancti Augustini sẽtẽtia: Nõ sunt, inquit, in te Christianæ caritatis uiscera, si luges corpus, a quo recessit anima, animam uero, a qua recessit Deus, non luges. Atque huc spectant illa Saluatoris* Matth. 11 *nostri uerba, quæ supra allata sunt: Væ tibi Corozaim, uæ tibi Bethsaida: quia, si in Tyro & Sidone factæ essent uirtutes, quæ factæ sunt in uobis, olim in cinere, & cilicio pænitentiam egissent. Tametsi ad eam rem comprobandam satis esse debent clarissima Niniuitarum, Dauidis, peccatricis, apostolorum Principis exẽpla; qui omnes, plurimis lacrymis Dei misericordiam implorantes, peccatorum ueniam impetrarunt.*

Singula pctã mortalia in cõtritione exprimenda & detestãda.

Maxime autem hortandi, & monendi sunt fideles, ut ad singula mortalia crimina proprium contritionis

dolorem

dolorem adhibere studeant: ita enim Ezechias contri tionem describit, cum ait: Recogitabo tibi omnes an nos meos in amaritudine animæ meæ. etenim, recogi- tare omnes annos, est, sigillatim peccata excutere, ut ea ex animo doleamus. Sed apud Ezechielem quoque scriptum legimus: Si impius egerit pænitentiam ab omnibus peccatis suis, uita uiuet. Atque in hanc sententiam sanctus Augustinus inquit: Consideret pec cator qualitatem criminis in loco, in tempore, in ua rietate, in persona. Neque tamen in hac re desperēt fideles de summa Dei bonitate, & clemētia: is enim, cum nostræ salutis cupidissimus sit, nullam moram ad tribuendam nobis ueniam interponit, sed peccatorem paterna caritate complectitur, simul atque ille se col legerit, & uniuerse peccata sua detestatus, quæ dein de alio tempore, si facultas erit, singula in memoriā reducere, ac detestari in animo habeat, ad Dominum se conuerterit. ita enim nos per Prophetam iubet spe- rare, cum inquit: Impietas impij non nocebit ei, in quacumque die conuersus fuerit ab impietate sua. Ex his igitur colligi poterunt, quæ ad ueram contritio- nem maxime sunt necessaria; de quibus fidelem popu lum accurate oportebit docere; ut quisque intelligat, qua ratione comparare eam possit; regulamque ha- beat, qua dijudicet, quantum absit ab eius uirtutis perfectione. Primum enim necesse est peccata nostra, quæ admisimus, odisse, & dolere; ne, si quædam tan tum doleamus, ficta, & simulata, neque salutaris pænitentia a nobis suscipiatur. nam, ut a sancto Ia- cobo apostolo dictum est; Quicumque totam legem

Ezech. 18

Lib. de uera, & falsa pænit. cap. 14

Ezech. 33

Iacobi 2

serua-

seruauerit, offendit autem in uno, factus est omnium reus. Alterum est, ut ipsa contritio, confitendi, & satisfaciendi uoluntatem coniunctam habeat; de quibus postea suo loco agetur. Tertium est, ut pænitens uitæ emendandæ certam, & stabilem cogitationẽ suscipiat.

Ezech. 18 *hoc uero Propheta his uerbis aperte nos docuit: Si impius egerit pænitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam; uita uiuet, & non morietur; omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor. & paullo post: Cum auerterit se impius ab impietate sua, quã operatus est, & fecerit iudicium, & iustitiam; ipse animam suam uiuificabit. Ac, paucis interiectis, Conuertimini, inquit, & agite pænitentiã ab omnibus iniquitatibus uestris; & nõ erit uobis in ruinam iniquitas: proijcite a uobis omnes præuaricationes uestras, in quibus præuaricati estis; & facite uobis cor nouum, & spiritum nouum. Idem etiam Christus dominus mulieri, quæ in adulterio deprehensa est, præscripsit:* Ioan. 8 *Vade, inquit, & iam amplius noli peccare. Item paralytico illi, quem ad probaticã piscinã curauerat,* Ioan. 5 *Ecce, ait, sanus factus es, iam noli peccare. Sed natura quoque ipsa, & ratio plane ostendũt, duo illa ad contritionem esse in primis necessaria, dolorem scilicet peccati admissi, & propositũ cautionemq; ne quid huiusmodi in posterum cõmittatur. Nam, qui amico reconciliari uelit, quem iniuria aliqua affecerit; & doleat oportet, quod in eum iniuriosus & cõtumeliosus fuerit; & diligẽter reliquo tẽpore prouideat, ne qua in re amicitiam læsisse uideatur: quæ duo obe-*

dientiam adiunctam habeant, necesse est. hominē enim legi, siue naturali, & diuinæ, siue humanæ, quibus subiectus est, parere conuenit. Quare, siquid pænitens alteri per uim, aut per fraudē abstulit, restituat, oportet; itemque alicuius aut cōmodi, aut officij compensatione illi satisfaciat, cuius dignitatem, aut uitam dicto, factoue uiolauit. tritū enim est omnium sermone, quod apud sanctum Augustinum legimus; Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Neque uero inter cetera, quæ ad contritionem maxime pertinent, minus diligenter, & necessario curandum est, ut, quidquid iniuriarum ab altero acceperis, id totū remittatur, ac condonetur. ita enim Dominus & Saluator noster monet, atque denunciat: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & uobis pater uester cælestis delicta uestra; si autem non dimiseritis hominibus, nec pater uester dimittet uobis peccata uestra. Hæc sunt, quæ fidelibus in contritione obseruanda sunt: cetera, quæ ad hanc rem colligi a Pastoribus facile poterunt, efficient quidem, ut in suo genere contritio sit magis perfecta, & absoluta; uerum adeo necessaria existimanda non sunt, ut sine his ueræ, & salutaris pænitentiæ ratio constare non possit.

Ep. 54. ad Maced.

Matth. 6

Sed, quoniam non satis esse Pastoribus debet, si ea doceant, quæ ad salutem uidentur pertinere, nisi etiam omni cura & industria laborent, ut fideles ad eam ipsam rationem, quæ illis præscripta est, uitam, actionesq. suas dirigant: uehementer proderit, contritionis uim, & utilitatem sæpius proponere. Nam, cum pleraq. alia pietatis studia ueluti beneficentia in pau-

Fructus & utilitates cōtritionis.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

peres, ieiunia, preces, & alia id genus sancta, & honesta opera, hominum culpa, a quibus proficiscuntur, a Deo interdum repudientur; ipsa certe contritio nũquam illi grata & accepta esse non potest. nam inquit
Psal. 50 *Propheta: Cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Quinetiam statim, ut eam mentibus nostris concepimus, peccatorum remissionem nobis a Deo tribui, alio loco eiusdem Prophetæ uerba illa declarant:*
Psal. 31 *Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meã Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Atque e-*
Luc. 17 *ius rei figuram in decẽ leprosis animaduertimus, qui, a Saluatore nostro ad sacerdotes missi, antequam ad illos peruenirẽt, a lepra liberati sunt. Ex quo licet cognoscere, ueræ contritionis, de qua supra dictum est, eã uim esse, ut illius beneficio omniũ delictorũ ueniam statim a Domino impetremus. Plurimum etiam ualebit ad fideliũ mentes excitandas, si Pastores rationẽ aliquã tradiderint, qua se quisque ad contritionem exercere possit. Monere autem oportet, ut omnes, conscientiã suam frequenter excutiẽtes, uideant, num, quæ a Deo, siue ecclesiasticis sanctionibus præcepta sunt, seruauerint: quod si quis alicuius sceleris reum se esse cognouerit, statim se ipsum accuset, supplexq. a Domino ueniã exposcat, & spatium tum confitendi, tum satisfaciendi sibi dari postulet: in primisq. diuinæ gratiæ præsidio se adiuuari petat, ne in posterum eadem illa peccata admittat, quæ admisisse uehementer pœnitet. curandum erit præterea Pastoribus, ut in peccatum summũ fidelium odium concitetur; tum quia summa est illius fœditas, & turpitudo; tum quia grauissima damna,*

& ca-

& calamitates nobis affert. nam Dei beneuolentiam, a quo maxima bona accepimus, lōgeque maiora exspectare & consequi licebat, a nobis abalienat, & summorum dolorum cruciatibus perpetuo afficiendos sempiternæ morti nos addicit.

De confessione, Sacramenti Pænitentiæ altera parte, & illius necessitate.

Hactenus de contritione: nunc ad confessionem, quæ est altera pænitentiæ pars, ueniamus. Quantum uero curæ & diligentiæ in ea explicanda ponere Pastores debeant, ex eo facile intelligēt, quod omnibus fere pijs persuasum est, quidquid hoc tempore sanctitatis, pietatis, & religionis in Ecclesia, summo Dei beneficio, conseruatū est, id magna ex parte confessioni tribuendum esse; ut nulli mirandum sit, humani generis hostē, cum fidem catholicam funditus euertere cogitat, per ministros impietatis suæ, & satellites, hanc ueluti Christianæ uirtutis arcē totis uiribus oppugnare conatū esse. Primum itaq. docēdū est, confessionis institutionē nobis summopere utilem, atque adeo necessariā fuisse. ut enim hoc concedamus, contritione peccata deleri; quis ignorat illā adeo uehementē, acrē, incensam esse oportere, ut doloris acerbitas cū scelerū magnitudine æquari, cōferriq. possit? at, quoniā pauci admodum ad hunc gradū peruenirent, fiebat etiā ut a paucissimis hac uia peccatorū uenia speranda esset: quare necesse fuit, ut clementissimus Dominus faciliori ratione cōmuni hominū saluti consuleret. quod quidem admirabili consilio effecit, cū claues regni cælestis Ecclesiæ tradidit. Etenim ex fidei catholicæ doctrina omnibus credendū, & constanter affirmandum est, si quis ita animo affectus sit, ut peccata admissa doleat, simulque in po-

ſterum non peccare conſtituat; etſi eiuſmodi dolore nõ afficiatur, qui ad impetrandam ueniam ſatis eſſe poſſit; ei tamen, cum peccata ſacerdoti rite confeſſus fuerit, ui clauium ſcelera omnia remitti, ac condonari: ut merito a ſanctiſſimis uiris Patribus noſtris celebratum ſit, Eccleſiæ clauibus aditum in cælum aperiri: de quo nemini dubitare fas eſt, cum a Florentino Concilio decretum legamus, pœnitentiæ effectum, eſſe abſolutionẽ a peccatis. Verum ex eo præterea licet cognoſcere, quantam afferat confeſſio utilitatem, quod ijs, quorũ eſt corrupta uitæ conſuetudo, nihil tam prodeſſe ad mores emendandos experimur, quam ſi interdum occultas animi ſui cogitationes, facta, dictaque omnia, prudenti, & fideli amico patefaciant, qui eum opera, & conſilio iuuare poſſit. Quare ad eandem rationem maxime ſalutare exiſtimandũ eſt ijs, qui ſcelerum conſcientia agitantur, ut ſacerdotis, tamquam Chriſti domini uicario, cui perpetui ſilentij ſeueriſſima lex propoſita eſt, animæ ſuæ morbos & uulnera aperiant: ſtatim enim parata ſibi medicamenta inuenient; quæ nõ ſolum præſentis ægritudinis ſanandæ, uerum ita præparandæ animæ cæleſtem quandam uim habeant, ut deinceps facile futurum non ſit, in eiuſdem morbi & uitij genus recidere. Neque uero illa confeſſionis utilitas prætermittenda, quæ ad uitæ ſocietatem & coniunctionem magnopere pertinet. conſtat enim, ſi ſacramentalem confeſſionem e Chriſtiana diſciplina exemeris, plena omnia occultis, & nefandis ſceleribus futura eſſe: quæ poſtea, & alia etiam multo grauiora, homines, peccati conſuetudine deprauati, palam com-

In decreto Eugenii 4.

mittere

mittere non uerebuntur. etenim confitendi uerecũdia, delinquendi cupiditati, & licentiæ tamquam frenos iniicit, & improbitatem coercet.

Sed iam, confessionis utilitate exposita, quæ sit eius natura, & uis, Pastoribus tradendum erit. Eam igitur definiunt esse peccatorum accusationem, quæ ad sacramenti genus pertinet, eo susceptam, ut ueniam uirtute clauium impetremus. Recte autem accusatio dicitur, quod peccata ita commemoranda non sunt, qua si scelera nostra ostentemus, ut ij faciunt, qui lætantur cum male fecerint; aut omnino enarranda, ut si rem aliquam gestam otiosis auditoribus delectandi caussa exponamus; uerum accusatorio animo ita enumeranda sunt, ut ea etiam in nobis uindicare cupiamus. Veniæ autem impetrandæ caussa, peccata confitemur: quoniam hoc iudicium longe dissimile est forensibus capitalium rerum quæstionibus, in quibus confessioni pœna et supplicium, non culpæ liberatio, & errati uenia constituta est. In eandem fere sententiam, quamuis alijs uerbis, sanctissimi Patres uidentur confessionem definisse: ueluti cum sanctus Augustinus inquit; Confessio est, per quam morbus latens spe ueniæ aperitur: & sanctus Gregorius; Confessio est peccatorum detestatio: quarum utraque, quod in superiori definitione continetur, facile ad eam referri poterit. Sed iam, quod omnium maximi faciendum est, docebunt Parochi, ac sine ulla dubitatione fidelibus tradent, hoc sacramentũ a Christo domino, qui bene omnia, & unius salutis nostræ caussa fecit, ob eius summam bonitatem, & misericordiam institutum esse. apostolis enim, post resurre-

Confessionis sacramentalis descriptio, & natura, et quis eius auctor

Prouer. 2.

S. Chrys.

Ser. 8. de Verb. dñi.

Lib. 8. moral. cap. 15

ctionem unum in locum congregatis, insufflauit, dicẽs:
Ioan. 20 *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. Cum igitur Dominus potestatem retinendi, et remittẽdi peccata sacerdotibus tribuerit; perspicuum est, ipsos etiam ea de re iudices constitutos fuisse.* Ioan. 11 *Atque idem significare uisus est Dominus, cum apostolis id negotij dedit, ut Lazarum, a mortuis excitatum, a uinculis soluerent, quibus constrictus erat. nam sanctus Augustinus eum locum ita explanat:* Lib. de uera & falsa pænit. ca. 20. Ser. 8 *Ipsi, inquit, sacerdotes plus iam possunt proficere, plus confitentibus parcere, quibus crimen remittunt: Dominus scilicet per ipsos Apostolos Lazarum, quem iam suscitauerat, obtulit discipulis soluendum, ostendẽs potestatem soluendi esse concessam sacerdotibus. Quo etiam pertinet, quod ijs, qui a lepra in itinere curati sunt, præceperat, ut sacerdotibus se ostenderent, illorumq. iudicium subirent. Cum igitur Dominus potestatẽ remittendi, & retinendi peccata sacerdotibus tribuerit; perspicuum est, ipsos etiam ea de re iudices constitutos fuisse. at, quoniam, ut sancta Tridentina Synodus sapienter admonuit,* Sess. 14. cap. 5 *de qualibet re uerum iudicium fieri, atque in repetendis criminnm pœnis iustitiæ modus teneri non potest, nisi plane cognita, & perspecta caussa fuerit; ex eo sequitur, ut pænitentiũ cõfessione sigillatim peccata omnia sacerdotibus patefaciẽda sint. Hæc igitur Pastores docebunt, quæ a sancta Tridentina Synodo decreta, ac perpetuo a catholica Ecclesia tradita sunt. si enim sanctissimos Patres attente legimus, nusquam non apertissima testimonia occurrent, quibus*

confir-

confirmetur, hoc sacramentum a Christo domino institutum esse, & confessionis sacramentalis lege, quam illi exomologesin, & exagoreusin græco uocabulo appellant, tamquam euangelicam accipiendam esse. Quod si etiam ueteris testamēti figuras exquirimus; sine dubio ad peccatorum confessionem uidentur pertinere uaria illa sacrificiorum genera, quæ ad expianda diuersi generis peccata a sacerdotibus fiebant.

De ritibus & cærimonijs, ad confessionē adhibendis.

Sed, quemadmodum cōfessionem a Domino saluatore institutam esse fideles docendi sunt; ita etiam monere eos oportet, quosdam ritus, et sollemnes cærimonias Ecclesiæ auctoritate additas esse; quæ etsi ad sacramenti rationem non spectant, eius tamen dignitatem magis ante oculos ponunt, & confitentium animos, pietate accensos, ad Dei gratiam facilius consequendam præparant. Cum enim aperto capite ad pedes sacerdotis abiecti, demisso in terram uultu, supplices manus tendentes, aliaque huiusmodi Christianæ humilitatis signa dates, quæ ad sacramenti rationem necessaria nō sunt, peccata cōfitemur, ex his perspicue intelligimus, tum in sacramento cælestem uim agnoscendam, tum a nobis diuinam misericordiam summo studio requirendam, atque efflagitandam esse. Iam uero, nemo existimet confessionem a Domino quidem institutam, sed ita tamen, ut eius usum necessarium esse non ediderit. Etenim sic statuant fideles, oportere eum, qui mortali scelere premitur, confessionis sacramento ad spiritualem uitam reuocandum esse: quod quidem pulcherrima translatione a Domino aperte significatum uidemus; cum huius sacramenti administrādi Matth. 16

potestatem, clauem regni cælorum appellauit. Vt enim locum aliquem ingredi nemo potest sine eius opera, cui claues commissæ sunt: sic intelligimus, neminem in cælum admitti, nisi fores a sacerdotibus, quorum fidei claues Dominus tradidit, aperiantur. Aliter enim nullus plane clauium usus in Ecclesia esse uidebitur: ac frustra is, cui clauium potestas data est, quempiam cæli aditu prohibebit, si tamen alia uia introitus patere queat. Hoc uero præclare a sancto Augustino cognitũ est, cum inquit: Nemo sibi dicat: occulte ago apud Dominum pænitentiam: nouit Deus, qui mihi ignoscat, quid in corde ago. Ergo sine caussa dictum: Quæ solueritis in terra, soluta erunt in cælo? ergo sine caussa claues datæ sunt Ecclesiæ Dei? Atque in eandem sententiam sanctus Ambrosius in libro de pænitentia scriptum reliquit, cum Nouatianorum hæresim conuelleret, qui soli Domino potestatem peccata remittendi reseruandam asserebant: Ecquis Deum, inquit, magis ueneratur, qui ne mandatis illius obtemperat, an qui resistit? Deus nobis iussit eius ministris obtẽperare: quibus cum paremus, honorẽ soli Deo deferimus. Sed, cũ minime dubitari possit, confessionis legem ab ipso Domino latam & constitutam esse; sequitur, ut uidẽdum sit, quinam, quo ætatis, & anni tempore ei parere debeant. Primum itaque ex Lateranensis Concilij canone, cuius initium est, Omnis utriusque sexus, perspicitur, neminem confessionis lege adstrictũ esse ante eam ætatem, qua rationis usum habere potest. neque tamen ea ætas certo aliquo annorum numero definita est, sed illud uniuerse statuendum uidetur, ab eo tempore con-

Lib. de uera, & falsa pæn. cap. 10. Ser. 8. de Verb. domini Matth. 18 Lib. 1. de pæn. ca. 2

Cap. 21

fessionem

fessionem puero indictam esse, cum inter bonum, & malum discernendi uim habet, in eiusque mentem dolus cadere potest. nam, cum ad id uitæ tempus quisque peruenerit, in quo de salute æterna deliberandum est; tum primum sacerdoti peccata confiteri debet: cum aliter salutem sperare nemini liceat, qui scelerum consciētia premitur. Quo uero potissimū tēpore confiteri oporteat, eo canone, de quo antea diximus, sancta Ecclesia decreuit. iubet enim semel saltem quotannis fideles omnes peccata sua confiteri. Verum, si quid salutis nostræ ratio postulet, cōsideremus; profecto, quoties uel mortis periculum imminet, uel aliquā rē tractare aggredimur, cuius tractatio homini peccatis contaminato nō conueniat, ueluti cū sacramenta administramus, aut percipimus, toties confessio prætermittenda nō est. Atque idem omnino seruare oportet; cū ueremur, ne nos alicuius culpæ, quā admiserimus, obliuio capiat. neque enim peccata cōfiteri possumus, quæ nō meminimus: neque peccatorū ueniā a Domino impetramus, nisi ea pænitentiæ sacramentū per confessionem deleat.

Sed, quoniam multa in confessione obseruāda sunt, quorum alia ad sacramenti naturam pertinent, alia non ita necessaria sunt; de his accurate agendum erit. neque enim desunt libelli, & commentarij, ex quibus facile est horum omnium explicationem depromere. Illud autem in primis doceant Parochi, in confessione curandum esse, ut integra, & absoluta sit. etenim omnia mortalia peccata sacerdoti aperire oportet. nam uenialia, quæ nos a Dei gratia non diuellunt, & in quæ frequētius labimur, tametsi recte, atque utiliter,

De condicionibus et circumstantijs ad confessionem requisitis.

quod

quod piorum usus demonstrat, confitemur, tamen sine culpa prætermitti, multisque alijs rationibus expiari possunt. At mortifera peccata, ut iam diximus, singula enumeranda sunt, quamuis etiam occultissime lateant, & eius generis sint, quæ duobus tantum extremis Decalogi capitibus interdicuntur. sæpe enim euenit, ut ea grauius animam uulnerent, quam illa, quæ aperte, ac palam peccare homines solēt. ita uero a sancta Tridentina Synodo definitū, atque a catholica Ecclesia semper traditum est, quemadmodum sanctorum Patrum testimonia declarant. est enim apud sanctum Ambrosium in hunc modum: Non potest quis iustificari a peccato, nisi confessus fuerit peccatum. Sanctus etiam Hieronymus in Ecclesiaste idem plane confirmat: inquit enim: Si quē serpens Diabolus occulte momorderit, &, nullo conscio, eum peccati ueneno infecerit, si tacuerit, & pœnitentiam non egerit, nec uulnus suum fratri, aut magistro uoluerit confiteri, magister, qui linguam habet ad curandum, prodesse non poterit. Præterea sanctus Cyprianus in sermone de lapsis apertissime hoc docet, his uerbis: Quamuis nullo sacrificij, aut libelli facinore constricti sint, quoniam tamen de eo cogitauerunt, id ipsum apud sacerdotes Dei dolenter confiteantur. Denique hæc omnium Ecclesiæ doctorum communis uox est, atque sententia. Sed in confessione summa illa cura, & diligentia adhibenda est, quam in rebus grauissimis ponere solemus, omneq. studium ita eo conferendum, ut sanemus animæ uulnera, & peccati radices euellamus. Neque uero solum peccata grauia narrando explicare oportet, uerum etiam

Lib. de parad. c. 14. Sup illud, Si mordeat serpens.

Ser. 5. de lapsis.

iam illa, quæ unumquodque peccatum circumstant, & prauitatem ualde augent, uel minuunt. Quædam enim circumstantiæ adeo graues sunt, ut peccati mortiferi ratio ex illis tantum constet: quare hæc omnia semper confiteri oportet. Si quis enim hominem intereмerit, explicandum est, utrum ille sacris initiatus, an profanus fuerit. Itemq. si cum muliere concubuit, matrimonij ne lege libera, aut alterius uxore, aut propinqua, aut alicuius uoti sponsione Deo consecrata, aperiat, necesse est. hæc enim diuersa peccatorum genera cōstituunt, ita ut primum quidem simplex fornicatio, alterum adulterium, tertium incestus, quartum sacrilegium a diuinarum rerum doctoribus appelletur. Furtum etiam in peccatis numerandum est: uerum, si quis aureum nummum furetur, leuius omnino peccat, quā is, qui centum, uel ducentos, uel ingentem aliquam auri uim, præsertim uero qui sacram pecuniam abstulit. Quæ etiam ratio ad locum, & ad tempus pertinet: quorū exempla notiora sunt ex multorum libris, quam ut a nobis commemorentur. Hæc igitur, ut diximus, enumeranda sunt: quæ uero prauitatem rei magnopere non augent, sine crimine omitti possunt. Sed ad confessionem adeo necessarium est, ut, quod antea diximus, integra, & absoluta sit, ut, si quis dedita opera, alia quidem ex ijs, quæ explicari debent, prætermittat, alia uero tantummodo confiteatur, non solum ex ea confessione is commodum nullum consequatur, sed etiam nouo scelere se obstringat: neque eiusmodi peccatorum enumeratio confessionis nomine, in qua sacramenti ratio insit, appellanda est: quin potius pæ-

nitenti confessionem repetere est necesse, seque ipsum illius peccati reum facere, quod Sacramenti sanctitatem simulatione confessionis uiolauerit. At uero, si alia de caussa confessioni aliquid defuisse uideatur, uel quia pœnitens nonnulla crimina oblitus fuerit, uel quia conscientiæ suæ latebras non ita accurate perquisiuerit, cum tamen illud in animo haberet, ut integre peccata omnia confiteretur; nihil ei opus erit confessionem iterare; satis autem habebit, si quando peccata, quæ oblitus erat, in memoriam reduxerit, ea sacerdoti alio tẽpore confiteri. In quo tamen animaduertendum est, ne forte nimis dissolute, & remisse conscientiã nostram scrutati simus, adeoque negligenter peccata admissa memoria repetere studuerimus, ut ea ne recordari quidem uoluisse merito uideri possimus. id enim si factum fuerit, confessionem iterare omnino oportebit. Præterea curandum est, ut confessio nuda, simplex, & aperta sit, non artificiose composita, ut a nonnullis fit, qui potius uitæ suæ rationem exponere, quam peccata confiteri uidentur. ea enim confessio esse debet, quæ nos tales sacerdoti aperiat, quales nos ipsos nouimus, certaq. pro certis, ac dubia pro dubijs demonstret. Quod si uel peccata non recensentur; uel alieni a re, quam tractamus, sermones inferuntur; perspicuum est, cõfessionem hac uirtute carere. Vehementer etiã cõmendãdi sunt, qui prudentiã, & uerecundiam in explicandis rebus adhibent. neque enim nimis multis uerbis agendum est, sed, quæ ad cuiusque peccati naturam, & rationem pertinent, breui oratione, quæ modestiam coniunctam habeat, aperienda sunt. Illud uero tum confi-

tenti,

tenti, tum sacerdoti maxime laborandum est, ut eorũ sermo in confessione secreto habeatur. quare fit, ut nemini omnino neque per nuncium, neque per litteras, quoniã ea ratione nihil iam occulte agi potest, peccata confiteri liceat. Sed nulla res fidelibus adeo curæ esse debet, quam ut frequenti peccatorum confessione animã studeãt expiare: etenim, cum aliquis mortifero scelere urgetur, nihil ei magis salutare esse potest, ob multa, quæ impendent, uitæ pericula, quam statim peccata sua confiteri. Nam, ut sibi quisque diuturnum uitæ spatium polliceri queat, turpe profecto est, cum in eluẽdis corporis, aut uestium sordibus tam diligentes simus, non eadem saltem diligentia curare, ne animæ splendor turpissimis peccati maculis obsolescat.

Sed, iam de ministro huius sacramenti dicendum est. Eum autẽ sacerdotem esse, qui ordinariam, aut delegatam absoluendi potestatẽ habeat, ex ecclesiasticis sanctionibus satis apparet. habeat enim oportet nõ solum ordinis, uerum etiam iurisdictionis potestatem, qui hoc munere fungi debet. Illustre uero huius ministerij testimonium præbent illa Domini uerba apud sanctum Ioannem: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. neque enim omnibus, sed apostolis tantum hæc dicta fuisse constat: quibus in hac functione sacerdotes succedunt: idque etiam maxime consentaneum est. nam, cũ omne gratiæ genus, quæ hoc Sacramento tribuitur, a Christo capite ad membra deriuetur; merito debent corpori Christi mystico, idest fidelibus administrare, qui soli uerum eiusdem corpus conficiendi potestatem

De legitimo et idoneo Cõfessionis sacramẽtalis ministro.

Ioan. 20

habent;

habent; cum præsertim fideles hoc ipso pœnitentiæ Sacramento ad Sacram Eucharistiam summendam apti, idoneique reddantur. Verum, quãta olim religione in antiquissima Ecclesia ius ordinarij sacerdotis conseruatum fuerit, ex ueteribus Patrum decretis facile intelligitur; quibus cautum est, ne quis Episcopus, aut sacerdos in alterius parochia aliquid gerere auderet, sine eius auctoritate, qui illi præesset, aut nisi magna necessitas cogere uideretur. Ita uero ab Apostolo sancitum est, cum Tito præcepit, ut in singulis ciuitatibus sacerdotes constitueret; qui scilicet doctrinæ, & Sacramentorum cælesti pabulo fideles alerent, & educarent. Quamquam, si mortis periculum imminet, & proprij sacerdotis facultas non datur; ne hac occasione aliquis pereat, in Ecclesia Dei custoditum fuisse, Concilium Tridentinum docet, ut unicuique sacerdoti liceret, non solum omni peccatorum genere, cuiuscumque potestatis sit, illa condonare, sed etiam ab excommunicationis uinculo soluere. Iam, præter ordinis, & iurisdictionis potestatem, quæ prorsus necessaria sunt, in primis opus est, ut huius Sacramenti minister tum scientia, & eruditione, tum prudentia præditus sit. iudicis enim, & medici simul personam gerit. Ac, quod ad primum attinet, satis constat, non uulgarem scientiam necessariam esse, qua & peccata inuestigare, & ex uarijs peccatorum generibus, quæ grauia, quæ leuia sint, pro cuiusque hominis ordine & genere, iudicare possit. ut autem medicus est, summa quoque prudentia indiget. etenim diligenter prouidendum est, ut ea reme-

Tit. 1

Sess. 14. capit. 6. can. 10.

dia

dia ægroto adhibeantur, quæ ad illius animam ſanandam, & in poſterum contra morbi uim muniendam aptiora eſſe uideantur. Ex quo poterunt fideles intelligere, cuiuis maximo ſtudio curandum eſſe, ut eum ſibi ſacerdotem deligat, quem uitæ integritas, doctrina, prudens iudicium commendet; qui, & quantum in eo officio, cui præeſt, ponderis ac momenti ſit, & quæ cuique ſceleri pœna conueniat, & qui uel ſoluendi, uel ligandi ſint, optime nouerit. Sed, quoniā nemo eſt, qui non uehementer cupiat, ſcelera, & turpitudinē ſuā occultari; monendi ſunt fideles, nihil eſſe, quod timeant, ne ea, quæ ipſi cōfeſſione patefecerint, a ſacerdote ulli umquam indicentur, neue aliquod ex ea periculi genus ſibi ullo tēpore creari poſſit. ſacræ enim ſanctiones grauiſſime in eos ſacerdotes animaduerti uoluerūt, qui peccata omnia, quæ aliquis eis cōfeſſus fuerit, perpetuo, & religioſo ſilentio cōpreſſa non tenuerint. Quare in Concilio Lateranenſi magno ita legimus: Caueat omnino ſacerdos, ne uerbo, uel ſigno, uel alio quouis modo prodat aliquatenus peccatorem.

Ex Leone Papa.

Can. 21

Sed iam ordo rerum poſtulat, cum de miniſtro dictum ſit, ut quædam præcipua capita explicentur, quæ ad confeſſionis uſum, & tractationem non parum ſunt accommodata. Magna enim fidelium pars, quibus uulgo nihil longius uideri ſolet, quam, ut dies illi, qui eccleſiaſtica lege confeſſioni præfiniti ſunt, effluant: tantum abſunt a Chriſtiana perfectione, ut uix peccatorum ſuorum meminerint, quæ ſacerdoti patefacienda eſſent, nedum cetera diligēter curent, quæ ad diuinam gratiam conciliandam uim habere maximam per-

De condicionibus ad cōfeſſionē uere pænitentis neceſſariis.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

perſpicuum eſt. Quare, cum illorum ſaluti omni ſtudio ſuccurrendum ſit; hoc primum ſacerdotes in pœnitente diligenter obſeruabunt, ſi ueram peccatorum ſuorum contritionem habeat, certumque illi ſit, ac deliberatum, in poſterum a peccatis abſtinere. Quod ſi ita animo affectum eſſe animaduerterint, moneant, & uehementer hortentur, ut pro tanto, & tam ſingulari beneficio maximas gratias Deo agat; ab eoque cæleſtis gratiæ præſidium petere numquam deſinat; quo munitus, ac tectus, facile poterit prauis cupiditatibus reſiſtere, ac repugnare. Docendus eſt etiam, ut nullum patiatur eſſe diem, quin aliquid de paſſionis Domini noſtri myſterijs meditetur, ad eumque imitandum, & ſumma caritate amandum ipſe ſe excitet, atque inflammet. hac enim meditatione aſſequetur, ut ab omnibus dæmonis tentationibus in dies ſe tutiorem eſſe ſentiat. Neque enim ulla alia eſt cauſſa, cur tam cito, uel leuiter ab hoſte impugnati, animo, & uiribus ſuccumbamus, quam quod ex cæleſtium rerum meditatione diuini amoris ignem concipere non ſtudemus, quo mens recreari, atque erigi poſſit. Sin autem ſacerdos intellexerit, eum, qui uelit confiteri, adeo peccata ſua non dolere, ut uere contritus dicendus ſit; conetur magno contritionis deſiderio eum afficere; ut deinde, huius præclari doni cupiditate incenſus, illud a Dei miſericordia petere, & efflagitare in animum inducat. In primis autem reprimenda eſt quorundam ſuperbia, qui ſcelera ſua excuſatione aliqua uel defendere, uel minora facere nituntur. Nam, exempli cauſſa, cum aliquis fateatur, ſe ira

uehe-

uehementius commotum fuisse; statim huius perturbationis caussam in alium confert, a quo prius sibi iniuriam factam esse queritur. Monendus itaque est, hoc elati animi, & hominis peccati sui magnitudinem uel despicientis, uel plane ignorantis, signum esse: tum uero eiusmodi excusationis genus, ad augendū potius, quam minuendum peccatum pertinere. nam, qui ita factum suum probare contendit, hoc uidetur profiteri, se tunc patientia usurum esse, cum a nemine iniuria lædetur. quo quidem nihil homine Christiano indignius esse potest. Etenim, cum illius uicem dolere maxime debuerit, qui iniuriam fecit; tamen non peccati prauitate commouetur, sed fratri irascitur, ac, cum ei præclara occasio oblata fuerit, ut Deum patientia colere, & fratrem mansuetudinem sua corrigere possit, salutis materiam ad perniciem suam conuertit. Perniciosior autem est illorum culpa existimanda, qui, stulta quadam uerecundia impediti, peccata confiteri non audeant. Iis igitur hortando animos addere oportet: monendiq. sunt, nihil esse, quod uitia sua aperire uereantur; nulliq. mirum uideri debere, si intelligat homines peccare: qui quidem communis est omnium morbus, et in humanam imbecillitatem proprie cadit. Alij sunt, qui, uel quod raro peccata confiteri solēt, uel quod nullam curam, & cogitationem in peruestigandis suis sceleribus posuerunt, nec commissa confessione expedire, nec, unde eius officij initium ducendum sit, satis sciunt: quos certe acrius obiurgare opus est, atque in primis docere, prius quam ad sacerdotem aliquis adeat, omni studio curandum esse, ut peccatorum suo-

rum contritione commoueatur; id uero præstari nullo modo posse, nisi ea reminiscendo sigillatim recognoscere studeat. Quare, si sacerdos huiusmodi homines prorsus imparatos esse cognouerit, humanissimis uerbis a se dimittet, hortabiturque, ut ad cogitanda peccata aliquod spatium sumant, ac deinde reuertantur. quod si forte affirmauerint, se in eam rem omne studium, & diligentiam suam contulisse; (quoniam sacerdoti maxime uerendum est, ne, semel dimissi, amplius non redeant) audiendi erunt, præsertim uero si emendandæ uitæ studium aliquod præseferant, adducique possint, ut negligentiam suam accusent, quam se alio tempore diligenti, & accurata meditatione compensaturos promittant. in quo tamen magna cautio adhibenda est. si enim, audita confessione, iudicauerit, neque in enumerandis peccatis diligentiam, neque in detestandis dolorem pœnitenti omnino defuisse; absolui poterit. sin autem utrumque in eo desiderari animaduerterit; auctor illi, & suasor erit, ut maiorem curam, quod antea dictum est, in excutienda conscientia adhibeat, hominemque, ut blandissime poterit, tractatum dimittet. Sed, quoniam interdum contingit, ut mulieres, alicuius sceleris in priori confessione oblitæ, iterum ad sacerdotem non audeant redire; quod uereantur, ne uel in suspicionem magnæ improbitatis populo ueniant, uel singularis religionis laudem quærere existimentur: sæpe tum publice, tum priuatim docendum est, neminem tanta memoria esse, qui sua facta, dicta, & cogitata meminisse queat: quapropter fideles nulla re deterrendos esse, quo minus ad sacerdo

tem

tem reuertantur, si in memoriam alicuius criminis redierint, quod antea fuerit prætermissum. Hæc igitur, atque alia huius generis multa in confessione a sacerdotibus obseruanda erunt.

Nunc ad tertiam pænitentiæ partem, quæ satisfactio appellatur, ueniendum est. Primum itaque satisfactionis nomen, & uis exponenda est. hinc enim catholicæ Ecclesiæ hostes amplam occasionem discidij, & discordiæ, cum maxima Christiani populi pernicie, arripuerunt. Est autem satisfactio, rei debitæ integra solutio: nã, quod satis est, ei nihil uidetur deesse. quare, cũ de gratiæ reconciliatione loquimur, idem satisfacere significat, quod alteri tantũ præstare, quantũ irato animo ad ulciscẽdã iniuriam satis esse possit. atque ita satisfactio nihil aliud est, quã iniuriæ alteri illatæ cõpẽsatio. Quod autem ad hunc locũ pertinet, satisfactionis nomen diuinarũ rerũ doctores ad declarandam eã cõpensationem usurparunt, cũ homo pro peccatis commissis Deo aliquid persoluit. Quo in genere quoniã multi gradus esse possunt, hinc fit, ut satisfactio uarie accipiatur. Ac prima quidem, & præstantissima illa est, qua pro scelerum nostrorũ ratione, etiam si Deus summo iure nobiscum uelit agere, quidquid a nobis debeatur, cumulate persolutum est. Hæc uero eiusmodi esse dicitur, quæ nobis Deum propitium, & placatum reddidit, eamq. uni Christo domino acceptam ferimus, qui in cruce, pretio pro peccatis nostris soluto, plenissime Deo satisfecit. neque enim ulla res creata tanti esse potuit, quæ nos tam graui debito liberaret: atque, ut sanctus Ioãnes testatur, ipse est propitiatio pro Ioan. 2

De satisfactione pænitentiæ parte, eiusque exsequendæ necessitate.

peccatis nostris, non pro nostris autem tantũ, sed etiam pro totius mundi. Hæc igitur plena & cumulata est satisfactio, scelerum omnium rationi, quæ in hoc sæculo commissa sunt, pariter, æqualiterque respondens: cuius pondere hominum actiones apud Deum plurimũ ualẽt, ac sine eo nulla prorsus æstimatione dignæ haberentur. Atque huc Dauidis uerba uidentur spectare:
Psal. 115 *qui postquam, secum ipse reputans, illud protulisset, Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? nihil, præter hanc satisfactionem, quam calicis nomine expressit, dignum tot, tantisq. beneficijs inuenire potuit: quare subiecit: Calicem salutaris accipiã, & nomen Domini inuocabo. Alterum satisfactionis genus, quæ & canonica appellatur, & certo temporis spatio definita perficitur. quare antiquissimæ Ecclesiæ usu recepetum est, ut, cum pænitentes a peccatis soluuntur, pœna aliqua eis irrogetur; cuius pœnæ solutio, satisfactio uocari consueuit. Eodem uero nomine quodlibet etiam pœnæ genus significatur, quam pro pecatis non quidem a sacerdote constitutam, sed sponte nostra susceptam, atque a nobis ipsis repetitam, sustinemus. Verum hæc ad pænitentiam, ut sacramentum est, minime pertinet; sed illa tantum sacramenti pars censenda est, quam diximus ex præcepto sacerdotis Deo pro peccatis depẽdi; hoc adiũcto, ut statutum cum animo, & deliberatum habeamus, peccata in posterum omni studio uitare. ita enim nonnulli definierunt: satisfacere, est Deo debitum honorem impendere. quod autem nemo debitum honorem Deo possit tribuere, nisi qui peccata omnino uitare constituat, satis apparet.*

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

Et ſatisfacere, eſt cauſſas peccatorum excidere, & eorum ſuggeſtioni aditum non indulgere. In quam ſententiam alij ſenſerunt, ſatisfactionem eſſe purgationem, qua eluitur, quidquid ſordium propter peccati maculam in anima reſedit, atque a pœnis tempore definitis, quibus tenebamur, abſoluimur. Quæ cum ita ſint; facile erit fidelibus perſuadere, quam neceſſarium ſit, ut pænitentes in hoc ſatisfactionis ſtudio ſe exerceant. Docendi enim ſunt, duo eſſe, quæ peccatum conſequuntur, maculam, & pœnam: ac, quamuis ſemper, culpa dimiſſa, ſimul etiam mortis æternæ ſupplicium, apud inferos conſtitutum, condonetur; tamen non ſemper contingit, quemadmodum a Tridentina Synodo declaratum eſt, ut Dominus peccatorum reliquias, & pœnam, certo tempore definitam, quæ peccatis debetur, remittat. Cuius rei perſpicua ſunt exempla in ſacris litteris, Geneſis tertio capite, Num. xij. & xxij. & alijs permultis locis: ſed illud Dauidis clariſſimum & maxime illuſtre intueamur: cui etſi Nathan dixerat; Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum, non morieris; is tamen grauiſſimas pœnas ultro ſubijt, Dei miſericordiam his uerbis dies noctesque implorans: Amplius laua me ab iniquitate mea, & a peccato meo munda me: quoniam iniquitatem meam ego cognoſco, & peccatum meum contra me eſt ſemper. Quibus uerbis illud petitum eſt a Domino, ut non ſolum crimen, ſed pœnam etiam crimini debitam condonaret, atque a peccati reliquijs purgatum, in priſtinum decoris, & integritatis ſtatum reſtitueret. Atque hæc cum ſummis preci

Seſſ. 14. capit. 8. can. 12.

Gen. 3
Num. 12. 22
2. Reg. 12

Pſal. 50

bus peteret, eum tamen Dominus, tum filij ex adulterio suscepti, tum Absalonis, quem unice diligebat, defectione, & morte multauit, alijsque pœnis, & calamitatibus affecit, quas illi antea intentarat. In
Exod. *Exodo etiam, etsi Dominus, Mosis precibus exoratus, populo idolatræ pepercerat, tamen minatus est, se tanti flagitij graues pœnas repetiturum esse: ipseque Moses testatus est fore, ut illud Dominus seuerissime in tertiam, & quartam usque generationem ulcisceretur. Hæc uero a sanctis Patribus in Ecclesia catholica semper tradita esse, ipsorum auctoritate apertissime comprobatur. Verum, qua de caussa factum sit, ut pœna omnis pænitentiæ Sacramento, æque ac baptismo, non condonetur, præclare a sancta Tridentina Synodo explicatum est his uerbis:*
Sess. 14 cap. 8 *Diuinæ iustitiæ ratio exigere uidetur, ut aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante baptismum per ignorantiam deliquerint; aliter uero qui semel a peccati, & dæmonis seruitute liberati, & accepto spiritus sancti dono, scientes templum Dei uiolare, & spiritum sanctum contristare non formidauerint. Et diuinam clementiam decet, ne ita nobis absque ulla satisfactione peccata dimittantur, ut, occasione accepta, peccata leuiora putantes, uelut iniurij, & contumeliosi spiritui sancto in grauiora labamur, thesaurizantes nobis irã in die iræ. Proculdubio enim magnopere a peccato reuocant, & quasi freno quodam coercent hæ satisfactoriæ pœnæ, cautioresque & uigilantiores in posterum pænitentes efficiunt. Accedit, ut tamquam testificationes quædam sint doloris, quem ex peccatis commissis*

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

capimus; qua ratione Ecclesiæ fit satis, quæ nostris sceleribus grauiter offensa est. nam, ut sanctus Augustinus ait; Cor contritum, & humiliatum Deus non spernit. Verum, quia plerumq. dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per uerba uel alia quæcumque signa procedit; recte ab ijs, qui Ecclesiæ præsunt, tempora pænitentiæ constituuntur, ut Ecclesiæ, in qua ipsa peccata remittuntur, satisfiat. Præterea, pænitentiæ nostræ exempla alios docent, quo modo ipsi uitam instituere, & pietatem sequi debeant. Cum enim pœnas nobis pro peccatis irrogatas ceteri homines intuentur; & summam cautionem sibi in omni uita adhibendam, & mores pristinos corrigendos esse intelligunt. Quare sapientissime illud ab Ecclesia obseruatum est, ut, cum ab aliquo publice flagitium commissum esset, publica etiam pænitentia ei indiceretur: ut ceteri, timore perterriti, deinceps peccata diligentius uitarent: quod etiam in occultis criminibus, quæ grauiora essent, interdum fieri solitũ erat. Sed, ut diximus, in publicis hoc perpetuum fuit, ut, qui ea commiserant, ante quam publicam pænitentiã suscepissent, non absoluerentur. interim uero Pastores pro illorum salute Deum rogabant, atque, ut ipsi etiam pænitentes idem facerent, eos hortari non desinebant. Quo in genere summa fuit sancti Ambrosii cura, & sollicitudo: cuius lacrymis fertur quamplurimos, qui duro animo ad pænitentiæ Sacramentũ accesserant, ita mollitos esse, ut ueræ contritionis dolorem conceperint. Verum postea tantum de ueteris disciplinæ seueritate remissum est, atque ita caritas

Enchir. capit. 65

Paulin. in uita Amb.

refrixit, ut iam plerique ex fidelibus, ad peccatorum ueniam impetrandam, nullum intimum animi dolorẽ, atque gemitum cordis necessarium putent; sed illud satis esse arbitrentur, si speciem tantum dolentis habeãt. Deinde uero huiusmodi pœnarum perpessione consequimur, ut capitis nostri Iesu Christi, in quo passus est ipse, & tentatus, similitudinem, & imaginem geramus. nihil enim tam deforme uideri potest, ut a sancto Bernardo dictum est, quam, sub spinoso capite delicatum esse membrum. nam, teste Apostolo, coheredes sumus Christi; si tamen compatimur, &, quod alio loco scripsit, si commortui sumus, & conuiuemus; si sustinebimus, & corregnabimus. D. etiam Bernardus duo affirmat in peccato reperiri, maculam animæ, & plagam: ac turpitudinem quidem ipsam Dei misericordia tolli, uerum sanãdis peccatorum plagis ualde necessariam esse eam curam, quæ in remedio pænitentia adhibetur. quemadmodum enim, sanato uulnere, cicatrices quædam remanent, quæ et ipsæ curãdæ sunt: ita in anima, culpa condonata, supersunt reliquiæ peccatorum purgandæ. Idem plane D. Chrysostomi sententia confirmat, cum ait: Non satis est sagittã e corpore extrahi, sed plaga quoque, a sagitta inflicta, sanãda est: sic etiam in anima post acceptam peccati ueniam pænitentia curãda est, plaga relicta. Frequentissime enim a sancto Augustino docemur, duo hæc in pænitentia animaduertenda esse, Dei misericordiam, & iustitiam; misericordiam, qua peccata, & pœnas æternas illi debitas condonat; iustitiam qua pœnis tempore definitis hominem punit. Postremo, pænitentiæ pœna

Heb. 2

Ser. 5. de omnibus sanctis.

Rom. 8.

Tim. 2

Ibidem.

Hom. 80. ad Pop. Ant.

In Ps. 50. super Ecce enim ueniit d.

na

na a nobis suscepta Dei animaduersionem, suppliciaq. in nos constituta anteuertit. ita enim docet Apostolus, cum ait: Si nosmetipsos dijudicaremus, non utique iudicaremur: dum iudicamur autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur. Quæ cum fidelibus explicata fuerint, uix fieri poterit, quo minus ad pænitentiæ opera maxime excitentur. Eius autem quanta uis sit, ex eo colligitur, quod tota a Christi domini passionis merito pendet. A quo etiam honestis actionibus duo illa maxima bona consequimur. alterum est, ut immortalis gloriæ præmia mereamur; ita ut calix etiam aquæ frigidæ, quam in eius nomine dederimus, mercede non careat: alterum, ut pro peccatis nostris satisfaciamus. Neque uero id perfectissimam, & cumulatissimam Christi domini satisfactionem obscurat; sed illud potius contra euenit, ut multo clariorem, & illustriorem reddat. Eo enim copiosior Christi gratia uidetur esse, quod non solum ea nobiscum communicantur, quæ ipse solus, sed illa etiam, quæ tamquam caput in membra suis sanctis, & iustis hominibus promeruit, ac persoluit: qua ratione fieri perspicuum est, ut iustæ, & honestæ piorum actiones tantum ponderis, & dignitatis habeant. Christus enim dominus, tamquam caput in membra, & uitis in palmites, gratiam suam in eos, qui sibi per caritatem coniuncti sunt, continenter diffundit. Quæ quidem gratia bona opera nostra semper antecedit, comitatur, & consequitur, & sine qua mereri, & satisfacere Deo nullo modo possumus. Atque ita fit, ut iustis nihil deesse uideatur, cum operibus, quæ Dei uir-

1.Cor.11

Matth.10

tute

tute efficiunt, & diuinæ legi pro humana mortalique condicione ſatisfacere, & uitam æternam, quam ſcilicet, ſi Dei gratia ornati e uita deceſſerint, conſequentur, mereri poſſint. nota eſt enim illa Saluatoris uox:

Ioan. 4 *Qui autem biberit ex hac aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum; ſed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in uitam æternam.*

Quæ ad uerã ſatisfactionem requirantur.

Sed duo præcipue in ſatisfactione requiruntur. primũ eſt, ut is, qui ſatisfacit, iuſtus ſit, ac Dei amicus. opera enim, quæ ſine fide, & caritate fiunt, nullo modo Deo grata eſſe poſſunt. alterum, ut eiuſmodi opera ſuſcipiantur, quæ natura ſua dolorem, & moleſtiã afferant: cum enim præteritorum ſcelerum compenſationes ſint, atque, ut ſanctus martyr Cyprianus ait, redemptrices peccatorum; omnino neceſſe eſt, ut aliquid acerbitatis habeant: quamquam non ſemper illud conſequitur, ut, qui ſe in illis moleſtis actionibus exercẽt, doloris ſenſum habeant. Sæpe enim uel patiendi conſuetudo, uel accenſa in Deũ caritas efficit, ut, quæ perpeſſu grauiſſima ſunt, ne ſentiantur quidem. Neque tamen iccirco fit, quo minus ea ipſa opera ſatisfaciẽdi uim habeant: ſiquidem hoc proprium eſt filiorum Dei, ita eius amore, et pietate inflammari, ut, acerbiſſimis laboribus cruciati, aut nihil fere in commodi ſentiãt, aut omnia lætiſſimo animo perferant. Verum omne ſatisfactionis genus Paſtores docebunt ad hæc tria præcipue conferendũ eſſe, orationẽ, ieiunium, eleemoſynã: quæ quidem tribus bonis, animæ, corporis, & ijs, quæ externa commoda dicuntur, quæ omnia a Deo accepimus, reſpondent. nihil uero aptius et conuenientius ad

Lib. 1. ep. 3. poſt medium

exſtir-

exſtirpandas omnium peccatorum radices eſſe poteſt. Nam, cum omne, quod eſt in mundo, cõcupiſcentia carnis ſit, aut concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia uitæ; nemo non uidet, hiſce tribus morbi cauſſis totidem medicinas, priori ſcilicet ieiunium, alteri eleemoſynam, tertiæ orationem rectiſſime opponi. Præterea, ſi eos etiã, qui peccatis noſtris offenduntur, ſpectemus; facile erit intelligere, cur ad hæc tria potiſſimum omnis ſatisfactio referatur. hi uero ſunt Deus, proximus, nos ipſi. Quare Deũ oratione placamus: proximo eleemoſyna ſatisfacimus: nos ipſos uero ieiunio caſtigamus. Sed, quoniã multæ uariæque ærumnæ, et calamitates, dũ in hac uita ſumus, nos premũt; illud maxime fideles docẽdi ſunt, eos, qui patiẽti animo, quidquid laborioſi, & incõmodi Deus immiſerit, ferant, amplã ſatisfaciendi, & merendi materiã nactos eſſe; qui autẽ inuiti, & repugnantes pœnam huiuſmodi ſuſtineãt, omni ſatisfactonis fructu priuari; ſed Dei tantũ, peccata iuſto iudicio ulciſcentis, animaduerſionẽ, & ſupplicium perferre. In eo uero ſumma Dei bonitas, & clementia maximis laudibus, & gratiarum actionibus prædicanda eſt, qui humanæ imbecillitati hoc cõdonauit, ut unus poſſet pro altero ſatisfacere. quod quidem huius partis pænitẽtiæ maxime propriũ eſt. ut enim, quod ad cõtritionẽ, et cõfeſſionẽ attinet, nemo pro altero dolere, aut cõfiteri poteſt, ita, qui diuina gratia præditi ſunt, alterius nomine poßunt, quod Deo debetur, perſoluere. quare fit, ut quodã pacto alter alterius onera portare uideatur. Nec uero de hoc cuiquã fideliũ dubitãdi locus relictus eſt, qui in apoſtolorũ ſymbolo, ſan

1. Ioan. 2

ctorum communionem confitemur. nam, cum omnes eodem baptismo abluti Christo renascamur, eorundem sacramentorum participes simus, in primis uero eiusdem corporis, & sanguinis Christi domini cibo, & potu recreemur; hoc apertissime demonstrat, nos, omnes eiusdem esse corporis membra. Quemadmodum igitur neque pes suæ tātū, sed etiam oculorū utilitatis caussa munere suo fungitur; neque rursus, quod oculi uideāt, ad illorū propriā, sed ad communē omnium membrorū utilitatem referendum est: ita communia inter nos satisfactionis officia existimari debent. Neque tamē id sine ulla exceptione uerum est, si commoda omnia, quæ ex ea capiuntur, spectemus. nam satisfactionis opera, medicinæ etiam & curationes quædam sunt, quæ peni tēti ad sanādos prauos animi affectus præscribuntur: quo quidem utilitatis fructu eos, qui per se non satisfaciunt, prorsus carere perspicuum est. Hæc igitur de tribus pænitētiæ partibus, contritione, confessione, & satisfactione, copiose, & dilucide explicanda erunt.

Sed, illud in primis a sacerdotibus obseruari oportet, ut, audita peccatorū confessione, antequam pænitētem a peccatis absoluant, diligenter curent, ut, si quid ille forte de re, aut de existimatione proximi detraxerit, cuius peccati damnandus merito esse uideatur, cumulata satisfactione compenset. nemo enim absoluendus est, nisi prius, quæ cuiusque fuerint, restituere polliceatur. At, quoniā multi sunt, quibus, etsi prolixe polliceantur, se officio satis esse facturos, tamen certū est, ac deliberatum, numquā promissa exsoluere; omnino ij cogendi sunt, ut restituant: sæpeque illud Apostoli eis

incul-

inculcandum eſt, ut, qui furabatur, iam non furetur; Eph. 4
magis autem laboret, operando manibus ſuis quod bonum eſt, ut habeat unde retribuat neceſſitatem patienti. In irroganda autem ſatisfactionis pœna ſacerdotes nihil ſibi ſuo arbitratu ſtatuendum eſſe, ſed omnia iuſtitia, prudentia, & pietate dirigenda exiſtimabũt. Atque, ut hac regula peccata metiri uideantur, & pænitentes ſcelerum ſuorum grauitatẽ magis agnoſcant; operæpretium erit, interdum eis ſignificare, quæ pœnæ quibuſdã delictis ex ueterum canonum præſcripto, qui pænitentiales uocantur, conſtitutæ ſint. Igitur uniuerſæ ſatisfactionis modum, culpæ ratio temperabit. Sed ex omni ſatisfactionum genere maxime conuenit pænitentibus præcipere, ut certis aliquot, & definitis diebus orationi uacent, ac pro omnibus, & præſertim pro iis, qui ex hac uita in Domino deceſſerunt, preces Deo faciant. Hortari uero etiam eos oportet, ut ſæpe eadẽ ſatisfactionis opera, a ſacerdote indicta, ultro ſuſcipiant, ac repetant; atque ita mores ſuos componãt, ut, iis omnibus, quæ ad pænitentiæ ſacramentum pertinent, diligenter abſolutis, tamen uirtutis pænitentiæ ſtudia numquã intermittant. quod ſi interdũ, etiã ob publicam offenſionẽ, publica pænitentia præſcribenda fuerit, quamuis eam pænitens refugiat, ac deprecetur, nõ erit facile audiendus: uerum perſuadere ei oportebit, ut, quæ tum ſibi, tũ aliis ſalutaria futura ſunt, libenti, & alacri animo excipiat. Hæc de pænitentiæ ſacramẽto, ſingulisq. eius partibus, ita docenda erũt, ut non ſolum ea fideles perfecte intelligant, ſed etiam, iuuante Domino, re ipſa pie, & religioſe præſtare animum inducant.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

EXTREMAE VNCTIONIS.

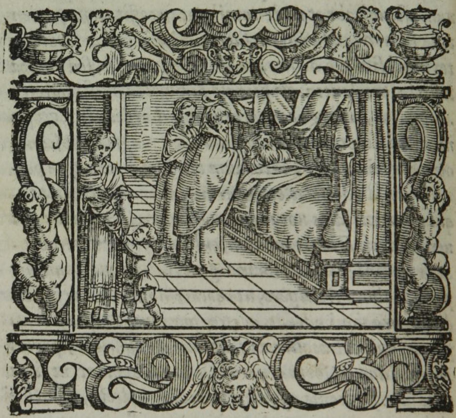

Eccl.7 *CVM sancta scripturarum oracula ita doceant; In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis; tacite Parochi admonentur, nullum tempus prætermittendum esse fidelem populum cohortandi, ut in assidua mortis meditatione uersetur. Quoniam autem extremæ unctionis Sacramentum non potest supremi illius diei memoriam coniunctam non habere: facile intelligitur, de eo sæpe agendum esse, non solum ob eam caussam, quod illarum rerum mysteria, quæ ad salutem pertinent, aperire, & explicare ma-*

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

xime conuenit; ſed etiam, quia fideles, moriendi neceſſitatem omnibus propoſitam eſſe, animo repetentes, prauas cupiditates coercebunt: quare fiet, ut in ipſa mortis exſpectatione minus ſe perturbari ſentiãt; ſed immortales Deo gratias agant, qui, ut baptiſmi Sacramento aditum nobis ad ueram uitam patefecit, ita etiam, ut, ex hac mortali uita decedentes, expeditiorem ad cælum uiam haberemus, extremæ unctionis Sacramentum inſtituit. Vt igitur, quæ ad eam explicationem magis neceſſaria ſunt, eodem fere ordine, qui in aliijs Sacramentis ſeruatus eſt, exponantur; primum illud tradendum erit, hoc Sacramentum iccirco extremam unctionem appellatum eſſe, quod hæc omnium ſacrarum unctionum, quas dominus Saluator noſter Eccleſiæ ſuæ commendauit, ultima adminiſtranda ſit. Quare hæc ipſa unctio a maioribus noſtris Sacramentum etiam unctionis infirmorum, & Sacramentum exeuntium dicta eſt: quibus uocabulis fideles in memoriam nouiſſimi illius temporis facile redire poſſunt. Quod autem extremæ unctioni propria Sacramenti ratio conueniat, in primis explanandum eſt. id uero perſpicuum fiet, ſi uerba, quibus ſanctus Iacobus apoſtolus huius Sacramenti legem promulgauit, attendamus. Infirmatur quis in uobis? inquit: inducat presbyteros eccleſiæ, & orent ſuper eum, ungentem eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei ſaluabit infirmum: & alleuiabit eum Dominus: &, ſi in peccatis ſit, remittẽtur ei. Nam, quod peccata condonari Apoſtolus affirmat, in eo declarat Sacramenti uim, & naturam. Hanc

Iacobi 5

uero catholicæ Ecclesiæ de extrema unctione perpetuam doctrinam fuisse, cum alia plura Concilia te-
Seff. 14 *stantur, tum a Tridentina Synodo hoc ita declaratum est, ut in eos omnes anathematis pœnam constituerit,*
Epist. 1. *qui aliter docere, aut sentire audent. Ac Innocentius quoque primus hoc Sacramentum fidelibus maxime commendat. Constanter itaque docendum est a Pastoribus, uerum Sacramentum esse; nec plura, sed unum, quamuis per plures unctiones administretur; quarum singulis propriæ preces, ac peculiaris forma adhibenda est. Vnum uero est non partium continuatione, quæ diuidi non possint, sed perfectione, cuiusmodi sunt cetera omnia, quæ ex pluribus rebus constant. Nam, quemadmodum domus, quæ ex multis, & diuersis rebus composita est, una tantum forma perficitur; ita hoc Sacramentum, etsi ex pluribus rebus, & uerbis constituitur, unum tamen signum est, & unius rei, quam significat, efficientiam habet. Docebunt præterea Parochi, quæ sint huius Sacramenti partes, elementum, inquam, & uerbum: hæc enim a san-*
Iacobi 5 *cto Iacobo prætermissa non sunt: in quibus singulis sua mysteria licet animaduertere. Eius igitur elemen-*
Seff. 14 cap. 1 *tum, siue materia, quemadmodum Concilia, ac præcipue Tridentinum decreuit, est oleum ab Episcopo consecratum, liquor scilicet, non ex quauis pingui, & crassa natura, sed ex olearum baccis tantummodo expressus. Aptissime autem hæc materia illud significat, quod ui Sacramenti interius in anima efficitur. nam, ut oleum ad mitigandos corporis dolores magnopere proficit: ita Sacramenti uirtus animæ tristitiã,*

ac

ac dolorem minuit. Oleũ præterea sanitatem restituit, hilaritatem affert, & lumini tamquam pabulum præbet: tum uero ad recreandas defatigati corporis uires maxime accommodatum est. Quæ omnia, quid in ægroto diuina uirtute per huius sacramenti administrationem efficiatur, declarant. Hæc de materia satis sint. Forma uero sacramenti est uerbum, & sollemnis illa precatio, qua sacerdos ad singulas unctiones adhibet, cum inquit: Per istam sanctam unctionem indulgeat tibi Deus, quidquid occulorum, siue narium, siue tactus uitio deliquisti. Quod autem hæc uera sit, et propria huius sacramenti forma, sanctus Iacobus apostolus significat, cum ait: Et orent super eum, & oratio fidei saluabit infirmum. Ex quo licet cognoscere, formam precationis modo proferendam esse: tametsi, quibus potissimum uerbis concipienda sit, Apostolus non expresserit. Verum hoc ad nos fideli Patrum traditione permanauit, ita ut omnes Ecclesiæ eam formæ rationem retineant, qua omnium mater, et magistra sancta Ecclesia Romana utitur. nam, etsi aliqui nonnulla uerba immutant, cum pro; Indulgeat tibi Deus; ponunt, Remittat, uel Parcat, interdum etiam Sanet, quidquid commisisti: tamen, quoniam nulla fit sententiæ immutatio, constat eandem ab omnibus formã religiose seruari. Nec uero quisquam miretur, cur factũ sit, ut aliorum sacramentorũ forma uel absolute significet quod efficit, ut cum dicimus; Ego te baptizo; aut; Signo te signo crucis; uel tamquam ab imperantibus pronuncietur; ut cum in sacramento ordinis administrando dicitur; Accipe potestatem; hæc una ue-

Iacobi 5

ro extremæ unctionis forma precatione quadam absoluatur: id enim optimo iure constitutum est. nam, cum hoc Sacramentum propterea adhibeatur, ut, præter spiritualem gratiam, quam tribuit, sanitatem etiã restituat ægrotis; tamen, quia non semper sequitur, ut ægri a morbis conualescant, ob eam caussam precatione forma conficitur, ut a Dei benignitate id impetremus, quod Sacramenti uis constanti & perpetuo ordine efficere non solet. Adhibentur autem ritus proprij in huius quoque Sacramenti administratione: sed eorũ maxima pars precationes continet, quibus sacerdos ad ægroti salutem impetrandam utitur. nullum enim est aliud Sacramentum, quod pluribus precibus conficiatur: ac recte quidem: quoniam eo potissimum tempore fideles pijs obsecrationibus adiuuandi sunt. quare & alij omnes, quos tum adesse contigerit, & præcipue Parochi debẽt orare Deũ ex animo, & eius misericordiæ laborantis uitam et salutem omni studio commendare.

Vnctionis extremæ Sacramentum a Christo institutum, & quibus cõferendum.

Verum, cum demõstratum sit, extremã unctionẽ uere, & proprie in Sacramentorũ numero habẽdam esse; illud etiam sequitur, eius institutionem a Christo domino profectã esse; quæ postea a sancto Iacobo apostolo fidelibus proposita, & promulgata est. Quamquam idẽ Saluator huius unctionis specimen quoddam dedisse uisus est, cũ discipulos suos binos, et binos ante faciẽ suã misit. de illis enim apud Euangelistam ita scriptũ est:

Mar. 6

Exeuntes prædicabant, ut pænitentiam agerent, & dæmonia multa eijciebant, & ungebant oleo multos ægros, & sanabant. quam quidem unctionem non ab apostolis inuentam, sed a Domino præceptam, non

natu-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

naturali aliqua uirtute præditam, ſed myſticam, potius ad ſanandos animos, quam ad corpora curanda inſtitutam fuiſſe, credendum eſt: id enim ſancti Dionyſius, Ambroſius, Chryſoſtomus, & Gregorius magnus aſſerunt: ut nullo modo dubitandum ſit, quin hoc unum ex ſeptem catholicæ Eccleſiæ Sacramentis ſumma cum religione accipere oporteat. Sed docendi ſunt fideles, quamuis hoc Sacramentum ad omnes pertineat, quædam tamen hominum genera excipi, quibus adminiſtrandum non ſit. Ac primum excipiuntur, qui ſano, & infirmo corpore ſunt: ijs enim extremam unctionem tribuendam non eſſe, & Apoſtolus docet, cum inquit; Infirmatur quis in uobis? & ratio oſtendit; ſiquidem ob eam rem inſtituta eſt, non modo ut animæ, ſed etiam ut corpori medicinam afferat. Cum igitur illi tantum, qui morbo laborant, curatione indigeant; iccirco ijs etiam, qui adeo periculoſe ægrotare uidentur, ut, ne ſupremus illis uitæ dies inſtet, metuendum ſit, hoc Sacramentum præberi debet. In quo tamen grauiſſime peccant, qui illud tempus ægroti ungendi obſeruare ſolent, cum, iam omni ſalutis ſpe amiſſa, uita, & ſenſibus carere incipiat. conſtat enim, ad uberiorem ſacramenti gratiam percipiendam plurimum ualere, ſi ægrotus, cum in eo adhuc integra mens, & ratio uiget, fidemque, & religioſam animi uoluntatem afferre poteſt, ſacro oleo liniatur. Quare Parochis animaduertendum eſt, ut eo potiſſimum tempore cæleſtem medicinam adhibeant, illam quidem ſemper ui ſua admodum ſalutarem, cum eorum etiam pietate, & religione, qui

Lib. 3. de ſacerd.

Iacobi 5

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

curandi sunt, magis profuturam intellexerint. Nemini igitur, qui graui morbo affectus non sit, sacramentũ unctionis dare licet, tametsi uitæ periculum adeat; uel quia periculosam nauigationem paret; uel quia prœliũ initurus sit, a quo certa mors illi impendeat; uel etiã, si capitis damnatus ad supplicium raperetur. Omnes præterea, qui rationis usu carent, ad hoc sacramentũ suscipiendum apti non sunt; & pueri, qui nulla peccata admittunt, quorum reliquias sanare huius sacramẽti remedio opus sit; amentes item, & furiosi, nisi interdum rationis usum haberent, & eo potissimum tempore pij animi significationem darent, peterentq. ut sacro oleo ungerẽtur. nam, qui ab ipso ortu numquam mentis & rationis compos fuit, ungendus non est: secus uero si ægrotus, cum mente adhuc integra huius sacramenti particeps fieri uoluisset, postea in insaniam & furorem incidit. Non sunt autem omnes corporis partes ungendæ, sed eæ tantum, quas ueluti sensuum instrumenta natura homini attribuit, oculi propter uisionem, aures propter auditum, nares propter odoratum, os propter gustum, uel sermonem, manus propter tactũ; qui tametsi toto corpore æquabiliter fusus est, in ea tamen parte maxime uiget. Hunc autem ungendi ritum uniuersalis Ecclesia retinet, atque etiam huius sacramenti naturæ optime conuenit: medicamenti enim est instar. Ac, quoniam in corporis morbis, quamuis uniuersum corpus male affectum sit, tamen illi tantum parti curatio adhibetur, a qua, tamquam a fonte, et origine, morbus manat; iccirco nõ totum corpus, sed ea membra, in quibus potissimum sentiẽdi uis

eminet,

eminet, renes etiam, ueluti uoluptatis, & libidinis sedes, unguntur; tum pedes, qui nobis ingressus, & ad locum mouendi principium sunt. In quibus illud obseruare oportet, in una, eademque ægrotatione, cum æger in eodem uitæ periculo positus est, semel tantum ungẽdum esse. Quod si post susceptam hanc unctionem æger conualuerit; quoties postea in id uitæ discrimen inciderit, toties eiusdem sacramenti subsidiũ ei poterit adhiberi. ex quo patet, in eorum sacramentorum numero, quæ iterari solent, reponendam esse.

Quoniam uero omni studio curare oportet, ne quid sacramenti gratiam impediat: ei uero nihil magis aduersatur, quam alicuius peccati mortiferi conscientia; seruanda est catholicæ Ecclesiæ perpetua consuetudo, ut, ante extremam unctionem, Pænitentiæ, & Eucharistiæ sacramentum administretur. Ac deinde ægroto persuadere Parochi studeant, ut ea fide se ungẽdum sacerdoti præbeat, qua olim, qui ab apostolis sanandi erant, se ipsos offerre consueuerant. In primis autem animæ salus, deinde corporis ualetudo, cum illa adiunctione, si ea ad æternam gloriam profutura sit, expetenda est. Nec uero dubitare fideles debent, quin sanctæ illæ, & sollemnes preces a Deo audiantur, quibus sacerdos non suam, sed Ecclesiæ, & domini nostri Iesu Christi personam gerens utitur. Qua una maxime re cohortandi sunt, ut huius saluberrimi olei sacramentum sancte, & religiose sibi administrandum curent, cum & acrior pugna instare, & uires cum animi, tum corporis deficere uideantur. Iam uero, quis extremæ unctionis minister sit, ab eodẽ Apostolo, qui

Extrema unctio qua præparatione suscipiẽda, quis minister, et fructus illius.

Iacobi 5
Seſſ. 14. ca pit. 3. can. 4.

Domini legem promulgauit, didicimus: ait enim: Inducat presbyteros. quo nomine non eos ſignificat, qui ætate prouectiores ſunt, quemadmodum ſapienter Tridentina Synodus expoſuit, aut qui in populo principẽ locum obtinent, ſed ſacerdotes, qui ab ipſis Epiſcopis per manuum impoſitionem rite ordinati ſunt. Sacerdoti igitur huius Sacramẽti adminiſtratio commiſſa eſt. Neque tamẽ ex ſanctæ Eccleſiæ decreto cuiuis ſacerdoti, ſed proprio Paſtori, qui iuriſdictionem habeat, ſiue alteri, cui ille eius muneris fungendi poteſtatem fecerit, hoc ſacramentum adminiſtrare licet. Illud uero maxime animaduertendum eſt, ſacerdotem in ea adminiſtratione, quemadmodum etiam in alijs Sacramẽtis fit, Chriſti domini noſtri, & ſanctæ Eccleſiæ, eius ſponſæ, perſonam ſuſtinere. Explicandæ etiam ſunt accuratius utilitates, quas ex hoc ſacramento capimus: ut, ſi nihil aliud fideles ad eius uſum poſſit allicere, ipſa ſaltem utilitate ducantur: cum ita comparatum ſit, ut omnia fere noſtris commodis metiamur. Docebunt igitur Paſtores, hoc ſacramento gratiam tribui, quæ peccata, & in primis quidem leuiora, &, ut communi nomine appellantur, uenialia, remittit: exitiales enim culpæ, pænitentiæ ſacramẽto tolluntur. neque enim hoc ſacramentum primario loco ad grauiorum criminum remiſſionem inſtitutũ eſt: ſed baptiſmus tantum, & pænitentia ui ſua hoc efficiunt. Altera eſt ſacræ unctionis utilitas, quod animam a langore, & infirmitate, quam ex peccatis cõtraxit, & a ceteris omnibus peccati reliquijs liberat. Tempus autem huic curationi opportuniſſimum exiſti

mandum

mandum est, cum graui morbo affligamur, ac uitæ periculum impendet. Etenim homini natura insitum est, ut nihil in rebus humanis æque, ac mortem, pertimescat. auget autem magnopere hunc timorem præteritorum scelerum memoria; cum præsertim grauissima cõscientiæ nostræ accusatio nos urgeat. ut enim scriptũ est: Venient in cogitationem peccatorum suorum timidi, & traducent illos ex aduerso iniquitates ipsorum. Sap. 4.
Deinde illa cura, & cogitatio uehementer angit, quod paullo post stare oporteat ante tribunal Dei, a quo de nobis iustissima pro eo, ac meriti fuerimus, sententia ferẽda sit. Sæpe autem euenit, ut fideles, hoc terrore perculsi, se miris modis exagitari sentiant. Nihil autem ad mortis tranquillitatem magis conducit, quam si tristitiam abijciamus, & læto animo Domini aduentum exspectemus; paratique simus, depositum nostrũ, quandocumque illud a nobis repetere uoluerit, libenter reddere. Vt igitur hac sollicitudine fidelium mentes liberentur, animusque pio, & sancto gaudio repleatur, extremæ unctionis Sacramẽtum efficit. Præterea, aliud etiam, quod merito omnium maximum uideri potest, ex eo consequimur. nam, etsi humani generis hostis, quoad uiuimus, numquam desinit de interitu, & exitio nostro cogitare; nullo tamen tempore, ut nos omnino perdat, ac, si fieri possit, spem nobis diuinæ misericordiæ eripiat, uehementius omnes neruos contendit, quam cum supremum uitæ diem appropinquare animaduerterit. Quamobrem fidelibus arma, & uires hoc Sacramento subministrantur, quibus aduersarij uim, & impetum frangere, & illi fortiter repugnare pos-

 sint.

sint. alleuatur enim, & erigitur ægri animus diuinæ bonitatis spe; eaque cõfirmatus morbi incommoda omnia fert leuius, ac ipsius Dæmonis, calcaneo insidiantis, artificium, & calliditatem facilius eludit. Accedit postremo, siquidem profutura sit, etiam corporis sanitas. Quod si ægroti hoc tempore eam minus consequuntur, id quidem non sacramenti uitio, sed ob eam potius caussam euenire credendum est, quod eorũ magna pars, uel qui sacro oleo perunguntur, uel a quibus administratur, fides infirmior est. testatur

Matth. 13 *enim Euangelista, Dominum apud suos multas uirtutes nõ fecisse propter incredulitatem illorum. Quamquam etiam recte dici potest, Christianam religionem, ex quo altius tamquam radices egit in animis hominum, minus iam huiusmodi miraculorum adminiculis indigere, quam olim nascẽtis Ecclesiæ initio necessaria esse uiderentur. Sed tamen hoc loco fides magnopere excitanda erit. utcumque enim, quod ad corporis ualetudinem attinet, Dei consilio & uoluntate ceciderit, certa spe niti fideles debent, se huius sacri olei uirtute spiritualem sanitatẽ consecuturos esse; futurumque, ut, si eos uita decedere cõtingat, præclaræ illius uocis fructum percipiant, qua scriptum est; Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Hæc de extremæ unctionis sacramento breuiter quidem dicta sunt: uerum, si hæc ipsa rerum capita a Pastoribus latius, & ea, qua decet, diligentia explanata erunt; dubitandum non est, quin fideles ex hac doctrina maximum pietatis fructum percipiant.*

DE SACRAMENTO ORDINIS.

SI QVIS *aliorum Sacramentorum naturam, & rationem diligenter considerarit, facile perspiciet, ea omnia ab Ordinis Sacramento ita pendere, ut sine illo partim confici, & administrari nullo modo queant; partim sollemni cærimonia, & religioso quodam ritu, ac cultu carere uideantur. Quare necesse est, ut Pastores, institutam Sacramentorum doctrinam persequentes, eo diligentius de ordinis etiam Sacramento sibi agendum arbitrentur. Proderit autem maxime hæc explicatio primũ quidẽ illis ipsis, deinde alijs, qui ecclesiasticæ*

uitæ

uitæ rationem ingressi sunt, postremo etiam fideli populo; ipsis, quod, dum in huius argumenti tractatione uersantur, ad eam gratiam excitandam, quam hoc sacramento adepti sunt, magis commouentur; alijs, qui in sortem Domini uocati sunt, partim ut eodem pietatis studio afficiantur, partim uero, ut earum rerum cognitionem percipiant, quibus instructi uiam sibi ad ulteriores gradus facilius munire possint. Reliquis autẽ fidelibus, primum quidem ut intelligant, quo honore digni sint Ecclesiæ ministri; deinde, quoniam sæpe contingit, ut multi adsint, uel qui spe liberos suos adhuc infantes Ecclesiæ ministerio destinarint, uel qui sua spõte & uoluntate illud uitæ genus sequi uelint; quos certe ignorare minime æquum est, quæ præcipue ad hanc rationem pertinent. Primum itaque fidelibus tradendum est, quanta sit huius instituti, si summum eius gradum, hoc est sacerdotium spectemus, nobilitas, & excellentia. Nam, cum Episcopi, & sacerdotes tamquam Dei interpretes, & internuncij quidam sint, qui eius nomine diuinam legem, & uitæ præcepta homines edocent, & ipsius Dei personam in terris gerunt; perspicuum est, eam esse illorum functionem, qua nulla maior excogitari possit. quare merito non solũ angeli, sed Dij etiã, quod Dei immortalis uim, et numen apud nos teneant, appellantur. Quamuis autem omni tempore summam dignitatem obtinuerint, tamen noui testamenti sacerdotes ceteris omnibus honore longe antecellunt. Potestas enim tum corpus, & sanguinem Domini nostri conficiendi, & offerendi, tum peccata remittendi, quæ illis collata est, humanam quoque rationem,

tionem, atque intelligentiam superat; nedum ei aliquid par, & simile in terris inueniri queat. Deinde uero, quemadmodum Saluator noster a patre, apostoli autē, ac discipuli in uniuersum mūdū a Christo domini missi sunt; ita quotidie sacerdotes, eadē, qua illi, potestate præditi, ad cōsummationē sanctorum in opus ministerij in ædificationem corporis Christi mittuntur. Eph. 4
Huius igitur tanti officij onus nemini temere imponendum est, sed ijs tātum, qui illud uitæ sanctitate, doctrina, fide, prudentia sustinere possint. Nec uero quisquā sumat sibi honorem, sed qui uocatur a Deo tamquam Aaron. Vocari autem a Deo dicuntur, qui a legitimis Ecclesiæ ministris uocantur. nam, qui in hoc ministerium se ipsos arroganter inferunt, atque intrudunt, de his Dominum intellexisse docēdum est, cum inquit: Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant. quo quidem hominum genere nihil infelicius, ac miserius, nihil Ecclesiæ Dei calamitosius esse potest. Heb. 5 Hiere. 23

Quāta circumspectio ne ad sacros ordines accedēdum.

Sed, quoniam in omni actione suscipienda magnopere refert, quem sibi quisque finem constituat; (optimo enim fine posito, recte omnia consequuntur) de hoc inprimis, qui sacris initiari uolunt, admonendi sunt, ut nihil sibi tanto munere indignum proponant. qui quidem locus eo diligentius tractandus erit, quo grauius hoc tempore ea in re peccare fideles solent. Alij enim eo consilio ad hanc uiuendi rationem se conuertūt, ut, quæ ad uictum, uestitumque necessaria sunt, parent, ita ut, præter quæstū, nihil aliud in sacerdotio, quemadmodū uulgo ceteri omnes in quouis sordidi artificij genere, spectare uideantur. Quamuis enim, ex Apo-

stoli

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

1. Cor. 9 *stoli sententia, natura, & diuina lex iubeat, ut, qui altari seruit, ex altari uiuat: tamen, quæstus, & lucri caussa ad altare accedere, maximũ sacrilegium est. Alios honorum cupiditas, & ambitio ad sacerdotalem ordinem ducit. Alij uero, ut diuitijs affluãt, initiari uolunt. cuius quidem rei illud argumento est, quod, nisi opulentum aliquod ecclesiasticum beneficium ijs deferatur, nullam sacri ordinis cogitationem*
Ioan. 10 *habent. hi uero sunt, quos Saluator noster mercena-*
Ezech. 34 *rios appellat; & quos Ezechiel dicebat, semet ipsos, & non oues pascere. quorum turpitudo, & improbitas non solum sacerdotali ordini magnas tenebras offudit, ita ut iam nihil fere a fideli populo haberi possit contemptius, & abiectius; uerum etiam efficit, ut ipsi nihil amplius ex sacerdotio consequantur, quã Iudas ex apostolatus munere; quod illi sempiternum exitium attulit. Illi autem ostio in Ecclesiam introire merito dicuntur, qui a Deo legitime uocati ecclesiastica munera eius unius rei caussa suscipiunt, ut Dei honori inseruiant. Neque tamen hoc ita accipiendum est, quasi eadem lex æque omnibus non sit imposita. Homines enim ob eam rem conditi sunt, ut Deum colant. quod præcipue fideles, qui baptismi gratiam consecuti sunt, ex toto corde, ex tota anima, & ex totis uiribus præstare debent. Verum, qui ordinis Sacramẽto initiari uolunt, hoc sibi proponant opus est, ut non solum Dei gloriam in omnibus rebus quærant; quod quidem cum omnibus, tum maxime fidelibus commune esse constat; sed etiam ut, alicui certo ecclesiæ ministerio addicti, in sanctitate, & iustitia illi seruiant. Nam, ut in*

exercitu omnes quidē milites imperatoris legibus parent, sed inter eos tamen alius centurio, alius præfectus est, alij alia munera obeunt: ita, quamuis omnes fideles pietatem, & innocentiam sectari omni studio debeant, quibus rebus maxime Deus colitur, eos tamen, qui ordinis sacramento sunt initiati, præcipua quædam munera, et functiones in ecclesia exsequi oportet. nam & sacra pro se ipsis, & pro omni populo faciunt; & diuinæ legis uim tradunt; ad eamque prompto, & alacri animo seruandā fideles hortantur, & instituūt; et Christi domini sacramēta, quibus omnis gratia impertitur, & augetur, administrāt; et, ut uno uerbo cōplectamur, a reliquo populo segregati, in omniū lōge maximo, & præstātissimo ministerio se exercent.

De duplici potestate ecclesiastica, ordinis et iurisdictionis.

His igitur explicatis, accedent Parochi ad ea tradenda, quæ propria huius Sacramenti sunt; ut intelligant fideles, qui in ecclesiasticum ordinem cooptari uolunt, ad quodnam officij genus uocentur, quantaque ipsi Ecclesiæ, eiusque ministris potestas diuinitus tributa sit. Ea autem duplex est, ordinis, & iurisdictionis. Ordinis potestas ad uerum Christi domini corpus in sacrosancta Eucharistia refertur. Iurisdictionis uero potestas tota in Christi corpore mystico uersatur. ad eam enim spectat, Christianum populum gurbernare, & moderari, & ad æternam, celestemque beatitudinem dirigere. Verum ordinis potestas non solum consecrandæ Eucharistiæ uim, & potestatem continet, sed ad eam accipiendam hominum animos præparat, & idoneos reddit, ceteraque omnia complectitur, quæ ad Eucharistiam quouis modo referri possunt.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

eius uero plura ex ſacris litteris teſtimonia afferri poſ ſunt; ſed illa præclara, & grauiſſima ſunt, quæ apud
Ioan. 20 *ſanctos Ioannem, & Matthæũ leguntur: inquit enim Dominus: Sicut miſit me Pater, & ego mitto uos: ac cipite ſpiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittũtur eis; &, quorum retinueritis, retẽta ſunt.*
Matth. 18 *Et: Amen dico uobis: quæcumque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo; &, quæcumque ſolue ritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo. Quæ quidem loca a Paſtoribus ex ſanctorũ Patrũ doctrina, & auctoritate explanata, maximum ueritati lumẽ affer re poterunt. Hæc autem poteſtas plurimum illi præſtat, quæ in naturæ lege certis hominibus, qui res ſacras curarent, tributa eſt. Nam & illa ætas, quæ ſcriptam legem anteceſſit, ſuum ſacerdotium, ſuamq. poteſtatem ſpiritualem habuerit, neceſſe eſt, cum legem habuiſſe ſatis conſtet. hæc duo enim ita coniuncta eſſe*
Heb. 7 *teſtatur Apoſtolus, ut, eorum altero translato, ſimul etiam alterum transferri neceſſe ſit. Cum igitur naturali inſtinctu homines agnoſcerent, Deum colendũ eſſe; conſequens erat, ut in quauis republica aliqui ſacrorum, & diuini cultus procurationi præficerentur, quorum poteſtas aliquo modo ſpiritualis diceretur. Eadem etiam poteſtate populus Iſraeliticus non caruit; quæ tametſi dignitate ſuperior fuit, quam illa, qua in lege naturæ ſacerdotes præditi erant, longe tamen inferior, quam legis euangelicæ ſpiritualis poteſtas, exiſtimanda eſt. hæc enim cæleſtis eſt, omnemque angelorum etiam uirtutem ſuperat, neque a ſacerdo-*
Heb. 7 *tio Moſaico, ſed a Chriſto domino, qui non ſecundum*

Aaron

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

Aaron sacerdos fuit, sed secundum ordinem Melchisedec ortum habet. is enim, qui summa potestate gratiã tribuendi, & peccata remittendi præditus fuit, hanc potestatem, quamuis uirtute definitam, & sacramentis adstrictam, Ecclesiæ suæ reliquit. quare ad eam exercendam certi ministri instituti sunt, & sollemni religione consecrati: quæ quidem consecratio Ordinis sacramentum, uel sacra ordinatio uocatur. Placuit autem sanctis patribus hoc uocabulo uti, quod latissimã significationem habet, ut dignitatem & excellentiam ministrorum Dei indicarent. Est enim Ordo, si propriã eius uim, & notionem accipiamus, dispositio superiorum, & inferiorum rerum, quæ inter se ita aptæ sunt, ut una ad alteram referatur. Cum itaque in hoc ministerio multi sint gradus, & uariæ functiones; omnia uero certa ratione distributa sint, et collocata; recte, et commode Ordinis nomen ei impositum uidetur. Quod autem inter cetera Ecclesiæ sacramenta sacra ordinatio numeranda sit; sancta Tridentina Synodus ratione illa, quæ sæpius repetita est, comprobauit. nam, cũ sacramentum sit rei sacræ signum; id uero, quod hac consecratione extrinsecus fit, gratiam & potestatem significet, quæ illi tribuitur, qui consecratur; omnino sequi perspicuum est, ordinem uere ac proprie sacramentum dicendum esse. quare Episcopus ei calicem cum uino, & aqua, & patenam cum pane porrigens, qui sacerdos ordinatur, inquit: Accipe potestatem offerendi sacrificium, &c. Quibus uerbis semper docuit Ecclesia, dum materia exhibetur, potestatem consecrandæ Eucharistiæ, charactere animo impresso, tradi,

Sess. 23 cap. 3

tradi, cui gratia adiuncta sit, ad illud munus rite, & legitime obeundum: quod Apostolus his uerbis declarat: Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te, per impositionem manuum mearum: non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed uirtutis, & dilectionis, & sobrietatis.

2. Tim. 1

Sacramentum ordinis uarios habet sui exercendi ministros.

Iam uero, ut sacræ Synodi uerbis utamur, cum diuina res sit tanti sacerdotij administratio; consentaneũ fuit, quo dignius, & maiori cum ueneratione exerceri posset, ut in ecclesiæ ordinatissima dispositione plures essent, & diuersi ministrorum ordines, qui sacerdotio ex officio deseruirent; atque hi quidem ita distributi, ut, qui iam clericali tonsura insigniti essent, per minores ad maiores adscenderent. Docendũ igitur erit, hosce omnes ordines septenario numero contineri, semperq. ita a catholica Ecclesia traditum esse: quorum nomina hæc sunt, Ostiarius, Lector, Exorcista, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Sacerdos. Hunc autem ministrorũ numerũ recte ita definitũ esse, probari potest propter ea ministeria, quæ ad sacrosanctũ Missæ sacrificiũ, & Eucharistiã uel conficiendã, uel administrãdã, cuius caussa præcipue sunt instituta, necessaria uidẽtur. Ex his alij maiores, qui etiã sacri dicuntur, alij minores sunt. Maiores, uel sacri, sunt, Ordo Sacerdotalis, Diaconatus, & Subdiaconatus: ad minores referuntur Acolyti, Exorcistæ, Lectores, Ostiarij. de quorum singulis pauca dicenda sunt; ut habeãt Parochi, unde eos potissimum instituant, quos nouerint aliquo ordine initiandos esse. Incipiendum est autem a prima tonsura: quã quidem, docere oportet, quandam præ-

para-

parationem esse ad ordines accipiendos. Vt enim homines ad baptismum exorcismis, ad matrimonium sponsalibus præparari solent: ita, cum, tonso capillo, Deo dedicantur, tamquam aditus ad ordinis Sacramentum illis aperitur. declaratur enim, qualis esse debeat, qui sacris imbui cupit. Nam clerici nomen, quod ei tũc primum imponitur, ab eo deductum est, quod Dominũ sortem, & hereditatem suam habere incipiat; ueluti qui in Hebræorum populo, diuino cultui mancipati erant: quibus uetuit Dominus aliquam agrorum partem in terra promissionis distribui, cum inquit: Ego pars, & hereditas tua. Num. 18 *Ac, quamuis id omnibus fideli bus commune sit, præcipua tamen ratione ijs cõueniat necesse est, qui se Dei ministerio consecrarunt. Tondentur uero capilli ad coronæ speciem, & similitudinem, quam perpetuo conseruare oportet: &, ut quisque in altiori deinceps ordinis gradu collocatur; sic eius orbis forma latior circumscribi debet. quod quidem ex apostolorum traditione acceptum esse, docet Ecclesia; cum de huiusmodi tondendi more sancti Dionysius Areopagita, Augustinus, Hieronymus, uetustissimi, & grauissimi Patres, meminerint. Primum autẽ omniũ, ferunt, apostolorum Principem eam consuetudinem in duxisse ad memoriam coronæ, quæ ex spinis contexta Saluatoris nostri capiti fuit imposita, ut, quod impij ad Christi ignominiam, & cruciatum excogitarunt, eo apostoli ad decus, & gloriam uterentur; simulque significarent, curandum esse a ministris Ecclesiæ, ut omnibus in rebus Christi domini nostri speciem, & figuram gerant. Quamquam nonnulli asserant, hac*

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

nota regiā dignitatem declarari, quæ ijs maxime, qui in sortem Domini uocati sunt, uidentur conuenire.
1. Pet. 2 *Quod enim Petrus apostolus fideli populo tribuit; Vos genus electum, regale sacerdotium, gens sancta: peculiari quadam, & magis propria ratione ad ecclesiasticos ministros pertinere facile intelligimus. etsi non desunt, qui uel perfectioris uitæ professionem a Clericis susceptam circuli figura, quæ omnium perfectissima est significari existiment, uel externarum rerum contemptionem, animique ab omnibus humanis curis uacuitatem declarari putent; quod capilli, superuacaneum quiddam in corpore, tondeantur. Post primam Tonsuram ad Ostiarij ordinem primus gradus fieri consueuit. Eius munus est, templi claues, & ianuam custodire, & aditu templi arcere eos, quibus ingredi interdictum erat. Ad sanctum etiam Missæ sacrificium assistebat, curaturus, ne quis propius, quā par esset, ad sacram aram accederet, & sacerdotem rem diuinam facientem interpellaret. Alia etiam ministeria illi cōmissa erant: ut ex ritibus, quæ ad eius consecrationē adhibentur, perspici potest. nam Episcopus claues ex altari ecceptas ei tradens, quem Ostiarium uult instituere, Sic age, inquit, quasi redditurus Deo rationem pro ijs rebus, quæ his clauibus recluduntur. Magnam autem in antiqua Ecclesia huius ordinis dignitatem fuisse, ex eo intelligitur, quod his temporibus in Ecclesia seruari animaduertimus. nam Thesaurarij officium, qui erat idem sacrarij custos, quod ad Ostiarios pertinebat, inter honestiores Ecclesiæ functiones etiam nunc habetur. Secundus ordinis gradus est Le-*

est Lectoris munus. Ad eum pertinet, in ecclesia ueteris, & noui testamenti libros clara uoce & distincte recitare, præsertim uero eos, qui inter nocturnã psalmodiam legi solent. Eius quoque partes erant, prima religionis Christianæ rudimenta fidelibus tradere. Episcopus itaque, præsente populo, in eius ordinatione librum, quo descripta sunt, quæ ad hanc functionem attinent, illi tradens, inquit: Accipe, & esto uerbi Dei relator, habiturus, si fideliter, & utiliter impleueris officium tuum, partem cum ijs, qui uerbum Dei bene ministrarunt ab initio. Tertius est ordo Exorcistarum, quibus potestas data est nomen Domini inuocandi in eos, qui ab immundis spiritibus obsidentur. quare Episcopus, cum eos instituit, librum, in quo exorcismi continentur, eis porrigit, usus ea formula uerborum: Accipe, & commenda memoriæ, & habe potestatem imponendi manus super energumenos, siue baptizatos, siue catechumenos. Acolytorum quartus est gradus, & ultimus eorum omnium, qui minores, & non sacri, appellantur. eorum munus est, ministros maiores Subdiaconos, & Diaconos in altaris ministerio assectari, eisque operam dare. Præterea lumina deferunt, & asseruant, cum Missæ sacrificium celebratur, præcipue uero, cum euangelium legitur, ex quo et Ceroferarij alio nomine uocati sunt. Cum itaque ordinantur, hic ritus ab Episcopo seruari consueuit. Primum quidem, postquam eos officij sui diligenter admonuit, lumina eorum singulis tradit in hunc modum: Accipe ceroferarium cum cereo, & scias te ad accendenda ecclesiæ luminaria mancipari, in nomine Do-

mini. Deinde item urceolos uacuos, quibus aqua & uinum in ſacrificio miniſtratur: Accipe urceolos ad ſuggerendum uinum, & aquam in Euchariſtiam ſanguinis Chriſti in nomine Domini. A minoribus ordinibus, iiſdemque non ſacris, de quibus hactenus dictũ eſt, ad maiores, & ſacros legitimus aditus, et adſcẽſus patet. In eorum primo gradu Subdiaconus collocatur: cuius munus eſt, ut nomen ipſum declarat, Diacono ad altare inſeruire. ſacra enim lintea, uaſa, panem, & uinum, ad ſacrificij uſum neceſſaria, parare debet. nunc Epiſcopo, & ſacerdoti aquam præbet, cum manus in Miſſæ ſacrificio abluunt. Epiſtolam etiam, quæ olim a Diacono in Miſſa recitabatur, Subdiaconus legit, ac tamquam teſtis ad ſacrum aſſiſtit, prohibetq. ne ſacerdos ſacra faciens a quopiam perturbari poſſit. Hæc autem, quæ ad Subdiaconi miniſterium ſpectant, ex ſollemnibus cærimonijs, quæ in illius conſecratione adhibentur, licet cognoſcere. Primum enim Epiſcopus legem perpetuæ continentiæ huic ordini impoſitam eſſe admonet, edicitque neminem in Subdiaconorum ordinem cooptandum eſſe, cui ultro hanc legem accipere non ſit propoſitum: deinde, poſt ſollemnem litaniarum precationem, quæ Subdiaconi munera, & functiones ſint, enumerat, atque exponit. His peractis, eorum ſinguli, qui ordinantur, ab Epiſcopo quidem calicem, & ſacram patenam accipiunt; ab Archidiacono uero, ut intelligatur Subdiaconum Diaconi officio ſubſeruire, urceolos, uino & aqua plenos, una cum lebete, & linteolo, quo manus abſterguntur, dicente Epiſcopo: Videte, cuiuſmodi miniſterium uobis

tra-

traditur: ideo uos admoneo, ut ita uos exhibeatis, ut Deo placere possitis. Adduntur præterea aliæ preces. Ad extremum, cum Episcopus sacris uestibus Subdiaconum ornauit, ad quarum singulas propria uerba, & cærimoniæ adhibentur, tradit ei epistolarum librum, ac dicit: Accipe librum epistolarum, & habe potestatem legendi eas in Ecclesia sancta Dei tam pro uiuis, quam pro defunctis. Secundum autem sacrorum ordinum gradum Diaconus obtinet: cuius ministeriũ latius patet, sanctiusque semper habitum est. ad eum enim pertinet, Episcopum perpetuo sequi, concionantem custodire, eique, & sacerdoti sacra facienti, uel alia Sacramenta administranti præsto esse, & in Missæ sacrificio euangelium legere. olim uero fidelium animos sæpius excitabat, ut sacra attenderent: sanguinẽ etiam Domini ministrabat: in quibus ecclesiis ea consuetudo erat, ut fideles Eucharistiam sub utraq. specie sumerent. Diacono præterea ecclesiasticorum bonorum dispensatio commissa erat, ut unicuique necessaria ad uictum subministraret. Ad Diaconum etiam attinet, tamquam Episcopi oculum, peruestigare, quinam in urbe pie, & religiose, quiue secus uitam traducant; qui ad sacrificium, & concionem statis temporibus conueniant, qui rursus non conueniant: ut, cum de omnibus Episcopum certiorem fecerit, ille uel priuatim unumquemque hortari, admonere, uel palam corrigere, & obiurgare possit, uti se magis profecturum esse intellexerit. Catechumenorum etiam nomina recitare debet, & eos, qui ordinis Sacramento initiãdi sunt, ante Episcopum statuere. Licet ei præterea, si absit

Episcopus, & sacerdos, euangelium explanare, non tamen superiori loco; ut intelligatur hoc eius propriũ munus non esse. Quanta uero diligentia adhibenda sit, ne quis eo munere indignus ad hunc ordinis gradũ
1. Tim. 3 *adscendat, Apostolus ostendit, cum ad Timotheum Diaconi mores, uirtutem, & integritatem exposuit. Hoc idem satis etiam declarant ritus, & sollemnes cærimoniæ, quibus ab Episcopo consecratur. pluribus enim & sanctioribus precibus ad Diaconi, quam ad Subdiaconi ordinationem utitur Episcopus, & alia addit sacrarum uestium ornamenta. Præterea, manus ei imponit: quod quidem ab apostolis factitatum esse legimus, cum primos Diaconos instituerunt. Denique euangeliorum librum ei tradit his uerbis: Accipe potestatem legendi euangelium in Ecclesia Dei tam pro uiuis, quam pro defunctis, in nomine Domini. Tertius, omniumque sacrorũ ordinum summus gradus est sacerdotium: qui uero illo præditi sunt, eos ueteres Patres duobus nominibus uocare solent. interdum enim Presbyteros appellant; quod Græce seniores significat, non solum propter ætatis maturitatem, quæ huic ordini maxime necessaria est, sed multo magis propter morum grauitatem, doctrinam, & pruden-*
Sap. 4 *tiam. ut enim scriptum est; Senectus uenerabilis est, non diuturna, neque annorum numero computata. cani autem sunt sensus hominis, & ætas senectutis uita immaculata. Interdum uero Sacerdotes uocant, tum quia Deo consecrati sunt, tum quia ad eos pertinet sacramenta administrare, sacrasque res, & diuinas tractare. Sed, quoniam duplex sacerdotium in sa*

cris

cris litteris describitur, alterum interius, alterum externum; utrumque distinguendum est; ut, de quo hoc loco intelligatur, a Pastoribus explicari possit. Quod igitur ad interius sacerdotium attinet, omnes fideles, postquam salutari aqua abluti sunt, sacerdotes dicuntur, præcipue uero iusti, qui spiritum Dei habent, & diuinæ gratiæ beneficio Iesu Christi, summi sacerdotis, uiua membra effecti sunt. hi enim fide, quæ caritate inflammatur, in altari mentis suæ spirituales Deo hostias immolant: quo in genere bonæ omnes, & honestæ actiones, quas ad Dei gloriam referunt, numerandæ sunt. Quare in Apocalypsi ita legimus: Christus lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos regnum, & sacerdotes Deo, & patri suo. In quam sententiam ab apostolorum Principe dictum est: Ipsi tamquam lapides uiui superædificamini domus spirituales, sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christũ. Et Apostolus nos hortatur, ut exhibeamus corpora nostra hostiam uiuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium nostrum. Dauid item multo ante dixerat: Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatũ Deus non despicies. Quæ omnia ad interius sacerdotium spectare, facile intelligitur. Externum uero sacerdotium, non omnium fideliũ multitudini, sed certis hominibus conuenit, qui, legitima manuum impositione, sollemnibusque sanctæ Ecclesiæ cærimonijs instituti, & Deo consecrati, ad aliquod proprium, sacrumque ministerium adscribuntur. Hoc sacerdotij discrimẽ in ueteri etiam lege obseruari

Apoc. 1 · 1. Pet. 2 · Rom. 12 · Psal. 50

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

poteſt. nam de interiori Dauidem locutum eſſe, paullo ante demonſtratum eſt. externi uero, nemo ignorare poteſt, quam multa Dominus Moyſi, & Aaroni præcepta dederit. Præterea, uniuerſam leuiticam tribum miniſterio templi adſcripſit, ac lege cauit, ne quis ex alia tribu in eam functionem ſe inferre auderet: quare
2. Para. 26 *Ozias rex lepra a Domino percuſſus, quod ſacerdotale munus uſurpaſſet, arrogantiæ, & ſacrilegij ſui grauiſſimas pœnas dedit. Quia igitur eandem ſacerdotij diſtinctionem in lege euangelica licet animaduertere; docendi erunt fideles, nunc de ſacerdotio externo agi, quod certis hominibus attributum eſt. hoc enim tantummodo ad ordinis Sacramentum pertinet. Sacerdotis igitur munus eſt, Deo ſacrificium facere, eccleſiaſtica Sacramenta adminiſtrare, quemadmodum ex conſecrationis ritibus perſpicitur. Nam Epiſcopus, cũ aliquem ſacerdotem inſtituit, primum quidem manus ei, una cum omnibus ſacerdotibus, qui adſunt, imponit: deinde ſtolam humeris cõponẽs, eam ante pectus in crucis formam componit: quo quidem declaratur, ſacerdotem uirtute indui ex alto, qua poſſit crucem Chriſti domini, & iugum ſuaue diuinæ legis perferre, eamque non uerbis ſolum, ſed uitæ ſanctiſſime, & honeſtiſſime actæ exemplo tradere. Poſtea manus ſacro oleo inungit: tum uero calicem uino, & patenam cum hoſtia tradit, dicens: Accipe poteſtatem offerendi ſacrificium Deo, Miſſasque celebrandi tam pro uiuis, quam pro defunctis. Quibus cærimonijs, & uerbis interpres, ac mediator Dei, & hominum conſtituitur: quæ præcipua ſacerdotis functio exiſtimanda eſt.*

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

Ad extremum uero, manibus iterum eius capiti impositis, Accipe, inquit, spiritum sanctum: quorum remiseris peccata, remittuntur eis; & quorum retinueris, retenta sunt. Eique cælestem, quam Dominus discipulis suis dedit, peccata retinendi, ac remittendi potestatem tribuit. Hæc uero sunt sacerdotalis ordinis propria, & præcipua munera: qui tametsi unus est, uarios tamen dignitatis, & potestatis gradus habet. Primus est eorum, qui sacerdotes simpliciter uocantur: quorum functiones hactenus declaratæ sunt. Secundus est Episcoporum, qui singulis episcopatibus præpositi sunt; ut nō solum ceteros ecclesiæ ministros, sed fidelem populum regant, & eorum saluti summa cum uigilantia, & cura prospiciant. quare in sacris litteris Pastores ouium sæpe appellantur. quorum munus, & officium Paulus descripsit, ut in apostolorum Actis legimus, in ea concione, quam ad Ephesios habuit. Itemque a Petro, apostolorum Principe, diuina quædam Episcopalis ministerij regula tradita est: ad quam si Episcopi actiones suas dirigere studeant, dubitandum non erit, quin Pastores boni & sint, & habeantur. Sed ijdem Episcopi & Pontifices dicuntur, accepto ab ethnicis nomine, qui Principes sacerdotum, Pontifices appellare consueuerunt. Tertius gradus est Archiepiscoporum, qui pluribus Episcopis præsunt; qui Metropolitani etiam uocantur, quod illarum urbium antistites sint, quæ tamquā matres habentur illius prouinciæ. quare superiorem, quā Episcopi, locum, & ampliorem potestatem habent, tametsi ab Episcopis ordinatione nihil differunt. In

Ioan. 20

Act. 20

1. Pet. 5

quarto gradu Patriarchæ collocãtur, ideſt primi ſupremiq. Patres. Olim in uniuerſa Eccleſia, præter ſummũ Romanum Pont. quattuor tantum Patriarchæ numerabantur, neque omnes tamen dignitate pares. nã Conſtantinopolitanus, etſi ad eum poſt omnes alios hic honos delatus eſt, tamen ob imperij maieſtatem altiorem locum obtinuit. Proximus eſt Alexandrinus, cuius eccleſiam Marcus euangeliſta iuſſu Principis apoſtolorum fundauit. Tertius Antiochenus, ubi Petrus ſedem primo locauit. Extremum gradus habet Hieroſolymitanus, quam eccleſiam Iacobus, frater Domini, rexit. Præter hos omnes, catholica Eccleſia Romanũ Pont. Max. quem in Epheſina Synodo Cyrillus Alexandrinus Archiepiſcopum, totius orbis terrarum patrem, & Patriarcham appellat, ſemper uenerata eſt. cum enim in Petri, apoſtolorum Principis, cathedra ſedeat, in qua uſque ad uitæ finem ſediſſe conſtat, ſummum in eo dignitatis gradum, & iuriſdictionis amplitudinem non quidem ullis Synodicis, aut alijs humanis cõſtitutionibus, ſed diuinitus datam agnoſcit. quamobrem omnium fidelium, & Epiſcoporum, ceterorũq. antiſtitum, quocumque illi munere, & poteſtate præditi ſint, pater, ac moderator uniuerſali Eccleſiæ, ut Petri ſucceſſor, Chriſtiq. domini uerus, & legitimus Vicarius, præſidet. Ex his itaque Paſtores docebunt, et quæ ſint eccleſiaſticorum ordinum, ac graduum præcipua munera, & functiones, & qui huius ſacramẽti miniſter ſit. conſtat enim ad Epiſcopum eã admiſtrationẽ pertinere, quod etiam ſanctarum litterarum auctoritate, certiſſima traditione, omnium Patrum teſtimonio,

Conciliorum decretis, sanctæ Ecclesiæ usu, & consuetudine facile erit comprobare. Quamuis autem nonnullis Abbatibus permissum sit, ut minores, et non sacros ordines interdum administrent: tamen hoc proprium Episcopi munus esse nemo dubitat; cui uni ex omnibus, præterea nemini, licet reliquis ordinibus, qui maiores, & sacri dicuntur, initiare. nam Subdiaconos, Diaconos, & Sacerdotes unus tantum Episcopus ordinat: Episcopi ex apostolorum traditione, quæ perpetuo in Ecclesia custodita est, a tribus Episcopis consecrantur.

Sequitur nunc, ut explicetur, quinā ad hoc sacramētū, in primisq. ad sacerdotalē ordinē apti sunt, & quæ in eis potissimum requirantur. ex hoc enim difficile nō erit statuere, quid in alijs ordinibus dādis, pro cuiusq. officio, & dignitate, obseruare oporteat. Maximā autem in hoc sacramento cautionem adhibendā esse, ita colligitur, quod cetera gratiā ad illorum sanctificationem, & usum tribuunt, a quibus percipiuntur: at uero, qui sacris initiātur, ob eam rem cælestis gratiæ participes fiunt, ut eorum ministerio, Ecclesiæ, atque adeo omnium hominum saluti consulatur. ex quo factum esse intelligimus, ut statis tantummodo diebus, quibus etiam sollēnia ieiunia ex uetustissimo catholicæ Ecclesiæ more indicuntur, ordinationes fiant: ut scilicet fidelis populus eiusmodi sacrarum rerum ministros pijs, et sanctis precationibus a Deo impetret, qui ad tanti ministerij potestatem recte, & cum Ecclesiæ utilitate gerendam aptiores esse uideantur. Primum itaque in eo, qui Sacerdos creandus est, uitæ, & morum integritas commendetur magnopere oportet; non solum quia,

Quinam ad beant ad dignitatem sacerdotij admitti.

si ali-

si alicuius mortiferi peccati conscius se initiari curet, uel etiam patiatur, nouo se, & maximo scelere obstringit; sed etiam, quia uirtutis, & innocentiæ lumen alijs præferre debet. ea de re quid Apostolus Tito, &

Tit. 1
1. Tim. 3

Timotheo præcipiat, Pastoribus declarandum erit: et simul illud docendum, ea corporis uitia, quæ in ueteri lege ex Domini præscriptione aliquem ab altaris ministerio excludebant, in euangelica lege ad animæ uitia præcipue transferenda esse. Quare sanctam illam consuetudinem in Ecclesia seruari animaduertimus, ut, qui sacris initiādi sunt, prius pænitētiæ Sacramento conscientiam purgare diligenter studeant. Præterea in Sacerdote non solum ea cognitio requirenda est, quæ ad sacramentorum usum, & tractationem pertinet; sed etiam sacrarum litterarum scientia ita instructum esse oportet, ut populo Christianæ fidei mysteria, & diuinæ legis præcepta tradere, ad uirtutem, & pietatem incitare, a uitijs reuocare fideles possit. Sacerdotis enim duo sunt munera: quorum alterum est, ut sacramenta rite conficiat, & administret; alterum ut populum, fidei suæ commissum, ijs rebus, & institutis, quæ ad salutem necessaria sunt, erudiat. Malachias

Malach. 2

enim ita testatur: Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia angelus Domini exercituū est. Vt igitur in horum altero, si mediocri cognitione sit ornatus, præstare, quod debet, possit; alterum certe non uulgarem, sed exquisitam potius doctrinam desiderat: quamuis æque ab omnibus sacerdotibus summa reconditarum rerum scientia non exigatur, sed quæ ad suscepti officij, & ministerij functionem

ctionem

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

ctionem unicuique ſatis eſſe poſſit. Pueris autem, & furioſis, uel amentibus, quod uſu rationis carent, hoc ſacramentum dandum non eſt: quamuis, ſi ijs quoque adminiſtraretur, ſacramenti characterem in eorum animam imprimi, certo credendum ſit. Qui uero ætatis annus in ſingulis ordinibus ſit exſpectandus, ex ſacri Tridentini Concilij decretis facile erit cognoſcere. Seſſ.23. cap.12. *Excipiuntur etiam ſerui: neque enim diuino cultui dedicari debet, qui non ſui iuris, ſed in alterius poteſtate eſt: uiri præterea ſanguinum, & homicidæ, quia eccleſiaſtica lege repelluntur, atque irregulares ſunt: ſpurij quoque, & ij omnes, qui ex legitimis nuptijs non ſunt procreati. decet enim, ut, qui ſacris addicuntur, nihil in ſe habeant, quo ab alijs merito contemni, ac deſpici poſſe uideantur. Ad extremum etiam admitti nõ debent, qui aliquo inſigni corporis uitio deformes, aut manci ſunt: ea enim fœditas, & debilitatio tum offenſionem habet, tum uero ſacramentorum adminiſtrationem impediat, neceſſe eſt.*

De præclaris ſacramẽti ordinis effectibus.

Sed iam, his rebus expoſitis, ſupereſt, ut Paſtores doceant, qui ſint huius ſacramenti effectus. Conſtat uero, quamuis ordinis ſacramentum, ut antea dictum eſt, maxime ad Eccleſiæ utilitatem, & pulchritudinem ſpectet, tamen in eius quoque anima, qui ſacris initiatur, ſanctificationis gratiam efficere; qua idoneus, habiliſque ad recte munus ſuum fungendũ, ſacramentaque adminiſtranda reddatur: quemadmodum etiam baptiſmi gratia quilibet ad alia ſacramenta percipienda aptus efficitur. Aliam quoque gratiam hoc ſacramento tribui perſpicuum eſt, præ-

cipuam

cipuam uidelicet potestatem, quæ ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum refertur, in sacerdote quidem plenam, & perfectam, ut qui Domini nostri corpus & sanguinem unus potest conficere, in alijs uero inferiorum ordinum ministris maiorem, minoremue, quo quisque ministerio suo magis, minusue ad altaris sacramenta accedit. Atque hæc etiam character spiritualis dicitur: quod, qui sacris imbuti sunt, interiori quadam nota, animæ impressa, ab alijs fidelibus distinguantur, ac diuino cultui mancipentur. ad quam Apostolus

1.Tim.4 *uidetur spectasse, cum ad Timotheum ait: Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij. Et alibi:*

1.Tim.2 *Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te, per impositionem manuum mearum.* Hæc de Ordinis *sacramento satis dicta sint. potiora enim tantum rerum capita Pastoribus tradere professi sumus, ut illis fidelis populi docendi, & in Christiana pietate erudiendi argumenta suppeditarent.*

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

DE SACRAMENTO MATRIMONII.

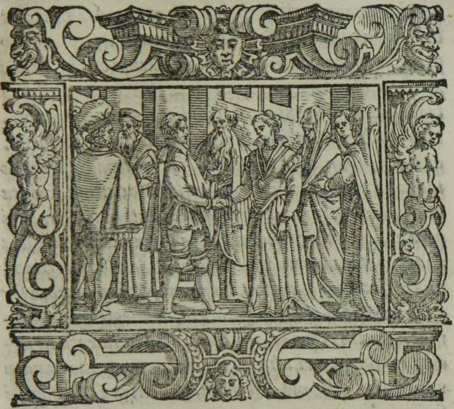

QVONIAM *Pastoribus beata & perfecta Christiani populi uita proposita esse debet, iys quidem maxime optandum esset, quod Apostolus se cupere ad Corinthios scribebat his uerbis: Volo omnes homines esse sicut me ipsum:* 1. Cor. 7
nimirum, ut omnes continentiæ uirtutem sectarentur: nihil enim beatius in hac uita fidelibus potest contingere, quam ut animus, nulla mundi cura distractus, sedataque, & restincta omni carnis libidine, in uno pietatis studio, & cælestium rerum cogitatione, conquiescat. sed quoniam, ut idem

Aposto-

1. Cor. 7 *Apostolus testatur, unusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius uero sic; & matrimonium magnis, & diuinis bonis ornatum est, ita ut* Ioan. 2 *inter alia catholicæ Ecclesiæ sacramenta uere, & proprie numeretur; ac Dominus nuptiarum celebritatem præsentia sua honestarit: satis apparet, eius doctrinā tradendam esse; cum præsertim liceat animaduertere, tum sanctum Paulum, tum apostolorum principem, quæ non solum ad dignitatem, sed etiam ad officia matrimonij pertinebant, pluribus locis accurate scripta reliquisse. Diuino enim spiritu afflati optime intelligebant, quanta, & quam multa commoda ad Christianam societatem peruenire possent, si fideles matrimonij sanctitatem cognitam haberent, & inuiolatam seruarent; contra uero, ea ignorata, uel neglecta, plurimas, maximasque calamitates, & detrimenta in Ecclesiam importari. Primum itaque matrimonij natura, & uis explicanda est. nam, cum uitia sæpe honesti similitudinem gerant; cauere oportet, ne fideles, falsa matrimonij specie decepti, turpitudine, et nefarijs libidinibus animam commaculent: cuius rei declarandæ caussa, a nominis significatione ordiendum est.*

Matrimonij descriptio, uis, & natura.

Matrimonium ab eo dicitur, quod femina iccirco maxime nubere debet, ut mater fiat: uel quia prolem concipere, parere, educare, matris munus est. Coniugium quoque a coniungendo appellatur; quod legitima mulier cum uiro quasi uno iugo adstringatur. Præ- Lib. 1. de Abraham cap. 9 *terea nuptiæ, quia, ut inquit sanctus Ambrosius, pudoris gratia puellæ se obnuberent: quo etiam declarari uidebatur, uiris obedientes, subiectasque esse*

oporte-

oportere. Ita uero ex communi theologorum sententia definitur: Matrimonium est uiri, & mulieris maritalis coniunctio inter legitimas personas, indiuiduam uitæ consuetudinem retinens. cuius definitionis partes ut planius intelligantur, docendum est, quãuis hæc omnia in perfecto matrimonio insint, consensus uidelicet interior, pactio externa, uerbis expressa, obligatio, & uinculum, quod ex ea pactione efficitur, & coniugum copulatio, qua matrimonium consummatur; nihil horum tamen matrimonij uim & rationem proprie habere, nisi obligationem illam, & nexum, qui cõiunctionis uocabulo significatus est. Additur uero, Maritalis, quoniam alia pactionum genera, quibus uiri, & mulieres obligantur, ut sibi mutuam operam præstent, uel pretij, uel alterius rei caussa, prorsus aliena sunt a matrimonij ratione. Sequitur deinde, Inter legitimas personas: quoniã qui a nuptiarũ cõiunctione legibus omnino exclusi sunt, ij matrimoniũ inire nõ possunt; neque, si ineant, ratum est. exempli enim gratia: qui intra quartũ gradũ propinquitate coniuncti sunt, puerque ante decimũ quartum annũ, aut puella ante duodecimũ, quæ ætas legibus constituta est, ad matrimonij iusta fœdera ineunda apti esse non possunt. Quod uero extremo loco positum est, Indiuiduã uitæ cõsuetudinẽ retinens; indissolubilis uinculi naturã declarat, quo uir, & uxor colligantur. Ex ijs igitur patet, matrimonij naturã, & rationem in uinculo illo consistere. Nam, quod aliæ clarissimorum uirorum definitiones hoc uidentur consensui tribuere, ut, cum dicunt, coniugium esse consensum maris, & feminæ; hoc ita

accipiendum est, consensum ipsum matrimonij caussam effectricem esse: quod Patres in Concilio Florentino docuerunt. Etenim obligatio, & nexus oriri non potest, nisi ex consensu, & pactione.

In epi. Euge. 4. ad Armenos

Sed illud maxime necessarium est, ut consensus uerbis, quæ præsens tempus significāt, exprimatur. neque enim matrimonium est simplex donatio, sed mutua pactio: atque ita fit, ut consensus alterius tantū, ad matrimonium coniungendum satis esse non possit, sed duorum inter se mutuū esse oporteat. atqui, ad declarādū mutuum animi consensum uerbis opus esse, perspicuum est. Si enim ex interiori tantum consensu, sine aliqua externa significatione, matrimonium constare posset; illud etiam sequi uideretur, ut, cum duo, qui disiunctissimis & maxime diuersis in locis essent, ad nuptias cōsentirent, antequam alter alteri uoluntatem suam uel litteris, uel nuncijs declarasset, ueri, & stabilis matrimonij lege coniungerentur; quod tamen a ratione, & sanctæ Ecclesiæ consuetudine, & decretis alienum est. Recte autem dicitur oportere, ut consensus uerbis exprimatur; quæ præsentis temporis significationem habeant. nam, quæ futurum tempus indicant, matrimonium non coniungunt, sed spondent. deinde, quæ futura sunt, nondum esse perspicuum est: quæ uero non sunt, parum, uel nihil firmi, aut stabilis habere existimandū est. Quare nondum connubij ius in eam mulierem quisquam habet, quam se in matrimonium ducturum esse pollicetur; neque statim ab eo impletum est, quod se facturum promisit. tametsi fidem præstare debet: quod si non faciat, uiolatæ fidei reus esse conuincitur. At uero

qui

qui matrimonij fœdere alteri iungitur, quãuis postea pæniteat, tamen, quod factum est, mutare, irritumue, & infectum reddere non potest. Cum itaque coniugij obligatio nuda promissio non sit, sed eiusmodi abalienatio; qua re ipsa uir mulieri, & uicissim mulier uiro corporis sui potestatem tradit; iccirco necesse est, uerbis, quæ præsens tempus designant, matrimonium contrahi: quorum uerborum uis, postquam etiam enunciata sunt, permanet, uirumq. & uxorẽ indissolubili uinculo constrictos tenet. Sed uerborum loco tum nutus, & signa, quæ intimum consensum aperte indicent, satis ad matrimonium esse possunt; tum ipsa etiam taciturnitas, cum puella propter uerecundiam non respondet, sed pro ea parentes loquuntur. Ex ijs igitur Parochi fidelibus tradent, matrimonij naturam, & uim in uinculo & obligatione sitã esse; ac præter consensum, eo, quo dictum est modo expressum, ut uerum matrimonium exsistat, cõcubitum necessario non requiri. nã & primos parentes ante peccatum, quo tempore nulla inter eos carnis copula intercesserat, ut Patres testãtur, Gen. 2 *uero matrimonio iunctos fuisse plane constat. quare a sanctis Patribus dictum est, matrimonium non concubitu, sed consensu exsistere: quod etiam a sancto Ambrosio in libro de Virginibus repetitum legimus.*

Iam uero hisce explicatis, illud docendum erit, matrimonium duplicem rationem habere. Nam uel ut naturalis coniunctio, (coniugium enim non ab hominibus inuentum, sed a natura) uel ut Sacramentum, cuius uis naturalium rerum condicionem superat, considerandum est. ac quoniam gratia naturam perficit,

Duplex matrimonij ratio, ut est in officium naturæ, & ut Sacramentum.

(neque prius quod spirituale est, sed quod animale, deinde quod spirituale) rei ordo postulat, ut de matrimo-
1. Cor. 15 nio, ut natura constat, & ad naturæ officium pertinet, prius agendum sit: tum uero, quæ illi, ut Sacramentum est, conueniunt, explananda erunt. In primis itaque docendi sunt fideles, matrimonium a Deo insti-
Gen. 1 tutum esse: scriptum est enim in Genesi; Masculum, & feminam creauit eos, benedixitque illis Deus, &
Gen. 2 ait: Crescite, & multiplicamini: &, Non est bonum hominem esse solum: faciamus ei adiutorium simile sibi. Ac paullo post: Adæ uero non inueniebatur adiutor similis eius. Immisit ergo dominus Deus soporem in Adam: cumque obdormisset, tulit unam de costis eius, & repleuit carnem pro ea, & ædificauit dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem, & adduxit eam ad Adam; dixitque Adam: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: hæc uocabitur uirago, quoniam de uiro sumpta est. quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Quæ,
Matth. 19 ipso Domino auctore apud sanctum Matthæum, ostendunt matrimonium diuinitus institutum esse. Neque uero Deus matrimonium tantummodo instituit, uerũ,
Sess. 24 ut sancta Tridentina Synodus declarat, perpetuũ etiã, & indissolubilem nodum ei addidit: siquidem Salua-
Matth. 19 tor ait: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Quãuis enim matrimonio, quatenus naturæ est officium, cõueniat, ut dissolui non possit; tamen id maxime fit, quatenus est Sacramentum. qua ex re etiam in omnibus, quæ naturæ lege eius propria sunt, summam perfectio-

nem

nem consequitur. tamen & prolis educandæ studio, & alijs matrimonij bonis repugnat, ut eius uinculum dissolubile sit. Quod uero a Domino dictum est; Crescite, & multiplicamini; id eo spectat, ut, cuius rei caussa matrimonium institutum erat, declaret, non ut singulis hominibus necessitatem imponat. nunc enim, aucto iam humano genere, non solum ulla lex uxorem ducere aliquem non cogit, sed potius uirginitas summopere cōmendatur, & unicuique in sacris litteris suadetur, ut quæ matrimonij statu præstantior sit, maioremque in se perfectionem, & sanctitatem contineat. Dominus enim Saluator noster ita docuit; Qui potest capere, capiat: & Apostolus ait; De Virginibus præceptum Domini non habeo; consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus, ut sim fidelis. Gen. 1 Matth. 19 1. Cor. 7

Matrimonium quibus caussis ineundum.

Sed, quibus de caussis uir, et mulier cōiungi debeāt, explicandum est. Prima igitur est, hæc ipsa diuersi sexus naturæ instinctu expetita societas, mutui auxilij spe conciliata; ut alter alterius ope adiutus, uitæ incommoda facilius ferre, & senectutis imbecillitatem sustentare queat. Altera est procreationis appetitus, non tam quidem ob eam rem, ut bonorum, & diuitiarū heredes relinquantur, quam ut ueræ fidei, & religionis cultores educentur: quod quidē maxime sanctis illis Patriarchis, cū uxores ducerent, propositū fuisse, ex sacris litteris satis apparet. quare Angelus, cū Tobiam admoneret, quo pacto mali dæmonis uim posset repellere; Ostendam, inquit, tibi, qui sunt, quibus præualere potest dæmonium. ij namque, qui cōiugium ita suscipiunt, ut Deū a se, & a sua mente excludant, & Tob. 6

suæ libidini ita uacent, sicut equus, & mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem dæmonium super eos. Deinde subiecit: Accipies uirginem cum timore Domini, amore filiorum magis, quam libidine ductus; ut in semine Abrahæ benedictionem in filijs consequaris. Atque una etiam hæc caussa fuit, cur Deus ab initio matrimonium instituerit. quare fit, ut illorum sit scelus grauissimum, qui matrimonio iuncti, medicamẽtis uel conceptum impediunt, uel partum abigunt. hæc enim homicidarum impia conspiratio existimanda est. Tertia est, quæ post primi parentis lapsum ad alias caussas accessit; cum propter iustitiæ, in qua homo conditus erat, amissionem, appetitus rectæ rationi repugnare cœpit; ut scilicet, qui sibi imbecillitatis suæ conscius est, nec carnis pugnam uult ferre, matrimonij remedio ad uitanda libidinis peccata utatur. de quo ita
1.Cor.7 Apostolus scribit: Propter fornicationem unusquisque suã uxorem habeat, et unaquæque suum uirum habeat. Ac paullo post, cum docuisset, interdum orationis caussa a matrimonij debito abstinendum esse, subiecit: Et iterum reuertimini in id ipsum, ne tentet uos Satanas propter incontinentiam uestram. Hæ igitur sunt caussæ, quarum aliquam sibi proponere quisque debet, qui pie, & religiose, ut sanctorum filios decet, nuptias uelit contrahere. Quod si ad eas caussas alia etiam accedant, quibus homines inducti matrimonium ineant, atque in habendo uxoris delectu hanc illi præponant, ut heredis relinquendi desiderium, diuitiæ, forma, generis splendor, morũ similitudo; huiusmodi sane rationes damnandæ non sunt, cum matrimonij sanctitati nõ

repu-

repugnent. neque enim in ſacris litteris Iacob Patriarcha reprehenditur, quod Rachelem, eius pulchritudine illectus, Liæ prætulerit. Hæc de matrimonio, ut naturalis coniunctio eſt, docenda erunt: ut autem Sacramẽtum eſt, explicare oportebit, eius naturam multo præſtantiorem eſſe, & omnino ad altiorem finem referri. Quemadmodum enim matrimonium, ut naturalis coniunctio, ad propagandum humanum genus ab initio inſtitutum eſt: ita deinde, ut populus ad ueri Dei, & ſaluatoris noſtri Chriſti cultum, & religionem procrearetur, atque educaretur, ſacramenti dignitas illi tributa eſt. Cum enim Chriſtus dominus uellet artiſſimæ illius neceſſitudinis, quæ ei cum Eccleſia intercedit, ſuæque erga nos immenſæ caritatis certum aliquod ſignum dare, tanti myſterij diuinitatem hac potiſſimum maris, & feminæ ſancta coniunctione declarauit. quod quidẽ aptiſſime factum eſſe, intelligi ex eo poteſt, quod ex omnibus humanis neceſſitatibus nulla inter ſe homines magis, quam matrimonij uinculum, conſtringit; maximaq. inter ſe uir & uxor caritate & beneuolentia deuincti ſunt. atq. iccirco fit, ut frequenter ſacræ litteræ nuptiarum ſimilitudine diuinam hanc Chriſti, & Eccleſiæ copulationem nobis ante oculos proponant. Gen. 29

Matrimonium Sacramentum eſſe, & unum de ſeptem legis euangelicæ.

Iam uero, matrimonium Sacramentum eſſe, Eccleſia, Apoſtoli auctoritate confirmata, certum, & exploratum ſemper habuit: ita enim ad Epheſios ſcribit: Viri debent diligere uxores ſuas, ut corpora ſua. Qui ſuam uxorem diligit, ſe ipſum diligit. nemo enim umquam carnẽ ſuam odio habuit, ſed nutrit, & fouet eã, ſicut & Chriſtus Eccleſiam: quia membra ſumus

corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem suam, & adhærebit uxori suæ; & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. Nam, quod inquit, Sacramentum hoc magnum est; nemini dubium esse debet, ad matrimonium referendum esse: quod scilicet uiri, & mulieris coniunctio, cuius Deus auctor est, sanctissimi illius uinculi, quo Christus dominus cum Ecclesia coniungitur, sacramentum, idest sacrum signum sit. Atque, hanc esse eorum uerborum propriam & ueram sententiam, ueteres sancti Patres, qui eum locum interpretati

Sess.24 sunt, ostendunt: idemque sancta Tridentina Synodus explicauit. Constat ergo, uirum Christo, uxorem Ecclesiæ ab Apostolo comparari; uirum esse caput mulieris, ut est Christus Ecclesiæ; eaque ratione fieri, ut uir uxorem diligere, & uicissim uxor uirum amare, & colere debeat. Christus enim dilexit Ecclesiam, & pro ea semet ipsum tradidit. Rursus

Ephe.5 uero, ut idem Apostolus docet, Ecclesia subiecta est Christo. Sed gratiam quoque hoc Sacramento significari, & tribui, in quo maxime ratio Sacramenti in-

Ibidem est, ea Synodi uerba declarant: Gratiam uero, quæ naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilem unitatem confirmaret, coniugesque sanctificaret, ipse Christus, uenerabilium Sacramentorum institutor, atque perfector, sua nobis passione promeruit. Quare docendum est, huius Sacramenti gratia effici, ut uir, & uxor, mutuæ caritatis uinculo coniuncti, alter in alterius beneuolentia conquiescat,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

quiescat, alienosque, & illicitos amores, & concubitus non quærat, sed in omnibus sit honorabile connubium, & torus immaculatus. Sed, quantum matrimonij sacramentum ijs matrimonijs præstet, quæ ante, uel post legem iniri solebant, ex eo licet cognoscere, quod, etsi gentes matrimonio diuini aliquid inesse arbitrabantur, atque ob eam rem uagos concubitus a naturæ lege alienos esse, itemque stupra, adulteria, & alia libidinis genera uindicanda esse iudicabant, tamen eorum cõnubia nullam prorsus sacramenti uim habuerunt. Apud Iudæos uero religiosius omnino nuptiarum leges seruari consueuerant: neque dubitandum, quin eorum matrimonia maiori sanctitate prædita essent. Cum enim promissionem accepissent, fore aliquando, ut omnes gentes in semine Abrahæ benedicerentur; magnæ apud eos pietatis officium merito esse uidebatur, filios procreare, electi populi sobolem, ex qua Christus dominus Saluator noster, quod ad humanam naturam attinet, ortum habiturus esset, propagare: sed illæ quoque coniunctiones uera sacramenti ratione caruerunt. Huc accedit, quod siue naturæ, post peccatum, siue Mosis legem spectemus, facile animaduertimus matrimonium a primi ortus sui decore, & honestate decidisse. dum enim naturæ lex uigebat, multos ex antiquis Patribus fuisse comperimus, qui plures simul uxores ducerent. Deinde uero in lege Mosis permissum erat, dato repudij libello, si caussa fuisset, diuortium cum uxore facere: quorum utrumque ab euangelica lege sublatum, matrimoniumque

Heb. 13

Gen. 22

in

Deut. 24 Matth. 19 *in pristinum statum restitutum est. Nam, quod polygamia a matrimonij natura aliena esset, (etsi aliqui ex priscis Patribus accusandi non sunt, quod non sine Dei indulgẽtia plures uxores ducerent) Christus domi-* Matth. 19 *nus ostendit illis uerbis: Propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, et adhærebit uxori suæ; & erũt duo in carne una. Ac deinde subiungit: Itaque iã non sunt duo, sed una caro. Quibus uerbis planum fecit, matrimonium ita a Deo institutum esse, ut duorum tantum, non plurium, cõiunctione definiretur. Quod etiam alibi apertissime docuit: ait enim: Quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium commit-* Mar. 10 *tit super eam; & si uxor dimiserit uirum suum, et alij nupserit, mœchatur. Nã, si uiro liceret plures uxores ducere, nulla omnino caussa esse uideretur, cur magis adulterij reus dicendus esset, quod præter eam uxorẽ, quam domi haberet, aliam duceret, quam quod, priore dimissa, cum alia cõiungeretur. Atque ob eam rem fieri intelligimus, ut, si infidelis quispiam, gentis suæ more, & consuetudine, plures uxores duxisset, cum ad ueram religionem cõuersus fuerit, iubeat eum Ecclesia ceteras omnes relinquere, ac priorem tantũ iustæ, & legitimæ uxoris loco habere. Verum eodem Christi domini testimonio facile cõprobatur, nullo diuortio uinculum matrimonij dissolui posse. si enim post libellum repudij mulier a uiri lege soluta esset, liceret ei sine ul-* Matth. 19 Marc. 10 Luc. 16 *lo adulterij crimine alteri uiro nubere. Atqui Dominus aperte denunciat: Omnis, qui dimittit uxorẽ suã, & alterã ducit, mœchatur. Quare coniugij uinculum nulla re, nisi morte, dirumpi perspicuum est. quod quidem*

dem

dem Apostolus etiam confirmat, cum inquit: Mulier alligata est legi, quanto tempore uir eius uiuit: quod si dormierit uir eius, liberata est a lege: cui uult, nubat, tantum in Domino. Et rursus: His, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, uxorē a uiro nō discedere; quod si discesserit, manere innuptam, aut uiro suo reconciliari. Eam uero optionem Apostolus mulieri, quæ iusta de caussa uirum reliquisset, detulit, ut aut innupta maneat, aut uiro suo reconcilietur. neque enim sancta Ecclesia uiro, & uxori permittit, ut sine grauioribus caussis alter ab altero discedat. 1. Cor. 7

Ac, ne forte alicui uideatur durior Matrimonij lex, quod nulla umquam ratione dissolui possit: docendum est, quæ sint cum ea utilitates coniunctæ. Primum enim homines in coniungendis matrimonijs uirtutē potius, & morum similitudinem, quam diuitias, & pulchritudinem spectandā esse intelligant: qua quidem re cōmuni societati maxime consuli nemo dubitare potest. Præterea, si diuortio matrimoniū dissolueretur, uix umquā dissidendi caussæ hominibus, quæ eis ab antiquo pacis, & pudicitiæ hoste quotidie obijcerentur, deessent. Nunc uero, cum fideles secum cogitant, quamuis etiam coniugij conuictu, & consuetudine careant, se tamē matrimonij uinculo constrictos teneri, omnēq. alterius uxoris ducendæ spem sibi præcisam esse; ea re fit, ut ad iracundiā, & dissidia tardiores esse consueuerint. Quod si interdum etiam diuortiū faciant, & diutius coniugis desiderium ferre non possint; facile per amicos reconciliati ad eius conuictum redeunt. Sed hoc loco prætermittenda non erit Pastoribus sancti

Vxorum cur pluralitas illicita: tū de triplici bono Matrimonij.

Augu-

Lib. 4. de adult. cõiug. c. 6. 9 Augustini salutaris admonitio. is enim ut ostenderet fidelibus, haud grauate faciendum esse, ut cum uxoribus, quas adulterij caussa dimisissent, si eas delicti pæniteret; in gratiam reducerentur; Cur, inquit, uir fidelis non recipiet uxorem, quam recipit Ecclesia? aut cur uxor uiro adultero, sed pænitenti, non ignoscat,
Prouer. 18 cui etiam ignouit Christus? Nam, quod scriptura stultum uocat, qui tenet adulteram; de ea sentit, quæ cum deliquerit, pænitere, & a cæpta turpitudine desistere recusat. Ex ijs itaque perspicuum est, fidelium coniugia perfectione, & nobilitate, tum gentilium, tum Iudæorum matrimonijs longe præstare. Docendi præterea sunt fideles, tria esse matrimonij bona, prolem, fidem, sacramentum: quorum compensatione illa incommoda leniuntur, quæ Apostolus indicat his
1. Cor. 7 uerbis: Tribulationem carnis habebunt huiusmodi. Efficiturque, ut coniunctiones corporum, quæ extra matrimonium merito damnandæ essent, cum honestate coniunctæ sint. Primum igitur bonum est proles, hoc est liberi, qui ex iusta, & legitima suscipiuntur
1. Tim. 2 uxore: id enim tanti fecit Apostolus, ut diceret; Saluabitur mulier per filiorum generationem. Nec uero hoc de procreatione solum, sed de educatione etiam, & disciplina, qua filij ad pietatem erudiuntur, intelligendum est. sic statim subdit Apostolus; Si in fide per
Eccl. 7 manserint. Monet enim scriptura; Filij tibi sunt? erudi illos, & curua illos a pueritia illorum. Idem etiam Apostolus docet; eiusque institutionis pulcherrima exempla Tobias, Iob, & alij sanctissimi Patres in sacris litteris præbent. Quæ uero sint parentum,

& filio-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

& filiorum officia, in quarto præcepto latius explicabitur. Sequitur fides: quod est alterum matrimonij bonum, non ille uirtutis habitus, quo imbuimur, cum baptismum percipimus; sed fidelitas quædã, qua mutuo uir uxori, & uxor uiro ita se obstringit, ut alter alteri sui corporis potestatem tradat: sanctumq. illud coniugij fœdus numquam se uiolaturum pollicetur. id facile colligitur ex illis uerbis, quæ a primo parente enunciata sunt, cum Euam uxorem suam accepit: quæ deinde Christus dominus in euangelio comprobauit. Quare relinquet homo patrem, & matrẽ, et adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. item ex eo Apostoli loco: Mulier sui corporis potestatem non habet, sed uir: similiter autem & uir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Quare optimo iure grauissimæ animaduersiones a Domino in adulteros, quod hãc maritalem fidem frangant, in ueteri lege cõstitutæ erant. Postulat præterea matrimonij fides, ut uir, & uxor singulari quodam, sanctoque, & puro amore coniuncti sint: neque ut adulteri inter se amẽt, sed ut Christus dilexit Ecclesiam. banc enim Apostolus regulam præscripsit, cum ait: Viri, diligite uxores uestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam: quam certe immensa illa caritate, nõ sui commodi gratia, sed sponsæ tantum utilitatem sibi proponens, complexus est. Tertium bonum, Sacramentum appellatur, uinculum scilicet matrimonij, quod numquam dissolui potest. nam, ut est apud Apostolum, Dominus præcepit uxorem a uiro non discedere; quod si discesserit, manere innuptam, aut uiro suo reconciliari: & uir uxorem non dimittat.

Gen. 2 — Matth. 19 — 1. Cor. 7 — Eph. 5 — 1. Cor. 7

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

tat. Si enim Matrimonium, ut sacramentum, est Christi coniunctionem cum Ecclesia signat; necesse est, ut Christus se ab Ecclesia numquam disiungit, ita uxorẽ a uiro, quod ad Matrimonij uinculum attinet, separari non posse. Verũ, ut hæc sancta societas sine querella facilius conseruetur, uiri, & uxoris officia, quæ a Sancto Paulo, & a Principe apostolorum Petro descripta sunt, tradenda erunt,

Mutua uiri & uxoris officia. Ergo uiri munus est, uxorem liberaliter, & honorifice tractare. qua in re meminisse oportet, Euã ab Adamo sociam appellatam esse, cum inquit: Mulier, quam dedisti mihi sociam. Cuius rei caussa aliqui Patres factum esse docuerũt, ut ea non ex pedibus, sed ex latere uiri formaretur: quemadmodum etiã ex capite cõdita non est, ut se uiri dominam non esse intelligeret, sed uiro potius subiectam. Decet præterea uirum in alicuius honestæ rei studio semper occupatum esse; tum ut ea suppeditet, quæ ad familiam sustentandam necessaria sunt; tũ ne inerti otio languescat; a quo uitia fere omnia fluxerunt; deinde uero familiã recte constituere, omniũ mores corrigere, singulos in officio continere. Rursus autẽ uxoris partes sunt, quas apostolorũ Princeps enumerat, cum inquit; Mulieres subditæ sint uiris suis; ut &, si qui non credunt uerbo, per mulierum conuersationem sine uerbo lucri fiant, considerantes in timore sanctam conuersationem uestram, quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circũdatio auri, aut indumenti uestimentorum cultus; sed qui absconditus est cordis, homo in incorruptibilitate quieti, & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. sic enim aliquando, [1.Pet.3]

quando,

quando, & sanctæ mulieres sperantes in Deo ornabant se subiectæ proprijs uiris, sicut Sara obediebat Abrahæ, dominum eum uocans. Earum quoque præcipuum studium sit, filios in religionis cultu educare, domesticas res diligenter curare. Domi uero libenter se contineant, nisi necessitas exire cogat: idque sine uiri permissu facere numquã audeant. Deinde, in quo maxime maritalis cõiunctio sita est, meminerint semper, secundũ Deum, magis, quam uirum, neminem diligẽdum, eo ue pluris faciendum esse neminem; cui etiam omnibus in rebus, quæ Christianæ pietati non aduersantur, morem gerere, & obtemperare summa cum alacritate animi oporteat. Harum rerum explicationi cõsequens erit, ut Pastores ritus etiam doceant, qui in Matrimonio contrahendo seruari debent. de quibus, non est expectandum, ut hoc loco præcepta tradantur, cum a sancta Tridentina Synodo, quæ hac in re maxime obseruãda sint, copiose, & accurate constituta fuerint; neque illud decretum a Pastoribus ignorari possit. satis igitur est eos admonere, ut, quæ ad hanc partem attinent, e sacri Concilij doctrina cognoscere studeant, eaque fidelibus diligenter exponant. In primis autem, ne adolescentes, & puellæ, cui ætati inest maxima imbecillitas consilij, falso nuptiarum nomine decepti, turpium amorum fœdera incaute ineant, sæpissime docebunt, ea neque uera, neque rata matrimonia habenda esse, quæ præsente Parocho, uel alio sacerdote de ipsius Parochi uel ordinarij licentia, certoq. testium numero non contrahantur. Sed, quæ matrimonium etiam impediunt, explicanda erunt. in quo argumento pleriq. graues, et

Seſſ. 24 cap. 1

doctissi-

doctiſſimi uiri, qui de uitijs, & uirtutibus conſcripſerunt, adeo diligenter uerſati ſunt, ut facile omnibus futurum ſit, quæ illi ſcriptis ſuis tradiderunt, in hunc locum transferre; cum præſertim neceſſe habeant Paſtores, eos ipſos libros numquam fere e manibus deponere. itaque tum illas præceptiones, tũ quæ a ſancta Synodo ſancita ſunt de impedimento, quod uel a cognatione ſpirituali, uel a iuſtitia publicæ honeſtatis, uel a fornicatione oritur, attente legent, & tradenda fidelibus curabunt. Ex quibus perſpici poteſt, quo animo affectos eſſe oportet fideles, cum matrimonium contrahũt. neque enim ſe humanam aliquam rem aggredi, ſed diuinam putare debent; in qua ſingularem mentis integritatem, & pietatem adhibendam eſſe, Patrum ueteris legis exempla ſatis oſtendunt: quorum matrimonia tametſi ſacramenti dignitate prædita non erant, ea tamen maxima ſemper cum religione, & ſanctimonia colenda eſſe exiſtimarunt.

Matrimonium clam deſtine minime contrahendũ.

Inter cetera autem maxime hortandi ſunt filij familias, ut parentibus, et ijs, in quorũ fide, & poteſtate ſunt, eum honorem tribuant, ut, ipſis inſcientibus, nedum inuitis, & repugnãtibus, matrimonia non ineãt. nã in ueteri teſtamento licet animaduertere, filios a patribus ſemper in matrimoniũ collocatos eſſe. qua in re plurimũ illorum uoluntati deferendum eſſe, Apoſtolus etiã uidetur ijs uerbis indicare: Qui matrimonio iũgit uirginẽ ſuã, bene facit; & qui nõ iungit, melius facit. Extrema illa reſtat pars, quæ ad matrimonij uſum pertinet. de quibus ita agendum eſt a Paſtoribus, ut nullũ ex eorũ ore uerbũ excidat, quod fideliũ auribus indignũ

1. Cor. 7

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

esse uideatur, aut pias mentes lædere, aut risum moue re queat. Vt enim eloquia Domini, eloquia casta sunt: Psal. 11 *ita etiam maxime decet, Christiani populi doctorem eiusmodi orationis genere uti, quod singularem quan dam grauitatem, & mentis integritatem præseferat. Quare duo illa maxime docendi sunt fideles, primum quidem non uoluptatis, aut libidinis caussa matrimo nio operam dandam esse: sed eo utendum intra illos fines, qui, ut supra demonstrauimus, a Domino præscri pti sunt. Meminisse enim cõuenit, quod Apostolus hor tatur; Qui habent uxores, tamquam nõ habentes sint.* 1. Cor. 7 *tum uero a sancto Hieronymo dictum esse: Sapiens uir iudicio debet amare coniugem, non affectu: reget impetus uoluptatis, nec præceps feretur ad coitum. Nihil est fœdius, quam uxorem amare quasi adulteram.* Lib. 1. contra Iouinianum. *Sed, quoniam bona omnia sanctis precationibus a Deo impetranda sunt; alterum est, quod fideles docere oportet, ut, Deum orandi, & obsecrandi caussa, a matrimonij officio interdum abstineant; in primisque id sibi obseruandum sciant, tribus saltem diebus, ante quam Sacram Eucharistiam percipiant, sæpius uero cum sollemnia Quadragesimæ ieiunia celebrantur, quemadmodum Patres nostri recte & sancte præceperunt. ita enim fiet, ut ipsa matrimonij bona maiori in dies diuinæ gratiæ cumulo augeri sentiant; &, pietatis studia sectantes, non modo hanc uitam tranquille, & placide traducant, sed æternæ etiam Dei* Rom. 5 *benignitate consequendæ, uera, & stabili spe, quæ non confundit, nitantur.*

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

Serua mandata mea, & uiues.
Prouerb. 7.

Si uis ad uitã ingredi, serua mãdata
Matth. 19.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

DE PRAECEPTIS DEI IN DECALOGO CONTENTIS.

DEcalogvm, *legum omnium sum*
mã, & epitomẽ esse, S. Augustinus S. August.
litteris commẽdauit. Nam, cũ mul
ta locutus sit Dominus, duæ tamen
tantum tabulæ dantur Moysi lapi
deæ, quæ dicũtur tabulæ testimonij
futuri in arca. nimirum cetera omnia, quæ præcepit
Deus, ex illis decem præceptis, quæ duabus tabulis con
scripta sunt, pendere intelliguntur, si diligenter quæ
ratur, ut recte intelligantur: quo modo hæc ipsa rur-
sus decem præcepta duobus illis nituntur, dilectionis
scilicet Dei, & proximi, in quibus tota lex pen-
det, & Prophetæ. Itaque cũ sit totius legis summa, Pa Matth. 22
stores oportet in eius contemplatione die, noctuq. uer-
sari; non ut uitam suam modo ad hanc normam compo-
nant; sed etiam, ut populũ sibi creditũ in lege Domini
erudiãt. Nam labia sacerdotis custodiunt scientiã, & Malach. 2
legem requirẽt ex ore eius: quia angelus Domini exer
cituũ est: quod ad Pastores nouæ legis maxime perti-
net, qui Deo propiores, a claritate in claritatem trans
formari debent, tamquam a Domini spiritu: & cum 2. Cor. 3
eos lucis nomine nuncupauit Christus dominus, pro-
priæ sunt illorum partes, ut sint lumen eorum, qui
in tenebris sunt, eruditores insipientium, magistri

Gal. 6 infantium; &, si quis præoccupatus fuerit in aliquo delicto, ipsi, qui spirituales sunt, huiusmodi instruāt. In confessionibus etiam iudicis personam sustinent, ac pro genere, & modo peccatorum sententiā ferunt. quare, nisi suam sibi inscitiā, nisi alijs etiam esse fraudi uelint, in eo sint, necesse est, quam uigilantissimi, & in diuinorum præceptorū interpretatione exercitatissimi, ut ad hanc diuinam regulam, de quacumque & actione, & officij prætermissione iudicium facere possint; et,
1. Tim. 4 ut est apud Apostolum, sanam doctrinam tradant, idest quæ nullum contineat errorem, & animorum morbis,
Tit. 2 quæ sunt peccata, medeatur; ut sit populus Deo acceptus, sectator bonorum operum. Iam uero, in huiuscemodi tractationibus ea Pastor sibi, & alijs proponat, quibus legi parendum esse persuadeat. Inter cetera autem, quæ animos hominum ad huius legis iussa seruanda possunt impellere, illud maximam uim habet, Deum esse huius legis auctorem. quamuis enim per angelos data esse dicatur, nemo tamen dubitare po-
Gal. 3 test, ipsum Deum esse legis auctorem. cuius rei satis amplum testimonium præbent non solum ipsius legislatoris uerba, quæ paullo post explicabuntur, sed infinita pæne scripturarum loca, quæ Pastoribus facile occurrent. Nemo enim est, quin sibi a Deo legem in animo insitam esse sentiat, qua bonum a malo, honestum a turpi, iustum ab iniusto possit secernere. cuius uis, & ratio legis cum ab ea, quæ scripta est, diuersa non sit; quis est, qui ut intimæ, sic scriptæ legis auctorem Deum negare audeat? Hanc igitur diuinam lucem, pæne iam prauis moribus, & diuturna per-

uersitate

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

uersitate obscuratam, cum Deus Mosi legem dedit, eã potius illustriorem reddidisse, quam nouam tulisse, docendum est, ne forte, cum populus audit legi Mosis derogatum esse, putet his legibus se non teneri. Certissimũ enim est, non propterea his præceptis parendum esse, quod per Mosem data sunt, sed quod omnium animis ingenita, & per Christum dominum explicata sunt, & confirmata. Iuuabit tamen plurimum, & ad persuadendum magnum habebit momentũ illa cogitatio, Deum esse, qui legem tulit: de cuius sapientia, et æquitate dubitare non possumus, nec eius infinitam uim, atque potentiam effugere. Quare, cum per prophetas Deus iuberet seruari legẽ, dicebat se dominum Deum esse. & in ipso Decalogi exordio: Ego sum dominus Deus tuus. & alibi: Si Dominus ego sum, ubi est timor meus? Non solum autem excitabit fidelium animos ad seruanda Dei præcepta, sed ad gratiarum etiã actionem, quod suam Deus, quæ salutem nostram contineret, uoluntatem explicari. Quare non uno loco scriptura maximum hoc beneficium declarãs, populum cõmonefacit, ut suam dignitatem, ac Domini beneficentiam cognoscat, ueluti in Deuteronomio; Hæc est, inquit, uestra sapientia, & intellectus coram populis, ut audiẽtes uniuersi præcepta hæc, dicant; En populus sapiens, & intelligens, gens magna. & rursus in psalmo: Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.

Exod. 20 Malach. 1 Deuter. 4 Psal. 147

Verum, si Parochus rationem præterea latæ legis ex scripturæ auctoritate demonstrarit, facile intelligent fideles, quam pie ac suppliciter acceptant Dei le-

Quanta maiestate lex Decalogi data sit.

gem colere oporteat. triduo enim antequam ferretur lex, Dei iussu dictum est omnibus, ut uestimenta lauarent, uxores non attingerent, quo sanctiores, ac paratiores essent ad accipiendam legem; ut ad diem tertium adessent. deinde, cum ad montem essent adducti, unde Dominus illis per Mosem leges erat laturus, uni Moysi dictum est, ut in montem adscenderet: quo Deus maxima cum maiestate uenit, & locum tonitruis, fulgoribus, igne, densisque nebulis circumfudit, ac loqui cum Mose cœpit, eique leges dedit. quod diuina sapientia nullam aliam ob caussam factum uoluit, nisi nos ut moneret, casto, humilique animo legem Domini accipiendam esse: quod si præcepta negligeremus, paratas nobis a diuina iustitia pœnas imminere. Quin etiam, legis iussa difficultatem non habere, ostendat Parochus: quod uel una hac ratione ex S. Augustino docere poterit, cum dicit: Qui, quæso, dicitur impossibile esse homini, amare, amare, inquam, creatorem beneficum, patrem amantissimum, deinde etiam, & carnem suam in fratribus suis? at uero, qui diligit, legem impleuit. Quare Ioannes apostolus, præcepta Dei grauia non esse, aperte testatur. nihil enim iustius, nihil cum maiore dignitate, nihil maiore cum fructu ab homine, teste B. Bernardo, exigi potuisset. quamobrem summam Dei benignitatem admiratus est Augustinus, sic ipsum Deum affatus: Quid est homo, quod amari te ab eo uis? &, si non faciat, ingentes minaris pœnas? an non satis magna hæc est, si non diligam te? Quod si quis eam afferat excusationem, im-

Exod. 19

De natura, & gratia. cap. 69 serm. 61. 191.

Rom. 13
1. Ioan. 5

De diligẽdo Deo.

Lib. 10. cõfes. cap. 29. 31. 37

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

pediri se, quo minus Deum amet, infirmitate naturæ; docendum est, Deum, qui amorem requisiuit, amoris uim inserere cordibus per spiritum sanctum suum; hic autem spiritus bonus petentibus a patre cælesti datur: ut merito Sanctus Augustinus precatus sit; Da, quod iubes; & iube, quod uis. Quia igitur Dei auxi- Luc. 11
lium præsto nobis est, maxime post Christi domini mortẽ, per quã princeps huius mundi eiectus est foras: non est, quod quisquam rei difficultate deterreatur: nihil enim est amanti difficile. Præterea, ad eandem rem persuadendam plurimum ualebit, si explicabitur, necessario legi obtemperandum esse; præsertim cum nostris tẽporibus nõ defuerint, qui, siue facilis, siue difficilis sit lex, ad salutem tamen nequaquam necessariam esse, impie, & magno ipsorum malo dicere nõ ueriti sunt. Quorum nefariam, impiamque sententiam sacræ scripturæ testimonijs Parochus cõfutabit, eiusdem maxime Apostoli, cuius illi auctoritate impietatem suam tueri conantur. Quid igitur ait Apostolus? nõ præputiũ, non 1. Cor. 5
circũcisionẽ quidquam esse, sed obseruationem mandatorũ Dei. Quod uero eandem sententiã alibi repetit, Gal. 6
& nouam creaturam in Christo tantum dicit ualere, intelligimus plane eã nouam creaturam in Christo dicere, qui mandata Dei obseruat. Is enim, qui habet mãdata Dei, ac seruat, diligit Deum, Domino ipso teste apud Ioannem; Si quis diligit me, sermonem meum ser- Ioan. 14
uabit. Nam, etsi iustificari potest homo, & ex impio fieri pius, ante quam singula legis præcepta externis actionibus impleat: tamen fieri non potest, ut, qui per ætatem ratione uti queat, ex impio fiat iu-

stus, nisi animum habeat paratum ad omnia præcepta Dei seruanda. Ad extremum uero, ne quid prætermittat Parochus, quo fidelis populus adducatur, ut legem seruet, quam sint eius uberes, suauesque fructus, demonstrabit: quod facile poterit ex ijs, quæ psalmo decimo octauo scripta sunt, probare. in eo enim legis Dei laudes celebrantur: quarum hæc est uel maxima, quæ Dei gloriam, & maiestatem multo amplius explicat, quam decore suo, atque ordine faciãt ipsa cælestia corpora: quæ ut omnes quamuis barbaras nationes in sui admirationem rapiunt, ita efficiunt, ut rerum omnium opificis, & conditoris gloriam, sapientiam, ac potentiam agnoscant. Ac lex quidem Domini conuertit animas ad Deum. agnoscentes enim uias eius, & Dei sanctissimam uoluntatem per legem, conuertimus pedes nostros in uias Domini. At, quia soli timentes Deum, uere sapientes sunt; hoc illi deinceps tribuit, ut sapientiam præstet paruulis. Hinc ueris gaudijs, & mysteriorum diuinorum cognitione, ingentibus præterea uoluptatibus, & præmijs, & in hac uita, & in futuro sæculo illi cumulantur, qui Dei legem obseruant. Nec uero tam nostræ utilitatis gratia, quam Dei caussa, nobis est seruanda lex, qui suam hominum generi in lege uoluntatem aperuit: quam cum ceteræ creaturæ sequantur, hominem ipsum eandem sequi multo est æquius. Ne id quidem silentio prætereundum est, uel in hoc maxime suam in nos Deum clementiam, & summæ bonitatis diuitias ostendisse: quod, cum sine ullo præmio nos potuisset, ut suæ gloriæ seruiremus, cogere;

Psal. 18

re; uoluit tamen suam gloriam cum utilitate nostra coniungere; ut, quod homini utile, idem esset Deo glo riosum. Quoniam igitur id maximum & praeclarissimum est, docebit Parochus, ut a Propheta ultimo loco dictum est, in custodiendis illis retributionem multam esse. Non enim tantum illæ nobis benedictio nes promissæ sunt, quæ ad terrenam magis felicitatem spectare uidebantur, ut benedicti simus in ciuitate, benedicti in agro; sed copiosa merces in cælis, & mensura bona, conferta, coagitata, & superfluens proposita est, quam pijs & iustis actionibus me remur diuinæ misericordiæ adiumento.

Psal. 18

Deut. 28

Matth. 5

Luc. 6

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

Exod.20 Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo ſeruitutis. Non habebis Deos alienos coram Me. Non facies tibi ſculptile &c.

QVAMVIS *hæc lex Iudæis in monte a Domino data fuerit; tamen, quoniam natura omnium mentibus multo ante impreſſa, & con-*
Rom.1 *ſignata erat; atque ob eã rem Deus uniuerſos homines illi perpetuo parere uoluit; plurimum proderit, uerba illa, quibus, Moyſe miniſtro, atque interprete, Hebræis promulgata eſt, & populi Iſraelitici hiſtoriã, quæ myſteriorum eſt plena, diligẽter explicare. Principio narrabit Parochus, ex omnibus nationibus, quæ ſub cælo erant, unã Deũ delegiſſe, quæ ortũ habuit ab Abrahã, quem peregrinum eſſe uoluit in terra Chanaam: cuius poſſeſſionem cum ei pollicitus eſſet, tamen & ille, & poſteri eius amplius quadringentos annos uagi fue-*
Pſal. 104 *runt, ante quam promiſſam terram incolerent; in qua quidem peregrinatione numquam eorum curam dimiſit. tranſibant quidem illi de gente in gentem, & de regno ad populũ alterum: ſed nullã umquã illis iniuriã fieri paſſus eſt; immo uero in reges animaduertit. Priuſquã autẽ in Aegyptum deſcenderẽt, uirũ præmiſit, cuius prudentia & illi, & Aegyptij fame liberarẽtur. In Aegypto uero ea illos benignitate cõplexus eſt, ut, repugnante, & incumbente ad illorũ perniciẽ Pharaone, mirum in modum augerentur: &, cũ ualde affligerentur, ac tamquã ſerui duriſſime tractarentur; ducem Moſem excitauit, qui eos in manu potenti educe-*

ret.

ret. huius præcipue liberationis, initio legis meminit Dominus his uerbis: Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo ſeruitutis. Ex his uero illud maxime Parocho animaduertendum eſt, unam ex uniuerſis nationibus a Deo delectam eſſe, quam populum uocaret ſuum, & cui ſe cognoſcendum, & colendum præberet; non quod ceteras iuſtitia, aut numero uinceret, quemadmodum Hebræos monet Deus; ſed quod ipſi Deo ſic placuit; potius ut gentem exiguam, & inopem augeret, & locupletaret, quo eius potentia, & bonitas notior apud omnes eſſet, & illuſtrior. Cum igitur ea eſſet illorum hominum condicio, ijs conglutinatus eſt, & hos amauit; ita ut, cum eſſet Dominus cæli, & terræ, non confunderetur uocari Deus eorum, quo ceteras gentes ad æmulationem prouocaret; ut, perſpecta Iſraelitarum felicitate, omnes homines ad ueri Dei cultum ſeſe conferrent: quemadmodum etiam Paulus teſtatur, ſe, gentium felicitate propoſita, & uera Dei cognitione, qua eas inſtruxerat, ad æmulationem carnem ſuam prouocare. Deinde fideles docebit, Deum Hebræos patres diu peregrinari paſſum eſſe, poſteros etiam duriſſima ſeruitute premi, diuexarique permiſiſſe, ob eam rem, uti doceremur, amicos Dei fieri, non niſi mundi inimicos, ac peregrinos in terris; itaque in Dei familiaritatem facilius recipi, ſi nihil omnino nobis ſit commune cum mundo: tum uero, ut ad Dei cultum tranſlati intelligeremus, quanto feliciores demum ſint ij, qui Deo, quam qui mundo ſeruiũt: cuius rei nos ſcriptura commonet: ait enim: Verumtamen ſeruient ei, ut ſciant diſtantiã

Deut. 9 — Deut. 10 — Rom. 11 — Rom. 11 — 2. Par. 12

ſerui-

seruitutis meæ, & seruitutis regni terrarum. Præterea, explicabit, post amplius quadringentis annis Deũ promissa præstitisse, ut ille populus fide, ac spe aleretur. Alumnos enim suos Deus a se perpetuo pendere uult, atque in sua bonitate omnem spem suã collocare; ut in primi præcepti explanatione dicetur. Postremo, locum, ac tempus notabit, quibus hanc legem populus Israel a Deo accepit; nempe, postquam eductus ex Aegypto in desertum uenit; ut, beneficij recentis memoria allectus, & loci asperitate, in quo uersabatur, deterritus, ad accipiendam legem aptior redderetur. homines enim ijs maxime deuinciuntur, quorum beneficentiam experti sunt; atque ad Dei præsidium confugiunt, cum se omni spe humana destitutos esse uident. Ex quo licet intelligere, fideles ad complectendam cælestem doctrinam eo propensiores esse, quo se magis a mundi illecebris, et carnis uoluptatibus abstraxerint; sicut per

Isa.28 *Prophetam scriptum est; Quem docebit scientiam, & quem intelligere faciet auditum? ablactatos a lacte, auulsos ab uberibus. Enitatur itaque Parochus, &, quantum potest, efficiat, ut fidelis populus hæc uerba*

Psal.94 *semper in animo habeat;* Ego sum dominus Deus tuus: *ex quibus intelligẽt, legislatorẽ se creatorẽ habere, a quo & conditi sunt, & conseruantur: iureque illud usurpent; Ipse est dominus Deus noster; & nos populus pascuæ eius, & oues manus eius. Quorum uerborum uehemens, & frequens admonitio eam uim habebit, ut ad legem colendam fideles promptiores reddãtur, & a peccatis abstineant. Quod autem sequitur; Qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis; &*

si Iu-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

ſi Iudæis tantum uidetur conuenire, Aegyptiorum dominatu liberatis; tamen, ſi interiorem ſalutis uniuerſæ rationem ſpectemus, multo magis ad Chriſtianos homines pertinet; qui non ex Aegyptiaca ſeruitute, ſed e peccati regione, & poteſtate tenebrarum a Deo erepti, atque in regnum filij dilectionis ſuæ translati ſunt. cuius beneficij magnitudinem intuẽs Hieremias prædixit illud; Ecce dies uenient, dicit dominus; & non dicetur ultra, Viuit Dominus; qui eduxit filios Iſrael de terra Aegypti; ſed uiuit Dominus, qui eduxit filios Iſrael de terra Aquilonis, & de uniuerſis terris, ad quas eieci eos, & reducam eos in terram ſuam, quam dedi Patribus eorum. ecce ego mittam piſcatores multos, dicit Dominus, & piſcabuntur eos: & quæ ſequuntur. Pater enim indulgentiſſimus per filium ſuum filios, qui erant diſperſi, congregauit in unum; ut iam non ut ſerui peccato, ſed iuſtitiæ, ſeruiamus illi in ſanctitate, et iuſtitia corã ipſo omnibus diebus noſtris. Quare fideles omnibus tentationibus tamquam clypeum opponent illud Apoſtoli; Qui mortui ſumus peccato, quo modo adhuc uiuemus in illo? iã non ſumus noſtri, ſed eius, qui pro nobis mortuus eſt, et reſurrexit. Ipſe eſt dominus Deus noſter, qui nos ſuo ſanguine ſibi acquiſiuit; quo modo peccare poterimus in dominum Deum noſtrum, ipſumq. iterum cruci affigere? Vt igitur uere liberi, & ea quidem libertate, qua nos Chriſtus liberauit, ſicut exhibueramus membra noſtra ſeruire iniuſtitiæ, ita exhibeamus ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem.

Col. 1 · Hiere. 16 · Luc. 8 · Rom. 6

Exod. 20

Non habebis Deos alienos coram Me.

PRIOREM in Decalogo locum obtinere, quæ ad Deũ pertinẽt, posteriorẽ uero, quæ ad proximum, docebit Parochus: quia eorum, quæ proximo præstamus, caussa Deus est. tum enim ex Dei præcepto proximũ diligimus, cum propter Deum diligimus: ea uero sunt in priori tabula descripta. Secũdo loco, in uerbis ijs, quæ proposita sunt, duplex contineri præceptum ostendet: quorum alterum iubendi, alterum prohibendi uim habet. Nam, quod dicitur; Non habebis Deos alienos coram me; *eam habet sententiam coniunctam; me uerum Deum coles, alienis dijs*

cultum

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

cultum non adhibebis. In priori autē continetur præceptum fidei, spei, & caritatis. nam, cum Deum dicimus, immobilem, incommutabilem, perpetuo eundē manentem, fidelem; recte sine ulla iniquitate confitemur; ex quo eius oraculis assentientes, omnem ipsi fidem, & auctoritatem tribuamus, necesse est. qui uero omnipotentiam, clementiam, & ad bene faciendum facilitatem, ac propensionem illius considerat, poteritne spes omnes suas nō in illo collocare? at, si bonitatis, ac dilectionis ipsius effusas in nos diuitias contempletur, illū ne poterit non amare? Hinc est illud proœmiū, hinc illa conclusio, qua in præcipiendo, mandandoque in scriptura utitur Deus, Ego dominus. *Altera autem præcepti pars illa est;* Non habebis Deos alienos coram me. *qua loquendi formula legislator usus est, non quod satis explicata non esset hæc sententia affirmatione præcepti in hunc modum: Me unum Deum coles: si enim Deus est, unus est: sed propter cæcitatem plurimorum, qui olim Deum uerum se colere profitebātur, multitudinem tamen deorum uenerabantur: cuiusmodi inter Hebræos ipsos permulti fuerunt, qui, ut Elias eis obijciebat, in duas partes claudicabāt: quod & Samaritæ fecerunt, qui Deum Israelis, & Deos gen*- 3·Reg·18
tium colebant. His explicatis, addendum erit, hoc esse præceptum omnium primum, & maximum, non ordine tantum ipso, sed ratione, dignitate, præstantia. Debet enim obtinere Deus apud nos infinitis partibus maiorem, quam domini, quam regis, caritatem, & auctoritatem. Ipse nos creauit, idem gubernat: ab eo in utero matris nutriti, atque inde in

hanc

hanc lucem eduĉti ſumus : ipſe nobis ad uitam, uiĉtūq. res ſuppeditat neceſſarias. Peccant autem in hoc præceptum, qui fidem, ſpem, & caritatem non habent. quorum peccatum latiſſime patet. Sunt enim in hoc numero, qui in hæreſim labuntur; qui non credunt ea, quæ ſanĉta mater Eccleſia credenda proponit; qui ſomnijs, augurijs, ceteriſque uaniſſimis rebus fidem habẽt; qui de ſua ſalute ſpem abijciunt, nec diuinæ bonitati confidunt; qui diuitijs tantū, qui corporis ualetudine, ac uiribus nituntur. quæ fuſius ab ijs explicata ſunt, qui de uitijs & peccatis conſcripſerunt.

De cultu, et ueneratione ſanĉtorum.

Verum illud etiam in huius præcepti explicatione accurate docendum eſt, uenerationem, & inuocationẽ ſanĉtorum angelorum, ac beatarū animarum, quæ cæleſti gloria perfruuntur, aut etiam corporum ipſorum, ſanĉtorumque cinerum cultum, quem ſemper catholica Eccleſia adhibuit, huic legi non repugnare. Quis enim adeo demens eſt, qui, edicente rege, ne ſe pro rege quiſquam gerat, aut regio cultu, atque honore affici patiatur, continuo putet nolle regem, ſuis ut magiſtratibus honos deferatur? Etſi enim angelos Chriſtiani adorare dicuntur exemplo ſanĉtorum ueteris te-
Apoc. 19 *ſtamenti, non eam tamen illis uenerationem adhibẽt,*
Apoc. 22 *quam Deo tribuunt. quod ſi legimus interdum angelos recuſaſſe, ne ſe homines uenerarentur; eo feciſſe intelligendum eſt, quod ſibi eum honorem haberi nolebant, qui ſoli Deo deberetur. Spiritus enim ſanĉtus,*
1. Tim. 1 Exod. 19 Leuit. 19 Deut. 5 *qui ait; Soli Deo honor, & gloria: idem præcepit, ut honore parentes, & ſeniores afficeremus. Sanĉti præterea uiri, qui Deum unum colebant, reges tamen, ut*

eſt

est in diuinis litteris, adorabant, ideſt ſupplices uenerabantur. Quod ſi reges, per quos Deus mundum gubernat, tanto honore afficiuntur, angelicis ſpiritibus, quos Deus miniſtros ſuos eſſe uoluit, & quorum opera non modo ad Eccleſiæ ſuæ, ſed etiam ad reliquarum rerum gubernationem utitur, quorumque ope maximis tum animæ, tum corporis periculis quotidie liberamur, etiam ſi ſe nobis in conſpectum non dent, tanto maiorem honorem non habebimus, quanto beatæ illæ mentes dignitate regibus ipſis antecellant? Adde caritatem, qua nos diligunt, qua ducti, pro ijs Dan. 10
prouincijs, quibus præſunt, ut ex ſcriptura facile intelligitur, preces fundunt; quod etiam præſtare ijs, quorum ſunt ipſi cuſtodes, ne dubitandum quidem eſt: noſtras enim preces Deo offerunt, & lacrymas. Quam obrem in euangelio docuit Dominus, puſillos ſcandali Math. 18
zandos non eſſe: quod angeli eorum in cælis, ſemper uident faciem Patris, qui in cælis eſt. Inuocandi itaque ſunt; quod & perpetuo Deum intuentur, & patrocinium ſalutis noſtræ, ſibi delatum, libentiſſime ſuſcipiunt. Exſtant diuinæ ſcripturæ teſtimonia hu Gen. 32
ius inuocationis. Iacob enim ab angelo, quicum luctatus fuerat, petit, ut ſibi benedicat, immo etiam cogit: ſe enim non dimiſſurum illum profitetur, niſi benedictione accepta: neque ſolum ſibi ab eo tribui, quem intuebatur, ſed ab eo etiam, quem minime uidebat, tũ cum dixit: Angelus, qui eruit me de cunctis malis, be Gen. 48
nedicat pueris iſtis. Ex quibus etiam colligi poterit, tantum abeſſe, ut ſanctis, qui in Domino dormierunt, honore afficiendis, atque inuocandis, & ſacris eorum

reliquijs, cineribusque uenerandis, Dei gloria minuatur; ut eo maxime augeatur, quo magis hominum spē excitat, confirmat, & ad sanctorum imitationem cohortatur. quod officium Niceno altero, & Gangrensi, ac Tridentino Concilijs, & sanctorum Patrum auctoritate comprobatur. Quo autem sit ad refutandos eos instructior Parochus, qui huius ueritati aduersantur, sanctos Hieronymum contra Vigilantium, & Damascenum potissimum legat. ad quorum rationem, quod caput est, accedit cōsuetudo ab apostolis accepta, & in Ecclesia Dei perpetuo retenta, & conseruata. cuius rei quis firmius, aut clarius requirat argumentum diuinæ scripturæ testimonio, quæ sanctorum laudes celebrat admirabiliter? exstant enim quorundam sanctorum diuina præconia: quorum laudes cum sacris litteris celebrentur; quid est, quod illis singularem honorem non habeant homines? Etsi ob eam caussam magis etiam colendi, & inuocandi sunt, quod pro salute hominum preces assidue faciunt, multaque eorum merito, & gratia in nos Deus confert beneficia. Si enim gaudium est in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente; non ne etiam cælestes ciues, pœnitentes adiuuabunt? non ne rogati peccatorum ueniam & impetrabunt, et conciliabunt nobis Dei gratiā? Quod si dicatur, ut a nonnullis dicitur, superuacaneum esse sanctorum patrocinium, quod Deus sine interprete precibus nostris occurrat: has impiorum uoces illud sancti Augustini facile conuincit, multa Deum non cōcedere, nisi mediatoris ac deprecatoris opera, & officiū accesserit. Quod illustribus Abimelec, & Iob amicorum

Actione 3. 7.
In prooemi. can. 20
Seff. 25
Luc. 15
q. 149. super Exod.
Ser. 1. 4
Gen. 20
Iob. 42

corum

corum confirmatur exemplis; quorum peccata non nisi Abraham, & Iob precibus condonauit. Si uero etiam afferatur, fieri inopia, & imbecillitate fidei, ut sanctos internuncios, & patronos adhibeamus: quid ad illud respondebunt Centurionis exemplum, qui uel in singulari illo fidei præconio, quod ei dominus Deus impertiuit, seniores tamen Iudæorum ad Saluatorem misit, ut laboranti puero salutem impetrarent? Quare, si fatendum est, unum nobis mediatorem propositum Christum dominum, qui scilicet unus nos per sanguinem Patri cælesti reconciliauit, et qui, æterna redemptione inuenta, semel in Sancta ingressus, pro nobis interpellare non cessat: ex eo tamen nullo modo sequi potest, quo minus ad sanctorum gratiam confugere liceat. Nam, si propterea subsidijs sanctorum uti non liceat, quod unum patronum habemus IESVM *Christum; numquam id commisisset Apostolus, ut se Deo tanto studio fratrum uiuentium precibus commendari uellet. neque enim minus uiuorum preces, quam eorum, qui in cælis sunt, sanctorum deprecatio, Christi mediatoris gloriam, & dignitatem imminuerent. Sed, cui fidem non faciant & honoris, qui sanctis debetur, & patrocinij, quod nostri suscipiunt, mirabiles effectæ res ad eorum sepulcra, ijs, qui oculis, & manibus, membrisque omnibus capti essent; in pristinum statum restitutis, mortuis ad uitam reuocatis, ex corporibus hominũ eiectis dæmonijs? quæ non audisse, ut multi, non legisse, ut plurimi grauissimi uiri, sed uidisse, testes locupletissimi sancti Ambrosius, & Augustinus literis*

Matth. 8
Luc. 7
Heb. 9
Epist. 85
Lib. 22. de Ciuit. Dei cap. 8. ep. 137.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

teris prodiderunt. Quid multa? si uestes, sudaria, si umbra sanctorum, prius quam e uita migrarent, depu lit morbos, uiresque restituit: quis tandem negare audeat, Deum per sacros cineres, ossa, ceterasque sancto-
3 Reg.13 Exod. 20 rum reliquias, eadē mirabiliter efficere? Declarauit id cadauer illud, quod forte illatum in sepulcrum Elisei, eius tacto corpore, subito reuixit. Quod uero sequitur: Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinē, quæ est in cælo, & quæ in terra deorsum, nec eorū, quæ sunt in aquis sub terra; non adorabis ea, neque coles: quidam hoc alterum præceptum existimantes, duo postrema ipsa unius præcepti ui contineri uoluerunt; ut
sup Exod. q.71. cōc. 1. in psal. 32. sanctus Augustinus illa extrema diuidēs, hæc ipsa uerba ad primū præceptum pertinere uoluit. quā sententiam, quia in Ecclesia celebris est, libenter sequimur. Etsi in promptu ratio est illa uerissima, consentaneum fuisse, præmium, & pœnam cuiusque cum primo præcepto coniungi. Nec uero quis existimet, omnino pingendi, fingendi, aut sculpendi artem hoc præcepto prohiberi. nam in scripturis, iussu Dei, simulacra, & imagi-
3. Reg.6 Num.21 nes effectas legimus, Cherubim, serpētis ænei. superest igitur, ut imagines ob eam rē uetitas interpretemur, ne quid, simulacris, quasi dijs, colēdis, de uero Dei cultu detraheretur. Duplici autem potissimum ratione, quod ad hoc præceptum attinet, Dei maiestatem uehementer lædi perspicuum est; altera, si idola, & imagines, tamquam Deus, colantur, aut credatur inesse aliqua in his diuinitas, uel uirtus, propter quam sint colendæ, uel quod ab eis sit aliquid petendum, uel quod fiducia in imaginibus sit figenda, ueluti olim fiebat a genti-

gentibus, quæ in idolis spem suam collocabant; quod passim sacræ litteræ reprehendunt; altera, si quis conetur diuinitatis formã aliquo artificio effingere, quasi corporeis oculis conspici, uel coloribus aut figuris exprimi possit. Quis enim Deum, ut inquit Damascenus, qui sub adspectum nõ cadit, qui corporis expers est, qui nullis terminis circumscribi, nec ulla figura describi queat, possit exprimere? quæ res in altera Nicena Synodo uberius explicatur. Præclare igitur Apostolus, Rom. 1
eos mutasse Dei incorruptibilis gloriã in similitudinẽ uolucrum, quadrupedũ, ac serpentũ, dixit. hæc enim omnia tamquam Deum uenerabantur, cum illi harum rerum imagines ponerent. quo circa Israelitæ, qui ante uituli simulacrũ clamabant, Hi sunt Dij tui Israel, Exod. 32
qui te eduxerunt de terra Aegypti; idololatræ sunt appellati; quia mutarunt gloriam suam in similitudinẽ uituli comedentis fenum. Cum igitur Dominus deos Psal. 105
alienos coli prohibuisset, ut penitus idololatriam tolleret, imaginem diuinitatis ex ære duci, aut alia quauis materia fieri prohibuit: quod Isaias declarans inquit: Cui similem fecistis Deum, aut quam ima- Isa. 40
ginem ponetis ei? Atque in hoc præcepto hanc senten Act. 7
tiam contineri, præter sanctorum Patrum scripta, qui eam, quemadmodum in septima Synodo expositum est, sic interpretãtur, illa etiam Deuteronomij uerba satis Deut. 4
declarant, ubi Moses, populum auertere ab idololatria cũ uellet, aiebat: Non uidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est uobis Dominus in Horeb de medio ignis. Quod sapientissimus legislator ideo dixit, ne quo errore ducti diuinitatis imaginẽ fingerent,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

Deoque debitum honorem rei creatæ tribuerent. Nemo tamen propterea contra religionem, Deique legem quidquam committi putet, cum sanctissimæ Trinitatis aliqua persona quibusdam signis exprimitur, quæ tam in ueteri, quam in nouo testamento appauerunt. nemo enim tam rudis est, ut illa imagine diuinitatem credat exprimi; sed illis declarari doceat Pastor proprietates aliquas, aut actiones, quæ Deo tribuuntur; ueluti cum ex Daniele pingitur antiquus dierum in throno sedere, ante quem libri aperti sunt; Dei æternitas, & infinita sapientia significatur, qua omnes hominum & cogitationes, & actiones, ut de ijs iudicium ferat, intuetur. Angelis etiam tum humana species, tum alæ affinguntur; ut intelligant fideles, quam propensi sint in humanum genus, & tam quam parati ad ministeria Domini exsequẽda: omnes enim administratorij spiritus sunt propter eos, qui hereditatem capiunt salutis. Columbæ uero species, & linguæ tamquam ignis in euangelio, & Actis apostolorum, quas spiritus sancti proprietates significent, multo notius est, quam ut oporteat pluribus uerbis explicari. At uero, cum Christus dominus, eiusq. sanctissima, & purissima mater, ceterique omnes sancti, humana prædití natura, humanam speciem gesserint, eorum imagines pingi, atque honorari, non modo hoc præcepto interdictum non fuit, sed etiam sanctum, & grati animi certissimum argumentum semper habitum est: quod & apostolicorum temporum monumenta, & œcumenicæ Synodi, & tot sanctissimorum, doctissimorumque Patrum inter se consentien-

Dan. 7
Heb. 1
Matth. 3
Mar. 1
Luc. 3
Ioan. 1
Act. 2

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

sentientium scripta confirmant. Non solum autem licere in ecclesia imagines habere, & illis honorem, & cultum adhibere, ostendet Parochus, cum honos, qui eis exhibetur, referatur ad prototypa, uerum etiam maximo fidelium bono ad hanc usque diem factũ declarabit; ut ex Damasceni libro, quem de Imaginibus edidit, & septima Synodo, quæ est secunda Nicena, intelligitur. Verum, quia sanctissimum quodque institutum hostis humani generis suis fraudibus, & fallacijs deprauare contendit; si quid forte populo hac in re peccatum fuerit, Parochus, Tridentini Concilij decretum secutus, quoad eius fieri poterit, studebit corrigere. ac decretum quidem ipsum, cum res tulerit, populo interpretabitur; tum rudes, & qui imaginum ipsarum institutum ignorant, docebit, imagines factas ad utriusque testamenti cognoscendam historiam, atque eius memoriam identidem renouandam: qua rerum diuinam memoria excitati, ad colendum, atque amandum ipsum Deum uehementius inflammemur: sanctorum quoque imagines in templis positas demonstrabit, ut & colantur, &, exemplo moniti, ad eorum uitam, ac mores nos ipsos confirmemus.

Ego ſum Dominus Deus tuus, fortis zelotes, uiſitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem eorum, qui oderunt me: & faciens miſericordiam in millia iis, qui diligunt me, & cuſtodiunt præcepta mea.

DVO ſunt in extrema parte huius præcepti diligenter explicanda. Primum eſt, quod, etſi ob ſummũ ſcelus præuaricationis primi præcepti, atque hominum ad id committendum propenſionem, apte hoc loco pœna proponitur, communis tamen eſt omnium appendix præceptorum. omnis enim lex ad præcepta ſeruanda homines pœna, & præmio inducit. hinc illæ tam frequentes in ſacris litteris, et crebræ Dei promiſſiones. ut enim innumerabilia pæne teſtamenti ueteris teſtimonia prætermittamus, in euangelio ſcriptum eſt: Si uis ad uitam ingredi, ſerua mandata. Et alibi: Qui facit uoluntatem patris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnũ cælorum. Tum illud: Omnis arbor, quæ non facit fructũ bonũ, excidetur, & in ignẽ mittetur. Et: Omnis, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Atque alibi: Si non dimiſeritis hominibus, nec pater ueſter dimittet uobis peccata ueſtra. Alterum eſt, quod longe alia ratione perfecti, alia carnales homines hanc appendicem docendi ſunt. Perfectis enim, qui ſpiritu Dei aguntur, eique prompto & alacri animo parent, inſtar eſt cuiuſdam lætiſſimi nuntij, & magnum argumentum propenſæ in eos diuinæ uolun-

Matth. 19
Matt. 7. 3. 5. 6
Rom. 8

uoluntatis. agnoſcunt enim ſui amantiſſimi Dei curã, qui nunc præmijs, nunc pœnis ad ſui cultum, & uenerationes homines prope compellat: agnoſcunt eius immenſam in ſe beneuolentiam, qui ſibi imperare, ſuaque opera ad diuini nominis gloriam uti uelit: neque ſolum agnoſcunt, ſed magna ſpe ſunt, illum, cum, quod uult, iubeat, etiam daturum uires, quibus legi ipſius parere poſſint. At carnalibus, qui nondum ſpiritu ſeruitutis liberati ſunt, magisque metu pœnarum, quam amore uirtutis, abſtinẽt a peccatis, eius appendicis ſenſus grauis, & acerbus eſt. quamobrem ſunt pijs exhortationibus ſubleuandi, &, quo lex ſpectat, quaſi manu deducendi. Parochus autem, quoties alicuius explicandi præcepti occaſio inciderit, eadem hæc ſibi habeat propoſita. Carnalibus perinde tamen, ac ſpiritualibus, duo in primis quaſi aculei ſunt admouẽdi, qui, ad legem obſeruandam hac ipſa in appendice poſiti, homines maxime incitent. Nam, quod Deus fortis dicitur, ideo diligentius eſt explicandum, quo caro ſæpe, quæ terroribus diuinæ comminationis minus commouetur, uarias ſibi ipſa rationes fingit, quibus iram Dei effugere, ac propoſitam pœnam uitare poſſit. cui autem certo perſuaſum eſt, Deum fortem eſſe, illud magni Dauidis uſurpat: Quo ibo a ſpiritu tuo, & quo a Pſal. 138 *facie tua fugiam? Eadem quoque, diuinis interdum diffiſa promiſſis, tantas hoſtium uires eſſe credit, ut ad ſuſtinendum minime parem ſeſe eſſe exiſtimet. At firma, & ſtabilis fides nihil titubans, cum diuina ui ac uirtute nitatur, homines contra recreat, atque confirmat: inquit enim: Dominus illumina-* Pſal. 26

tio mea, & salus mea, quem timebo? Alter uero aculeus, zelus ipse diuinus est. nonnumquam enim homines putant Deum humana nõ curare, ne illud quidem, legem ipsius seruemus, an negligamus. ex quo sequitur magna uitæ confusio. cum autem Deum zelotẽ credimus, eius rei meditatio facile nos in officio continet. Zelus uero, qui Deo tribuitur, nullam animi significat perturbationem, sed diuinum illum amorem, & caritatem, qua Deus nullam a se animam patitur impune fornicari. quotquot autem ab eo fornicantur, perdit. Est itaque zelus Dei trãquillissima eius, sincerissimaq. iustitia, qua anima, falsis opinionibus, prauisq. cupiditatibus corrupta, repudiatur, & a Dei coniugio tamquam adultera remouetur. At uero zelum hunc Dei suauissimum, ac dulcissimum experimur, cũ summa eius, atque incredibilis in nos uoluntas zelo ipso demonstratur. nec enim aut amor ardentior inter homines, aut maior, artiorque coniunctio, quam eorum, qui coniugio copulati sunt, reperitur. Igitur, quam nos ualde diligat, ostendit Deus, cum crebro se, uel sponso, uel marito comparans, zelotem uocat. Quamobrem doceat Parochus, hoc loco sic diuini cultus, atque honoris cupidos homines esse debere, ut zelantes potius, quam amantes, iure dici possint, illius exemplo, qui de se ipse, Zelo inquit, zelatus sum
3. Reg. 19 *pro domino Deo exercituum. immo uero Christum ipsum imitentur, cuius illud est: Zelus domus tuæ co-*
Psal. 68 *medit me. Est autem comminationis explicanda sen-*
Ioan. 2 *tentia, non inultos peccatores passurum Deum, sed eos uel tamquam parentem castigaturum, uel tam-*

quam

quam iudicem acriter, ac seuere in eos animaduersurum. Quod alio in loco significans Moses, Et scies, inquit, quia dominus Deus tuus ipse est Deus fortis, & fidelis, custodiens pactum, & misericordiam diligentibus se, & ijs qui custodiunt præcepta eius, in mille generationes, & reddens odientibus se statim. & Iosue, Non poteritis, inquit, seruire Domino: Deus enim sanctus, & fortis æmulator est, nec ignoscet sceleribus uestris, atque peccatis: si dimiseritis Dominum, & seruieritis dijs alienis, conuertet se, & affliget uos, atque subuertet. Docendus autem populus est, comminationis pœnam ad tertiam, quartamque impiorum, & facinorosorum generationē pertinere; non quod posteriores maiorum scelerum pœnas semper luant; sed, licet illi, liberique eorum impune tulerint, non omnis tamen eorum posteritas iram Dei, pœnamq. uitabit; quod Iosiæ regi accidit. huic enim, propter singularem pietatem, cum pepercisset Deus, dedissetque, ut in pace in sepulcrum maiorum suorum inferretur, ne uideret consequentium temporum mala, quæ, propter Manassis aui impietatem, Iudæ, & Hierusalem erant euentura; eo mortuo, posteros eius est ultio Dei consecuta, sic, ut ne filijs quidem Iosiæ pepercerit. Qua autem ratione hæc legis uerba sententiæ illi, quæ est apud Prophetam, non aduersentur; Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur; sancti Gregorij auctoritas, cum reliquis omnibus antiquis Patribus consentiens, aperte ostēdit: inquit enim: Quisquis praui parentis iniquitatem imitatur, etiam ex eius delicto constringitur: quisquis autem parentis iniqui-

Deut. 7

Iosue 2

2. Para. 34 35

4. Reg. 23

Ezech. 18

S. Gregorius.

tatem

tatem non imitatur, nequaquam delicto illius grauatur. unde fit, ut iniquus filius iniqui patris non solum sua, quæ addidit, sed etiam patris peccata persoluat; cum uitijs patris, quibus iratum Dominum non ignorat, etiam suam adhuc malitiam adiungere non formidat: & iustum est, ut, qui sub districto iudice uias parentis iniqui non timet imitari, cogatur in uita præsenti, etiam culpas parentis iniqui persoluere. Commemorabit deinde Parochus, quantum Dei iustitiam superet eiusdem bonitas, ac misericordia. irascitur tertiæ, quartæq. generationi Deus, misericordiam uero in millia impertit. In eo autem, quod dictum est; Eorum, qui oderunt me; peccati magnitudo ostenditur. Quid enim flagitiosius, ac detestabilius, quam summā ipsam bonitatem, summam ueritatem odisse? Hoc uero ad omnes peccatores iccirco pertinet, quod, quemad
Ioan. 14 *modum, qui habet mandata Dei, & seruat ea, Deum diligit; ita, qui legem Domini contemnit, & mandata eius non seruat, Deum odisse merito dicendus est.*
Exod. 20 *Quod uero extremum est; Et ijs, qui diligunt me; seruandæ legis modum, ac rationem docet. necesse est enim, eos, qui legem Dei seruant, eadem caritate, atque amore, quo in Deum sunt, ad eius obedientiam adduci: quæ deinceps in singulis præceptis commemorabuntur.*

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

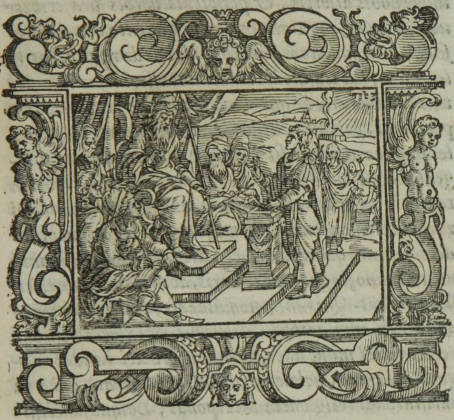

Non assumes nomē Domini Dei tui in uanū.

QVAMQVAM *primo diuinæ legis præcepto, quo Deū pie, sanctèque colere iubemur, hoc, quod secundo loco sequitur, necessario continetur; (nam, qui sibi honorem tribui uult, idem postulat, se ut summo uerborum honore prosequamur, prohibetq. contraria; quod & illa Domini apud Malachiam uerba aperte indicant; Filius honorat patrem, & seruus dominum suum: si ergo pater ego sum, ubi est honor meus?) Deus tamen pro rei magnitudine hanc, de suo ipsius diuino, & sanctitatis plenissimo nomine honorando, legem separatim ferre,* Malach. 1

idque

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

idque nobis disertis, & perspicuis uerbis præscribere uoluit. quod sane Parocho ipsi argumento in primis esse debet, nequaquam satis fore, si hac de re generatim loquatur; sed eiusmodi locum hunc esse, in quo ipse diutius commorari, & quæcumque ad hanc tractationem pertinent, distincte, dilucide, accurateque apud fideles explicare necesse sit. Neque uero nimia hæc diligentia censenda est; cum non desint, qui adeo errorum tenebris occæcati sint, ut, quem angeli glorificant, ei maledicere non uereantur. neque enim lege semel lata deterrentur, quo minus Dei maiestatē quotidie imminuere, immo singulis pæne horis, ac momētis impudētissime audeāt. Quis enim non uideat, omnia iureiurādo affirmari? omnia imprecationibus, & exsecrationibus referta esse? usque adeo, ut nemo fere uel uendat aliquid, uel emat, uel negotium aliquod gerat, qui non iurisiurandi religionem interponat, Deique sanctissimum nomen millies, uel in re leuissima, & inani, temere non usurpet? quo maior Parocho cura & diligentia adhibenda est, ut sæpe fideles admoneat, quam graue hoc scelus sit, & detestabile. Iam uero, in huius præcepti explicatione id primum constet, cum eo, quod lex fieri prohibet, earum etiam rerum præceptionem coniunctam esse, quas præstare homines debent. utrumque autem separatim docendum est, primum quidem, ut ea, quæ tradenda sunt, facilius exponantur, quid iubeat lex, mox etiam quid uetet. nam, quæ imperat, illa sunt, nomen Dei esse honorandum, ac per illud sancte iurandum. hæc rursus, quæ probibet: Nemo diuinum nomen contemnat, nemo illud in uanum assumat,

mat, ne ue per ipſum aut falſò, aut fruſtra, aut temere iuret. In ea itaque parte, qua iubemur diuino nomini honorem tribuere, Parochus fidelibus præcipiat, Dei nomen, ipſius inquam litteras, & ſyllabas, aut omnino per ſe nudum uerbum tantummodo attendendũ non eſſe: ſed in eam cogitationem ueniendum, quid ualeat illa uox, quæ omnipotentem, ac ſempiternam maieſtatem unius & trini numinis ſignificat. Ex his autem facile colligitur, inanem eſſe nonnullorum Iudæorum ſuperſtitionem, qui, quod ſcriberent Dei nomen, pronunciare non auderent; quaſi in quattuor illis litteris, non in re, diuina uis eſſet. Sed, quamuis ſingulari numero prolatum ſit; Non aſſumes nomen Dei; id non de uno aliquo nomine, ſed de omnibus, quæ Deo tribui ſolent, intelligendum eſt. multa enim Deo impoſita ſunt nomina, ut domini omnipotentis, domini exercituum, regis regum fortis, & alia id genus, quæ in ſcripturis leguntur; quæ parem, eandemq. uenerationem habent omnia. Deinde docendum eſt, quo modo diuino nomini debitus honor adhibeatur. neque enim Chriſtiano populo, cuius ore Dei laudes aſſidue celebrandæ ſunt, rem utiliſſimam, & perneceſſariam ad ſalutem, ignorare fas eſt.

Quamuis autem multiplex ſit ratio laudandi diuini nominis, tamen in ijs, de quibus deinceps hic dicetur, uis, & pondus omnium uidetur eſſe. Primum igitur laudatur Deus, cum in omnium conſpectu Deum ac dominum noſtrum fidenter confitemur, Chriſtumq. ſalutis noſtræ auctorem quemadmodum agnoſcimus, ita etiam prædicamus. Itemque cum uerbo Dei, quo uolun- Deus quibus modis laudandus.

tas

tas eius enunciatur, sanctè, & diligenter operam damus; in eius meditatione assidue uersamur; studiose illud addiscimus, aut legendo, aut audiendo, perinde ut cuiusque personæ & muneri aptum, & consentaneum est. Deinde diuinum nomen ueneramur, et colimus, cũ, officij, et religionis caussa, diuinas laudes celebramus, ac de omnibus rebus tum prosperis, tũ aduersis illi sin

Psal. 102 gulares gratias agimus: inquit enim Propheta: Benedic anima mea Domino, & noli obliuisci omnes retributiones eius. Exstantque plurimi Dauid psalmi, quibus egregia quadam erga Deum pietate illius diuinas laudes suauissime decantat. Exstat admirabile illud patientiæ exemplum Iob; qui, cum in maximas illas, horribilesque calamitates incidisset, Deum tamen excelso, & inuicto animo laudare numquã intermisit. Nos itaque, cum animi, corporisque doloribus cruciamur, cum miserijs, & ærumnis torquemur, statim ad Deum laudandum omne studium, & animi nostri uires con-

Iob 2 uertamus, illud Iob dicentes; Sit nomen Domini benedictum. Neque uero minus Dei nomen honoratur, si fidenter opem eius imploramus, quo scilicet aut nos ab illis liberet, aut ad eadem fortiter perferenda constantiam, et robur largiatur. hoc enim fieri uult Dominus:

Psal. 49 Inuoca, inquit, me in die tribulationis, & eruã te, & honorificabis me. cuius implorationis cum multis alijs in locis, tũ præcipue in psalmis, 16. 43. & 118. illustria reperiuntur exempla. Præterea, Dei nomen honore prosequimur, cum fidei faciendæ caussa testamur Deum: qui modus a superioribus ualde differt. Nam, quæ supra enumerauimus, ita suapte natura

bona

bona ſunt, atque expetenda, ut nihil beatius, nihil homini optabilius poſſit eſſe, quam ſi in illis ſedulo exſequendis ſe ipſum dies, noctesque exerceat. Benedicam, inquit Dauid, Dominum in omni tẽpore: ſemper laus eius in ore meo. At iuſiurandum, licet bonum ſit, eius tamen frequens uſus minime eſt laudabilis. Huius autem diſcriminis ratio in eo poſita eſt, quod iuſiurandũ ea tantum de cauſſa inſtitutum eſt, ut eſſet tamquã remedium quoddam humanæ imbecillitatis, & ad probandum, quod dicimus, neceſſarium inſtrumentum. Vt enim corpori medicamenta adhibere non expedit, niſi neceſſe ſit; eorundem uero frequentatio pernicioſa omnino eſt: ita etiam, niſi cum grauis & iuſta cauſſa ſub eſt, iuriſiurandi conſuetudo ſalutaris non eſt: quod ſi ſæpius adhibeatur, tantum abeſt, ut proſit, ut magnũ detrimentum afferat. quamobrem præclare docet S. Chryſoſtomus, non naſcente, ſed iam adulto mundo, cum mala longe lateque propagata uniuerſum terrarũ orbem occupaſſent, nihilque ſuo loco & ordine conſiſteret, ſed perturbata & permiſſa omnia, ſurſum, deorſum, magna rerũ confuſione, ferrentur, &, quod malorum omnium grauiſſimum eſt, mortales fere omnes in fœdam idolorum ſeruitutem ſe ipſos abieciſſent; tum denique longo ſane interuallo iuſiurandum in hominũ conſuetudinem irrepſiſſe. nam, cum in tanta hominum perfidia, & iniquitate nemo facile ad credendum adduceretur, Deum teſtem inuocabant. Pſal. 33.

Verum, cum in hac præcepti parte præcipua ſit illa ratio docendi fideles, quo modo iuſiurãdũ pie, ſanctéq. adhibere debeant; primum dicendum eſt, IVRARE

IVRARE quid ualeat apud ſcripturas.

nihil aliud esse, nisi Deum testari, quacumque id uerborum forma, & conceptione fiat. nam &, Testis est mihi Deus, &, Per Deum, idem sunt. Est etiam illud iusiurandum, cum ad faciendam fidem per res creatas iuramus, ut Per sacra Dei Euangelia, Per Crucem, Per sanctorum reliquias, & nomen, & cetera id genus. neque enim hæc ipsa per se iureiurando auctoritatem, aut robur aliquod afferunt, sed Deus ipse hoc præstat, cuius diuinæ maiestatis splendor illis in rebus elucescit. ex quo sequitur, ut per euangelium iurantes, per Deum ipsum iurent, cuius ueritas euangelio continetur, & declaratur. similiter & per sanctos, qui tẽpla Dei sunt, quique euangelicæ ueritati crediderunt, eamque omni obseruantia coluerunt, & per gentes, et nationes latissime disseminarunt. Eadem ratio est illius iusiurandi, quod per exsecrationem profertur: quale est illud sancti Pauli; 2. Cor. 6 *Ego testem Deum inuoco in animam meam. Etenim hoc pacto aliquis Dei iudicio tamquam mendacij ultori subijcitur. Neque propterea negamus nonnullas ex hisce formulis ita accipi posse, quasi iurisiurandi uim non habeant: sed tamen utile est, quæ de iureiurando dicta sunt, in his etiam seruare, atque ad eandem prorsus normam & regulam dirigere. Duo autem sunt iurandi genera, primum quidem, quod assertorium appellatur, nimirum cum aliquid de re presenti, aut præterita religiose affirmamus, ut Apostolus in epistola ad Galatas;* Gal. 1 *Ecce coram Deo, quia non mentior. Alterum uero promissorium dicitur, ad quod etiam comminationes referuntur, futurum tempus spectans, cum aliquid ita fore*

pro certo pollicemur, & confirmamus: cuiusmodi est 3. Reg. 1
illud Dauidis, qui Bersabeæ coniugi, iurans per dominum Deum suum, promisit, Salomonem, eius filium, regni heredem fore, atque in ipsius locum successurũ. Verum enimuero, licet ad iusiurandum satis sit, Deum testem adhibere; tamen, ut rectum, sanctumque sit, multo plura requiruntur, quæ sunt diligenter explicanda. ea uero breuiter, teste Diuo Hieronymo, Hieremias enumerat, dum inquit: Iurabis, uiuit Dominus in ueritate, & in iudicio, & in iustitia. Quibus sane uerbis illa breuiter summatimque complexus est, quibus omnis iuriusiurandi perfectio continetur, ueritatem, inquam, iudicium, & iustitiam. Primum itaque in iureiurando locum ueritas habet, nimirum ut, quod asseritur, & ipsum uerum sit, &, qui iurat, id ita esse arbitretur, non quidem temere, aut leui coniectura adductus, sed certissimis argumentis. Alterum uero iurisiurandi genus, quo aliquid promittimus, eodem plane modo ueritatem requirit. nam, qui aliquid pollicetur, ita animatus esse debet, ut, cũ tempus aduenerit, id re ipsa præstet, & promissum exsoluat. neque enim uir probus id umquam se facturum recipiet, quod sanctissimis Dei præceptis, & uoluntati aduersari putet, sed, quidquid promittere, & iurare licuerit, id semel promissum numquam mutabit; nisi fortasse, commutata rerum condicione, tale esse inceperit, ut iam, si fidem seruare, & promissis stare uelit, Dei odium & offensionem subiret. Veritatem autem iureiurando necessariam esse, Dauid quoque indicat illis uerbis; Qui iurat proximo

Hiere. 4 (margin, beside "canda . ea uero breuiter, teste Diuo Hieronymo, Hie-")

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

Psal. 14 *ſuo, & non decipit. Sequitur ſecundo loco iudicium: neque enim iuſiurandum temere, & inconſiderate, ſed conſulto, & cogitato adhiberi debet. Itaque iuraturus, primum quidem conſideret, utrum neceſſitate cogatur, necne; remque totam accurate expendat, an eiuſmodi ſit, ut iureiurando indigere uideatur. Tempus præterea ſpectet, locum attendat, aliaque permulta, quæ rebus adiuncta ſunt, circumſpiciat; non odio, nõ amore, aut animi perturbatione aliqua impellatur, ſed ipſius rei ui, et neceſſitate. etenim, niſi hæc cõſideratio, et diligens animaduerſio anteceſſerit, ſane iuſiurandum præceps, & temerarium erit: cuiuſmodi eſt illorum irreligioſa affirmatio, qui in re leuiſſima, et inani, nulla ratione, aut conſilio, ſed praua quadam conſuetudine, iurant. id uero paſſim quotidie a uenditoribus et emptoribus fieri uidemus. nam illi, ut quamplurimo uendant, hi rurſus, ut quamminimo emant, res uenales uel laudare, uel uituperare iureiurando non dubitant. Cum itaque iudicio, & prudentia opus ſit, pueri uero ita acute perſpicere, ac diſtinguere nondum per ætatem poſſint: iccirco conſtitutum eſt a S. Cornelio Pont. ne a pueris ante pubertatem, hoc eſt, ante* XIIII. *annum iuſiurandum exigatur. Reliqua eſt iuſtitia, quæ maxime in promiſſis requiritur. quare, ſi quis iniuſtum aliquid & inhoneſtum promittit, & iurando peccat, & promiſſis faciendis ſcelus ſcelere*

Mar. 6 *cumulat. exſtat huius rei in euangelio exemplum Herodis regis; qui, temerario iureiurando obſtrictus, puellæ ſaltatrici caput Ioannis Baptiſtæ, tamquam ſaltationis præmium, dedit. Tale etiam fuit Iudæo*

rum

rum iusiurandum, qui se ipsos, ut est in Actis apostolorum, ea condicione deuouerunt, nihil gustaturos, donec Paulum occidissent. His ita explicatis, nulla plane dubitatio relinquitur, quin illi tuto iurare liceat, qui hæc omnia seruauerit, quique hisce condicionibus, tamquam præsidijs quibusdam, iusiurandum munierit. sed & multis argumentis id probare facile est. nam lex Domini, quæ immaculata est, & sancta, hoc præcepit. Dominum, inquit, Deum tuum timebis, & illi soli seruies: ac per nomen illius iurabis. & a Dauide scriptum est; Laudabuntur omnes, qui iurant in eo. Præterea sacræ litteræ indicant, ipsa Ecclesiæ lumina, sanctissimos apostolos, iureiurando nonnumquam usos esse: idque ex Apostoli epistolis apparet. Adde, quod & angeli ipsi interdum iurant. nam a sancto Ioanne euangelista in Apocalypsi scriptum est, angelum iurasse per uiuentem in sæcula. quin etiam & Deus ipse iurat, angelorum dominus: & in ueteri testamento multis in locis Deus promissiones suas iureiurando confirmat, ut Abrahæ, & Dauidi, qui illud de Dei iureiurando prodidit: Iurauit, inquit, Dominus, & non pœnitebit eum: tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec. Neque uero obscura est ratio ad explicandum, cur iusiurandum laudabile sit, si quis attentius totam rem consideret, & ipsius ortum, finemq. intueatur. Etenim iusiurandum a fide originem ducit, qua homines credunt Deum totius ueritatis esse auctorem, qui nec decipi umquam possit, nec alios decipere: cuius oculis nuda sunt omnia, &

Act. 23
Psal. 18
Deut. 6. x
Psal. 62
Apoc. 10
Heb. 6
Gen. 22
Exod. 33
Psal. 109
Heb. 4

aperta, qui denique uniuersis rebus humanis admirabili prouidentia consulit, mundumque administrat. Hac igitur fide homines imbuti, Deum ueritatis testẽ adhibent; cui fidem non habere, impium, ac nefarium erit. Quod uero ad finem attinet, eo tendit iusiurandum, atque id omnino spectat, ut hominis iustitiam, & innocẽtiam probet, finemq. litibus, et controuersiis imponat,

Heb. 6 *quod etiam Apostolus in epistola ad Hebræos docet. neque huic sententiæ uerba illa Saluatoris nostri apud*

Matth. 5 *sanctum Matthæum repugnant: Audisti, quia dictum est antiquis; Non periurabis; reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico uobis, non iurare omnino, neque per cælum, quia thronus Dei est; neque per terram, quia scabellum pedum eius; neque per Hierosolymam, quia ciuitas est magni regis: neque per caput tuum iuraueris; quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum. sit autem sermo uester; est, est; non, non; quod autem his abundantius est, a malo est. His enim uerbis iusiurandum generatim, uniuerseque damnari, non est dicendum, cum iam supra uiderimus dominum ipsum, apostolosque frequenter iurasse: sed peruersum Iudæorum iudicium redarguere Dominus uoluit, quo sibi in animum induxerant, nihil in iureiurando cauendum esse, præter mendacium. itaque de rebus leuissimis, & nullius momenti, & iurabant sæpissime, & ab alijs iusiurandum exigebant. Hunc morem Saluator reprehendit, atque improbat, docetq. omnino a iureiurando abstinendum esse, nisi id flagitet necessitas. nam propter humanam imbecillitatem iusiurandum institutum est, & reuera a malo prouenit:*

quando-

quandoquidē aut iurantis inconſtantiā indicat, aut illius, cuius cauſſa iuramus, contumaciam; qui, ut credat, aliter adduci non poteſt. Sed tamen iurandi neceſſitas excuſationem habet. Et quidem, dum inquit Saluator; Sit ſermo ueſter, eſt, eſt; non, non; hac loquendi formula ſatis declarat, ſe iurandi conſuetudinem in colloquijs familiarium, & leuium rerū prohibere. quamobrem illud præcipue a Domino admonemur, ne faciles nimium & propenſi ad iurandum ſimus. idq. ſedulo docendum erit, & fidelium auribus inculcandum: infinita enim fere mala ex nimia iurandi conſuetudine emanare, & ſacrarum litterarum auctoritate, & ſanctiſſimorum Patrum teſtimonijs comprobatur. In Eccleſiaſtico ſcriptum eſt: Iurationi non aſſueſcat os tuum: multi enim caſus in illa. Item: Vir multum iurans, implebitur iniquitate, & non diſcedet a domo illius plaga. Plura hac de re legi poſſunt apud ſanctos Baſilium et Auguſtinum in libris contra mendacium. Et hactenus de iuſſis, nunc de uetitis dicatur.

Matth. 5

Eccle. 23

S. Auguſt.

Quando & ſub quibus pœnis iurare prohibitum.

Vetamur diuinum nomen in uanum aſſumere: apparet enim, eum graui peccato ſe obſtringere, qui non conſilio, ſed temeritate ad iurandum fertur. Grauiſſimū autem delictum hoc eſſe, illa etiam uerba declarant; Non aſſumes nomen Dei tui in uanum. *quaſi rationem afferret, cur hoc facinus ſceleſtum adeo, ac nefarium ſit, nimirum propterea quod eius maieſtas minuitur, quem nos Deum & dominum noſtrum eſſe profitemur. Hoc igitur præcepto prohibetur, ne homines falſum iurent. nam, qui a tanto ſcelere non refugit, ut Deum falſo teſtetur, hic inſignem Deo*

iniuriam facit, quippe qui aut illi inſcitiæ notam inu rit, dum ipſi alicuius rei ueritatem latere arbitratur, aut certe improbitatis, & praui affectus, qui mendacium teſtimonio uelit confirmare. Iurat autem falſo non is ſolum, qui, quod falſum ſcit, uerum eſſe iurando affirmat; ſed ille etiam, qui iureiurãdo id aſſerit, quod, cum uerum ſit, tamẽ ipſe falſum putet. nam, cum mendacium ea re mendacium ſit, quod contra mentem, & animi ſententiam profertur; perſpicuum eſt, hunc plane mentiri, & periurum eſſe. Simili quoque ratione peierat, qui id iurat, quod uerum exiſtimat, & tamen re uera falſum eſt: niſi, quantum potuit, curam, & diligentiam adhibuerit, ut totam rem compertam, atque exploratam haberet. quamuis enim ipſius oratio menti conſentiat, tamen huius præcepti reus eſt. Eiuſdem uero peccati reus cenſendus eſt, qui ſe aliquid iure iurando facturum promittit, cum tamen ei aut promiſſum implere in animo non fuerit, aut ſi fuit, quod promiſit, re ipſa non præſtat: quod etiam ad eos pertinet, qui, cum ſe uoti ſponſione Deo obligarunt, non præſtãt. Præterea in hoc præceptum peccatur, ſi deſit iuſtitia, quæ ex tribus iuriſiurandi comitibus una eſt. Itaque, ſi quis iuret ſe peccatum aliquod mortiferum commiſſurum, exempli cauſſa, cædem hominis, huius præcepti reus eſt, licet ille ſerio, atque ex animo dicat, et iuſiurandum ueritatem habeat, quam primo loco requiri declarauimus. His adiungi debent illa iurandi genera, quæ a contemptu quodam proficiſcuntur, cum quis iurat ſe non obtemperaturũ euangelicis conſilijs: cuiuſmodi ſunt, quæ ad cælibatum, & paupertatem hortãtur.

tur. quamuis enim nemo ea necessario sequi debeat: si quis tamen iuret, nolle se illis parere consilijs, is eo iureiurando diuina consilia contemnit, & uiolat. Præterea, hanc legem is uiolat, & iudicio peccat, qui, quod uerum est, iurat, idque ita se habere existimat, leuibus quibusdam coniecturis adductus, & longe petitis. nam, etsi huiusmodi iusiurandum ueritas comitatur, subest tamen aliquo modo falsum: nam, qui sic negligenter iurat, in magno peierandi periculo uersatur. Falso præterea iurat, qui per falsos deos iurat. quid enim est a ueritate alienius, quam mendaces & ficticios deos, tamquam uerum Deum, testari? Verum, quoniam scriptura, cum periurium interdixit, inquit: Nec pollues nomen Dei tui: neglectio prohibetur, quæ Leuit. 19
fugienda est in reliquis, quibus ex huius præcepti auctoritate honor debetur: quale est uerbum Dei: cuius maiestatem non solum pij, sed interdum etiam impij reuerentur, ut in Iudicum historia de Eglon Moabitarũ Iud. 3
Rege memoriæ traditum est. Dei autem uerbum summa iniuria afficit, quicumque sacram scripturam a recta, & germana eius sententia ad impiorum dogmata, & hæreses flectit. cuius sceleris admonet nos 2. Pet. 3
Princeps apostolorum uerbis illis: Sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti, & instabiles deprauant, sicut & ceteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem. Præterea fœdis, & inhonestis maculis sacra scriptura contaminatur, cum eius uerba, & sententias, quæ omni ueneratione colendæ sunt, ad profana quæque nefarij homines torquent, ad scurrilia scilicet, fabulosa, uana, assentationes,

Seſſ. 4 *detractiones, ſortes, libellos famoſos, & ſi qua ſunt alia id genus: in quod peccatum ſacra Tridentina Synodus animaduerti iubet. deinde, ut ij Deum honorant, qui eius opem atque auxilium in ſuis calamitatibus implorant: ita debitum Deo honorem is negat,*
Pſal. 13. 52. *qui illius ſubſidium non inuocat: quos redarguit Dauid, cum inquit: Deum non inuocauerunt; illic trepidauerunt timore, ubi non erat timor. At uero longe magis deteſtabili ſcelere ſe ipſos adſtringunt, qui ſacroſanctum Dei nomen, ab omnibus creaturis benedicendum, & ſummis laudibus extollendum, aut etiam ſanctorum nomen, cum Deo regnantium, impuro, & contaminato ore blaſphemare, atque exſecrari audet. quod quidem peccatum uſque adeo atrox,*
3. Reg. 21 Iob. 1. 2 *atque immane eſt, ut interdum ſacræ litteræ, ſi de blaſphemia ſermo incidat, benedictionis nomine utantur. Quoniam uero pœnæ, & ſupplicij terror peccandi licentiam uehementer coercere ſolet; iccirco Parochus, ut hominum animos magis permoueat, atque ad hoc præceptum ſeruandum facilius impellat, alteram illius partem, & quaſi appendicem dili*
Exod. 20 *genter explicabit. nec enim habebit inſontem Dominus eum, qui aſſumpſerit nomen domini Dei ſui fruſtra. Ac primum quidem doceat, ſumma ratione factum eſſe, ut huic præcepto minæ adiungerentur: quo quidem & peccati grauitas, & in nos Dei benignitas agnoſcitur: qui, cum hominum perditione non delectetur, ne ipſius iram, & offenſionem ſubeamus, hiſce ſalutaribus minis nos deterret, nimirum ut illum beneuolum potius, quam iratum, experiamur.*

Vrgeat

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

Vrgeat hunc locum Paſtor, inſtetque ſummo ſtudio, ut populus ſceleris grauitatem agnoſcat, & illud deteſtetur uehementius, & in eo euitando maiorem diligentiam, & cautionem adhibeat. Oſtendat præterea, quanta ſit hominum procliuitas ad hoc peccatum committendum; ut non ſatis fuerit legem ferre, niſi etiam minæ adderentur. Incredibile enim eſt, quantum hæc cogitatio utilitatis habeat. nam, ut nihil æque nocet, atque incauta quædam animi ſecuritas: ita propriæ imbecillitatis cognitio plurimum prodeſt. Tum illud etiam declaret, nullum a Deo certum ſupplicium conſtitutum fuiſſe, ſed tantum uniuerſe minari, quicumque ſe hoc ſcelere adſtrinxerit, non impune laturum. quapropter diuerſa ſupplicia, quibus quotidie affligimur, huius peccati admonere nos debent. hinc enim facile licet conijcere, homines ea re in maximas calamitates incidere, quod huic præcepto non obtemperent. quibus ſibi propoſitis, cautiores eos in poſterum fore ueriſimile eſt. Fideles itaque, ſancto timore perterriti, omni ſtudio peccatum hoc fugiant. nam, ſi omnis uerbi otioſi in extremo iudicio reddenda ratio eſt; quid de grauiſſimis ſceleribus dicendum, quæ magnam diuini nominis deſpicientiam præſeferunt? Matth. 12

Memento, ut diem Sabbathi ſanctifices.

Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua.

Septima autem die Sabbathum Domini Dei tui eſt.

Nõ facies omne opus in eo tu, & filius tuus, & filia tua, & ſeruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui eſt intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cælum, & terram, mare, & omnia, quæ in eis ſunt, & requieuit in die ſeptimo. iccirco benedixit Dominus diei Sabbathi, & ſanctificauit eum.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.4.7

HOc legis præcepto externus ille cultus, qui
Deo a nobis debetur, recte, atq. ordine præ-
scribitur. est enim hic ueluti quidā prioris præ
cepti fructus: quoniā quē intimis sensibus pie colimus,
fide, et spe adducti, quā in eo positā habemus, nō possu
mus eū nō externo cultu uenerari, eidemq. gratias age
re. Et quoniā hæc ab ijs, qui humanarū rerū occupatio
nibus distinētur, nō facile præstari possunt; certū tēpus
statutū est, quo ea cōmode effici queāt. Itaque cum hoc
præceptū eiusmodi sit, ut fructū, utilitatemq. admira
bilē afferat; maxime interest, Parochi summā in eo ex
plicando diligētiā adhiberi. ad eius autē inflāmandum
studiū magnā uim habet primū illud præcepti uerbū,
Memento. nā quēadmodū fideles tale præceptū memi
nisse debēt: sic Pastoris est, in eorū memoriā illud et mo
nendo, & docendo sæpe redigere. Quātū uero fidelium
referat, hoc præceptū colere, ex eo percipitur, quod, eo
diligenter colēdo, ad reliqua legis iussa seruanda faci-
lius adducētur. Cū enim inter cetera, quæ diebus festis
præstare debēt, necesse habeāt, uerbi Dei audiēdi caus-
sa, ad ecclesiā cōuenire; cū edocti fuerint diuinas iustifi
cationes, illud etiā cōsequētur, ut ex toto corde custo-
diāt legē Domini. quāobrē sæpissime sabbathi celebri- Exod. 16
tas, cultusq. præcipitur in sacris litteris, ut in Exodo, 20. 31 Leuit. 16
Leuitico, Deuteronomio, apud Isaiā, Hieremiā itē, & 19. 23. 26
Ezechielē prophetas uidere licet: quibus omnibus in lo Deut. 5
cis hoc de sabbathi cultu traditū est præceptū. Monēdi Hiere. 17
uero, & hortādi sunt Principes, & magistratus, ut in Ezech. 10 22. 23. 46
ijs maxime, quæ ad hunc cultū Dei retinendum, atque Isa. 56. 58
augendū pertinent, ecclesiæ Præsides auctoritate sua 66

iuuent,